

ІНСТИТУТ СПЕЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ АПН УКРАЇНИ
ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ ФОНД "КРОК ЗА КРОКОМ"

**ДІТИ
З ОСОБЛИВИМИ
ПОТРЕБАМИ
В ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОМУ
ПРОСТОРІ:
ПОЧАТКОВА ЛАНКА**

Київ - 2004

УДК 37.0
ББК 74.20

За редакцією:

Бондаря В.І., докт. пед. наук, проф., академіка АПН України
Засенка В.В., докт. пед. наук.

Автори:

Бондар В.І., Вавіна Л.С., Засенко В.В., Колупаєва А.А., Сак Т.В., Софій Н.З., Таранченко О.М.

Рекомендовано вченою радою Інституту спеціальної педагогіки АПН України
Протокол №5 від 27 травня 2004 р.

Діти з особливими потребами у загальноосвітньому просторі: початкова ланка (за ред. В.І. Бондаря,
В.В. Засенка). — К.: 2004. — 152 с.

ISBN 966-96036-3-X

У методичному посібнику представлено варіант змісту освіти (на рівні Державного стандарту спеціальної освіти) та вимоги до загальноосвітньої підготовки учнів з особливими потребами, що перебувають в умовах загальноосвітнього навчального закладу (початкова школа). Наведено також критерії оцінювання навчальних досягнень учнів з особливими потребами. Посібник адресовано, перш за все, педагогам загальноосвітніх навчальних закладів, у класах (групах) яких є діти з особливими потребами, батькам таких дітей, а також студентам педагогічних вузів, всім, хто переймається проблемами навчання і виховання осіб з порушеннями психофізичного розвитку.

Цю публікацію створено за фінансової підтримки Європейського Союзу.
Вона висловлює погляди Всеукраїнського фонду "Крок за кроком"
і жодним чином не відображає офіційної точки зору Європейської Комісії.

ISBN 966-96036-3-X

© Інститут спеціальної педагогіки АПН України
© Всеукраїнський фонд "Крок за кроком", 2004

ЗМІСТ

ВСТУП	5
I. ОСВІТНЯ ГАЛУЗЬ "МОВИ І ЛІТЕРАТУРА"	8
I.1. Українська мова	8
I.2. Критерії оцінювання навчальних досягнень з української мови	13
Для учнів із затримкою психічного розвитку	13
Для учнів з порушеннями зору	24
Для учнів з порушеннями слуху	35
I.3. Читання	47
I.4. Критерії оцінювання навчальних досягнень з читання	53
Для учнів із затримкою психічного розвитку	53
Для учнів з порушеннями зору	61
Для учнів з порушеннями слуху	68
II. ОСВІТНЯ ГАЛУЗЬ "МАТЕМАТИКА"	72
II.1. Критерії оцінювання навчальних досягнень з освітньої галузі "Математика"	78
Для учнів з порушеннями зору	79
Для учнів з порушеннями слуху	84
Для учнів із затримкою психічного розвитку	87
III. ОСВІТНЯ ГАЛУЗЬ "ЛЮДИНА І СВІТ"	90
III.1. Критерії оцінювання навчальних досягнень з освітньої галузі "Людина і світ"	99
Для учнів з порушеннями зору	99
Для учнів із затримкою психічного розвитку	101
Для учнів з порушеннями слуху	103
IV. ОСВІТНЯ ГАЛУЗЬ "МИСТЕЦТВО"	106
IV.1. Критерії оцінювання навчальних досягнень з освітньої галузі "Мистецтво"	116
Для учнів із затримкою психічного розвитку	117
Для учнів з порушеннями слуху	119
Для учнів з порушеннями зору	120
V. ОСВІТНЯ ГАЛУЗЬ "ТЕХНОЛОГІЇ"	124
V.1. Критерії оцінювання навчальних досягнень з освітньої галузі "Технології"	131
Для учнів із затримкою психічного розвитку	131
Для учнів з порушеннями слуху	134
Для учнів з порушеннями зору	136
VI. ОСВІТНЯ ГАЛУЗЬ "ЗДОРОВ'Я І ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА"	140
VI.1. Критерії оцінювання навчальних досягнень з освітньої галузі "Здоров'я і фізична культура"	146
Для учнів з порушеннями зору	146
ЛІТЕРАТУРА	150

ВСТУП

Стратегічна мета навчання і виховання осіб з порушеннями психофізичного розвитку, чи як зараз прийнято називати, з особливими потребами — повноцінна інтеграція в суспільство, їхня спроможність нарівні із здоровими однолітками нести соціальні навантаження, сприймати інтелектуально-естетичні цінності суспільства, опанувати морально-етичні норми людських взаємин. Зрозуміло, що досягнення визначеної мети можливе лише за наявності в суспільстві відповідних умов для розвитку і виховання цієї категорії.

Нині в Україні створено державну систему спеціальних навчально-виховних закладів, яка пройшла складний і тривалий шлях свого розвитку і відіграє суттєву роль у підготовці дітей з порушеннями психофізичного розвитку до самостійного життя.

Слід зазначити, що спеціальні школи-інтернати для дітей із проблемами розвитку, які є основним навчально-виховним центром для цієї категорії школярів, мають суттєві успіхи у розв'язанні цих питань. Вони озброюють учнів необхідними знаннями в основному на рівні базової середньої освіти, формують та розвивають здатність повноцінно користуватися мовою як засобом спілкування, забезпечують виховання позитивних рис особистості, проводять відповідну трудову підготовку. За роки коригуючого навчання у школі-інтернаті розвиваються всі психічні функції. Випускники спеціальних шкіл одержують можливість працевлаштування та продовження навчання у різних типах загальних та спеціальних середніх навчальних закладів. Втім, останнім часом набуває все більшої популярності інтегроване навчання дітей з порушеннями психофізичного розвитку. Активно відбуваються процеси їхньої інтеграції в загальний соціум, розробляються засоби участі у спільному навчально-виховному процесі та суспільному житті.

Інтеграція дітей з порушеннями психофізичного розвитку у звичайні освітні заклади — це світовий процес, до якого залучені всі високорозвинені країни. В основі концепції інтеграції лежить дотримання принципу прав дитини на користування всіма можливостями, які пропонує суспільство. Інтеграція учнів з особливостями психофізичного розвитку у загальноосвітні заклади є позитивною тенденцією в освітній політиці, яку, до речі, підтримує і Рада Європи.

Тож, інтеграція — це закономірний етап розвитку системи спеціальної освіти, який пов'язаний з переосмисленням суспільством і державою ставлення до недієздатних, з визначенням їхнього права на одержання рівних з іншими можливостями в різних галузях життя, в тому числі і освіти.

Принципово важливим є те, що програма, зміст навчання, а відтак і оцінювання навчальних досягнень дітей з особливими потребами в умовах загальноосвітнього навчального закладу може здійснюватися за кількома варіантами. Це, як відомо, викликано тим, що різні категорії дітей, залежно від стану ураження тієї чи іншої функції, від рівня збережених аналізаторів, індивідуальних особливостей, фізичного і розумового розвитку мають різні можливості. Це є природним і цілком природним. Тож, перебуваючи в інтегрованих умовах, частина дітей з особливими потребами може навчатися за усталеними програмами загальноосвітнього закладу, інша частина — за програмами спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів (шкіл-інтернатів відповідного типу, залежно від ураженого аналізатора і ступеня такого ураження) і решта дітей — за, так званими, індивідуальними програмами.

У представленому посібнику подається орієнтовний зміст освіти (початкова школа, за галузевим принципом) та вимоги до рівня освітньої підготовки типових категорій дітей з особливими потребами, яким вони, маючи те чи інше порушення розвитку, в змозі оволодіти.

Одразу підкреслимо, що представлений зміст освіти відповідає Державному стандарту спеціальної освіти та Державному стандарту початкової освіти і є, так би мовити, тією "планкою", котра доступна для відповідної категорії учнів (з порушеннями зору, з порушеннями слуху і т. д.), які не мають суміжних, складних вад.

Особливу увагу в посібнику приділено корекційному блокові, а саме: власне корекційним змістовим лініям, що наскрізно пронизують усі освітні галузі і є обов'язковою складовою навчання і виховання дітей, що мають ті чи інші порушення розвитку.

Матеріал розміщено в такий спосіб: після короткої характеристики кожної освітньої галузі у лівій колонці подано зміст освіти, а у правій — вимоги до рівня підготовки учнів з порушеннями психофізичного розвитку. Доречним є виділення у цій колонці специфічних вимог (якщо такі є) щодо окремих категорій дітей (з порушеннями слуху, з порушеннями зору і т. д.).

Відповідно до запропонованого змісту освіти у посібнику подаються і критерії оцінювання навчальних досягнень, які відповідають усталеним нормам і водночас враховують особливості розвитку і відмінність пізнавальної діяльності учнів кожної окремо взятої категорії.

Оцінювання навчальних досягнень учнів з ДЦП, порушеннями мовлення може здійснюватися на основі критеріїв оцінювання навчальних досягнень дітей із ЗПР, оскільки вказані порушення у більшості випадків супроводжуються затримкою психічного розвитку.

На основі представленого у посібнику змістового аспекту можуть готуватися відповідні навчальні програми та розроблятися базові, типові, календарні й поурочні плани роботи з дітьми вказаних категорій, які перебувають в умовах загальноосвітнього простору.

Сутність, особливості і специфіка означених питань розкриваються повніше у відповідних розділах посібника, який розрахований, перш за все, на вчителів класів залучення, а також соціальних працівників, психологів, батьків дітей з порушеннями психофізичного розвитку, всіх, хто причетний до навчально-виховного процесу і кому не байдужа доля останніх.

При підготовці посібника використано матеріали Державного стандарту початкової освіти, Державного стандарту спеціальної освіти та критеріїв оцінювання навчальних досягнень учнів з порушеннями психофізичного розвитку.

ОСВІТНЯ ГАЛУЗЬ

«МОВИ І ЛІТЕРАТУРА»

I. ОСВІТНЯ ГАЛУЗЬ «МОВИ І ЛІТЕРАТУРА»

I.1. УКРАЇНСЬКА МОВА

Державний стандарт освітньої галузі «Мови і література» для учнів з психофізичними порушеннями передбачає забезпечення відповідного рівня комунікативних умінь, теоретичних знань з мови, українознавчих знань, мовленнєвий та інтелектуальний розвиток. Визначені змістові вимоги стандарту забезпечує в початковій школі вивчення курсу «Українська мова», який в початковій загальноосвітній школі є одним із провідних предметів, оскільки рівень засвоєння цього предмету значною мірою визначає рівень засвоєння основ наук у початковій ланці освіти.

Водночас, специфіку вивчення української мови учнями з особливими потребами зумовлюють загальні психофізіологічні порушення, які притаманні цим дітям:

- обмежений обсяг знань і уявлень про оточуючий світ;
- порушення моторики;
- знижена пізнавальна активність;
- відставання у розвитку наочно-образного мислення;
- уповільнене отримання і відтворення інформації;
- низька комунікабельність і недостатній розвиток мовлення.

Недорозвинення усного мовлення у більшості дітей з порушеннями психофізичного розвитку визначається у структурі основного дефекту і не є фатально обмежуваним фактором, який стримує їхній загальний розвиток. І тому розробка змісту курсу «Українська мова» здійснювалась на основі комунікативно-діяльнісного та корекційно-розвивального підходів, які відповідають основним принципам навчання дітей з порушеннями психофізичного розвитку.

Загальнонавчальні завдання цього курсу полягають у:

- виробленні в учнів мотивації навчання рідної мови;
- формуванні комунікативних умінь;
- розвитку усіх видів мовленнєвої діяльності (слухання, говоріння, читання, письма);
- інтенсифікації психічного розвитку.

Першочерговими корекційно-розвивальними завданнями є:

- подолання мовленнєвого недорозвитку у дітей з психофізичними порушеннями;
- розвиток у них мовленнєвої та дрібної моторики,
- вироблення навичок свідомого сприймання та розуміння зверненого мовлення;
- розвиток можливостей слухо-зорового сприймання мовлення; тренування у використанні мовних засобів висловлення думки.

Відповідно до мети і завдань освітньої галузі у структурі Державного стандарту визначено **основні змістові лінії**:

- комунікативна;
- лінгвістична (мовно-теоретична);
- лінгвоукраїнознавча;
- діяльнісна;
- корекційно-розвивальна.

Комунікативна лінія є провідною в шкільній мовній освіті і передбачає розвиток усного і писемного мовлення учнів з порушеннями психофізичного розвитку, їхнє вміння користуватися мовою як засобом спілкування. Комунікативний підхід зумовлює розвиток й удосконалення у школярів всіх видів мовлен-

невої діяльності, насамперед усних, слухання і розуміння почутого, діалогічного і монологічного мовлення. Водночас, учні оволодівають писемним мовленням, користуються ним як засобом комунікації.

Лінгвістична (мовно-теоретична) змістова лінія забезпечує елементарний обсяг науково правильних знань про мову, про елементи її системи. На цій основі формуються в учнів з порушеннями психофізичного розвитку фонетичні, лексичні і граматичні уміння, які використовуються в процесі говоріння, читання й письма.

Лінгвоукраїнознавча змістова лінія передбачає розширення уявлень школярів про сьогодення та духовну спадщину українського народу. В учнів формується усвідомлене ставлення до рідної мови як до першоджерела знань, скарбниці народної мудрості, до її значущості в європейській та світовій культурі.

Діяльнісна лінія в Стандарті початкової освіти є основоположною і пронизує всі три попередні змістові лінії, оскільки передбачає оволодіння учнями з порушеннями психофізичного розвитку самостійною навчальною діяльністю.

На фонетичному, графічному, лексичному, граматичному матеріалі в процесі засвоєння мови та мовлення удосконалюються розумові дії: аналіз, синтез, порівняння, класифікація, групування, узагальнення.

Діялісно-мовленнєва спрямованість початкового навчання дає змогу визначати основними для контролю не теоретичні знання про мову, а мовні й мовленнєві вміння школярів.

Корекційно-розвивальна лінія, яка виділена у змісті Стандарту спеціальної освіти, шляхом використання спеціальних методів і форм навчання, технічних засобів, спеціального обладнання тощо, забезпечує корекцію вторинних відхилень у сенсомоторній та емоційній сферах, розвиток мовлення, психічних процесів, інтелектуальних можливостей учнів з порушеннями психофізичного розвитку, сприяє подоланню мовленнєвих порушень, усуненню мовленнєвого недорозвинення.

Основне змістове наповнення освітньої галузі “Мови і література” для різних категорій учнів з особливими освітніми потребами в цілому співпадає, водночас, державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів дещо скориговано відповідно до їхніх пізнавальних та інтелектуальних можливостей.

Представлений зміст з курсу мовних дисциплін може слугувати основою для розробки індивідуальних навчальних планів, за якими навчатимуться учні з особливостями психофізичного розвитку у “масовій” загальноосвітній школі.

ЗМІСТ ОСВІТИ	ВИМОГИ ДО РІВНЯ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ПІДГОТОВКИ УЧНІВ
Комунікативна лінія	
<p>Мовлення. Усне і писемне мовлення, їх основні ознаки (артикуляція, літературна вимова, інтонація, паузи, темп, сила голосу, логічні наголоси; оформлення речень тексту, вживання великих літер, розділових знаків, друковані рукописні тексти). Джерела усної і письмової інформації</p>	<p>Розрізняти усне і писемне мовлення, правильно та зв'язно говорити, використовуючи певні виражальні засоби та дотримуючись етики мовної поведінки. Уважно слухати невеликі усні повідомлення, читати вголос, напівголосно та мовчки невеликі за обсягом тексти, розуміти і запам'ятовувати повідомлення, уміти вичленювати головні та другорядні ознаки предметів, подій, явищ, встановлювати спільне, схоже та відмінне, узагальнювати, визначати причинно-наслідкові та часові зв'язки, доводити свою думку. Самостійно та з допомогою вчителя визначати основний зміст невеликих текстів</p>
<p>Форми висловлення ввічливості зі значенням прохання, відмови, побажання, подяки, вибачення, запрошення, вітання тощо</p>	<p>Брати участь у розмові (уміти звернутися один до одного і до старших, ставити запитання, давати аргументовану відповідь, правильно висловлювати власні думки, толерантно ставитися до думок інших), користуючись адекватною мімікою та жестами. Відповідно до норм етикету відрекомендуватися, попросити, подякувати тощо. Знати особливості українського національного етикету</p>
<p>Переказ (усний і письмовий) тексту-розповіді та опису за колективно складеним планом</p>	<p>Переказувати тексти близько до змісту, усно і письмово, від свого імені чи від імені дійової особи, послідовно передаючи основний зміст прослуханого та прочитаного</p>

ЗМІСТ ОСВІТИ	ВИМОГИ ДО РІВНЯ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ПІДГОТОВКИ УЧНІВ
Усне і писемне висловлювання на вільно обрану чи задану вчителем тему про почуте, прочитане, побачене	Складати усні і письмові невеликі за обсягом висловлювання, твори-мініатюри на визначену вчителем чи самостійно обрану тему з дотриманням одержаних орфоепічних, граматичних, правописних і мовленнєвих знань і умінь, з орієнтацією на слухача і читача. Вдосконалювати власні висловлювання відповідно до порад учителя та однокласників
Лінгвістична лінія	
ТЕКСТ Будова, тема і основна думка тексту, заголовок, абзац. Основні типи текстів: розповідь, опис, міркування (практичне ознайомлення)	Практично розрізняти типи текстів за їх будовою. Визначати тему і основну думку тексту. Добирати заголовок до тексту, ілюстрації, рельєфного та сюжетного малюнків. Знати роль абзаців у тексті.
РЕЧЕННЯ , види простих речень за метою висловлювання. Головні (підмет і присудок) і другорядні члени речення. Однорідні члени речення. Уявлення про складне речення (найпростіші види)	Знаходити межі речень; розрізняти речення за метою висловлювання, правильно їх інтонувати; виділяти підмет і присудок у простому реченні; розпізнавати і вживати однорідні члени речення; будувати різні речення за зразком
СЛОВО . Лексичне значення слова. Багатозначні слова. Найуживаніші синоніми, антоніми, омоніми. Уявлення про фразеологізми. Навчальні словники: тлумачний, орфографічний	Пояснювати пряме значення уживаних у мовленні слів і переносне (у найпростіших випадках), розпізнавати у текстах найуживаніші омоніми, синоніми та антоніми, вміти добирати з ряду синонімів слова, які найбільш доречні. Уміти пояснити значення найуживаніших фразеологізмів; користуватися словниками
БУДОВА СЛОВА . Основа і закінчення: корінь, префікс, суфікс. Спільнокореневі слова. Словотвір	Знаходити в словах складові значущі частини: основу і закінчення, корінь, префікс, суфікс (у нескладних випадках), розпізнавати і підбирати спільнокореневі слова
ЧАСТИНИ МОВИ . Іменник, прикметник, дієслово, особові займенники, числівники. Найуживаніші прислівники, прийменники, сполучники. Загальні відомості про рід, число, відмінки іменників; змінювання прикметників за родами, числами, відмінками; час, особу, число дієслова	Розпізнавати іменники, прикметники, дієслова, особові займенники і числівники, наводити приклади, правильно вживати змінні слова вивчених частин мови в належних формах
ЗВУКИ І БУКВИ . Голосні і приголосні звуки. Український алфавіт. Склад. Наголос, наголошені і ненаголошені голосні. Приголосні тверді і м'які, дзвінки і глухі. Найуживаніші правила вимови голосних і приголосних звуків	Розрізняти звуки і букви голосні і приголосні, тверді і м'які. Знати український алфавіт. Знаходити слова за алфавітом у словнику. Правильно ділити слова на склади, дотримуватись найважливіших правил вимови та позначення на письмі голосних і приголосних
Лінгвоукраїнознавча лінія	
ПРАВОПИС Найуживаніші орфографічні правила про: ● вживання великої букви на початку речення; у власних назвах (прості випадки); ● написання ненаголошених голосних, що перевіряються і не перевіряються наголосом (із орфографічного мінімуму);	Практично застосовувати вивчені правила правопису на письмі за слухом, під час списування, самостійного письма. Правильно і грамотно писати на слух текст, який диктується, зазначеного в програмі обсягу, з вивченими орфограмами і пунктограмами.

ЗМІСТ ОСВІТИ	ВИМОГИ ДО РІВНЯ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ПІДГОТОВКИ УЧНІВ
Тематичні групи слів - назв предметів і реалій матеріальної та духовної культури українського народу	Розуміти значення слів, що стосуються предметів побуту, народних звичаїв та усталених історично, уміти пояснити їх значення, в окремих нескладних випадках – походження, уміти використовувати тематичні групи слів народознавчого змісту в мовленні
Українська народна творчість як відображення народного досвіду	Знати українські прислів'я, приказки, фразеологічні звороти, загадки, казки, пісні, уміти доречно використовувати їх у усному і писемному мовленні
Діяльнісна лінія	
Уміння аналізувати, порівнювати, виділяти головне, узагальнювати (практично) мовний матеріал на основі полісенсорного сприймання	Виділяти у мовних одиницях (слові, реченні, тексті) їх складові, головне у мовних одиницях: корінь слова, основу речення, тему і основну думку тексту; робити елементарні висновки на основі спостереження мовних явищ, узагальнювати мовні факти на основі їх аналізу і порівняння
Корекційно-розвивальна лінія	
МОВЛЕННЄВИЙ РОЗВИТОК	<p>Вміти правильно вимовляти слова різного звукового складу, розрізняти всі звуки рідної мови за акустико-артикуляційними ознаками та використовувати їх у власному мовленні.</p> <p>Розуміти значення слів з різним рівнем узагальненого лексичного значення (конкретні, збірні, абстрактні) в контексті, ситуаціях спілкування та ізольовано.</p> <p>Уміти граматично правильно оформлювати власні вислови. Розуміти значення основних граматичних категорій.</p> <p>Володіти продуктивними формами словотвору. Використовувати у власному мовленні синтаксичні конструкції, різні за рівнем складності (просте непоширене, просте поширене, складне із сурядним та підрядним зв'язком). Уміти трансформувати синтаксичні конструкції у напрямку спрощення, ускладнення. Розуміти складні логіко-граматичні конструкції (порівняльні, обернені, інвертовані, дистантні).</p> <p>Володіти розгорнутим діалогічним та монологічним (опис, переказ, розповідь) мовленням (з опорою на наочність, за запитаннями вчителя, за планом, без опори).</p> <p>Засвоїти елементарні теоретичні відомості з фонетики, будови слова, морфології, синтаксису, орфографії, графіки та пунктуації, вміти свідомо застосовувати їх на практичному рівні.</p> <p>Для дітей з порушеннями зору</p> <p>Називати предмети і явища довкілля, суспільного життя, маючи про них конкретні уявлення, співвідносити слово з реальним предметом, явищем. Вміти граматично правильно будувати будь-яке висловлювання, логічно й образно висловлюватися, дотримуючись етикетних норм спілкування. Мати достатній запас узагальнюючої та емоційно забарвленої лексики, доречно нею користуватися.</p> <p>Для дітей з порушеннями слуху</p> <p>Дотримуватися правильної звуковимови (відповідно до можливостей дитини), знаходити помилки у власних мовленнєвих усних і письмових висловлюваннях і виправляти їх.</p>

ЗМІСТ ОСВІТИ	ВИМОГИ ДО РІВНЯ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ПІДГОТОВКИ УЧНІВ
СЕНСОМОТОРНИЙ РОЗВИТОК	<p>Мати добре розвинену слухову пам'ять і мовленнєву моторику. Вміти точно, повно, самостійно виконувати всі рухові дії, необхідні для письма. Мати навичку правильно обирати поставу під час письма, орієнтуватися в зошиті, підручнику, приладді для письма</p> <p>Вміти адекватно сприймати, розрізняти, класифікувати предмети, явища довкілля за допомогою дотику, слуху, зору, нюху, смаку позначати їх словесно.</p> <p>Співвідносити та запам'ятовувати враження, отримані від різних збережених аналізаторів з мовленнєвими одиницями;</p> <p>Актуалізувати уявлення для розуміння змісту сприйнятого мовленнєвого матеріалу</p> <p>Зосереджуватися на звукових сигналах, з допомогою пригадування, домислювання, прогнозування; виділяти корисну інформацію із сприйнятого</p>
РОЗВИТОК ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	<p>Уміти практично використовувати порівняння, аналіз, узагальнення, класифікацію у процесі вивчення мовного матеріалу. Виділяти суттєві ознаки в мовних одиницях. Зіставляти і протиставляти (порівнювати) слова, речення, тексти. Робити елементарні висновки на основі аналізуючого полісенсорного спостереження.</p> <p>Уміти висловлюватися логічно, образно.</p> <p>Запам'ятовувати, утримувати в пам'яті та відтворювати образний і вербальний матеріал.</p> <p>Усвідомлено сприймати, спостерігати за предметним світом, мовленням і мовними явищами.</p> <p>Співвідносити реальні предмети та явища, малюнки, враження з власного досвіду з мовленнєвими одиницями.</p> <p>Аналізувати, порівнювати, групувати явища довкілля та мовні явища.</p>
ОСОБИСТІСНИЙ РОЗВИТОК	<p>Виявляти пізнавальну активність, самостійність, допитливість під час вивчення мовного матеріалу, пізнавальний інтерес до слова, його значення і походження; увагу до правопису слова, орфографічну пильність, спостережливість. Уміти мобілізувати увагу, волю, зібраність для виконання завдань вчителя, самостійних видів письмових робіт, здійснювати адекватну самооцінку. Виявляти творчий підхід до виконання завдань, ініціативу і комунікабельність.</p> <p>Усвідомлювати значення української мови як державної, необхідність користуватися нею, щоб бути громадянином України. Уміти самостійно оперувати одержаними знаннями з державної мови. Виявляти пізнавальний інтерес до вивчення другої мови, розвивати здатність до словесної творчості, міжсуб'єктної взаємодії державною мовою.</p>

I.2. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

■ ДЛЯ УЧНІВ ІЗ ЗАТРИМКОЮ ПСИХІЧНОГО РОЗВИТКУ

Основоположним в розробці критеріїв і норм оцінювання досягнень молодших школярів із ЗПР з рідної мови є розвиток навичок мовленнєвої діяльності : аудіювання, говоріння, читання, письмо.

Об'єктами перевірки та оцінювання є:

- мовленнєві уміння й навички (аудіювання, говоріння, читання, письмо);
- знання про мову й мовлення, мовні уміння й навички;
- орфографічні та пунктуаційні навички;
- графічні навички письма і якість ведення зошитів.

У (підготовчому) 1-2 класах визначаються рівні засвоєння знань і сформованості умінь і навичок (початковий, середній, достатній, високий) і використовується вербальне оцінювання.

У 3-4 класах оцінювання навчальних досягнень учнів з мови здійснюється за 12-бальною шкалою.

I. ОЦІНЮВАННЯ УМІНЬ І НАВИЧОК МОВЛЕННЄВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Слухання і розуміння прослуханого (аудіювання)

Перевірка аудіативних умінь здійснюється у підготовчому класі наприкінці року, в 1-4 класах – наприкінці кожного семестру.

Перевіряються вміння: сприймати на слух незнайомий текст і розуміти в підготовчому класі з двох прослуховувань; в 1-2 класах з одного-двох прослуховувань, в 3-4 класах – з одного прослуховування. У підготовчому-першому класах перевіряється розуміння фактичного змісту (хто, що, де, коли, як). У 2-4 класах, окрім фактичного змісту перевіряється розуміння основної думки, причинно-наслідкових зв'язків.

У підготовчому класі (II семестр) для перевірки аудіативних умінь можна використовувати уривок казки, оповідання і кілька пронумерованих матеріалів-ілюстрацій. Учні мають знайти той малюнок, який відповідає змісту прочитаного вчителем тексту і записати в зошиті його порядковий номер.

У 1-4 класах учитель читає незнайомий учням текст, потім пропонуються тести-запитання з 2 варіантами відповідей. Учні записують номер запитання і поряд – номер відповіді.

У 1-2 класах учням пропонується 4 запитання, з 3 класу – 6 запитань.

Матеріали для контрольного завдання: зв'язний текст відповідно до програмних вимог для кожного класу.

Обсяг тексту для аудіювання та часу їх звучання (орієнтовний):

Клас	Обсяг тексту (слів)	Тривалість звучання (хвилин)
1	100-120	1 – 1,5
2	140-180	1,5 – 2
3	200-260	2–3
4	300-380	3–4

Одиниця контролю: у підготовчому класі рівень самостійності у виборі малюнка-ілюстрації до тексту, в 1-4 класах – правильність виконання тестових завдань.

Оцінювання розуміння тексту визначається за чотирма рівнями:

Клас	Рівень	Бали	Критерії оцінювання аудіювання
Підготовчий (II семестр) 1-2 3-4	Початковий	—	Учень вибрав малюнок до тексту за допомогою запитань учителя та за умови проведення індивідуальної роботи
		1-3	Учень правильно вибрав відповідь на 1 запитання
		1-3	Учень правильно вибрав відповідь лише на 2 запитання
Підготовчий (II семестр) 1-2 3-4	Середній	–	Учень вибрав малюнок за допомогою логічного виділення вчителем місця в тексті, яке ілюструється.
		4-6	Учень правильно вибрав відповідь на 2 запитання
		4-6	Учень правильно впорався з 3 завданнями
Підготовчий (II семестр) 1-2 3-4	Достатній	–	Учень вибрав малюнок до тексту самостійно після обдумування
		7-9	Учень правильно виконав 3 тестових завдання
		7-9	Учень впорався з 4-5 завданнями
Підготовчий (II семестр) 1-2 3-4	Високий	–	Учень вибрав малюнок до тексту самостійно і правильно
		10-12	Учень справився з тестовими завданнями
		10-12	Учень впорався з 6 завданнями

Говоріння і письмо (діалогічне та монологічне висловлювання)

Перевірка сформованості діалогічного та монологічного (усного) мовлення здійснюється індивідуально. Її проведення планується так, щоб кожен учень протягом семестру мав можливість виявити перед класом свої досягнення й одержав окремі бали за ці види мовленнєвої діяльності (у підготовчому, 1-2 класах визначаються тільки рівні сформованості відповідних умінь). Бали (рівні) виставляються протягом семестру в окрему колонку, відведена в журналі.

Діалогічне мовлення

Рівень сформованості діалогічного мовлення перевіряється у підготовчому класі в другому семестрі, в 1-4 класах – у першому семестрі.

Перевіряються вміння: складати діалог на задану тему, використовувати формули мовленнєвого етикету (ввічливі слова, українські форми звертання тощо), додержуватись норм літературної мови.

Матеріал для контрольного завдання: у підготовчому, 1-2 класах – створити діалог за малюнком ситуативного характеру на побутові теми або теми з шкільного життя, переважно складений вчителем та учнем, в якому направляюча роль належить учителю, а для учня допустимим є використання непоширених реплік та однозначних відповідей. У 3-4 класах діалог будується за словесно описаною вчителем мовленнєвою ситуацією, переважно складається двома учнями, зі спонуканням до поширених реплік з боку вчителя.

Одиниця контролю: діалог, складений двома учнями чи учнем і вчителем.

Обсяг діалогу орієнтовно визначається так:

Клас	Кількість реплік на кожного учасника діалогу без урахувань етикетних формул початку та кінця розмови
Підготовчий	1-2 репліки
1	2
2	2-4
3	4-5
4	5-6

Оцінювання. Уміння вести діалог оцінюється за такими критеріями:

Клас	Рівень	Бали	Характеристика складених учнями діалогів
Підготовчий — 1 2-4	Початковий	— — 1-3	Учень будує діалог після тривалого обдумування, потребує зразка та допомоги вчителя. Вислуховує лише окремі репліки співрозмовника, перебиває його, не вживає слова ввічливості, будує діалог з 1 непоширеної репліки або однозначної відповіді (у підготовчому, 1–2 класах), 1–2 реплік (у 3–4 класах)
Підготовчий — 1 2-4	Середній	— — 4-6	Учень включається в діалог за допомогою вчителя, утруднюється в доборі потрібних слів, окремі репліки співрозмовника залишає без відповіді, не завжди вживає слова ввічливості, припускається до 3 помилок у мовленні. Будує діалог з 2–3 реплік (у 3–4 класах).
Підготовчий — 1 2-4	Достатній	— — 7-9	Учень достатньо швидко включається в діалог, робить паузи, добираючи потрібні слова, вживає слова ввічливості. Припускається 1–2 помилок у мовному оформленні, які самостійно виправляє. Діалог будує з достатньої кількості для відповідного класу реплік, які є досить поширеними.
Підготовчий — 1 2-4	Високий	— — 10-12	Учень швидко включається в діалог, демонструє високу культуру спілкування, вміння уважно і доброзичливо слухати співрозмовника, висловлює свою думку з приводу предмета розмови. Обсяг і мовне оформлення відповідає нормі. Уміє самостійно аналізувати, узагальнювати, оцінювати, аргументувати власну думку і особисту позицію.

Монологічне мовлення

Усний (письмовий) переказ, усний (письмовий) твір. Уміння будувати усний переказ перевіряється в підготовчому класі в другому семестрі, в 1–4 класах – у першому семестрі. Перевірка рівня сформованості умінь складати усний твір розпочинається з 2 класу і здійснюється в другому семестрі.

Перевірка умінь писати переказ розпочинається з 3 класу і проводиться в другому семестрі.

Уміння усно переказувати чи створювати текст перевіряється індивідуально: учитель пропонує учням певне завдання (переказати текст стисло чи вибірково, створити висловлювання на відповідну тему) в залежності від можливостей учня і дає час на підготовку.

Перевірка вміння переказувати текст письмово здійснюється фронтально.

Перевіряються вміння: переказувати тексти розповідного та описового типу, прослухані або прочитані самостійно, будувати зв'язні висловлювання на задану тему, дотримуватись норм літературної норми.

Матеріал для контрольного завдання

а) Переказ. Матеріалом для переказу (усного чи письмового) може бути текст-розповідь, опис чи міркування, обсяг тексту для переказу орієнтовно визначається так:

Клас	Кількість слів	
	Для усного переказу	Для письмового
Підготовчий	30–35	—
1	35–40	—
2	40–45	—
3	45–50	30–35
4	60–70	40–50

Примітка: У 3 класі учні складають переказ за поданим планом та опорними словами за умов попередньої роботи (поділу тексту на смислові частини). З 1 півріччя 4 класу проводиться переказ, план до якого учні складають колективно.

б) Твір. Для перевірки вміння складати усні твори у 2 класі учням пропонується будувати розповідь за картиною, опорними словами та зачином, описувати предмети за зразком, планом. Обсяг усного твору – 3–4 речень.

У 3 класі учні складають розповідь за малюнком, опорними словами, поданим планом, будують міркування за даним початком та опорними словосполученнями. Обсяг усних творів 4–5 речень.

У 4 класі школярі складають розповіді за опорними словами та картиною, за аналогією з прочитаним, за окремими епізодами, вводять елементи опису, складають міркування за даним початком. Обсяг творів – 6–7 речень.

Письмові твори у початкових класах проводять тільки з навчальною метою.

Одиниця контролю: усне (писемне) висловлювання учнів.

Оцінювання: у монологічному висловлюванні оцінюють його зміст і форму (мовне оформлення).

За усне висловлювання (переказ, твір) ставлять одну оцінку – за зміст, враховуючи при цьому якість мовного оформлення (орієнтовно спираючись на досвід учителя і не підраховуючи помилок).

За писемне висловлювання (переказ) виставляється одна оцінка, яка переважно орієнтована на зміст з урахуванням мовного оформлення роботи.

Уміння будувати зв'язне висловлювання оцінюється за такими критеріями:

Клас	Рівень	Бали	Характеристика складених учнями діалогів
Підготовчий — 1 2-4	Початковий	— 1-3	Учень будує лише окремі речення, або переказує окремі фрагменти змісту, що не утворюють зв'язного тексту. Припускається багато (9 і більше) помилок (орфографічних пунктуаційних, у будові речень і вживання слів). Потребує значної допомоги вчителя.
Підготовчий — 1 2-4	Середній	— 4-6	Учень за надання допомоги будує текст, який відзначається зв'язністю, але збіднений за змістом, в роботі наявні відхилення від авторського тексту. Є відхилення від плану, або відсутні зачин чи кінцівка. Допущено 5–6 орфографічних, пунктуаційних помилок, численні виправлення.
Підготовчий — 1 2-4	Достатній	— 7-9	Учень в цілому правильно будує текст, розкриває головну думку і загальний зміст. Наявні всі складові частини тексту, однак є пропуски другорядних фактів, незначні відхилення від плану. Припускається 3–5 помилок.
Підготовчий — 1 2-4	Високий	— 10-12	Учень вправно будує текст, зміст якого відповідає темі, заголовку. Розкрито головну думку, наявні зачин, основна частина, кінцівка. Твір написано за планом, витримано абзаци, між реченнями є логічні зв'язки. Допущені 1–2 орфографічні та пунктуаційні помилки.

Критерії оцінювання змісту письмового переказу ті самі, що й для усного переказу. Орієнтовні обсяги текстів для письмового переказу подано у розділі “Монологічне мовлення” (Переказ).

У процесі навчальної роботи перевірка писемного висловлювання передбачає систематичне виправлення усіх наявних в роботі помилок. А в його оцінюванні вчитель, насамперед, бере до уваги змістову сторону та помилки на вивчені правила. Рекомендовано фіксувати не кількість наявних помилок у тексті, а співвідносити їх з тим чи іншим типом на основі якісного аналізу. Характер мовленнєвих порушень та прогнозування можливих труднощів письма у дітей із ЗПР вчитель-логопед визначає у підготовчому класі. Специфічні помилки (графічні, дисграфічні) підлягають логопедичній корекції і на перших етапах під час

оцінювання учнівських робіт не враховуються. У підсумкових перевірних роботах з розвитку зв'язного писемного мовлення береться до уваги тільки змістова сторона учнівського твору.

Специфічні помилки (графічні, дисграфічні) підлягають логопедичній корекції. Характер порушень та прогнозування можливих труднощів письма у дітей із ЗПР логопед визначає в 1 класі.

Читання

ПІДГОТОВЧИЙ КЛАС

Перевірка сформованості вміння читати в підготовчому класі здійснюється індивідуально наприкінці року.

Перевіряються вміння. Наприкінці року фіксується спосіб читання (буквами, складами, цілими словами) та усвідомленість.

Матеріал для перевірки: текст з дитячих книжечок, що відповідає віковим особливостям школярів. Орієнтовна швидкість читання на кінець підготовчого класу – до 20 слів за хвилину.

Одиниця контролю: озвучений учнем текст (групи слів, речення).

Оцінювання: сформованість умінь читати у підготовчому класі оцінюється за такими критеріями.

Рівні	Критерії оцінювання навички читання
Початковий	Учень читає текст по буквах та відривними складами припускаючись багатьох помилок у вимові слів, інтонуванні речень. Швидкість читання – до 10 слів за хвилину. Потребує допомоги вчителя в поясненні незнайомих слів. Відповіді на запитання щодо значення окремих слів та фактичного змісту прочитаного переважно односкладові. Потребує повторного перечитування.
Середній	Учень читає текст відривними складами, іноді плавно, припускаючись відхилень у вимові слів та інтонуванні речень. Швидкість читання – до 15 слів за хвилину. У тексті не завжди фіксує окремі незнайомі слова, запитує про їх значення. У відповідях на запитання за змістом вимагає допомоги (перечитування, акцентування подій). Учень досить плавно читає текст складами, припускаючись окремих відхилень від норми у вимові слів та інтонуванні речень. Швидкість читання – до 20 слів за хвилину. Виділяє в тексті незнайомі за значенням слова. Під час їх пояснення вимагає допомоги вчителя.
Високий	Учень в цілому вправно, плавно читає текст складами і цілими словами, чітко вимовляючи їх, дотримується відповідної інтонації. Швидкість читання – 20 і більше слів за хвилину. Виділяє в тексті незнайомі слова та робить самостійні спроби їх пояснювати.

1-4 КЛАСИ

У 1-4 класах перевірка читання як виду мовленнєвої діяльності на уроках рідної мови передбачає виявлення учнівських умінь щодо засвоєння школярами з ЗПР найважливіших нормативних вимог до читання і здійснюється індивідуально в другому семестрі.

Перевіряється: дотримання найважливіших орфоепічних норм української мови в системі голосних (ненаголошені [е], [и], чітка вимова звука [о]; чітке вимовляння дзвінких приголосних у кінці слова та в кінці складу перед наступними глухими; нормативне вимовляння звуків [дж], [дз], [дз'], [г], [ф]; правильне вимовляння слів, передбачених програмою для кожного з класів, наголошування; інтонування речень, різних за метою висловлювання – розповідних, питальних, спонукальних, правильне відтворення інтонації прохання, побажання, вимоги, наказу тощо у спонукальних реченнях.

Примітка: Наявність специфічних (дислексичних) помилок під час оцінювання на перших етапах не враховується та підлягає делегуванню вчителю-логопеду для індивідуальної роботи з учнем.

Матеріал для перевірки: невеликий текст, в якому є ті слова, особливості вимови яких розглядалися на уроках, а також інтонування речень. Протягом кількох (3-4) хвилин учень готується, а потім читає текст перед класом.

Одиниця контролю: озвучений учнем текст.

Оцінювання: Рівень сформованості умінь читати визначається за такими критеріями.

Клас	Рівень	Бали	Критерії оцінювання умінь читати
1-2 3-4	Початковий	— 1-3	Учень повільно читає, відриваючи слова (іноді склади) одне від одного, не завжди відділяє одне речення від іншого; припускається багатьох помилок на заміну, перестановку пропуск складів, слів; вимовляє в багатьох випадках слова відповідно до їх написання, а не до норм вимови.
1-2 3-4	Середній	— 4-6	Учень читає, припускаючись помилок у поділі речень на смислові частини, логічному наголошуванні слів, а також в інтонуванні речень, різних за метою висловлювання; читання не є плавним, припускається багатьох орфоепічних помилок.
1-2 3-4	Достатній	— 7-9	Учень читає досить плавно, в основному правильно інтонуючи кінець речення, темп, сила голосу, тембр читання не пов'язані з певним комунікативним завданням; емоційне забарвлення тексту не відповідає авторському задуму, наявні орфоепічні помилки.
1-2 3-4	Високий	— 10-12	Учень читає плавно, виразно; інтонація, емоційне забарвлення читання відтворюють в цілому авторський задум; у читанні наявні окремі орфоепічні помилки.

Письмо

Перевірка письма як виду мовленнєвої діяльності учнів із ЗПР передбачає виявлення їхніх умінь правильно висловити свою думку, користуючись графічною системою і додержуючись правил написання графічних знаків та правил правопису; умінь належним чином оформити письмову роботу.

Умінь будувати писемне висловлювання, переказуючи твір, перевіряється фронтально один раз на семестр, починаючи з 3 класу.

Творчі роботи (описи, творчі розповіді та ін.) у початковій школі носять навчальний характер і контрольній перевірці не підлягають.

II. ЗНАННЯ ПРО МОВУ Й МОВЛЕННЯ, МОВНІ УМІННЯ ТА НАВИЧКИ

Оцінювання мовних знань і вмінь учнів із ЗПР здійснюється тематично у 2 класі один раз в I семестрі і два рази в II семестрі, в 3–4 класах – тричі на семестр. Враховуючи складнощі засвоєння теоретичних понять учнями із ЗПР матеріали для перевірки слід надавати невеликими за обсягом.

Перевірці підлягають знання та вміння з мови, які необхідні передусім для правильного використання мовних одиниць.

Перевірка здійснюється фронтально із застосуванням тестових завдань з варіантами відповідей.

Перевіряються вміння:

- розпізнавати вивчені мовні явища;
- групувати, класифікувати;
- сполучати слова, доповнювати, трансформувати речення, добираючи належну форму слова, потрібну лексему, відповідні засоби зв'язку між частинами речення в групі пов'язаних між собою речень тощо (при наявності утруднень допускається робота за зразком).

Матеріал для перевірки: завдання тестового характеру складені на матеріалі слова, сполучення слів, речення, груп пов'язаних між собою речень.

Учням 2 класу пропонуються 3 тестових завдання, 3 класу – 4–5 завдань, 4 класу – 5–6 завдань. Перші 1–2 тестових завдання мають стосуватися розпізнавання мовних одиниць, а решта – їх побудови, реконструювання, використання.

Одиниця контролю: обрані учнями правильні варіанти відповіді на тестові завдання.

Оцінювання. Знання про мову й мовлення та мовні вміння й навички оцінюються за такими критеріями:

Клас	Рівень	Бали	Характеристика мовних знань, умінь та навичок
2	Початковий	—	Учень самостійно і правильно вибрав відповідь на 1 тестове завдання
3-4		1-3	Правильно виконав 1–2 завдання
2	Середній	4-6	Учень впорався з 2 тестовими завданнями
3-4		4-6	Учень правильно вибрав відповіді на 2–3 завдання
2	Достатній	7-9	Учень впорався з 2–3 тестовими завданнями
3-4		7-9	Правильно виконав 3–4 тестових завдання
2	Високий	10-12	Учень правильно, швидко і самостійно вибрав відповіді на всі тестові завдання
3-4		10-12	

III. ОЦІНЮВАННЯ ОРФОГРАФІЧНИХ І ПУНКТУАЦІЙНИХ УМІНЬ

Основною формою перевірки орфографічної та пунктуаційної грамотності є контрольний тестовий диктант, який проводиться 1 раз наприкінці 1 класу та двічі на семестр у 2–4 класах.

Перевіряються вміння: правильно писати слова на вивчені орфографічні правила та словникові слова, визначені для запам'ятовування; ставити розділові знаки відповідно до опрацьованих правил пунктуації, належно оформлювати роботу.

Перевірка здійснюється індивідуально та фронтально за традиційною методикою.

Матеріал для перевірки: для контрольного диктанту використовується текст, доступний для учнів із ЗП певного класу.

Обсяг диктанту по класах.

Клас	Кількість слів у тексті	Клас	Кількість слів у тексті
1	II семестр – 15–20	3	I семестр – 35–40 II семестр – 45–50
2	I семестр – 20–25 II семестр – 25–30	4	I семестр – 50–55 II семестр – 60–65

Примітка: а) під час визначення кількості слів у диктанті враховуються як самостійні, так і службові слова;

б) подані в таблиці обсяги диктантів для підготовчого та I семестру 1 класу є орієнтиром для навчальних диктантів;

в) діти, які відвідують логопедичні заняття, не звільняються від написання контрольних диктантів у класі, їхні роботи оцінюються індивідуально.

Текст контрольного диктанту має містити достатню кількість вивчених орфограм (близько 35–40 % від загальної кількості слів). Слід уникати слів, правопис яких ще не вивчено.

Одиниця контролю: текст, записаний учнем під час диктування.

Оцінювання Диктант оцінюється однією оцінкою на основі таких критеріїв:

- орфографічні та пунктуаційні помилки оцінюються однаково;
- на основі якісного аналізу помилок вчитель визначає їх певні типи при оцінюванні враховує не наявну кількість помилок, а їх віднесеність до відповідного типу;
- розрізняють грубі, негрубі та специфічні помилки (негрубими вважаються такі помилки: повторення тієї самої літери в слові; поодинокі випадки недописування літери в кінці слова (не за правилом), двічі підряд написане те саме слово в реченні). Дві негрубі помилки прирівнюються до однієї грубої;

Характер специфічних помилок визначається вчителем сумісно з логопедом. На перших етапах роботи при оцінюванні ці помилки не враховуються.

- 5–6 виправлень (неправильне на правильне) прирівнюються до однієї помилки;
- орфографічні та пунктуаційні помилки на невивчені правила виправляються, але не враховуються.

Нормативи оцінювання.

Рівень	Бали	Критерії оцінювання диктанту
Початковий	1-3	Диктант написаний з пропуском окремих слів, нечітко, неохайно, з багатьма відхиленнями в накресленні та сполученні букв; допущено 8 типів і більше помилок.
Середній	4-6	Текст написаний, але неохайно, не завжди розбірливо, з відхиленнями в накресленні літер, допущено 5–7 типів помилок.
Достатній	7-9	Диктант написаний достатньо чітко, але з відхиленнями від правильного накреслення літер та їх сполучень; допущено 2–4 типи помилок.
Високий	10-12	Текст написаний в цілому охайно, з дотриманням правильного накреслення літер та їх сполучень, допущено 1 тип помилок.

IV. ГРАФІЧНІ НАВИЧКИ ПИСЬМА. ТЕХНІКА ПИСЬМА

Культура оформлення письмових робіт

Враховуючи психофізіологічні особливості учнів із ЗПР, а також їх індивідуальні можливості, учителю слід здійснювати щоденний контроль за становленням у них навички письма, відповідно пропонувати диференційовані завдання та вправи. Окремим учням доцільно давати учительські зразки в зошиті.

Основними об'єктами контролю у підготовчому класі мають стати уміння, які викладені в програмі з навчання грамоти.

Контроль відбувається щоденний, поточний та підсумковий.

Поточний контроль може бути у формі усного опитування (наприклад, пояснити відмінність подібних за формою літер, розповісти правило посадки за партою) чи письмового виконання певного завдання (наприклад, поєднати великі літери з малими, списати з друкованих складів), а також у формі спостереження за процесом письма учня (наприклад, за поставою, рухом руки у рядку).

Щоденному контролю підлягає дотримання дітьми гігієнічних правил, формування уміння рухати руку впоперек і упродовж рядка, якість ведення зошита.

На уроках письма у підготовчому класі одночасно з графічною навичкою реалізується перше практичне ознайомлення з елементами орфографії та пунктуації, знання яких мають контролюватись протягом букварного періоду.

Підсумковий контроль умінь та навичок відбувається двічі на рік. Наприкінці I семестру 2 класу пропонується списування одного речення (рукописного) з 3–4 слів, враховуючи прийменники (наприклад, *У Олі квіти, На столі ваза.*), або двох словосполучень (наприклад, *висока сосна, велике село*).

Підсумковий контроль умінь і навичок відбувається у кінці навчального року. Пропонується друкований текст для списування – з 10–12 знайомих дітям слів (враховуючи прийменники).

Під час перевірки тексту до уваги беруться такі чинники: пропорційність, нахил, поєднання літер, а також пропуск, заміна, перестановка букв, позначення на письмі початку та кінця речення.

Під час списування учнями тексту необхідно проконтролювати техніку письма за такою схемою:

ПРИЗВИЩЕ УЧНЯ	СИДИТЬ: рівно +, нерівно –	ТРИМАЄ		РУХАЄ РУКУ: вільно + скуто –	ГІГІЄНИЧНИХ ПРАВИЛ: дотримується + не дотрим. –
		РУЧКУ правильно + неправ. –	ЗОШИТ правильно + неправ. –		

На кінець підготовчого класу визначають рівні сформованості навичок письма за такими критеріями:

Рівень	Критерії
Початковий	Пише більшість букв. Списує слова побуквенно та складами. Гігієнічних правил письма учень дотримується тільки за вимогою вчителя. Часто порушує лінійність письма. Букви різні за розміром, зустрічаються друковані. Наявна “дзеркальність”. Букви часто поєднуються неправильно. Під час списування робить багато орфографічних та пунктуаційних помилок.
Середній	Списує односкладові слова після одного та повторних прочитувань. Пише на лініях, виходячи іноді за лінію сітки. На письмі зустрічається “дзеркальність”, ламані елементи букв, зворотне направлення письма літер, є недоліки поєднання. Літери непропорційні. Робить орфографічні та пунктуаційні помилки.
Достатній	Букви досить пропорційні. Учень самостійно або з допомогою вчителя дотримується гігієнічних правил письма. Списує односкладові слова після першого прочитування. Допускає невелику кількість орфографічних та пунктуаційних помилок.
Високий	Письмо чітке. Дотримується переважно всіх гігієнічних правил письма. Списує 2 слова з першого прочитування без помилок.

Перевіряючи навички письма у 1–4 класах необхідно брати до уваги формування графічних, технічних умінь і навичок, швидкість письма, а також ведення зошитів. Швидкість письма перевіряється один раз наприкінці навчального року. Ведення зошита – кожного місяця.

Результати всіх перевірок оцінюються відповідним балом. Для учнів 1 класу визначається тільки рівень (без балів).

Темп письма перевіряється шляхом списування з друкованого тексту, без будь-яких граматичних завдань. Текст підбирається доступний для розуміння учнями даного класу, без прямої мови, віршів тощо. Під час списування учнями тексту вчитель спостерігає за дотриманням кожною дитиною гігієнічних правил і позначає у схемі. У схему можуть заноситися інші показники, які допоможуть точніше визначити рівень сформованості техніки письма, наприклад графічні помилки та специфічні недоліки, особливо в 1 класі.

Схема для аналізу списування у 1–4 класах

№ п/п	Прізвище, ім'я учня	Кількість знаків за 1хв. (букв, розділових знаків)	Пропорційність букв: так + ні -	Поєднання: прав. + неправ.-	Нахил букв: однак + неоднак.-	Сидить: прав. + неправ.-	Тримає ручку: прав. + неправ.-	Тримає зошит: прав. + неправ.-	Рух руки у рядку: вільн. + скуто. -

Показники середньої швидкості письма по класах (у зн/хв):

	I семестр	II семестр
1 клас	8–10	10–12
2 клас	12–14	14–16
3 клас	18–20	22–24
4 клас	26–28	30–34

Оцінювання культури оформлення письмових робіт здійснюється за такими параметрами: каліграфія письма, охайність, оформлення письмової роботи відповідно до її виду.

Підготовчий, 1 клас оцінюється за рівнями, 2–4 – балами.

Рівні	Бали	Критерії оцінювання
Початковий	1 2 3	Більшість букв між собою поєднані. Рукописний текст малорозбірливий. Письмо неякісне: дрібне широке чи стисле, багато букв спотворені, наявні вичурні елементи, нечіткі та неправильні поєднання букв. Гігієнічних правил намагається дотримуватися тільки за спонукання. Не дотримується більшості правил оформлення письмових робіт. Працює з допомогою вчителя. Утруднюється самостійно прочитувати написане.
Середній	4 5 6	Рукописний текст читається, але важко. Техніка письма у стані формування (часто міняє положення руки). Букви в тексті не завжди рівномірні. Відзначається уподібнення букв між собою за формою. Дотримується гігієнічних правил письма та відтворює правильні рухи руки у рядку переважно під контролем учителя. Письмові роботи виконуються з частими відступами від правил та оформлення.
Достатній	7 8 9	Техніка письма сформована, але не повністю. Письмо відносно якісне, однак спостерігається неоднакова форма написання однієї й тієї ж букви, не завжди зберігається безвідривність у всіх природних поєднаннях літер, мають місце неакуратні елементи літер, які виходять за межі рядка. Гігієнічні правила намагається виконувати самостійно, іноді – під контролем учителя. Темп письма достатній. Спостерігаються 3–4 відступи від правил оформлення робіт.
Високий	10 11 12	Техніка письма відпрацьована. Письмо плавне. Рукописний текст легко читається. Темп письма достатній. Учень контролює гігієнічні навички письма. Самостійно вводить форми букв та типи поєднань, які не заважають сприйманню написаного та не гальмують швидкість письма. Дотримується основних правил ведення зошита, оформлення письмових робіт.

V. ВЕДЕННЯ ЗОШИТІВ

Під час оцінювання поточних робіт у зошиті беруться до уваги такі чинники: грамотність, графічна якість письма, його охайність і розбірливість.

Підсумковий бал за ведення зошита виставляється чотири рази на семестр, починаючи з 2 класу. Пріоритетним у його визначенні є дотримання учнем вимог, які ставляться до оформлення письмових робіт, а також доступна учневі графічна якість письма.

Клас	Рівень	Бали	Критерії оцінювання
Підготовчий — 1 2-4	Початковий	— 1-3	Робота виконана частково. Спотворені форми багатьох букв, неправильні їх поєднання, не витримується однаковий нахил літер та їх розмір; вимоги до культури оформлення письмових робіт не виконуються. Допущена значна кількість орфографічних та пунктуаційних помилок (8 і більше типів помилок).
Підготовчий — 1 2-4	Середній	— 4-6	Робота виконана, але є значна кількість відхилень у написанні букв та їх поєднань, вимоги до культури оформлення письмових робіт виконуються частково, допущені орфографічні та пунктуаційні помилки (5–7 типів помилок).
Підготовчий — 1 2-4	Достатній	— 7-9	Робота написана досить розбірливо допущені деякі відхилення у написанні букв та їх поєднань, вимоги до культури оформлення письмових робіт в основному виконуються. Допущені орфографічні та пунктуаційні помилки (2–4 типи помилок).
Підготовчий — 1 2-4	Високий	— 10-12	Робота написана розбірливо, букви та їх поєднання в цілому зображені правильно. Робота охайна. Допущені окремі орфографічні та пунктуаційні помилки (1 тип помилок)

VI. ВИВЕДЕННЯ ПІДСУМКОВОГО БАЛА ЗА СЕМЕСТР (РІК)

Підсумковий бал виставляється наприкінці кожного семестру (року). Він узагальнено відображає рівень навчальних досягнень учня з української мови. Підсумковий бал виводиться на основі оцінювання знань, умінь та навичок з таких аспектів:

- слухання – розуміння (аудіювання)
- діалогічне мовлення;
- монологічне мовлення (усний переказ чи твір);
- читання вголос;
- письмо (письмовий переказ);
- знання про мову й мовлення, мовні уміння та навички;
- орфографічні та пунктуаційні навички (диктант);
- графічна навичка письма (контрольне списування);
- ведення зошитів.

У класному журналі на кожний вид перевірки відводиться окрема колонка: “аудіювання”, “діалог”, “усний переказ”, чи “усний твір”, “читання”, “письмовий переказ”, “диктант”, “мовна тема” (три колонки), “контрольне списування”, “ведення зошитів”. За фронтальні види перевірки колонка заповнюється після їх виконання, за індивідуальну перевірку бали в колонку виставляються протягом семестру.

Підсумковий бал за семестр виводиться з урахуванням балів, одержаних учнем за кожний вид перевірки.

Види перевірки знань, умінь і навичок учнів з української мови, які проводяться посеместрово в кожному класі, подано в таблиці:

Об'єкт перевірки	Підготовч. клас		1 клас		2 клас		3 клас		4 клас	
	I сем	II сем	I сем	II сем	I сем	II сем	I сем	II сем	I сем	II сем
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Аудіювання	-	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Діалог	-	-	-	-	-	1	-	1	-	1
Усн. переказ	-	-	-	-	-	1	-	1	-	1
Усний твір	-	-	-	-	-	1	-	1	-	1
Читання	-	-	-	-	1	1	1	1	1	1
Письм. переказ	-	-	-	-	-	-	-	1	1	1
Мовна тема	-	-	-	-	1	2	3	3	3	3
Диктант	-	-	-	-	2	2	2	2	2	2
Списування	-	-	-	-	-	1	1	1	1	1
Ведення зошитів	-	-	-	-	4	4	4	4	4	4
Загальна кількість показників, на основі яких виводиться підсумковий бал										
	-	1	1	1	9	14	12	16	13	16

■ ДЛЯ УЧНІВ З ПОРУШЕННЯМИ ЗОРУ

В основу розробки критеріїв і норм оцінювання досягнень молодших школярів з порушеннями зору з рідної мови покладено функціональний підхід до опанування початкового мовного курсу, який передбачає таке співвідношення мовної теорії і мовленнєвої практики, за якого пріоритетним є розвиток в учнів різних видів мовленнєвої діяльності: аудіювання, говоріння, читання, письмо. За такого підходу вивчення мовної теорії, формування знань про мову підпорядковуються завданням розвитку мовлення учнів.

З огляду на це **об'єктами перевірки та оцінювання є:**

- мовленнєві уміння й навички з чотирьох видів мовленнєвої діяльності: аудіювання (слухання-розуміння), говоріння (діалогічне і монологічне висловлювання), читання, письмо;
- знання про мову й мовлення, мовні вміння та навички;
- орфографічні та культура оформлення письмових робіт;
- техніка письма та якість ведення зошитів.

У 1-2 класах застосовується словесне оцінювання і визначаються лише рівні засвоєння знань та сформованості умінь і навичок слабозорих і сліпих дітей (початковий, середній, достатній, високий).

У 3-4 класах оцінювання досягнень учнів з рідної мови здійснюється за 12-бальною шкалою. Для визначення того чи іншого балу в межах одного рівня беруться до уваги незначні відхилення від окреслених критеріїв того чи іншого рівня та більша-менша кількість помилок, допустимих для відповідного рівня.

I. ОЦІНЮВАННЯ УМІНЬ І НАВИЧОК МОВЛЕННЄВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Слухання і розуміння прослуханого (аудіювання)

Перевірка аудіативних умінь слабозорих учнів здійснюється фронтально у 1 класі наприкінці навчального року, в 2 - 4 класах – в кінці кожного семестру.

Перевіряються вміння: сприймати на слух і розуміти незнайомий текст в 1 класі – з одного-двох прослуховувань, а в 2-4 класах - з одного прослуховування:

1-2 класи	3-4 класи
<ul style="list-style-type: none"> ● елементи фактичного змісту (хто, що, де, коли, як); ● запам'ятовувати послідовність подій.	<ul style="list-style-type: none"> ● фактичний зміст; ● причиново-наслідкові зв'язки; ● основну думку висловлювання

У 1 класі для перевірки аудіативних умінь можна використати уривок казки або оповідання і підготувати до нього кілька пронумерованих запитань або малюнків-ілюстрацій за змістом прослуханого тексту. Проти прізвища кожного учня вчитель зазначає порядковий номер тих запитань (малюнків), на які він дав правильні відповіді чи знайшов малюнок, який відповідає змісту сприйнятого на слух тексту.

У 2-4 класах учитель читає учням незнайомий текст, а потім пропонує тести, що складаються із запитань з варіантами відповідей. Учні вислуховують кожне запитання та варіанти відповідей і записують на аркуші номер запитання і порядковий номер відповіді, наприклад: 1.2.

У 2 класі учням пропонують 4 запитання з двома варіантами відповідей, у 3-4 класах - 8 запитань з двома варіантами відповідей. Запитання мають стосуватися фактичного змісту, послідовності подій, основної думки висловлювання (тексту).

Матеріал для контрольного завдання: зв'язний текст художнього стилю відповідно до вимог програми для кожного класу.

Обсяг тексту (і відповідно тривалість звучання) орієнтовно визначається так:

Клас	Обсяг тексту	Тривалість звучання в хвилинах
1	65 - 85 слів	до 1 хв.
2	100 - 180	1 - 2
3	180 - 280	2 - 3
4	300 - 400	3 - 4

Одиниця контролю: у 1 класі - кількість правильних відповідей; в 2-4 класах – правильність виконання тестових завдань.

Оцінювання: якість розуміння сприйнятого на слух тексту (уривка) визначається за чотирма рівнями:

Клас	Рівень	Бали	Критерії оцінювання аудіативних умінь
1 2 3-4	Початковий	– – 1-3	Учень відповів лише на 1 запитання або вибрав малюнок-ілюстрацію за допомогою допоміжних запитань учителя. Учень правильно відповів лише на 1 запитання, вибрав один малюнок. Учень правильно вибрав відповідь лише на 1-2 запитання.
1 2 3-4	Середній	– – 4-6	Учень відповів на 2 запитання, зумів вибрати малюнок-ілюстрацію після логічного виділення вчителем того місця в тексті, яке їх ілюструє. Учень впорався з 2 запитаннями. Учень впорався з 3-4 запитаннями до тексту.
1 2 3-4	Достатній	– – 7-9	Учень відповів на всі запитання (виконав всі завдання) самостійно і правильно після повторного перерхитування тексту. Учень правильно вибрав відповіді на 3 запитання. Учень правильно виконав 5-6 тестових завдань.
1 2 3-4	Високий	– – 10-12	Учень відповів на всі запитання (виконав всі завдання) самостійно і безпомилково після першого прослуховування. Учень правильно вибрав відповідь на всі тестові запитання. Учень правильно виконав 7-8 тестових завдань.

Примітка. Під час аудіювання до уваги не береться неправильна звуковимова дітей до часу появи автоматизму мовлення.

Говоріння і зв'язне мовлення (діалогічне і монологічне висловлювання)

Перевірка сформованості діалогічного і монологічного (усного) мовлення проводиться індивідуально. Її проведення планується так, щоб кожен учень протягом семестру мав можливість виявити перед класом свої досягнення й одержав бали за ці види мовленнєвої діяльності (у 1-2 класах визначаються лише рівні сформованості відповідних умінь). На тому чи іншому уроці вчитель пропонує двом учням протягом 4-5 хвилин обдумати, підготувати діалог і розіграти його перед класом. Бали (рівень) виставляються кожному учневі. Те саме стосується і монологічного висловлювання, лише завдання пропонується одному учневі. Бали /рівень/ виставляються протягом семестру в окрему колонку, відведену в журналі. Вчитель стежить, щоб до кінця семестру вміння кожного учня були перевірені і зафіксовані в журналі.

Діалогічне мовлення

Рівень сформованості діалогічного мовлення перевіряється в 1 класі в другому семестрі, в 2-4 класах - у першому семестрі.

Перевіряються вміння: складати діалог на задану тему, використовувати слова мовленнєвого етикету (ввічливі слова, українські форми звертання тощо), дотримуватись правил спілкування (не перебивати співрозмовника, зацікавлено і доброзичливо вислуховувати його тощо), додержуватись норм літературної вимови.

Матеріал для контрольного завдання: у 1-2 класах — створити діалог ситуативного характеру на побутові теми або теми з шкільного життя, у 3-4 класах — побудувати діалог за словесно описаною вчителем комунікативною ситуацією або за малюнком ситуативного характеру (в школі для слабозорих дітей), наприклад: *“Уявіть, що ви прийшли в бібліотеку. Там є багато книжок. Подумайте, про що б ви запитали бібліотекаря чи попросили. Один з вас буде читачем, інший — бібліотекарем”*.

Одиниця контролю: діалог, складений двома учнями чи учнем і вчителем. Якщо сліпа чи слабозора дитина має порушення звуковимови, вони не враховуються під час оцінювання діалогу до появи їх автоматизації.

Обсяг діалогу орієнтовно визначається так:

Клас	Кількість реплік на кожного учасника діалогу без урахувань етикетних формул початку та кінця розмови
1	2 - 3 репліки
2	3-4 репліки
3	4-5 реплік
4	5-6 реплік

Оцінювання. Уміння вести діалог оцінюється за такими критеріями:

Клас	Рівень	Бали	Характеристика складених учнями діалогів
1-2 3-4	Початковий	–	Учень будує діалог, але робить довгі паузи, вислуховує лише окремі репліки співрозмовника, перебиває його, не завжди вживає слова ввічливості. Припускається багатьох помилок у мовленні. Будує діалог з 1 репліки (1-2 кл.), 1-2 реплік (3-4 кл.).
		1-3	
1-2 3-4	Середній	–	Учень достатньо швидко включається в діалог, хоч і робить паузи, добираючи потрібні слова. Окремі репліки співрозмовника залишає без відповіді. Не завжди вживає слова ввічливості. Припускається значної кількості помилок у мовленні, не слідує за правильною вимовою звуків. Будує діалог з 1-2 реплік (1-2 кл.), з 2-3 реплік (3-4 кл.).
		3-4	
1-2 3-4	Достатній	–	Учень в міру швидко включається в діалог, швидко добирає потрібні слова, вживає їх у потрібних граматичних формах. Демонструє належну культуру спілкування. Припускається 1-2 помилок у мовленні, які тут же сам виправляє. Намагається правильно вимовляти всі звуки. Діалог будує з достатньої кількості для відповідного класу реплік.
		7-9	
1-2 3-4	Високий	–	Учень швидко включається в діалог, демонструє високу культуру спілкування, вміння уважно і доброзичливо слухати співрозмовника, висловлює свою думку з приводу предмета розмови. Обсяг і мовне оформлення діалогу відповідає нормативним вимогам. Правильно вимовляє всі звуки.
		10-12	

Монологічне мовлення. Усний (письмовий) переказ, усний (письмовий) твір

Уміння будувати усний переказ перевіряється в 1 класі в другому семестрі, в 2-4 класах - у першому семестрі. Перевірка рівня сформованості умінь складати усний твір розпочинається з 2 класу і здійснюється в другому семестрі.

Перевірка умінь писати переказ розпочинається з 3 класу і проводиться в кожному семестрі.

Уміння усно переказувати чи створювати текст перевіряються індивідуально: учитель пропонує учневі певне завдання (переказати текст детально, вибірково чи стисло; самостійно створити висловлювання (розповідь, опис) на задану тему і дає час на підготовку. Дітей, які мають важкі порушення мовлення, не слід обмежувати в часі для висловлювання.

Перевірка вміння переказувати текст письмово проводиться фронтально: учням пропонується написати переказ прочитаного вчителем тексту за колективно складеним планом (3 клас) чи самостійно складеним планом (4 клас).

Перевіряються вміння: переказувати тексти розповідного й описового типу, прослухані або прочитані самостійно; будувати зв'язні висловлювання на задану тему; викладати матеріал логічно, послідовно; дотримуватись норм літературної мови, вдало користуючись лексичним, граматичним багатством рідної мови.

Матеріал для контрольного завдання:

а) Переказ. Матеріалом для переказу (усного чи письмового) може бути текст-розповідь чи опис. Обсяг тексту для переказу орієнтовно визначається так:

Клас	Кількість слів	
	Для усного переказу	Для письмового
1	40–45	–
2	50–65	I семестр – 15-20 II семестр – 20-25
3	70–75	I семестр – 30-40 II семестр – 45-60
4	80-90	I семестр – 60-65 II семестр – 70-80

Примітка: Обсяг письмових переказів для 2 класу подається як орієнтир для навчальних переказів.

б) Твір. Для перевірки вміння складати усні висловлювання у 2 класі доцільно пропонувати дітям будувати розповідь на теми, близькі їхнім інтересам (про свої ігри, прогулянки, спостереження) за опорними словами і зачином, за картиною (в школі для слабозорих дітей); описувати нескладні предмети (після їх розгляду, дотикового обстеження та бесіди про істотні ознаки). Обсяг усного твору другокласників має становити 3-4 речення.

У 3 класі слабозорі учні складають розповідь за малюнком, опорними словами, вводять елементи опису. Описують найпростіші явища, предмети за зразком та за поданим планом; вводять у свої висловлювання елементарні міркування - пояснення. Обсяг усних творів у 3 класі - 5-6 речень.

У 4 класі слабозорі складають розповіді за опорними словами і сюжетною картинкою, за аналогією з прочитаним, на теми з свого життя (цікавий випадок, улюблена гра, справа, про природу), вводять елементи опису або міркувань. Будують художні описи за опорними словами, елементарні міркування-докази за даним початком.

Письмові твори у початкових класах проводяться тільки з навчальною метою.

Одиниця контролю: усне (писемне) висловлювання учнів.

Оцінювання: у монологічному висловлюванні оцінюють його зміст і мовне оформлення (форму).

За усне висловлювання (переказ, твір) ставлять одну оцінку - за зміст, враховуючи при цьому якість мовного оформлення (орієнтовно спираючись на досвід учителя і не підраховуючи помилок).

За писемне висловлювання (переказ) виставляється одна оцінка, яка є середнім показником набраних балів за зміст і мовне оформлення роботи (грамотність).

Уміння будувати зв'язне висловлювання оцінюється за такими критеріями:

Клас	Рівень	Бали	Характеристика зв'язних висловлювань
1 3-4	Початковий	- 1-3	Учень будує лише окремі речення або переказує окремі фрагменти змісту, що не утворюють зв'язного тексту. Припускається 9-11 помилок (орфографічних, пунктуаційних, у будові речень і вживанні слів).
1 3-4	Середній	- 4-6	Учень будує текст, який відзначається певною зв'язністю, але збіднений за змістом; у роботі мають місце відхилення від авторського тексту (переказ) або від теми (твір); неповно розкрито основну думку, є недоліки в структурі тексту (відхилення від плану, відсутні зачин або кінцівка). Допущено 6-8 помилок (орфографічних, пунктуаційних, у будові речень, у зв'язках між ними або вживанні слів).
1 3-4	Достатній	- 7-9	Учень досить вдало будує текст, розкриває його основну думку і загальний зміст, у тексті наявні всі складові частини, але допущено 3-5 помилок (орфографічних, пунктуаційних, у будові речень і вживанні слів).
1 3-4	Високий	- 10-12	Учень вправно будує текст, зміст якого відповідає темі, заголовку; у тексті розкрито основну думку, наявні всі структурні частини (зачин, основна частина, кінцівка). Текст написано за планом, складові частини виділено абзацами. Будова речень граматично правильна, між реченнями є логічні зв'язки. Слова дібрано відповідно до мети висловлювання. Допущено 1-2 помилки у побудові речень або вживанні слів, немає орфографічних і пунктуаційних помилок на вивчені правила.

Примітки: 1) Допущені у письмовому переказі і творі специфічні помилки (оптико-графічні, дисграфічні, графічні недоліки) під час оцінювання учнівських робіт не враховуються, а стають предметом пильної уваги вчителя і логопеда для індивідуальної роботи з учнем з метою їх поступового подолання. Характер специфічних помилок дивитись в оцінюванні диктанту.

2) Доцільно, щоб характер специфічних помилок учитель визначав спільно з логопедом.

1 клас

Перевірка сформованості вміння читати в 1 класі здійснюється індивідуально в кінці кожного семестру. На кінець першого семестру — на матеріалі опрацьованих букв та типів складів. На кінець другого — на матеріалі, в якому використано всі букви алфавіту, склади різних типів.

Оцінюється вміння: наприкінці першого семестру — тільки спосіб читання (буквам, складами, цілим словом), наприкінці другого — спосіб, правильність і швидкість

Матеріал для перевірки: на кінець першого семестру — групи слів, невеликі речення з опрацьованої частини букваря, на кінець року — незнайомий текст букварного типу, що відповідає віковим особливостям школярів. Орієнтовна швидкість читання на кінець 1 класу — 8-12 слів за хвилину.

Одиниця контролю: озвучений учнем текст (групи слів, речення).

Оцінювання: сформованість умінь в 1 класі оцінюється за такими критеріями:

Рівні	Критерії оцінювання навичок читання
Початковий	Учень читає текст по буквах, складами, відриваючи їх один від одного, припускаючись багатьох помилок у вимові слів. Техніка читання обома руками знаходиться в стані становлення. Незнайомі слова помічає лише за нагадуванням учителя, потребує допомоги в їх поясненні. Відповіді на запитання щодо значення окремих слів та фактичного змісту прочитаного переважно односкладні (“Так”, “Ні”), потребує повторного перечитування.
Середній	Учень читає текст складами, більш-менш плавно, припускаючись окремих відхилень у вимові слів. Усвідомлює необхідність читати надруковане рельєфно-крапковим шрифтом обома руками, намагається користуватися ними одночасно. В тексті помічає окремі незнайомі слова, запитує про їх значення. У відповідях на запитання про значення окремих слів та за змістом прочитаного вимагає допомоги (перечитування, акцентування подій, епізодів тощо).
Достатній	Учень досить плавно, правильно читає текст складами і цілими словами, припускаючись незначних відхилень від норми у вимові слів. Правильно інтонує речення, орієнтуючись на пунктуаційні знаки в кінці їх. Текст, надрукований рельєфно-крапковим шрифтом, читає обома руками. Переказує прочитане за запитаннями вчителя. Не завжди самостійно виділяє в тексті слова, незнайомі за значенням. Під час їх пояснення вимагає допомоги вчителя.
Високий	Учень плавно, правильно читає текст цілими словами, чітко їх вимовляючи, дотримується інтонації розділових знаків. Читає надрукований рельєфно-крапковим шрифтом текст обома руками. Самостійно переказує прочитане. Виділяє в тексті незнайомі слова, робить вдалі спроби самостійно їх пояснювати.

2 — 4 класи

У 2-4 класах перевірка читання як виду мовленнєвої діяльності на уроках рідної мови передбачає виявлення учнівських умінь щодо засвоєння школярами найважливіших нормативних вимог до читання із суто мовного погляду і здійснюється індивідуально в другому семестрі.

Перевіряється: дотримування найважливіших орфоепічних норм української мови в системі голосних (ненаголошені е, и, чітка вимова звука [о]; чітке вимовляння дзвінких приголосних у кінці слова та в кінці складу перед наступним глухим; нормативне вимовляння звуків [дж], [дз], [дз’], [г], [ф]; правильне вимовляння слів, передбачених програмою для кожного з класів; наголошування; інтонування речень, різних за метою висловлювання — розповідних, питальних, спонукальних; правильне відтворення інтонації прохання, побажання, вимоги, наказу, заклик тощо у спонукальних реченнях.

Матеріал для перевірки: невеликий текст (30-60 слів), в якому є ті слова, особливості вимови яких розглядались на уроках, а також інтонування речень. Протягом кількох (2-3) хвилин учень готується, а потім читає текст перед класом.

Одиниця контролю: озвучений учнем текст.

Оцінювання. Рівень сформованості умінь читати визначається за такими критеріями:

Клас	Рівень	Бали	Критерії оцінювання уміння читати
2 3-4	Початковий	– 1-3	Учень читає, відриваючи слова одне від одного, не завжди відділяє одне речення від іншого; припускається помилок на заміну, перестановку, пропуск складів, слів; вимовляє в багатьох випадках слова відповідно до їх написання, а не до норм вимови.
2 3-4	Середній	– 4-6	Учень читає, в основному правильно інтонуючи кінець речення, але припускається помилок у поділі речень на смислові частини, логічному наголошуванні слів, а також в інтонуванні речень, різних за метою висловлювання; читання не досить плавне; припускається орфоепічних помилок.
2 3-4	Достатній	– 7-9	Учень читає плавно, досить правильно інтонує речення, різні за метою висловлювання, роблячи логічні наголоси; темп, сила голосу, тембр читання не пов'язані з певним комунікативним завданням; емоційне забарвлення тексту не відповідає авторському задуму; наявні орфоепічні помилки.
2 3-4	Високий	– 10-12	Учень читає виразно, з доброю дикцією; інтонація, сила голосу, емоційне забарвлення читання відтворюють авторський задум; учень уміє узгоджувати характеристики свого читання з певним комунікативним завданням учителя; у читанні наявні лише окремі орфоепічні помилки.

Письмо

Перевірка письма як виду мовленнєвої діяльності слабозорих учнів передбачає виявлення їхніх умінь правильно висловлювати свою думку, плоско-друкованим шрифтом (для слабозорих, дітей з амбліопією та коордіацією), додержуючись правил написання графічних знаків і правил правопису; вміння належним чином оформити письмову роботу.

Уміння будувати писемне висловлювання, переказуючи твір, перевіряється фронтально один раз на семестр, починаючи з 3-го класу.

Творчі роботи (описи, творчі розповіді на теми з життя і праці, відгуки, дописи, листи та ін.) у початковій школі носять навчальний характер і контрольній перевірці не підлягають.

Критерії оцінювання змісту письмового переказу ті самі, що й для усного переказу. Примірні обсяги текстів для письмового переказу подано у розділі “Монологічне мовлення” (Переказ).

У процесі навчальної роботи перевірка писемного висловлювання передбачає систематичне виправлення усіх наявних у роботі помилок. До уваги вчитель, насамперед, бере змістову сторону та помилки на вивчені правила, а також групу специфічних помилок (графічних, оптико-графічних, дисграфічних недоліків). У підсумкових перевірних роботах з розвитку зв'язного писемного мовлення береться до уваги тільки змістова сторона учнівської роботи.

II. ЗНАННЯ ПРО МОВУ Й МОВЛЕННЯ, МОВНІ ВМІННЯ І НАВИЧКИ

Оцінювання мовних знань і вмінь здійснюється тематично у 2-ому класі 1 раз в I-ому семестрі й 2 рази в II-ому семестрі, в 3-4 класах — тричі на семестр (невеликі за обсягом теми об'єднуються, а великі перевіряються за частинами).

Перевірці підлягають знання та вміння з мови, які необхідні передусім для правильного використання мовних явищ. Перевірка здійснюється фронтально в письмовій формі із застосуванням тестових завдань з варіантами відповідей. При потребі допускається диференційований підбір тестових завдань.

Перевіряються вміння:

- розпізнавати вивчені мовні явища;
- групувати, класифікувати;
- сполучати слова, доповнювати, реконструювати речення, добираючи належну форму слова, потрібну лексему, відповідні засоби зв'язку між частинами речення в групі пов'язаних між собою речень тощо;
- розуміти значення мовних одиниць та особливості їхнього використання в мовленні.

Матеріал для перевірки: завдання тестового характеру, складені на матеріалі слова, сполучення слів, речення, груп пов'язаних між собою речень.

Учням 1-2 класів пропонуються 4 завдання, 3-4 класів — 8 завдань. Перші 1-2 тестових завдань мають стосуватися розпізнавання мовних одиниць, а решта — їхньої побудови, реконструювання, використання.

Одиниця контролю: обрані учнями правильні варіанти відповіді на тестові завдання.

Оцінювання. Знання про мову й мовлення та мовні вміння й навички оцінюються за такими критеріями:

Клас	Рівень	Бали	Характеристика мовних знань, умінь та навичок
2	Початковий	–	Учень правильно вибрав відповідь лише на 1 тестове завдання.
3-4		1-3	Правильно виконав 1-2 завдання.
2	Середній	–	Учень впорався з 2-ма тестовими завданнями.
3-4		4-6	Учень правильно вибрав відповідь на 3-4 завдання.
2	Достатній	–	Учень правильно виконав 3 тестових завдання.
3-4		7-9	Учень впорався з 5-6 завданнями.
2	Високий	–	Учень правильно виконав усі тестові завдання.
3-4		10-12	Учень впорався з 7-8 завданнями.

III. ОЦІНЮВАННЯ ОРФОГРАФІЧНИХ І ПУНКТУАЦІЙНИХ УМІНЬ

Основною формою перевірки орфографічної та пунктуаційної грамотності є контрольний текстовий **диктант**, який проводиться 1 раз наприкінці 2-го класу та двічі на семестр у 3-4 класах.

Перевіряються вміння: правильно писати слова на вивчені орфографічні правила та словникові слова, визначені програмою для запам'ятовування їхнього написання; ставити розділові знаки відповідно до вивчених правил пунктуації; належно оформлювати письмову роботу.

Перевірка здійснюється фронтально за традиційною методикою.

Матеріал для перевірки: для контрольного диктанту використовується текст, доступний для учнів відповідного класу.

Обсяг диктанту по класах:

Клас	Кількість слів у тексті
1	I семестр – — II семестр – 15-20
2	I семестр – 15-20 II семестр – 30-40
3	I семестр – 30-40 II семестр – 40-50
4	I семестр – 40-50 II семестр – 50-60

Примітка: а) під час визначення кількості слів у диктанті враховуються як самостійні, так і службові слова;

б) поданий в таблиці обсяг диктанту для 1 класу та для I семестру 2 класу є орієнтиром для навчальних диктантів.

Текст контрольного диктанту має містити достатню кількість вивчених орфограм (близько 60% від загальної кількості слів). Слід уникати слів, правопис яких ще не вивчено. Якщо без них не обійтись, вчитель запише їх на дошці, звертаючи увагу на кожне під час диктування.

Одиниця контролю: текст, записаний учнем під час диктування.

Оцінювання. Диктант оцінюється однією оцінкою на основі таких критеріїв:

- орфографічні та пунктуаційні помилки оцінюються однаково;
- помилки в одному й тому самому слові, яке повторюється в диктанті кілька разів, вважається однією помилкою; помилки на одне правило, але в різних словах, вважаються різними помилками;

- розрізняють грубі, негрубі та специфічні помилки. **Негрубими** вважаються такі помилки: повторення тієї самої літери в слові; поодинокі випадки недописування літер кінці слова (не за правилом; двічі підряд написано те саме слово в реченні). Дві негрубі помилки прирівнюються до однієї грубої.

До **специфічних** помилок належать:

- оптико-графічні помилки у слабозорих дітей: вставляння зайвих елементів літер (ш — щ); неточна письмова реалізація комбінацій певних елементів, заміни й додавання за типом уподібнень (а-о-е, и-п-н, ш-и-п); оптичні (с-е, о-с, у-д-з, л-и, м-ш, в-д) та кінетичні (о-а, б-д, У-Ч, п-т, П-Т, л-м, Л-М, х-ж, Г-Р, н-ю, и-ш, л-я, Н-К, а-д) змішування, заміни; випадки дзеркального написання (є-э, г-s) та зміни оберненості літер Ч,У,С,З,Е,В,Б,К (правобічної на лівобічну і навпаки);
- графічні недоліки: увігнутість рядка догори-донизу, стискання рядка; неправильне розташування елементів і букв стосовно одна одної та рядка; вихід за межу поля; численні виправлення накреслення букв, написаних слів; злитне написання слів або великий розрив між ними; заміни великих букв рядковими, але більшого розміру;
- п'ять виправлень (неправильного написання на правильне) прирівнюються до однієї помилки;
- орфографічні та пунктуаційні помилки на правила, що не вивчалися, виправляються, але не враховуються, як і специфічні.

Нормативи оцінювання:

Рівні	Бали	Критерії оцінювання диктанту
Початковий	1-3	Диктант написаний, але нерозбірливо, неохайно, з багатьма виправленнями в накресленні та наколюванні літер, порушеннями сполучень елементів у літерах та букв у словах; допущено 8 і більше помилок.
Середній	4-6	Текст диктанту написаний розбірливо, але неохайно, з виправленнями літер; допущено 5-7 помилок.
Достатній	7-9	Диктант написаний розбірливо, але є окремі відхилення від правильного написання літер та їх сполучень; допущено 2-4 помилки.
Високий	10-12	Текст написано розбірливо, охайно, з дотриманням правильного написання літер та їх сполучень; допускається 1 груба чи 1 негруба помилка.

IV. ГРАФІЧНІ НАВИЧКИ ПИСЬМА. ТЕХНІКА ПИСЬМА

Культура оформлення письмових робіт

У 1-ому класі навичка письма формується одночасно з навичкою читання. Однак через негативні наслідки порушень зору (недостатність орієнтування в макро- і мікропросторі, неточність координації рухів, уповільненість виконання дій, недорозвиненість дотику й дрібної моторики рук, невміння раціонально користуватися залишковим зором) навичка письма у слабозорих дітей відстає від навички читання. З тим, щоб певною мірою досягти синхронності розвитку цих важливих навичок, учитель повинен здійснювати щоденний контроль та надавати індивідуальну допомогу кожному учню в становленні навичок письма

Основними об'єктами контролю у 1 класі мають стати уміння, які викладені у програмі з навчання грамоти.

Здійснюється щоденний, поточний та підсумковий контроль.

Щоденному контролю підлягає дотримання дітьми гігієнічних правил письма, користування навчальним приладдям, формування вміння дотримувати в зошиті потрібний рядок, рухати руку упродовж рядка, якість ведення зошитів.

На уроках письма в 1 класі одночасно з графічною навичкою реалізується перше практичне ознайомлення з елементами орфографії та пунктуації, знання яких мають контролюватися протягом букварного періоду.

Поточний контроль може здійснюватись у формі усного опитування (наприклад, пояснити відмінність подібних за формою літер, дзеркальний спосіб написання літер крапковим шрифтом, значення місця й лічби крапок у клітинці, розповісти правило посадки за партою) чи письмового виконання певного завдання, наприклад: поєднати великі літери з малими, списати з друкованого тексту), а також у формі спостережень за процесом письма учня (наприклад, порядком розташування на парті чи столі навчального приладдя).

Підсумкова перевірка умінь і навичок відбувається двічі на рік. Наприкінці I семестру пропонується списування одного речення (рукописного) з 3-4-ох слів, враховуючи прийменники (наприклад: *У Олі квіти. На столі ваза.*), або двох словосполучень (наприклад, *висока сосна, велике село*). У кінці навчального року учням пропонується для списування друкований текст з 8-12 знайомих дітям слів, враховуючи прийменники.

Під час перевірки списаного тексту звертається увага на пропорційність, поєднання літер, правильність написання дзеркальних букв (у сліпих учнів), пропуски, заміни, перестановки букв, характер специфічних помилок, позначення на письмі початку і кінця речення.

Під час списування учнями тексту необхідно проконтролювати техніку письма та гігієнічні правила письма за такою схемою:

ПРИЗВИЩЕ УЧНЯ	СИДИТЬ: рівно +, нерівно –	ТРИМАЄ		РУХАЄ РУКУ: вільно + скуто –	ГІГІЄНИЧНИХ ПРАВИЛ: дотримується + не дотрим. –
		РУЧКУ правильно + неправ. –	ЗОШИТ правильно + неправ. –		

Перевірка швидкості письма у 1 класі не здійснюється. Однак учитель щоденно працює над швидкістю письма учнів та її прискоренням.

На кінець 1-го року навчання визначають рівні сформованості навичок письма за такими критеріями:

Рівні	Критерії
Початковий	Пише всі букви. Списує слова буквами, інколи складами. Гігієнічних правил письма дотримується лише за вимогою вчителя. Припускається значної кількості специфічних помилок (див. вимоги до диктанту), замість рукописних літер часто пише друковані, окремі букви не поєднує або поєднує неправильно. Під час списування робить не більше 6 різних помилок (орфографічних та пунктуаційних).
Середній	Списує слова складами, а односкладові слова — з першого прочитування. Гігієнічних правил дотримується найчастіше з допомогою вчителя. Техніка письма в стані становлення. Припускається багатьох специфічних помилок, наприклад, дзеркального або зворотного написання літер, злитного або розтягнутого написання слів тощо. Під час письма, списування припускається не більше 4-5 різних помилок (орфографічних та пунктуаційних).
Достатній	Учень дотримується майже всіх вимог до письма літер, їх поєднання, гігієнічних правил письма. Списує цілими словами, словосполученнями. Може списати 1-2 слова після першого прочитування. Припускається під час списування не більше 2-3 різних граматичних помилок (орфографічних і пунктуаційних).
Високий	Учень пише графічно правильно (літери пропорційні за розміром, правильно поєднані тощо). Дотримується переважно всіх гігієнічних правил письма. Списує словосполученнями, спроможний 2-3 слова і невелике речення списати після першого прочитування. Списує текст без граматичних помилок або допускає одну помилку.

Перевіряючи техніку письма, у 2-4 класах необхідно брати до уваги формування графічних, технічних умінь та навичок, а також ведення зошитів. Техніка письма перевіряється один раз наприкінці навчального року. Ведення зошитів — чотири рази на рік (двічі у кожному семестрі). Результати усіх перевірок оцінюються відповідним балом (у 2 класі визначається тільки рівень (без балів)).

Техніка письма перевіряється шляхом списування з рукописного тексту без будь-яких граматичних завдань. Підбирається доступний для розуміння учнями даного класу текст, без прямої мови, віршів тощо. Під час списування учнями тексту вчитель спостерігає за дотриманням кожною дитиною гігієнічних правил і позначає у схемі, яка подана вище для 1-го класу. У схемі можуть заноситися й інші показники, які допоможуть точніше визначити рівень сформованості техніки письма (наприклад, серйозні оптико-графічні помилки і недоліки, особливо в 2-ому класі, тощо).

Оцінювання культури оформлення письмових робіт здійснюється за такими параметрами: каліграфія письма, охайність, розбірливість, оформлення письмової роботи відповідно вимог до її виду.

На кінець року у 2-4 класах оцінювання навичок письма відбувається за такими критеріями:

Рівні	Бали	Критерії оцінювання слабзорих учнів
Початковий	1-3	Рукописний текст читається, але важко. Письмо неякісне. Рухи обох рук під час письма нескординовані. Гігієнічних правил письма дотримується лише за вимогою вчителя. Дотримується окремих правил оформлення письмових робіт.
Середній	4-6	Рукописний текст відносно розбірливий. Техніка письма сформована, але не повністю. Гігієнічні правила письма та координації обох рук під час письма дотримує частіше під контролем учителя, ніж самостійно. Письмові роботи виконуються з частими відступами від правил їх оформлення.
Достатній	7-9	Техніка письма майже відпрацьована. Гігієнічні правила намагається виконувати. Рукописний текст читається. Темп письма достатній. Письмові роботи переважно виконуються охайно, однак спостерігаються незначні (2-3) відступи від правил їх оформлення.
Високий	10-12	Техніка письма відпрацьована. Рукописний текст легко читається. Темп письма достатній. Учень постійно чи періодично, але самостійно контролює гігієнічні правила письма. Самостійно вводить форми букв, типи поєднань, які не заважають легкому сприйманню написаного та не гальмують швидкості письма. Дотримується всіх правил ведення зошита, оформлення письмових робіт.

V. ВЕДЕННЯ ЗОШИТІВ

Під час оцінювання поточних робіт у зошитах беруться до уваги такі чинники: грамотність, якість письма, його охайність і розбірливість, культура оформлення письмових робіт.

Підсумковий бал за ведення зошитів виставляється двічі на семестр, починаючи з 3-го класу. Пріоритетним у його визначенні є дотримання учнем вимог, які ставляться до оформлення письмових робіт.

Критерії оцінювання поточних письмових робіт у зошитах:

Клас	Рівень	Бали	Критерії оцінювання
1-2	Достатній	–	Робота написана розбірливо, букви та їх поєднання в цілому зображено правильно. Допускаються окремі графічні неточності, обумовлені недосконалістю зорової системи учня. Відхилення від вимог до оформлення письмових робіт незначні. Допущено 2-4 різних помилок.
3-4		7-9	
1-2	Високий	–	Робота написана розбірливо. Букви та їх сполучення накреслено правильно, пропорційно, прямолінійно. Допущено 1-2 незначних графічних недоліки. Належна культура оформлення роботи. Робота без помилок або допущено кілька (2-3) негрубих чи специфічних помилок.
3-4		10-12	

VI. ВИВЕДЕННЯ ПІДСУМКОВОГО БАЛУ ЗА СЕМЕСТР (РІК)

Підсумковий бал виставляється наприкінці кожного семестру (навчального року). Він узагальнено відображає рівень навчальних досягнень учня з української мови.

Підсумковий бал виводиться на основі оцінювання знань, умінь та навичок з таких показників:

- слухання-розуміння (аудіювання);
- діалогічне мовлення;
- монологічне мовлення (усний переказ чи твір);
- читання вголос;
- письмовий переказ;
- знання про мову й мовлення (мовна тема);
- диктант (орфографічна та пунктуаційна грамотність);
- техніка письма;
- ведення зошитів.

У класному журналі на кожний вид перевірки відводиться окрема колонка: аудіювання, діалог, монолог, читання, письмовий переказ, диктант, мовна тема, списування, ведення зошитів. За фронтальні види перевірки колонка заповнюється після виконання, за індивідуальну перевірку бали в колонку виставляються протягом семестру.

Підсумковий бал за семестр виводиться з урахуванням балів, одержаних учнем за кожний вид перевірки.

Види перевірки знань, умінь і навичок учнів з української мови, які проводяться посеместрово в кожному класі, подано в наступній таблиці:

Об'єкт перевірки	1 клас		2 клас		3 клас		4 клас	
	I сем	II сем	I сем	II сем	I сем	II сем	I сем	II сем
Аудіювання	-	1	1	1	1	1	1	1
Діалог	-	1	1	-	1	-	1	-
Усний переказ	-	1	1	-	1	-	1	-
Усний твір	-	-	-	1	-	1	-	1
Читання	1	1	-	1	-	1	-	1
Письм переказ	-	-	-	-	1	1	1	1
Мовна тема	-	-	1	2	3	3	3	3
Диктант	-	-	-	1	2	2	2	2
Техніка письма	1	1	-	1	-	1	-	1
Ведення зошитів	-	-	-	-	2	2	2	2
Загальна кількість показників, на основі яких виводиться підсумковий бал								
	2	5	4	7	11	12	11	12

■ ДЛЯ УЧНІВ З ПОРУШЕННЯМИ СЛУХУ

Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів з порушеним слухом з рідної мови розроблені з урахуванням специфіки мовленнєвого розвитку молодших школярів у контексті їхньої пізнавальної діяльності в цілому. Зокрема надається увага передумовам мовленнєвого розвитку, що уможливають поступове формування вмінь та навичок сприймання мовлення, говоріння, читання, письма. Критерії базуються на функціональному підході до вивчення мови як навчального предмета, тому засвоєння мовної теорії розглядається як підґрунтя для розуміння усного та писемного мовлення, конструювання власних мовленнєвих висловлювань.

Об'єкти перевірки та оцінювання:

- навички усвідомленого сприймання, запам'ятовування предметів, явищ, дій людей тощо, співвіднесення образів з відповідними словами,
- сформованість уявлень про предметний світ,
- сприймання та розуміння мовлення (розпізнавання та аналіз змістових елементів, утримання в оперативній пам'яті, прогнозування)
- говоріння (активність у породженні мовлення, правильність добору словесного матеріалу, побудову висловлювань, звуковимову, нормальний темп, виразність мовлення, самоконтроль),
- читання (розуміння прочитаного та техніку читання),
- письмо (графічні навички, орфографічні та пунктуаційні),
- словниковий запас,
- практичне володіння типовими синтаксичними конструкціями.

У підготовчому та 1 класах знання оцінюються словесно, використовуються усні та символічні заохочення. Рівні засвоєння знань, умінь та навичок визначаються з діагностичною метою, для ранжування за успішністю та виконують інформаційну роль, як характеристика успішності в опануванні навчального матеріалу, продуктивності, ефективності процесу навчання, але не повідомляються дітям.

У 2 класі за рішенням педагогічної ради можна вводити оцінювання за 12-бальною шкалою.

У 3-4 класах навчальні досягнення з мови оцінюються за 12-бальною системою.

I. ОЦІНЮВАННЯ УМІНЬ І НАВИЧОК МОВЛЕННЄВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Загальні вимоги до усного мовлення учнів

Усне мовлення учнів має бути грамотним, виразним, що передбачає:

- правильне інтонування мовлення;
- дотримання нормального темпу і ритму мовлення;
- володіння власним артикуляційним та голосовим апаратом;
- правильне співвіднесення слів і відповідних образів;
- володіння достатнім лексичним запасом;
- практичне використання типових синтаксичних конструкцій;
- правильне використання слів у мовленні;
- правильне граматичне оформлення мовлення;
- знання й дотримання норм етики спілкування.

Перераховані навички формуються поступово, упродовж всього періоду навчання у школі двома шляхами: виконанням навчальних і тренувальних вправ та сприйманням взірців правильного мовлення на уроках і в позаурочний час.

Учитель має цілеспрямовано формувати мовлення учнів, виправляти недоліки, мовні та мовленнєві помилки після відповіді або під час логічних інтервалів.

Крім усного та писемного мовлення, за можливості використовується дактильне мовлення та за необхідності жести́ва мова.

Загальні вимоги до писемного мовлення учнів

Писемне мовлення значною мірою відображає особливості усного мовлення дитини. Зокрема на його правильність впливає якість сприймання звуко-буквенного складу слів, вміння практично використовувати

ти правила поєднання слів у реченнях, володіння практичними навичками побудови синтаксичних конструкцій тощо. Тому для формування грамотного письма в учнів з порушеннями слуху необхідною є систематична робота спрямована на:

- формування навички осмисленого сприймання та аналізу сприйнятого мовлення;
- удосконалення практичних навичок учнів щодо співвіднесення слухо-зорових образів слів з їх писемними зображеннями;
- розвитку практичних навичок узгодження слів у мовленнєвих конструкціях;
- формування вміння будувати речення типових синтаксичних конструкцій;
- систематичне виправлення та аналіз правописних, граматичних та пунктуаційних помилок;
- формування навички каліграфічного письма;
- формування культури писемного мовлення.

Сприймання і розуміння мовлення

Об'єкт контролю навички слухового сприймання й розуміння мовленнєвого матеріалу: знайомих слів, речень знайомих синтаксичних конструкцій та текстів знайомої структури, які містять відомий дітям мовний матеріал відповідний до вимог програми кожного класу. За необхідності мовний матеріал повторюється до 3 разів у підготовчому, 1 та 2 класах, до 2 разів у 3 та 4 класах. Розуміння слів, словосполучень, речень і тексту перевіряється за допомогою малюнків. Дітям пропонується вибрати малюнки, які відповідають сприйнятим словам, реченням та частинам тексту (кожному реченню або абзацу) з ряду запропонованих та розмістити їх у логічній послідовності. Малюнки до слів мають відповідати смислу, до речень та тексту – містити елементи фактичного змісту. Якість сприймання звуко-буквенного складу та структури мовного матеріалу перевіряється через усне відтворення.

Перевірка вмінь і навичок сприймання та розуміння мовлення відбувається наприкінці підготовчого та 1 класів, у 2-4 класах — у кінці кожного семестру (може проводитися у 2-3 етапи на розсуд учителя).

Матеріал для перевірки: Контроль здійснюється за правильністю: добору малюнків та усного відтворення слів; добору малюнків до речень, побудови речень простих знайомих синтаксичних конструкцій, добору малюнків до тексту та дотриманням логіки послідовності викладеного у тексті.

Орієнтовний обсяг мовленнєвого матеріалу

Клас	Кількість слів	Кількість речень	Обсяг тексту
підготовчий	3	до 10 слів	—
1	7	4	до 15
2	10	6	до 20
3	15	8	до 30
4	20	10	до 50

Критерії оцінювання сприймання й розуміння мовлення

Підготовчий клас

Рівні	Бали	Критерії оцінювання розуміння мовлення
Початковий	-	Учень правильно добирає 1-2 мал., відтворює деякі елементи (окремі склади) із запропонованих слів, 1-2 слова із запропонованих речень і тексту
Середній	-	Учень правильно добирає 1-2 малюнка та без помилок відтворює відповідні слова, правильно добирає та розташовує 2 малюнка до речень і тексту, відтворює окремі слова з речень і тексту, але синтаксично речення оформлює неправильно
Достатній	-	Учень відтворює без помилок 3-4 слова, добирає до них правильно малюнки, відтворює 2 речення, припускаючись кількох помилок у їх побудові, правильно добирає ілюстрації, відтворює послідовність подій у тексті
Високий	-	Учень відтворює без помилок 5 слів, правильно добирає малюнки до них, відтворює без помилок 2-3 речення, дотримується правильної послідовності викладення подій у тексті

1 клас

Рівні	Бали	Критерії оцінювання розуміння мовлення
Початковий	-	Учень правильно добирає 1-2 мал. та відтворює з помилками відповідні слова, відтворює 1-2 слова із запропонованих речень і тексту, 1-2 малюнки, не відтворюючи логічної послідовності
Середній	-	Учень правильно добирає 3 малюнки, без помилок відтворює відповідні слова, правильно добирає 3 ілюстрації та розташовує відповідно до змісту тексту, відтворює з помилками 1-2 речення
Достатній	-	Учень правильно відтворює 5-6 слів, добирає до них малюнки, правильно добирає малюнки до 3-4 речень та відтворює їх, припускаючись окремих помилок, ілюстрації до тексту розташовує правильно
Високий	-	Учень правильно відтворює 7 слів, вірно добирає малюнки до слів, речень і тексту, синтаксично правильно оформлює речення, дотримується структури тексту

2 клас

Рівні	Бали	Критерії оцінювання розуміння мовлення
Початковий	- (1-3)	Учень правильно добирає 1-3 мал. та відтворює з помилками відповідні слова, відтворює 1-3 слова із запропонованих речень та тексту, добирає 1-3 малюнки до тексту, порушуючи послідовність подій
Середній	- (4-6)	Учень правильно добирає 4 малюнки до слів, без помилок відтворює їх, правильно добирає 4 ілюстрації до речень і тексту, дотримується послідовності подій, до кожного малюнка відтворює відповідні речення, припускаючись численних помилок у побудові речень
Достатній	- (7-9)	Учень правильно відтворює 7-8 слів, правильно добирає до них малюнки, вірно співвідносить речення і малюнки, послідовно розташовує ілюстрації до тексту, під час промовляння припускається окремих аграматизмів
Високий	- (10-12)	Учень правильно відтворює 9-10 слів, добирає малюнки до слів, речень та тексту, синтаксично правильно оформлює речення, дотримується структури тексту

3 клас

Рівні	Бали	Критерії оцінювання розуміння мовлення
Початковий	1-3	Учень правильно добирає 1-4 мал. та відтворює з помилками відповідні слова, послідовно відтворює 1-4 слова з речень і тексту без відтворення синтаксичних конструкцій, добирає 1-4 мал., не дотримуючись послідовності викладеного матеріалу
Середній	4-6	Учень правильно добирає 5 малюнків до слів, без помилок відтворює їх, до речень і тексту правильно добирає та розташовує 5 ілюстрацій, відтворює відповідні речення з кількома помилками
Достатній	7-9	Учень правильно відтворює 10-12 слів, правильно добирає малюнки до слів, речень та тексту з дотриманням послідовності подій, під час усного відтворення припускається окремих помилок, правильно оформлює прості речення знайомих граматичних конструкцій
Високий	10-12	Учень правильно відтворює 13-15 слів, усі речення і текст, використовує адекватні заміни, правильно добирає усі малюнки

4 клас

Рівні	Бали	Критерії оцінювання розуміння мовлення
Початковий	1-3	Учень правильно добирає 1-5 мал., відтворює з помилками відповідні слова, добирає 1-5 мал. до речень та тексту, логічної послідовності не дотримується, відтворює окремі слова з речень і тексту, не будуючи синтаксичні конструкції
Середній	4-6	Учень правильно добирає 6 малюнків до слів, без помилок відтворює ці слова, до речень і тексту добирає 6 ілюстрацій та розташовує їх у правильній послідовності, відтворює з кількома помилками речення за малюнками
Достатній	7-9	Учень правильно відтворює 15-16 слів, правильно добирає малюнки до всіх слів, речень і тексту, дотримуючись послідовності подій, під час усного відтворення припускається окремих помилок, прості речення знайомих синтаксичних конструкцій в цілому оформлює правильно
Високий	10-12	Учень правильно відтворює 17-20 слів, усі речення і текст, при відтворенні тексту використовує адекватні (синонімічні) заміни слів, правильно добирає малюнки

Діалогічне мовлення

Рівень сформованості діалогічного мовлення у підготовчому та 1 класах перевіряється наприкінці року, у 2-4 класах – у кожному семестрі.

Об'єкт контролю: розуміти репліки співрозмовника, правильно будувати власні репліки, у підготовчому — 1 класах – відповідати на прості запитання у знайомих ситуаціях, у 2-3 класі – підтримувати та ініціювати діалог на близьку тему за вивченим матеріалом, у 4 класі - створювати діалоги за малюнками ситуативного характеру на побутові теми з використанням знайомих слів і синтаксичних конструкцій.

Матеріал для перевірки: діалоги за тематикою, визначеною програмою

Орієнтовний обсяг діалогу

Клас	Кількість реплік	
	Між учнями	Між вчителем і учнем
Підготовчий	–	2 – 3
1	–	2 – 3
2	2 – 3	3 – 4
3	3 – 4	4 – 5
4	3 – 4	5 – 6

Оцінювання вмінь і навичок ведення діалогу

Підготовчий клас

Рівні	Бали	Критерії оцінювання розуміння діалогу
Початковий	-	Учень позитивно реагує на звернення до нього, намагається зрозуміти співрозмовника, у власних репліках використовує природну міміку, окремі жести і слова
Середній	-	Учень включається у спілкування, розуміє в цілому співрозмовника, добирає слова для відповіді, але синтаксично їх не оформлює
Достатній	-	Учень розуміє співрозмовника, швидко включається у розмову, будує власні репліки, але припускається помилок у їх оформленні
Високий	-	Учень швидко включається у спілкування, добирає слова-відповіді у знайомих ситуаціях, орієнтуючись на зрозумілі слова і синтаксичні конструкції

1 клас

Рівні	Бали	Критерії оцінювання розуміння діалогу
Початковий	-	Учень у знайомих ситуаціях розуміє елементи реплік співрозмовника, робить спроби дати відповідь, орієнтуючись на зрозумілі слова, використовує при цьому окремі слова та жести
Середній	-	Учень включається у спілкування, розуміє репліки співрозмовника, у побудові відповіді припускається численних помилок
Достатній	-	Учень швидко включається у спілкування, добре розуміє репліки співрозмовника, будує власні репліки, але робить помилки в узгодженні слів та їх доборі
Високий	-	Учень повністю розуміє репліки співрозмовника, побудовані із знайомих слів та синтаксичних конструкцій, у знайомих ситуаціях правильно добирає слова-відповіді

2 клас

Рівні	Бали	Критерії оцінювання розуміння діалогу
Початковий	1-3	Виділяє учасників і місце діалогу, для побудови реплік використовує окремі неформлені синтаксично слова, які стосуються теми розмови
Середній	4-6	Учень називає учасників і місце діалогу, добирає тему, будує репліки співрозмовників синтаксично неправильно, робить багато помилок у граматичному оформленні
Достатній	7-9	Учень називає учасників, місце діалогу, у побудові та граматичному оформленні реплік робить поодинокі помилки
Високий	10-12	Учень правильно називає учасників діалогу, розуміє в якій ситуації ведеться діалог, про що говорить співрозмовник, будує правильно свої репліки, у знайомій ситуації може звернутися до вчителя чи товариша із запитанням, використовуючи відомі слова та конструкції реплік

3 клас

Рівні	Бали	Критерії оцінювання розуміння діалогу
Початковий	1-3	Виділяє учасників і місце діалогу, для побудови реплік добирає слова згідно з темою розмови, але не може їх синтаксично і граматично правильно оформити
Середній	4-6	Учень називає учасників і місце діалогу, добирає тему діалогу, але припускається багатьох помилок у побудові і граматичному оформленні реплік
Достатній	7-9	Учень називає учасників діалогу, де і про що ведеться діалог, у побудові та граматичному оформленні реплік припускається окремих помилок
Високий	10-12	Учень правильно називає учасників діалогу, де і про що ведеться діалог, розуміє репліки співрозмовника, правильно будує власні репліки, у знайомих ситуаціях ініціює діалог, звертаючись із запитанням до вчителя або товариша, використовуючи знайомі слова і конструкції реплік

4 клас

Рівні	Бали	Критерії оцінювання розуміння діалогу
Початковий	1-3	Учень правильно виділяє учасників діалогу, про що ведеться діалог, але у якості реплік співрозмовників використовує окремі граматично неформлені слова і жести
Середній	4-6	Учень правильно виділяє учасників діалогу, про що ведеться діалог, будує репліки співрозмовників, але припускається численних помилок
Достатній	7-9	Учень виділяє учасників діалогу, добирає його тему, правильно будує репліки, але припускається окремих помилок у доборі слів та їх узгодженні
Високий	10-12	Учень правильно виділяє учасників діалогу, добирає тему розмови, конструює репліки співрозмовників, висловлює свою думку з приводу предмета розмови, ініціює діалог у знайомих навчальних та побутових ситуаціях, використовуючи знайомі мовленнєві одиниці та конструкції

Монологічне мовлення

Об'єкт оцінювання: У монологічному висловлюванні оцінюють його зміст і форму (мовне оформлення).

Матеріал для перевірки: висловлювання учнів. Перевіряються вміння: будувати зв'язні висловлювання на задану тему, логічно і послідовно викладати матеріал, переказувати тексти розповідного і описового типів.

Усні перекази у підготовчому – 1 класах та усні і письмові перекази у 2 класі, усні короткі твори у підготовчому – 1 класах та усні і письмові твори у 2- 4 класах мають навчальний характер і контрольній перевірці не підлягають.

У 3 класі переказ пишеться за запитаннями, серією малюнків чи опорними словами, у 4 класі – за колективно складеним планом.

Орієнтований обсяг тексту для переказу

Клас	Кількість слів у тексті
3	30
4	50

Критерії оцінювання зв'язних висловлювань

Рівні	Бали	Характеристика зв'язних висловлювань
Початковий	1-3	Учень використовує лише окремі слова, синтаксично неправильно оформлені речення, без дотримання послідовності викладення
Середній	4-6	Учень будує висловлювання, користуючись правилами синтаксису і граматики, але припускається численних помилок, думку передає частково.
Достатній	7-9	Учень правильно будує висловлювання, дотримується логічної послідовності викладення, передає думку висловлювання в цілому, але припускається поодиноких граматичних помилок
Високий	10-12	Учень правильно будує висловлювання, думку висловлює повно і послідовно.

Читання

Перевірка читання здійснюється у кожному класі, проводиться індивідуально.

Об'єкти контролю й оцінювання з читання. Оцінюються смислова та технічна сторони читання.

Смислова сторона передбачає:

- розуміння значень ужитих слів;
- розуміння змісту речень;
- усвідомлення смислових зв'язків між частинами тексту;
- розуміння фактичного змісту прочитаного;
- усвідомлення логіки послідовності викладення у тексті.

Технічна сторона охоплює:

- спосіб читання;
- правильність вимови;
- виразність читання;
- теми читання;
- уникнення замінів, пропусків, перестановок фонем, складів, слів у тексті.

У підготовчому та 1 класах перевіряється вміння злитно читати склади різних типів та поєднувати їх у слова, дотримуючись наголосу, правильно відтворювати звуко-буквенний склад слів, розуміння прочитаних слів. Починаючи з 2 класу перевіряється також практичне застосування основних орфоепічних норм української мови, правильне інтонування розповідних, питальних та спонукальних речень, виразність, спосіб, темп читання, усвідомлення фактичного змісту прочитаного.

Тихе та голосне, повільне, прискорене і швидке читання використовується у навчальному процесі з навчальною і тренувальною метою й оцінці не підлягає.

Матеріал для перевірки: слова, речення та тексти, які за змістом, лексикою та синтаксичними конструкціями відповідають програмним вимогам, мовленнєвому розвитку дітей та їхнім віковим інтересам. Оцінюють озвучення друкованого мовленнєвого матеріалу дітьми.

Читання оцінюється за такими критеріями:

Підготовчий – 1 клас

Рівні	Бали	Критерії оцінювання вміння читати
Початковий	-	Учень читає побуквенно або відривними складами, припускається численних замінів, пропусків, перестановок, вимова звуків спотворена, смисл більшості слів не розуміє, помиляється, роблячи наголоси
Середній	-	Учень читає не завжди плавно, припускається замінів, перестановок, вимова нечітка, ускладнюється під час наголошення, в основному розуміє прочитані слова
Достатній	-	Читання плавно поскладове, вимова задовільна, виділяється наголос, більшість слів зрозумілі, але є поодинокі випадки замінів, перестановок звуків і складів
Високий	-	Учень читає плавно, правильно поєднує звуки у складі, складі у слова, дотримується наголосу, вимова правильна в межах передбачених програмою, знайомі слова розуміє

2 клас

Рівні	Бали	Критерії оцінювання вміння читати
Початковий	1-3	Учень читає не плавно, складами, припускається окремих помилок під час наголошування слів, вимови, нечисельних замінів, пропусків, перестановок, розуміє менше половини слів
Середній	4-6	Учень читає цілими словами, але не досить плавно, робить окремі перестановки, заміни, помиляється під час інтонування речень, наголос у словах в основному виділяє правильно, у цілому розуміє прочитане, вимова нечітка
Достатній	7-9	Учень читає плавно поскладово, у більшості випадків з дотриманням наголосу у словах і правильним інтонуванням речень, вимова задовільна, але є окремі перестановки та заміни, смисл прочитаного в цілому усвідомлює
Високий	10-12	Читання плавно, цілими словами, основний смисл зрозумілий, вимова звуків чітка, в межах передбачених програмою. Учень правильно наголошує слова. Інтонування речень знайомих синтаксичних конструкцій правильне

3-4 класи

Рівні	Бали	Критерії оцінювання вміння читати
Початковий	1-3	Учень читає не плавно, складами, припускається помилок у дотриманні орфографічних норм та інтонування речень, має значні ускладнення у розумінні прочитаного, вимова значною мірою спотворена
Середній	4-6	Читання не досить плавно, у значній частині слів відповідає написанню, а не правилам вимови, речення не завжди правильно інтоновані, спостерігається випадки правильного наголошення у словах, зміст прочитаного розуміється не повно, вимова посередня
Достатній	7-9	Читання плавно цілими словами, з дотриманням наголосу, інтонування речень в основному правильне, смисл прочитаного в цілому зрозумілий, вимова здебільшого правильна
Високий	10-12	Читання цілими словами з дотриманням вивчених правил орфографії, вимова чітка, зрозумілий основний смисл, темп читання прийнятний

До 2 класу читання оцінюється як мовленнєва діяльність. Починаючи з 3 класу перевіряється ширше коло читацьких умінь учнів. А саме:

- вміння відповідати на запитання до тексту;
- вміння відтворювати зміст прочитаного;
- вміння висловлювати власне ставлення до прочитаного;
- вміння розрізняти вивчені жанри творів;
- знання віршів та уривків прозових творів напам'ять.

Оцінювання цих вмінь відбувається за такими критеріями:

Рівні	Бали	Критерії оцінювання читацьких умінь
Початковий	1-3	Знаходить відповідь на запитання у тексті, орієнтуючись на спільні у запитанні та реченні слова, відтворює фрагменти змісту, не дотримуючись правильної послідовності
Середній	4-6	Відповідає на запитання з опорою на текст, під час відтворення змісту робить пропуски суттєвих частин змісту, порушує послідовність викладення, розрізняє жанри творів (казка, вірш, оповідання), короткі вірші та уривки прозових творів запам'ятовує в основному механічно, під час читання напам'ять робить численні зупинки, продовжує після підказки вчителя
Достатній	7-9	Відповідає на запитання самостійно, припускаючись лише окремих помилок у побудові відповіді, в цілому відтворює зміст прочитаного з опорою на малюнки, слова, пункти плану, припускається кількох аграматизмів, з допомогою вчителя дає оцінку подіям та вчинкам персонажів, називає жанр твору, вірші та уривки прозових творів запам'ятовує свідомо, під час відтворення робить 1-2 зупинки, продовжує після підказки
Високий	10-12	Відповідає на запитання, самостійно правильно будує відповідь, робить не більше 1-2 аграматизмів, які не спотворюють загальний смисл, відтворює смисл своїми словами, висловлює власне ставлення до прочитаного, дає оцінки вчинкам персонажів, аргументує власну позицію, визначає жанр твору і пояснює його ознаки, свідомо запам'ятовує і виразно декламує вірші та уривки прозових творів, припускаючись лише окремих помилок у вимові

II. ЗНАННЯ ПРО МОВУ Й МОВЛЕННЯ, МОВНІ УМІННЯ І НАВИЧКИ

Перевіряються знання та вміння з мови, необхідні для розуміння мовлення та конструювання власних висловлювань.

У підготовчому - 2 класах оцінюються лише навички практичного використання мовних правил і закономірностей.

Перевірка здійснюється індивідуально в усній формі у підготовчому - 1 класах; фронтально у письмовій формі із застосуванням тестових завдань - у 2-4 класах. Зміст завдань відповідає вимогам програми з української мови.

Об'єкт контролю — вміння:

- розуміти значення мовних одиниць;
- розпізнавати вивчені мовні явища, застосовувати їх на практиці;
- сполучати слова у словосполученнях та реченнях;
- трансформувати речення (скорочувати, доповнювати, робити синонімічні заміни тощо), добираючи потрібні лексеми;
- орфографічні уміння;
- пунктуаційні уміння.

Матеріал для перевірки: завдання тестового характеру, у яких використовується знайомий мовленнєвий матеріал. Оцінюються обрані учнями варіанти відповіді на тестові завдання.

Орієнтовна кількість текстових завдань

Клас	Кількість завдань
Підготовчий - 1	2 - 3
2	4
3 - 4	8

III. ГРАФІЧНІ НАВИЧКИ ПИСЬМА. ТЕХНІКА ПИСЬМА

Культура оформлення письмових робіт

На кінець підготовчого, (1-го) року навчання визначають рівні сформованості навичок письма за такими критеріями:

Рівні	Критерії
Початковий	Пише всі букви. Списує слова складами. Гігієнічних правил письма учень дотримується тільки за вимогою вчителя. Часто порушує лінійність письма. Букви різні за розміром, замість рукописних літер часто пише друковані, трапляється “дзеркальність”, окремі букви не поєднує або поєднує неправильно. Під час списування робить не більше 5 (разом) орфографічних та пунктуаційних помилок
Середній	Списує односкладові слова з першого прочитування. Пише тільки по лініях сітки. Техніка письма у стані становлення. Гігієнічних правил часто дотримується з допомогою вчителя. На письмі трапляється “дзеркальність”, ламані елементи букв, зворотне направлення письма літер, злите їх письмо або розтягнуті поєднання. Літери непропорційні. Робить не більше 4 орфографічних та пунктуаційних помилок
Достатній	Букви переважно пропорційні, майже з однаковим нахилом складових елементів. Учень дотримується майже всіх типів поєднань літер, гігієнічних правил письма. Списує 1-2 слова з першого прочитування. Припускається не більше 2-3 орфографічних та пунктуаційних помилок
Високий	Письмо чітке (літери пропорційні, з однаковим нахилом, правильно поєднані). Дотримується переважно всіх гігієнічних правил письма. Списує відразу 2-3 слова з першого прочитування без помилок

У 2-4 класах оцінюються графічні, технічні вміння та навички, швидкість письма, а також ведення зошита. Швидкість письма перевіряється один раз наприкінці навчального року. Вedenня зошита – чотири рази на рік (двічі у кожному семестрі).

На кінець року у 2-4 класах оцінювання навичок письма відбувається за такими критеріями.

Рівні	Бали	Критерії оцінювання
Початковий	1-3	Всі букви між собою поєднані. Рукописний текст читається, але важко. Письмо неякісне: дрібне (висота літер до 2,5 мм) або велике (висота літер від 6 мм); широке чи стисле, окремі букви спотворені, наявні вичурні елементи, нечіткі поєднання букв. Гігієнічних правил письма учень дотримується тільки за спонуканням вчителя. Дотримується окремих правил оформлення письмових робіт
Середній	4-6	Рукописний текст читається відносно легко. Техніка письма сформована, але не повністю (часто міняє положення руки). Букви у тексті переважно рівномірні. Окремі букви уподібнюються між собою за формою. Дотримується гігієнічних правил письма та відтворює правильні рухи руки у рядку частіше під контролем учителя, ніж самостійно. Письмові роботи виконуються з частими відступами від правил їх оформлення

продовження на наступній сторінці

Рівні	Бали	Критерії оцінювання
Достатній	7-9	Техніка письма майже відпрацьована. Письмо відносно якісне (форма однієї й тієї ж букви у всьому тексті переважно однакова, зберігається безвіддривність у всіх природних поєднаннях літер, не завжди акуратні елементи, які виходять за межі рядка). Гігієнічні правила намагається виконувати. Рукописний текст читається. Темп письма достатній. Письмові роботи переважно виконуються акуратно, однак спостерігаються незначні (2-3) відступи від правил оформлення робіт.
Високий	10-12	Техніка письма відпрацьована. Письмо плавне. Рукописний текст легко читається. Темп письма відповідає процесу роботи на уроці. Учень постійно чи періодично, але самостійно контролює всі гігієнічні правила письма. Самостійно вводить форми букв, типи поєднань, які не заважають легкому сприйманню Написаного та не гальмують швидкість письма. Дотримується всіх правил ведення зошита, оформлення письмових робіт

IV. ВЕДЕННЯ ЗОШИТІВ

Під час оцінювання поточних робіт у зошиті беруться до уваги такі чинники: грамотність, графічна якість письма, охайність і культура оформлення письмової роботи. Підсумковий бал за ведення зошитів виставляється 1 раз на місяць, починаючи з 3 класу. Пріоритетним у його визначенні є дотримання учнем вимог, які ставляться до оформлення письмових робіт.

Критерії оцінювання поточних письмових робіт у зошитах

Рівні	Бали	Критерії оцінювання
Початковий	1-3	Робота виконана, але спотворені форми багатьох букв, неправильні їх поєднання, не витримується однакових нахил літер та їх розмір; вимоги до культури оформлення письмових робіт виконуються частково; допущено 10 і більше орфографічних і пунктуаційних помилок
Середній	4-6	Робота написана розбірливо, але є значна кількість відхилень у написанні букв та їх поєднань; вимоги до культури оформлення письмових робіт в основному виконуються; допущено 7-8 орфографічних та пунктуаційних помилок
Достатній	7-9	Робота написана розбірливо, букви та їх поєднання в цілому зображені правильно; відхилення від вимог до оформлення письмових робіт незначні; допущено 4-6 помилок
Високий	10-12	Робота написана чітко, з дотриманням правильного накреслення літер та їх сполучень; належна культура оформлення роботи

Загальні вимоги до ведення учнівських зошитів

Для забезпечення високої грамотності загальної культури учнів необхідно дотримуватися визначених правил і рекомендацій щодо ведення учнівських зошитів. Функції учнівських зошитів різноманітні. Виконання письмових завдань, зокрема списування, вправ відтворюючого і творчого характеру тощо сприяє когнітивному розвитку учня, пізнанню закономірностей певної галузі, засвоєнню програмного матеріалу.

Важливе значення має раціональне використання зошитів у навчальному процесі. Правильне, грамотне й охайне виконання письмових завдань привчає учня до систематичної праці, формує повагу до неї, звичку до чистоти, охайності та порядку. Зошит відображає не лише знання та вміння учнів, а й працю вчителя.

Школярі зобов'язані бережливо використовувати зошит, не починати новий зошит, доки не списано попередній, користуватися обгортками (бажано поліетиленовими), не бруднити сторінок, не виривати листків. Заміна зошитів блокнотами або окремими аркушами паперу не допускається.

Відповідно до чинних в Україні стандартів допускається використання зошитів з такими видами графічної сітки:

- **№1** – у дві горизонтальні лінії різної інтенсивності з похилими лініями, де висота робочого рядка – 4,0 мм; відстань від робочого рядка до верхньої (нижньої) міжрядкової лінії становить 6,0 мм, а між похилими лініями – 25,0 – 27,0 мм; кут нахилу між похилою і рядковою – 65°;

- №2 – у дві горизонтальні лінії різної інтенсивності, де відстані відповідно дорівнюють: між лініями робочого рядка – 4,0 мм, між робочими рядками – 8,0 мм;
- №3 – горизонтальними лініями через (9,0) мм;
- №5 – у клітинку з нормою лініювання 5,0 x 5,0 мм.

На початковому етапі формування графічних навичок письма (підготовчий – 1 кл.) за наявності різних зошитів учитель має надавати перевагу тим, у яких горизонтальні лінії робочого рядка різної інтенсивності з основними лініями таких кольорів: фіолетового, блакитного, сірого.

У 2-4-х класах для навчальних класних і домашніх завдань з української та інших мов, математики учні ведуть по два зошити (для періодичної заміни їх під час перевірки вчителем). Для контрольних робіт з мов і математики слід використовувати окремий зошит, у якому учні також аналізують помилки контрольної роботи. З метою формування окремих функціональних навичок письма дозволяється в межах граничного навантаження використовувати додаткові зошити.

З української мови, математики, ознайомлення з навколишнім світом та природознавства з курсу “Я і Україна” у 1-4 класах можна використовувати додаткові зошити з друкованою основою, що разом з підручником становлять єдиний навчальний комплект. Учнівський зошит не є державним документом, тому в початкових класах, з огляду на вік дитини, повільну техніку письма, учні міських шкіл пишуть лише номер школи, а сільських – назву школи. У 1 та в 2 класах зошити підписує вчитель, у 3-4 – це роблять учні за зразком, написаним учителем на дошці.

На кожній сторінці зошита із зовнішнього боку вертикального зрізу залишається поле завширшки 2,0 см (проводиться червоним кольором вертикальна лінія).

Учні мають уміти розміщувати зошит на парті, правильно тримати ручку та обирати правильну позу під час письма; писати розбірливо, дотримуючись усіх вимог до каліграфічного письма. (Окремі вчителі вимагають від учнів сидіти рівно, не рухаючись протягом усього уроку, що призводить до перенапруження м'язів, швидкої стомленості дітей. Це перешкоджає засвоєнню ними навчального матеріалу, стримує фізичний розвиток дітей, тим самим послаблюючи їхнє здоров'я).

Види ручок, які можна рекомендувати в початковій школі, поділяють на автоматичні перові та автоматичні кулькові. За типом набірної вузла, залежно від ширини лінії письма, пропонують ручки: з вакуумно-піпеточним набірним вузлом з шириною лінії письма (вузькою та середньою) 0,4 – 0,6 мм – AP1-P та 0,6 – 0,8 мм AP-M; з поршневим набірним вузлом відповідно – AP2-P і AP2-M; зі змінним балоном для чорнила – AP3-P і AP3-M; з нерухомих вузлом, що пише, - РШСН та розбірним вузлом, що пише, - РШСВ. Ручка має забезпечувати безперервність лінії письма.

У письмовій роботі з мови, математики треба зазначати дату виконання роботи, яка це робота (класна чи домашня), вид завдання (вправа, диктант, твір, переказ, творча робота, задача тощо), заголовок зв'язного тексту, (переказу, розповіді тощо).

Відповідно до 4-го видання Українського правопису (Український правопис. – 4-те видання. – К.: Наукова думка, 1993р. – с.127) в кінці заголовків крапка не ставиться. Наприклад:

7 жовтня
Домашня робота
Вправа 123

Дату, назву роботи та її вид (вправа, словниковий диктант тощо) учні записують, починаючи з 2-го класу початкової школи. У 4 класі дату виконання роботи з мови записують словами, з математики – на розсуд учителя. У зошитах для контрольних робіт, що виконуються в класі, учні пишуть дату, вид завдання і заголовок тексту. **Запис учнями виду роботи здійснюється за вказівкою вчителя.**

Під час виконання письмової роботи учні мають додержувати абзаців. Необхідно стежити, щоб учні дотримувалися однакових інтервалів між словами, дописували кожен рядок до кінця, орієнтуючись на праву переносу, не виходячи за межі рядка.

Якщо потрібно виправити помилку, учень має закреслити неправильно написану літеру чи цифру навскіс (справа наліво) і замість неї зверху написати потрібну літеру чи цифру. Якщо треба замінити слово, словосполучення, речення чи приклад у ході виконання роботи, то те, що підлягає заміні, слід закреслити тонкою горизонтальною лінією, а не брати в дужки, оскільки дужки є пунктуаційним знаком, і далі записати правильно. Виправлення (закреслення та поновлення) написаного потрібно робити ручкою, а не олівцем.

V. ЗАГАЛЬНІ ВИМОГИ ДО ОФОРМЛЕННЯ ПИСЬМОВИХ РОБІТ

У період навчання грамоти учні підготовчого та 1 класів виконують навчальні завдання в зошиті з друкованою основою (зошити для письма і розвитку мовлення), де подані зразки написаних літер, їх поєднань, окремих слів і речень, а також вправи на розвиток мислення і мовлення школярів.

У 2-4 класах на уроках української мови паралельно зі звичайним зошитом використовують зошити з друкованою основою (один із зошитів), рекомендовані Міністерством освіти і науки України. Зошит з друкованою основою використовують як на уроці, так і під час виконання домашніх завдань. Після опрацювання теми за підручником зошит з друкованою основою перевіряють, виконання завдання оцінюють.

Щоб навчати першокласників орієнтуватись у розлініюванні зошита та для виконання індивідуальних, диференційованих вправ і завдань, починаючи з листопаду 1 класу, можна паралельно практикувати виконання окремих завдань у шкільних зошитах з таким самим розлініюванням.

Для виконання різноманітних завдань, пов'язаних з мовним аналізом (креслення схем речень, звуко-складової структури слів, "друкування" тощо), першокласники ведуть окремий зошит у клітинку з графічною сіткою №5.

У 3 класі на уроках української мови протягом усього півріччя учні продовжують писати в зошитах у дві лінії з контрольними похилими (зошит з графічною сіткою №1) або в зошитах у дві горизонтальні лінії без контрольних похилих (зошит з графічною сіткою №2). У 2 півріччі краще підготовлені учні поступово переходять на письмо в зошитах в одну лінію. Повний перехід усього класу на письмо в одну лінію може бути закінчений наприкінці 3 класу або в 1 півріччі 4 класу. Висота малих літер становить близько 4,0 мм.

У період навчання грамоти (у підготовчому та 1 класі) дату виконання завдань учні не пишуть. У цей період між завданнями учні залишають по два робочі рядки для записів чи поміток учителя.

Записи на новій сторінці зошита учні починають роботи з першого рядка. Початок запису тексту і його заголовок виконують на одній сторінці. Якщо залишаються вільні рядки на сторінці, то їх використовують для виконання інших завдань на розсуд учителя.

Між датою і назвою роботи, між назвою та видом роботи, а також між видом роботи та заголовком рядок не пропускають. Між кінцевим рядком тексту однієї письмової роботи і початком наступної слід пропускати два робочих рядки (для відокремлення однієї роботи від іншої та для виставлення оцінки).

Зразок запису дати у зошиті:

Сьогодні 20 (двадцять) вересня, понеділок.

VI. ВИВЕДЕННЯ ПІДСУМКОВОГО БАЛУ ЗА СЕМЕСТР (РІК)

Підсумковий бал виставляється наприкінці кожного семестру (року). Він узагальнено відображає рівень навчальних досягнень учня з української мови.

Підсумковий бал виводиться на основі оцінювання знань, умінь і навичок за такими аспектами:

- сприймання і розуміння;
- діалогічне мовлення;
- монологічне мовлення;
- читання вголос;
- знання про мову й мовлення, мовні вміння та навички;
- орфографічні та пунктуаційні навички;
- графічна навичка письма (контрольне списування);
- ведення зошитів.

I.3. ЧИТАННЯ

Визначення базового компонента змісту початкової освіти з читання для учнів з психофізичними порушеннями, які навчаються в інтегрованих умовах, ґрунтується на врахуванні їх особливостей і зумовлюється наступними принципами: тематично-жанровим, художньо-естетичним і літературознавчим.

Для учнів з особливими потребами, як і для інших, читання є одним з тих важливих предметів, від опанування яким залежить рівень засвоєння основ наук у початковій ланці освіти. Разом з тим, читання – це складний психологічний акт, в якому приймають участь слух, зір, мовноруховий апарат, активну роль відіграють пам'ять, увага, уява і воля. Порушення чи випадіння одного з цих ланцюжків негативно позначається на опануванні читанням, оскільки зумовлює появу вторинних недоліків різних систем і функцій, які й ускладнюють процес читання та усвідомлення прочитаного.

Так, через порушення мовлення, слуху або зору, затримку психічного розвитку у дітей спостерігається недостатня кількість чітких предметних уявлень, нерозуміння їх конкретного значення, що призводить до вербалізму уявлень, а згодом до неадекватного розуміння змісту прочитаного, труднощам встановлення причинно-наслідкових зв'язків між явищами і подіями, вчинками персонажів. Порушення вимови окремих звуків спотворюють структуру слів, що зумовлює нерозуміння їх лексичного значення, а отже затримує процес читання і усвідомлення змісту. Ці ж утруднення мають діти з порушеннями зору, в яких через недосконалість рухових функцій ока (поля зору, рухів ока), зниження гостроти зору спостерігається втрата під час читання слів, рядків, так зване „дзеркальне читання”, зорові персеверації, часті регресії тощо.

У дітей з дитячим церебральним паралічем найбільш розповсюдженими мовленнєвими порушеннями є різні форми дизартрії – порушення вимови, зумовлені недостатністю іннервації мовленнєвого апарату. Ці діти слабо відчують як положення своїх кінцівок, так і органів артикуляції, що утруднює виконання цілеспрямованих рухів і посилює порушення звуковимови. Внаслідок цього потрепає й лексичний бік їх мовлення, спостерігається своєрідний недорозвиток лексики. Вони потребують логопедичної допомоги залежно від форми дизартрії та рівня розвитку мовлення.

Через це у навчанні дітей з психофізичними порушеннями читання необхідна спеціальна підготовка, спрямована на розвиток уявлень, мислення і мовлення, пам'яті, уваги, виховання активного ставлення до прочитаного, його аналізу та оцінювання, усвідомлення. Особлива увага звертається на розвиток мовлення дітей: правильну вимову слів, з'ясування їх конкретного значення, узагальненого відображення певних якостей, образності й краси довкілля; правильну побудову та інтонування речень, засоби їх поєднання у зв'язному висловлюванні, логічність і послідовність переказу змісту, адекватність відповідей змісту прочитаного твору.

Разом з тим читання у початковій ланці освіти є ефективним засобом навчання, виховання і розвитку учнів з особливими потребами. Читаючи літературні тексти, аналізуючи їх зміст, зображувальні засоби, вони навчаються граматично правильно будувати речення, використовувати адекватні реальній дійсності слова для висловлення думки і настрою, зв'язно переказувати прочитане, засвоюють навички монологічного і діалогічного мовлення.

Визначений Державним стандартом початкової освіти зміст читання в цілому доступний учням з психофізичними порушеннями й обумовлений тими ж загальними принципами: тематично-жанровим, художньо-естетичним і літературознавчим. Однак при цьому він базується й на корекційно-розвивальному принципі, який передбачає корекцію і подальший розвиток у цих учнів мислення і мовлення, активної пізнавальної діяльності на основі використання збережених аналізаторів і функціональних систем організму, а також проведення необхідної пропедевтичної підготовки до читання як своєрідного технічного процесу та до усвідомлення змісту прочитаних творів.

Метою початкового курсу „Читання” є формування першооснов читацької культури учнів, емоційно-оцінного ставлення до змісту прочитаного, формування особистості дитини та корекцію особливостей її розвитку засобами художнього слова.

Ця мета передбачає вирішення загально навчальних та специфічних корекційно-розвивальних завдань.

До загально навчальних завдань належать наступні:

- формування в учнів навичок читання (в міру швидкого, правильного, свідомого, виразного читання вголос і мовчки);
- вироблення вмінь повноцінно сприймати на слух і під час власного читання художню, науково-популярну і науково-пізнавальну літературу в емоційній, образній та логічній єдності;
- розвиток зв'язного мовлення та навичок спілкування;
- моральне та естетичне виховання учнів на основі формування образних уявлень, емоційно-оцінного ставлення до прочитаного;
- розвиток інтересу до самостійного читання і вибору книжок, до словесної творчості.

До корекційно-розвивальних завдань належать:

- формування чуттєвої основи для розуміння конкретного змісту як нових, так і знайомих слів, художніх образів;
- збагачення та конкретизація уявлень про довкілля засобами поєднання словесних методів з наочно-практичною діяльністю для подолання вербалізму уявлень і формалізму знань;
- розвиток розумових можливостей учнів (виділення головних та другорядних ознак предметів, явищ, подій, виявлення спільного, схожого та відмінного, узагальнення, визначення причинно-наслідкових та часових зв'язків, доведення власної думки тощо);
- навчання прийомів роботи з наочним та ілюстративним матеріалом;
- розвиток умінь самостійно будувати діалог і монолог (відповідати на запитання, ставити запитання за змістом прочитаного, під час бесіди зв'язно розповідати про прочитане, почуте, побачене, обґрунтовувати певні положення);
- сприяти громадянському, етичному, моральному, трудовому та естетичному вихованню учнів.

Мета і завдання початкового курсу „Читання” визначають власне предметну лінію, яку представлено розділами: художні твори для читання та їх зміст, розвиток навичок читання, літературознавча пропедевтика, розвиток умінь аналізувати художній твір, розвиток навичок самостійного читання та творчої діяльності учнів. Корекційно-розвивальна лінія наскрізно пронизує зміст освіти і вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів.

Зміст освітньої галузі з читання в цілому однаковий для всіх учнів, у тому числі й з психофізичними порушеннями, і спрямований на реалізацію загально навчальних завдань предмета. Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки (кінцеві результати) учнів з різними порушеннями переглянуто і приведено у відповідність до пізнавальних можливостей кожної категорії дітей, розвиток яких обтяжений вторинними недоліками різних сфер особистості: нервово-психічної, інтелектуальної, моторної, комунікативної, особистісної та ін.

ЗМІСТ ОСВІТИ	ВИМОГИ ДО РІВНЯ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ПІДГОТОВКИ УЧНІВ
Предметна лінія Художні твори для читання та їх зміст	
Дитяча література, адресована молодшим школярам: твори усної народної творчості (ігровий фольклор, казки, прислів'я, приказки, загадки, скоромовки); художні твори українських письменників – класиків, а також сучасних поетів і прозаїків (вірші, оповідання, літературні казки, повісті, байки); науково – пізнавальні твори, дитяча періодика, довідкова література, класичні твори зарубіжної літератури для дітей	Мати уявлення про жанрові ознаки, тематичне спрямування творів, їх авторів. Розрізняти прозові та поетичні твори Правильно називати прізвища та імена українських письменників – класиків, з творами яких неодноразово зустрічалися діти під час навчання. Знати назви кількох найвідоміших казок, кілька українських приказок, загадок, скоромовок
Твори, тематика і зміст яких відображають різні аспекти життя дитини і навколишньої дійсності (твори для дітей, взаємини в сім'ї, школі; про природу, її різноманітність і красу; про працю і професії; твори на історичні теми, про любов до рідної землі, про рідну мову, книжку і читання; про різні види мистецтва; гумористичні, пригодницькі твори тощо)	Розуміти, що читання є важливим джерелом знань, задоволення пізнавальних, естетичних інтересів, цікавого дозвілля. Уміти висловлювати свої почуття та враження від прочитаного. Знати і шанувати видатних культурних діячів та національних героїв, традиції українського народу

ЗМІСТ ОСВІТИ	ВИМОГИ ДО РІВНЯ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ПІДГОТОВКИ УЧНІВ
Розвиток навичок читання	
<p>Спосіб читання, усвідомленість, правильність, засоби виразності усного мовлення, основні правила літературної вимови слів, прийоми розвитку темпу читання вголос і мовчки (практично)</p>	<p>Опанування системи зорового сприймання тексту: розширення поля зору, вміння охоплювати периферичним зором наступні слова і читання їх навздогад на основі усвідомлення попереднього тексту</p> <p>Для дітей з порушеннями мовлення:</p> <p>Уміти після попередньої підготовки читати плавно вголос цілими словами і групами слів: правильно (не пропускаючи букв, не повторюючи їх, дотримуючись правильної літературної вимови); усвідомлено (розуміти значення слів, зміст речень, цілого тексту); виразно (дотримуватися розділових знаків, логічних пауз, логічних наголосів); користуватися силою (гучністю) голосу (читати тихо, голосно, напівголосно, шепітки); читати у відповідному темпі (повільно, швидко, нормально, змінювати темп залежно від змісту); помічати в тексті незнайомі слова і з'ясовувати їх значення, звертаючись за допомогою до вчителя, словників до текстів, довідкової літератури; усвідомлено читати мовчки</p>
Літературознавча пропедевтика, розвиток умінь аналізувати художній твір (практично)	
<p>Особливості жанрів художніх та науково-пізнавальних творів для молодших школярів: казка як фольклорний художній твір, у якому є вимисел, елементи фантастичного; герої українських народних казок; літературна казка; малі фольклорні жанри (прислів'я, загадки, скороговки, лічилки); оповідання як невеликий розповідний художній твір про якийсь випадок, епізод із життя героя; герої (персонажі) художнього твору і автор; вірш, рима, настрої у вірші; байка, її жанрові особливості (герої, повчальний смисл); особливості творів для дітей науково-пізнавального змісту</p>	<p>Уміти свідомо користуватися найпростішими літературознавчими термінами (без визначення понять), наприклад, казка, оповідання, загадка, заголовки твору, автор та ін.; практично розрізняти твори за окремими жанровими ознаками; розрізняти народну і літературну казку; називати основних персонажів (героїв) літературного твору; складати усну розповідь про героя твору, від імені героя; користуватися найпростішими прийомами заучування віршів (на основі ключових слів, інтонації). Знати напам'ять до 10 віршів, прислів'їв, приказок, загадок, уміти добирати їх до певної теми. Практично розрізняти художні та науково-пізнавальні тексти</p>
<p>Тема і основна думка художнього твору</p>	<p>Уміти з допомогою вчителя визначити тему та основну думку твору</p>
<p>Сюжет і композиція твору</p>	<p>Орієнтуватися у структурі художніх текстів. Уміти складати простий план невеликого за обсягом і нескладного за змістом, за будовою тексту; детально, близько до тексту, стисло, вибірково, творчо переказувати зміст прочитаного (за допомогою ілюстрації чи плану); дотримувати під час переказу логічної послідовності та точності; розрізняти слова автора і слова персонажів</p>
<p>Вчинки персонажів, їх мотиви. Ставлення автора до своїх героїв</p>	<p>Уміти зіставляти вчинки персонажів, визначити за допомогою вчителя мотиви їхньої поведінки, визначити авторське ставлення до подій і персонажів. Висловлювати власне ставлення до вчинків героїв, давати найпростішу морально-етичну оцінку ситуацій, спираючись на власний досвід</p>

ЗМІСТ ОСВІТИ	ВИМОГИ ДО РІВНЯ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ПІДГОТОВКИ УЧНІВ
Мова художнього твору	<p>Уміти помічати і виділяти засоби художньої виразності (епітети, порівняння, метафори), добирати і використовувати їх відповідно до мети власного висловлювання</p> <p>Для дітей з порушеннями слуху:</p> <p>Помічати і виділяти засоби художньої виразності (епітети, порівняння) без називання термінів</p>
Емоційність художнього твору	<p>Уміти виявляти зміну емоційного забарвлення художнього твору, передавати динаміку почуттів під час словесного малювання, виразного читання, інсценізації уривків</p>
Сприймання і розуміння мовлення	<p>Стосується лише дітей з порушеннями слуху, які мають інший, ніж чуучі люди, механізм сприймання словесного мовлення – слухо-зоро-вібраційний;</p> <p>Слухо-зоро-вібраційно сприймати звернене мовлення; виділяти структуру та ритміко-інтонаційні особливості слів і речень; прогнозувати та домислювати частини мовних одиниць, недостатньо доступні для сприйняття (з орієнтацією на ситуацію спілкування); співвідносити мовленнєві одиниці з їх предметно-образними відповідниками; розуміти зміст сприйнятого мовленнєвого матеріалу, орієнтуючись на знайомі слова та синтаксичні конструкції; встановлювати логічну послідовність сприйнятого; виділяти елементи фактичного змісту мовленнєвого матеріалу</p>
Розвиток навичок самостійного читання учнів	
Різні види і типи дитячих видань (книжка-іграшка, книжка-розмальовка, книжка-твір, книжка-збірник, довідково-енциклопедична книжка, словник, дитяча періодика)	<p>Уміти розрізняти дитячі видання (книжка, газета, журнал, словник), користуватися довідковою літературою: словниками, дитячими енциклопедіями</p>
Елементи дитячої книжки та їх призначення (обкладинка, корінець, сторінка, назва (заголовок) твору, прізвище автора, ілюстрації, зміст, передмова, післямова) та їх особливості	<p>Називати основні елементи художньої книжки, розуміти їх значення та використовувати для набуття досвіду самостійного читання</p>
Прийоми самостійного осмислення (розуміння) змісту незнайомого тексту	<p>Уміти виділяти в тексті складні для розуміння або нові слова, з'ясувати їх значення, ставити запитання до тексту, користуватися додатковою інформацією (ілюстрацією, схемою, таблицею, запитаннями, завданнями. Знаходити в тексті ключові (опорні) слова, важливі для розуміння змісту. Розрізнявати пряме і переносне значення слів у контексті. Встановлювати причинно-наслідкові та смислові зв'язки</p>
Бібліотечно-бібліографічні знання, уміння, навички	<p>Уміти самостійно вибирати книжку у бібліотеці за допомогою книжкового плаката, книжкової виставки, ілюстрованої картотеки, вільного доступу до книжкових фондів. Добирати книжки на задану тему. Знати і дотримуватись елементарних навичок поведінки в бібліотеці та набувати гігієнічних навичок читання</p>

ЗМІСТ ОСВІТИ	ВИМОГИ ДО РІВНЯ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ПІДГОТОВКИ УЧНІВ
Розвиток творчої діяльності на основі прочитаного	Уміти вносити доповнення і зміни до тексту, створювати власні варіанти розвитку сюжету твору, різні види творчого переказу, відтворювати в уяві й у слові картини життя, художні образи, зображені письменником
Стимулювання самовираження особистості дитини з психофізичними порушеннями у літературній творчості	Уміти складати твори-мініатюри, художні описи на основі спостережень, почутого, побаченого, казки, вірші, загадки, лічилки тощо, колективно та індивідуально інсценувати уривки з художніх творів, життєві ситуації
Корекційно-розвивальна лінія	
Сенсомоторний розвиток	<p>Уміти використовувати всі збережені аналізатори (дотик, зір, слух, смак, нюх) та предметно-практичну діяльність для всебічного сприймання тих предметів, явищ довкілля, дій, ознак, якостей, про які йдеться в змісті прочитаного твору. Моделювати перехід від повільного до прискореного (і навпаки) читання частин художнього твору</p> <p>Виявляти достатній рівень довільної уваги при сприйманні літературного твору; запам'ятовувати та правильно відтворювати послідовність подій у тексті; уміти користуватися різними видами контролю та самоконтролю при відтворенні змісту прочитаного. Уміти користуватися логічними операціями та діями (узагальненням, класифікацією, умовиводами) під час аналізу тексту та визначення його основної думки. На основі усвідомлення змісту художнього твору уміти користуватися засобами виразності читання</p> <p>Для учнів з порушеннями слуху:</p> <p>Мати достатню чуттєву основу розуміння лексики і змісту творів. Уміти співвідносити мовленнєві одиниці з предметно-образною реальністю</p> <p>Уміти користуватися спеціальними прийомами зорового сприймання малюнків та наочних посібників (кольорові листівки з контрастним фоном, чітко зображені, без зайвих деталей; малюнки з підручників)</p>
Розвиток пізнавальної діяльності	<p>Аналізувати, порівнювати предмети, виділяти суттєві і несуттєві ознаки, робити найпростіші висновки</p> <p>Мати розвинену пам'ять</p> <p>Уміти аналізувати описи предметів, явищ за опосередкованими уявленнями та по пам'яті, звертаючи увагу на відповідність дійсності зображених в них ознак. Мати досить розвинений фонематичний аналіз і синтез здійснювати логічні завдання з групування, класифікації лексики, вчинків героїв, засобів виразності та ін.; користуватися смисловою здогадкою. Дотримуватися гігієнічних вимог читання</p> <p>Прогнозувати окремі ситуації у змісті тексту, доміслювати, розуміти хід дії, мотивацію вчинків персонажів, запам'ятовувати та відтворювати</p>

ЗМІСТ ОСВІТИ	ВИМОГИ ДО РІВНЯ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ПІДГОТОВКИ УЧНІВ
	<p>зміст прочитаного (з допомогою малюнків, жестів, словесно);</p> <p>Доповнювати оповідання за поданими початком, серединою, закінченням, ілюструвати прочитане власними малюнками</p>
<p>Мовленнєвий розвиток</p>	<p>Уміти правильно та чітко вимовляти всі звуки рідної мови. Встановлювати смислові та синтаксичні зв'язки в тексті. Самостійно застосовувати логічний наголос з метою увиразнення тексту. Логічно, послідовно висловлюватися із використанням за своєю лексики, правильно інтонувати власне мовлення. Розуміти конкретне та переносне значення слів, образні вислови, вдало використовувати слова в конкретному та переносному значеннях. Змістовно, виразно, граматично правильно, логічно висловлюватися, переказувати прочитане, брати участь в бесіді, діалогах. Правильно інтонувати власне живе мовлення, використовувати в ньому засвоєну лексику; виявляти інтерес і здібності до словесної творчості Розуміти і пояснювати образний смисл речень, приказок, прислів'їв.</p> <p>Для учнів з порушеннями слуху:</p> <p>Знати слова, словосполучення, терміни, типові фрази, які відображають специфіку предмету, використовувати їх в усних відповідях</p>
<p>Особистісний розвиток</p>	<p>Виявляти власне ставлення до прочитаного. Вміти співставляти вчинки літературних героїв із власними вчинками. Прагнути до самовдосконалення та творчої активності на основі усвідомлення виховного впливу художньої літератури. Виховувати в собі художній смак, любов до рідної мови, до природи, до краси слова, громадянськість, допитливість, наполегливість, повагу до людей праці Виявляти інтерес, до самостійного читання, до книги, як джерела знань, самовдосконалення, прилучення до культури свого народу</p> <p>Для учнів з порушеннями зору:</p> <p>Виявляти творчу активність і самостійність у роботі над змістом прочитаного, розвивати свої здібності до віршування, прозової творчості.</p>

1.4. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ З ЧИТАННЯ

Об'єкти та методика перевірки і оцінювання навичок читання учнів з психофізичними порушеннями є такими ж, як і в учнів з нормальним розвитком. Через особливості мовленнєвого недорозвитку іншими є вимоги до темпу читання учнів вголос і мовчки.

Як і в усіх учнів, читання дітей з тими чи іншими порушеннями 1-2 класів оцінюється словесно. Оцінку в балах за читання мовчки не виставляють також учнями 3 класу зі зниженим зором чи слухом та учням 2 класу із затримкою психічного або мовленнєвого розвитку.

Специфічні помилки під час читання дислексичного характеру у дітей з порушеннями мовлення, опорно-рухового апарату, помилки зорово-моторної неадекватності (дзеркальність), втрату слів, рядка у дітей зі зниженим зором через порушення зорових функцій, визначити які вчителю має допомогти логопед, підлягають логопедичній корекції і на початкових етапах не враховуються.

Специфічним видом контролю є перевірка і оцінювання у дітей зі зниженим слухом **сприймання і розуміння** мовлення.

Об'єкт контролю навички слухо-зоро-вібраційного сприймання й розуміння мовленнєвого матеріалу: знайомих слів, речень знайомих синтаксичних конструкцій та текстів знайомої структури, які містять відомий дітям мовний матеріал відповідний до вимог програми кожного класу. За необхідності мовний матеріал повторюється до 3 разів у підготовчому, 1 та 2 класах, до 2 разів у 3 та 4 класах. Розуміння слів, словосполучень, речень і тексту перевіряється за допомогою малюнків. Дітям пропонується вибрати малюнки, які відповідають сприйнятим словам, реченням та частинам тексту (кожному реченню або абзацу) з ряду запропонованих та розмістити їх у логічній послідовності. Малюнки до слів мають відповідати смислу, до речень та тексту – містити елементи фактичного змісту. Якість сприймання звуко-буквенного складу та структури мовного матеріалу перевіряється через усне відтворення.

Перевірка вмінь і навичок сприймання та розуміння мовлення відбувається наприкінці підготовчого та 1 класів, у 2-4 класах – у кінці кожного семестру (може проводитися у 2-3 етапи на розсуд учителя).

■ ДЛЯ УЧНІВ ІЗ ЗАТРИМКОЮ ПСИХІЧНОГО РОЗВИТКУ*

Показники темпу (швидкості) читання

Види читання	Семестр	Класи			
		1	2	3	4
Вголос	I	—	15-25	30-45	45-60
	II	15-20	30-40	45-55	60-75
Мовчки	I	—	—	40-60	60-75
	II	—	—	60-70	75-90

* Може використовуватися для оцінювання навчальних досягнень учнів з ДЦП та із загальним недорозвитком мовлення

2 клас

Рівні навчальних досягнень	Бали	Критерії оцінювання і норми читання
Початковий	1	Учень читає відривними складами, не розуміє значення більшості слів, словосполучень у тексті, не усвідомлює зміст речень.
	2	Читає відривними складами, не розуміє значення багатьох слів, усвідомлює зміст окремих речень тексту.
	3	Читає відривними складами, окремі слова – плавно складами припускається багатьох помилок, на перестановку, заміну складів, звуків, слів, помилки у наголошуванні слів, частково усвідомлює фактичний зміст прочитаного (прослуханого твору).
Середній	4	Спосіб читання плавний складовий, читання монотонне, часто припускається помилок у вимові і наголошуванні слів, частково розуміє зміст прочитаного.
	5	Спосіб читання – словами + складами. Читаючи в основному цілими словами, учень помиляється у наголошуванні та вимові слів, утруднюється пояснити значення окремих слів, виразів. З допомогою вчителя розуміє частину фактичного змісту тексту, але не усвідомлює його основної думки.
	6	Читання плавно складове з цілісним прочитуванням окремих слів. З допомогою вчителя розуміє фактичний зміст твору. Під час декламування віршів напам'ять припускається мовних помилок, а також помиляється в інтонувванні кінця речень.
Достатній	7	Учень читає плавно словами, окремі (багатоскладові) слова – складами. Усвідомлює предметний зміст твору з незначною допомогою вчителя. Емоційна реакція на зміст і події прослуханого твору – не завжди адекватна
	8	Учень в основному читає цілими словами, усвідомлює предметний зміст твору. Під час декламування віршів іноді неправильно регулює темп читання і силу голосу. Правильно визначає і називає персонажів твору, висловлює найпростіші оцінки, судження щодо поведінки, вчинків героїв.
	9	Учень читає плавно, правильно цілими словами, з дотриманням відповідного темпу. Частково виявляє уміння користуватись інтонаційними засобами виразності. переказує невеликий за обсягом текст, розуміє основну думку твору (з допомогою вчителя). В повному обсязі вивчає напам'ять вірші та вміє виразно їх декламувати, але утруднюється назвати їх авторів.
Високий	10-11	Учень читає плавно, правильно, свідомо, у відповідному темпі. Виявляє уміння користуватись інтонаційними засобами. З незначною допомогою вчителя розуміє основну думку твору. Вивчає напам'ять вірші та виразно їх декламує.
	12	Учень читає плавно, правильно, виразно, свідомо. Усвідомлює основну думку твору. Вивчає вірші напам'ять, виразно їх декламує, знає їх авторів.

3 клас

Рівні навчальних досягнень	Бали	Критерії оцінювання і норми читання
Початковий	1	Учень читає відривними складами, не розуміє значення більшості слів, словосполучень у тексті. Усвідомлює зміст окремих речень тексту.
	2	Учень в основному читає складами у темпі – значно нижчому від нормативного. Не розуміє значення багатьох слів. Фактичний зміст тексту розуміє частково з допомогою вчителя.
	3	Спосіб читання – словами + складами. Темп читання нижчий від нижньої межі визначених нормативів. Припускається 8 і більше помилок на перестановку, заміну складів, звуків, слів, помилки у наголошуванні слів. З допомогою вчителя розуміє частину предметного змісту твору.
Середній	4	Темп читання учня нижчий від нормативного, окремі слова читає складами. Читання монотонне. Часто припускається помилок у вимові і наголошуванні слів. Розуміє більшу частину предметного змісту твору з частковою допомогою вчителя.
	5	Швидкість читання дещо нижча від нормативної, потребує суттєвого поліпшення виразності. Читаючи в основному цілими словами, учень помиляється (5-8 помилок) у наголошуванні та вимові слів, утрудняється пояснити значення окремих слів, виразів. З допомогою вчителя розуміє фактичний зміст тексту, але не усвідомлює його основної думки.
	6	Учень читає у темпі, близькому до нормативного; припускається 3–4 помилок на заміну і перестановку складів, у наголошуванні слів, потребує допомоги вчителя у виборі інтонаційних засобів виразності. З допомогою вчителя розуміє предметну сторону змісту (факти, події), але не завжди усвідомлює, як вони пов'язані між собою.
Достатній	7	Темп і спосіб читання достатні, учень припускається кількох орфоепічних помилок, в окремих випадках не розуміє лексичного значення слів, вжитих у переносному значенні. Виразно може прочитати твір з допомогою класовода. Самостійно усвідомлює фактичний зміст твору, основну думку – з допомогою вчителя
	8	Рівень свідомості, правильності, темпу читання є достатнім, учень іноді не може пояснити значення окремих слів у тексті. Готуючись до виразного читання, потребує допомоги педагога. Наявні орфоепічні помилки
	9	Читання учня правильне, свідоме, у відповідному темпі, цілими словами. Загалом правильно (самостійно) добираючи інтонаційні засоби виразності, не завжди точно голосом передає своє й авторське ставлення до героїв під час читання діалогів. Припускається окремих орфоепічних помилок. На достатньому рівні розуміє предметний зміст і основну думку тексту
Високий	10-11	Учень читає правильно, свідомо, у вищому від норми – темпі. Вміє самостійно добирати мовленнєві інтонаційні засоби виразності відповідно до змісту твору. В окремих випадках не точно розуміє підтекст.
	12	Учень читає правильно, свідомо, цілими словами, з дотриманням засобів виразності усного мовлення та основних норм літературної вимови. Правильно визначає мету свого читання.

4 клас

Рівні навчальних досягнень	Бали	Критерії оцінювання і норми читання
Початковий	1	Учень читає складами переважну більшість слів. Темп читання суттєво нижчий від нормативного. Частково усвідомлює зміст окремих фрагментів твору
	2	Учень користується непродуктивним способом читання – словами і складами. Припускається багатьох мовленнєвих та орфоепічних помилок, усвідомлює зміст окремих частин тексту
	3	Спосіб читання в основному залишається непродуктивним. Темп читання не відповідає нормативному. Учень читає з тривалими паузами, монотонно, припускаючись мовних та орфоепічних помилок. Користуючись допомогою вчителя, не до кінця усвідомлює предметний зміст твору, смислові зв'язки між частинами тексту
Середній	4	Учень читає словами, з тривалими паузами, невиразно. Темп читання нижчий від нормативного. Припускається помилок щодо правильності й наголошування слів. Розуміння фактичного змісту твору виявляє з частковою допомогою вчителя
	5	Учень в основному володіє навичками зв'язного читання. Темп читання дещо нижчий від нормативного. Припускається 5-6 помилок на заміну, перестановку складів, у наголошуванні слів. Виразність читання потребує суттєвого поліпшення. Предметний зміст усвідомлює з допомогою вчителя. Не завжди розуміє основну думку твору.
	6	Учень читає загалом плавно цілими словами у темпі, що відповідає нормативному, припускаючись 5-6 мовленнєвих помилок, а також у наголошуванні слів. У виборі інтонаційних засобів виразності користується допомогою вчителя. Усвідомлює фактичний зміст твору, основну думку – з допомогою вчителя
Достатній	7	Продуктивний спосіб читання, правильність, темп сформовані на достатньому рівні. Учень припускається 3-5 орфоепічних помилок та в наголошуванні слів. Під час підготовки до виразного читання користується частковою допомогою класовода у виборі відповідних інтонаційних засобів виразності. Виявляє самостійне розуміння фактичного змісту тексту; в освоєнні основного смислу твору потребує допомоги вчителя
	8	Читання учня є продуктивним, свідомим, правильним, у відповідному темпі. В цілому правильно визначає загальний емоційний настрій твору, але не завжди правильно інтонує у тексті слова, які відображують емоційний стан героя, стан природи і т. ін. Припускається неточностей в інтонуванні окремих речень. В освоєнні основного смислу твору користується допомогою педагога
	9	Учень читає правильно, свідомо у відповідному темпі. Не завжди правильно добирає усні мовленнєві засоби виразності і застосовує їх під час читання. Іноді припускається неточностей в інтонуванні тих частин тексту, де є приховані почуття, підтекст, динаміка емоцій. Припускається окремих орфоепічних помилок. Учень демонструє належний рівень розуміння фактичного змісту й основного смислу твору.
Високий	10-11	Навичка читання вголос з урахуванням всіх її характеристик сформована. Мають місце поодинокі орфоепічні помилки. Під час читання учень, крім мовленнєвих, використовує позамовні (жести, міміку) засоби виразності. Самостійно усвідомлює основний смисл твору.
	12	Свідоме, правильне, виразне читання з використанням основних мовленнєвих і позамовних засобів виразності, з допомогою яких учень проявляє розуміння фактичного змісту і основного смислу твору, своє ставлення до нього.

4 клас

Рівні навчальних досягнень	Бали	Критерії оцінювання і норми читання
Початковий	1	Учень читає напівголосно у темпі суттєво нижчому від нормативного на 20–30 слів. Розуміє окремі події у змісті твору.
	2-3	Темп та спосіб читання мовчки не відповідають критеріям цього виду читання. Відсутнє цілісне уявлення про фактичний зміст твору. Учень не може пояснити, як пов'язані між собою події у тексті.
Середній	4	Учень читає шепотки у темпі нижчому від нормативного на 8–10 слів. Дає правильні відповіді на окремі запитання, пов'язані з розумінням фактичного змісту твору.
	5	Темп читання наближається до нормативного. Спосіб читання є перехідним від читання вголос до читання мовчки. Характер відповідей на запитання свідчить про неповне розуміння предметного змісту твору.
	6	Темп читання загалом відповідає нормативному. Періодично виникають зовнішні мовленнєві рухи під час читання багатоскладових та важких для розуміння слів. З допомогою вчителя розуміє фактичний зміст нескладного тексту, а основний смисл залишається неосвоєним.
Достатній	7	Темп читання відповідає нормі. Школяр виявляє доступне розуміння фактичного змісту тексту на основі орієнтовних запитань вчителя. Виконуючи завдання, припускається помилок, пов'язаних з розумінням основної думки твору, значення окремих слів, висловів.
	8	Темп читання перевищує нижню межу норми; спосіб читання достатньо сформований. Учень усвідомлює фактичний зміст будь-якого програмового тексту, але неповно розуміє його основний смисл. Правильно виконує 2/3 частини запропонованих завдань.
	9	Спосіб читання свідчить про належний рівень сформованості цього виду читання. Рівень розуміння фактичного змісту й основного смислу є достатнім. Припускається окремих неточностей у відповідях на запитання.
Високий	10-11	Темп читання перевищує нормативні показники читання вголос. Спосіб читання – без зовнішніх мовленнєвих рухів. Відповіді на запитання свідчать про розуміння фактичного змісту та основного смислу творів. Учень іноді припускається неточностей щодо розуміння підтексту.
	12	Темп читання, як правило, в 1,5 рази перевищує контрольні показники читання вголос. Спосіб читання відповідає критеріям цього виду читання. Воно відзначається повнотою, розумінням змісту та основного смислу програмових текстів. Учень правильно відповідає на всі запитання.

1 клас

Рівні навчальних досягнень	Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів
Початковий	<p>Учень читає відривними складами.</p> <p>Під час читання (слухання) учень недостатньо здатний концентрувати свою увагу на окремих епізодах, зазвичай емоційно забарвлених; емоційна реакція на зміст у більшості випадків є невинуватеною.</p> <p>Учень не розуміє значень багатьох слів у тексті, смислових зв'язків між реченнями та частинами тексту.</p> <p>За допомогою вчителя частково усвідомлює фактичний зміст прочитаного (прослуханого твору), на запитання вчителя відповідає – “так” чи “ні”.</p> <p>Утруднюється практично розрізнити твори за їх жанровими ознаками (вірш, казка, оповідання), правильно назвати основні структурні елементи дитячої книжки (обкладинка, сторінка, назва книжки, зміст) та їх призначення.</p> <p>Утруднюється в повному обсязі вивчити напам'ять вірш та виразно його продекламувати.</p> <p>У I півріччі читає відривними складами, окремі слова – плавно складами, пояснює значення окремих слів; у II півріччі – плавно складами, усвідомлює фактичний зміст лише з допомогою вчителя.</p> <p>Припускається мовних помилок. Під час переказу змісту твору зосереджує увагу лише на подіях, хоч не завжди розуміє, як вони між собою пов'язані.</p>
Середній	<p>Учень точно, як у тексті, називає окремих персонажів, може з допомогою вчителя розрізнити основні жанри вивчених творів, але утруднюється самостійно навести приклади.</p> <p>Частково називає та усвідомлює призначення окремих структурних елементів дитячої книжки. Під час декламування віршів напам'ять припускається мовних помилок, а також помиляється в інтонуванні кінця речень.</p>
Достатній	<p>Учень читає плавно, правильно складами та плавно словами, окремі (багатоскладові) слова – складами у темпі, що відповідає нормативному.</p> <p>Усвідомлює предметний зміст твору та основну думку – під керівництвом педагога.</p> <p>Емоційна реакція на зміст і події прослуханого твору – адекватна.</p> <p>Допускає неточності у словесному вираженні свого ставлення до подій, вчинків персонажів. Практично розрізняє твори за жанровими ознаками (з допомогою вчителя).</p> <p>Виявляє усвідомлене користування структурними елементами дитячої книжки.</p> <p>Під час декламування віршів іноді неправильно регулює темп читання і силу голосу.</p>
Високий	<p>Учень читає плавно, складами з дотриманням відповідного темпу. Виявляє уміння користуватись інтонаційними засобами виразності(правильно робить паузи, регулює силу голосу і тону залежно від розділових знаків і змісту, інтонує кінець речення). Самостійно, в логічній послідовності переказує невеликий за обсягом текст, розуміє основну думку твору (з допомогою вчителя). Правильно визначає і називає персонажів твору, висловлює найпростіші оцінні судження щодо поведінки, вчинків героїв з використанням відповідної оцінної лексики. Практично розрізняє казку, вірш, оповідання та правильно наводить 1-2 приклади кожного жанру. Правильно називає 3-4 вивчені програмові твори та їх авторів. Знає напам'ять програмові вірші та вміє їх декламувати.</p>

2-4 класи

Рівні навчальних досягнень	Бали	Критерії оцінювання і норми читацької діяльності
Початковий	1	Учень переказує фактичний зміст твору з опорою на поданий зразок плану окремими, не пов'язаними між собою реченнями. Припускається багатьох мовних та мовленнєвих помилок
	2	Учень відтворює на основі поданого зразка плану окремі, не пов'язані між собою фрагменти змісту твору. Припускається багатьох мовних та мовленнєвих помилок
	3	Учень переказує на основі поданого зразка плану менше половини змісту тексту. Його переказ характеризується непослідовністю, пропуском фрагментів, важливих для цілісного розуміння змісту, наявністю багатьох мовних та мовленнєвих помилок.
Середній	4	Учень більш-менш зв'язно відтворює з опорою на поданий зразок плану більшу частину фактичного змісту тексту. Порушує послідовність викладу. Є мовні і мовленнєві помилки. З допомогою вчителя може назвати 1–2 програмових твори, не вказуючи їх авторську приналежність
	5	Учень зв'язно, але недостатньо повно відтворює фактичний зміст твору з опорою на поданий зразок плану. Почасті порушує послідовність викладу. Є мовні й мовленнєві помилки. З допомогою вчителя розуміє тему твору, розрізняє окремі літературні жанри (казка, вірш), окремі структурні елементи дитячої книжки, наводить приклади 2–3 вивчених програмових творів, відчуваючи утруднення у визначенні їх авторської приналежності; висловлює (без аргументації) найпростіші оцінні судження щодо поведінки, вчинків персонажів (“хороший”, “поганий”)
	6	Учень переказує зміст твору зв'язно, загалом повно, послідовно, хоч не завжди розрізняє основну й другорядну інформацію. Мовлення не вирізняється багатством словника. Виявляє нестійкі вміння виділяти смислові частини тексту, скласти план твору. Є мовні й мовленнєві помилки. З частковою допомогою вчителя розуміє тему твору, висловлює (без аргументації) своє ставлення до подій, вчинків персонажів, користуючись елементарною оцінною лексикою; практично розрізняє казку, вірш, оповідання; структурні елементи дитячої книжки (неповно); виявляє нестійкі вміння знаходити їх у конкретних книжках; наводить – кілька прикладів програмових літературних творів, окремі з них – за авторською приналежністю; за завданням учителя визначає в тексті окремі яскраві, образні вислови
Достатній	7	Учень відтворює зміст твору (з урахуванням виду переказу) зв'язно, достатньо повно, послідовно, з елементами аргументації поведінки, вчинків персонажів. Припускається мовних та мовленнєвих помилок. З незначною допомогою вчителя розуміє тему твору, може її сформулювати, складає план; практично розрізняє програмові твори за жанровими ознаками; правильно наводить приклади 3–4 вивчених творів та їх авторів; розрізняє структурні елементи дитячої книжки, іноді припускається неточностей, визначаючи їх у конкретних книжках. Знаходить у тексті засоби художньої виразності, хоч неповно розуміє їх функції у творі

продовження на наступній сторінці

Рівні навчальних досягнень	Бали	Критерії оцінювання і норми читацької діяльності
Достатній	8	<p>Учень загалом самостійно, зв'язно, логічно, послідовно переказує (з урахуванням виду переказу зміст твору, формулює його тему (з незначною допомогою вчителя); складає план; висловлює та частково аргументує власне ставлення до подій, вчинків персонажів, спираючись на текстовий матеріал. Використовує у мовленні авторські засоби художньої виразності, почасти невдало замінюючи їх власними. Є окремі мовленнєві помилки. Вміє за перерахованими вчителем ознаками визначити жанр твору та навести 1–2 приклади.</p> <p>Правильно наводить 4–5 прикладів програмових творів.</p> <p>Загалом правильно орієнтується у структурі дитячої книжки, хоч не завжди використовує набуті уміння у навчальній діяльності.</p>
	9	<p>Учень самостійно, зв'язно, послідовно, повно переказує (з урахуванням виду переказу) зміст твору, вміє сформулювати його тему, скласти план.</p> <p>Висловлює власне ставлення до подій, вчинків героїв, спираючись на текстовий матеріал. Загалом вдало використовує у мовленні авторські засоби художньої виразності, хоч не завжди може пояснити роль окремих з них у творі. Є поодинокі мовленнєві помилки.</p> <p>Правильно наводить 5–6 прикладів програмових творів та їх авторів; самостійно перераховує основні жанрові ознаки творів (іноді припускається помилок). Орієнтується у структурі дитячої книжки. Потребує удосконалення уміння орієнтуватись у книжках довідкового характеру.</p>
Високий	10	<p>Учень самостійно переказує зміст твору, акцентуючи увагу на головному. Висловлює своє ставлення до подій, вчинків персонажів. Іноді припускається неточностей у визначенні авторської приналежності та жанрових ознак твору</p>
	11	<p>Учень самостійно, зв'язно, логічно, повно переказує (з урахуванням виду переказу) зміст твору, виділяючи головне. Під час переказу замінює діалоги розповіддю. Висловлює та аргументує своє ставлення до подій, вдало використовуючи авторські засоби художньої виразності під час опису подій, вчинків персонажів, опису природи та ін.</p> <p>Орієнтується у світі дитячих книжок, розрізняє їх за жанрово-родовими різновидами, тематичним спрямуванням, авторською приналежністю. Виявляє уміння раціонально використовувати елементи дитячої книжки у навчальній діяльності.</p>
	12	<p>Учень самостійно, образно, повно, логічно будує розповідь, виділяючи головне та узагальнюючи зміст прочитаного. Висловлює власне ставлення до змісту твору, добираючи переконливі аргументи щодо певної позиції.</p> <p>Виявляє уміння функціонально використовувати під час переказу вивчені засоби художньої виразності. Самостійно орієнтується в колі дитячого читання, розрізняє, порівнює, наводить приклади книжок за жанровим, тематичним спрямуванням, авторською приналежністю, самостійно застосовує набуті знання та вміння у практичній діяльності.</p>

■ ДЛЯ УЧНІВ ІЗ ПОРУШЕННЯМИ ЗОРУ

Показники темпу (швидкості) читання вголос і мовчки *

Види читання	Семестр	Класи		
		2	3	4
Вголос	I	20-35	30-40	40-50
	II	35-45	45-55	60-70
Мовчки	I	–	25-30	35-45
	II	25-30	40-50	70-80

* Під час оцінювання вчитель не знижує бал, якщо темп читання несуттєво нижчий (на 2-4 слова) від нормативного, але при цьому учень достатньо повно розуміє зміст прочитаного.

Оцінювання навичок читання учнів вголос

1 клас

Рівні	Критерії оцінювання навичок читання
Початковий	Учень читає текст по буквах, складами, відриваючи їх один від одного, припускаючись багатьох помилок у вимові слів. Незнайомі слова помічає лише за нагадуванням учителя, потребує допомоги в їх поясненні. Відповіді на запитання щодо значення окремих слів та фактичного змісту прочитаного переважно односкладні ("Так", "Ні"), потребує повторного перечитування.
Середній	Учень читає текст складами, більш-менш плавно, припускаючись окремих відхилень у вимові слів. У тексті помічає окремі незнайомі слова, запитує про їх значення. У відповідях на запитання про значення окремих слів та за змістом прочитаного вимагає допомоги (перечитування, акцентування подій, епізодів тощо).
Достатній	Учень досить плавно, правильно читає текст складами і цілими словами, припускаючись незначних відхилень від норми у вимові слів. Правильно інтонує речення, орієнтуючись на пунктуаційні знаки в кінці їх. Переказує прочитане за запитаннями вчителя. Не завжди самостійно виділяє в тексті слова, незнайомі за значенням. Під час їх пояснення вимагає допомоги вчителя.
Високий	Учень плавно, правильно читає текст цілими словами, чітко їх вимовляючи, дотримується інтонації розділових знаків. Самостійно переказує прочитане. Виділяє в тексті незнайомі слова, робить вдалі спроби самостійно їх пояснювати.

2 клас

Рівні навчальних досягнень	Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів
Початковий	<p>Учень читає відривними складами, окремі слова – плавно складами. Темп читання – на 10 і більше слів нижчий від нормативного.</p> <p>Під час читання (слухання) учень здатний концентрувати свою увагу на окремих епізодах, зазвичай емоційно забарвлених, хоч емоційна реакція на зміст у більшості випадків є невиправдану.</p> <p>Частково усвідомлює фактичний зміст прочитаного (прослуханого твору), на запитання вчителя відповідає – "так" чи "ні".</p> <p>Утруднюється практично розрізнити твори за їх жанровими ознаками (вірш, казка, оповідання), правильно називати структурні елементи дитячої книжки (обкладинка, сторінка, назва книжки, зміст) та їх призначення.</p> <p>Утруднюється в повному обсязі вивчити вірш напам'ять, виразно його продекламувати.</p>

Рівні навчальних досягнень	Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів
Середній	<p>У першому півріччі читає відривними складами, пояснює значення окремих слів; у другому півріччі – плавно складами, усвідомлює фактичний зміст лише з допомогою вчителя.</p> <p>Темп читання на 5-7 слів нижчий нормативного. Припускається 3-5 мовних помилок. Під час переказу змісту твору зосереджує увагу лише на подіях, хоч не завжди розуміє, як вони між собою пов'язані.</p> <p>Учень точно, як у тексті, називає окремих персонажів, може з допомогою вчителя розрізнити основні жанри вивчених творів, але утруднюється самостійно навести приклади.</p> <p>Правильно називає та усвідомлює призначення окремих структурних елементів дитячої книжки.</p> <p>Під час декламування віршів напам'ять припускається мовних помилок, а також помиляється в інтонуванні кінця речень.</p>
Достатній	<p>Учень читає плавно, правильно складами (2 семестр), окремі (багатоскладові) слова – складами у темпі, що відповідає нормативному.</p> <p>Усвідомлює предметний зміст твору з незначною допомогою вчителя, виділяє основну думку під керівництвом педагога.</p> <p>Емоційна реакція на зміст і події прослуханого твору адекватна.</p> <p>Допускає неточності у словесному вираженні свого ставлення до подій, вчинків персонажів.</p> <p>Практично розрізняє твори за жанровими ознаками (з незначною допомогою вчителя).</p> <p>Правильно наводить 4-5 прикладів вивчених програмових творів, в окремих випадках неправильно називає їх авторів.</p> <p>Виявляє усвідомлене користування структурними елементами дитячої книжки.</p> <p>Під час декламування віршів іноді неправильно регулює темп читання і силу голосу</p>
Високий	<p>Учень читає плавно, правильно цілими словами, з дотриманням відповідного темпу.</p> <p>Виявляє уміння користуватись інтонаційними засобами виразності (правильно робить паузи, регулює силу голосу і тон залежно від розділових знаків і змісту, інтонує кінець речення).</p> <p>Самостійно, в логічній послідовності переказує невеликий за обсягом текст, знаходить у ньому речення, що підтверджують усні висловлювання; пояснює зв'язок заголовка зі змістом твору, розуміє основну думку твору (з допомогою вчителя).</p> <p>Правильно визначає і називає персонажів твору, висловлює найпростіші оцінні судження щодо поведінки, вчинків героїв з використанням відповідної оцінної лексики.</p> <p>Практично розрізняє казку, вірш, оповідання та правильно наводить 2-3 приклади кожного жанру.</p> <p>Свідомо користується структурними елементами дитячої книжки у навчальній діяльності (правильно визначає орієнтовний зміст книжки з опорою на заголовок та ілюстрації; знаходить необхідний твір у змісті).</p> <p>Правильно називає 5-6 вивчених програмових творів та їх авторів.</p> <p>Знає напам'ять програмові вірші та вміє виразно їх декламувати.</p>

3 клас

Рівні навчальних досягнень	Бали	Критерії оцінювання і норми читання
Початковий	1	Учень читає відривними складами, не розуміє значення більшості слів, слово-сполучень у тексті. Усвідомлює зміст окремих речень тексту.
	2	Учень в основному читає складами у темпі, значно нижчому від нормативного. Не розуміє значення багатьох слів. Фактичний зміст тексту розуміє частково з допомогою вчителя.
	3	Спосіб читання – словами + складами. Темп читання на 8-10 слів нижчий від нормативного. Припускається 6 і більше помилок на перестановку, заміну складів, звуків, слів, помилки у наголошуванні слів. З допомогою вчителя розуміє більшу частину предметного змісту твору.
Середній	4	Темп читання учня нижчий від нормативного на 5-7 слів, окремі слова читає складами. Читання монотонне. Часто припускається помилок у вимові і наголошуванні слів. Розуміє фактичний зміст твору з частковою допомогою вчителя.
	5	Швидкість читання дещо нижча від нормативної, потребує суттєвого поліпшення виразності. Читаючи в основному цілими словами, учень помиляється (3-5 помилок) у наголошуванні та вимові слів, утруднюється пояснити значення окремих слів, виразів. З незначною допомогою вчителя розуміє фактичний зміст тексту, але не усвідомлює його основної думки.
	6	Учень читає у темпі, близькому до нормативного; припускається 3-4 помилок на заміну і перестановку складів, у наголошуванні слів, потребує допомоги вчителя у виборі інтонаційних засобів виразності. Загалом розуміє предметну сторону змісту (факти, події), але не завжди усвідомлює, як вони між собою пов'язані.
Достатній	7	Темп і спосіб читання відповідають вимогам, учень припускається кількох орфоепічних помилок, в окремих випадках не розуміє лексичного значення слів, вжитих у переносному значенні. Виразно може прочитати твір з частковою допомогою вчителя. Самостійно усвідомлює фактичний зміст твору, основну думку – з допомогою вчителя.
	8	Рівень свідомості, правильності, темпу читання є достатнім, учень іноді не може пояснити значення окремих слів у тексті. Готуючись до виразного читання, потребує незначної допомоги педагога. Наявні орфоепічні помилки.
	9	Читання учня правильне, свідоме, у відповідному темпі, цілими словами. Загалом правильно (самостійно) добираючи інтонаційні засоби виразності, не завжди точно голосом передає своє й авторське ставлення до героїв під час читання діалогів. Припускається окремих орфоепічних помилок. На достатньому рівні розуміє предметний зміст і основну думку тексту.
Високий	10-11	Учень читає правильно, свідомо, у відповідному темпі. Вміє самостійно добирати мовленнєві засоби виразності відповідно до змісту твору. В окремих випадках не точно розуміє підтекст.
	12	Учень читає правильно, свідомо, цілими словами з дотриманням засобів виразності усного мовлення та основних норм літературної вимови. Завжди правильно визначає мету свого читання. Його читання викликає естетичне задоволення у слухачів.

4 клас

Рівні навчальних досягнень	Бали	Критерії оцінювання і норми читання
Початковий	1	Учень читає складами переважну кількість слів. Темп читання суттєво нижчий від нормативного. Частково усвідомлює зміст окремих речень.
	2	Учень користується непродуктивним способом читання – словами і складами. Припускається багатьох мовленнєвих та орфоепічних помилок. Усвідомлює зміст окремих речень або частини тексту.
	3	Спосіб читання в основному залишається непродуктивним. Темп читання не відповідає нормативному. Учень читає з тривалими паузами, монотонно, припускаючись мовних та орфоепічних помилок. Користуючись допомогою вчителя, не до кінця усвідомлює предметний зміст твору, смислові зв'язки між частинами твору.
Середній	4	Учень читає словами, з тривалими паузами, невиразно. Темп читання нижчий від нормативного. Припускається 4 і більше помилок щодо правильності і наголошування слів. Розуміння фактичного змісту твору виявляє з частковою допомогою вчителя.
	5	Учень в основному володіє навичками зв'язного читання. Припускається 3-4 помилок на заміну, перестановку складів, у наголошуванні слів. Виразність читання потребує суттєвого поліпшення. Предметний зміст усвідомлює з незначною допомогою вчителя. Частково розуміє основну думку твору.
	6	Учень читає загалом плавно, цілими словами у темпі, що відповідає нормативному, припускаючись 3-4 мовленнєвих помилок, а також у наголошуванні слів. У виборі інтонаційних засобів виразності користується допомогою вчителя. Самостійно усвідомлює фактичний зміст твору, основну думку – з допомогою вчителя.
Достатній	7	Продуктивний спосіб читання, правильність, темп сформовані на достатньому рівні. Учень припускається 1-2 орфоепічних помилок та в наголошуванні слів. Під час підготовки до виразного читання користується допомогою вчителя у виборі інтонаційних засобів виразності. Виявляє самостійне розуміння фактичного змісту тексту; в освоєнні основного смислу твору потребує часткової допомоги вчителя.
	8	Читання учня є продуктивним, свідомим, правильним, у відповідному темпі. В цілому правильно визначає емоційний настрій твору, але не завжди правильно інтонує у тексті слова, які відображають емоційний стан героя, стан природи і т. ін. Припускається неточностей в інтонуванні окремих речень. В освоєнні основного смислу твору користується незначною допомогою педагога.
	9	Учень читає правильно, свідомо, у відповідному темпі. Загалом самостійно правильно добирає усні мовленнєві засоби виразності і застосовує їх під час читання. Іноді припускається неточностей в інтонуванні тих частин тексту, де є приховані почуття, підтекст, динаміка емоцій. Припускається окремих орфоепічних помилок. Учень демонструє належний рівень розуміння фактичного змісту й основного смислу твору.
Високий	10-11	Навичка читання вголос з урахуванням всіх її характеристик сформована на високому рівні. Мають місце поодинокі орфоепічні помилки. Під час читання учень, крім мовленнєвих, використовує позамовні (жести, міміку) засоби виразності. Самостійно усвідомлює основний смисл твору.
	12	Свідоме, правильне, виразне читання з використанням основних мовленнєвих і позамовних засобів виразності, з допомогою яких учень виражає розуміння фактичного змісту і основного смислу твору, своє і авторське ставлення до нього. Виявляє уміння самостійно планувати, а потім аналізувати свій виступ, корегувати його відповідно до мети висловлювання.

4 клас

Рівні навчальних досягнень	Бали	Критерії оцінювання і норми читання
Початковий	1	Учень читає напівголосно у темпі суттєво нижчому від нормативного на 20-30 слів. Розуміє окремі події у змісті твору.
	2-3	Темп та спосіб читання мовчки не відповідають критеріям цього виду читання. Відсутнє цілісне уявлення про фактичний зміст твору. Учень не може пояснити, як пов'язані між собою події у тексті.
Середній	4	Учень читає пошепки у темпі нижчому від нормативного на 8-10 слів. Дає правильні відповіді на окремі запитання, пов'язані з розумінням фактичного змісту твору.
	5	Темп читання наближається до нормативного. Спосіб читання є перехідним від читання вголос до читання мовчки. Характер відповідей на запитання свідчить про неповне розуміння предметного змісту твору.
	6	Темп читання загалом відповідає нормативному. Періодично виникають зовнішні мовленнєві рухи під час читання багатоскладових та важких для розуміння слів. Рівень розуміння фактичного змісту нескладного тексту є загалом задовільний, але основний смисл залишається неосвоєним.
Достатній	7	Темп читання дещо перевищує межу норми цього виду читання. Учень виявляє достатнє розуміння фактичного змісту тексту. Виконуючи завдання, припускається помилок, пов'язаних з розумінням основної думки твору, значенням окремих слів, висловів.
	8	Темп читання перевищує нижню межу норми; спосіб читання достатньо сформований. Учень усвідомлює фактичний зміст будь-якого програмного тексту, але неповно розуміє його основний смисл. Правильно виконує 2/3 частини запропонованих завдань.
	9	Спосіб читання свідчить про належний рівень сформованості цього виду читання. Рівень розуміння фактичного змісту й основного смислу є достатнім. Припускаються окремих неточностей у відповідях на запитання.
Високий	10-11	Темп читання суттєво перевищує нормативні показники читання вголос. Спосіб читання - без зовнішніх мовленнєвих рухів. Відповіді на запитання свідчать про розуміння в повному обсязі фактичного змісту та основного смислу творів різного ступеня складності. Учень іноді припускається неточностей щодо розуміння підтексту.
	12	Темп читання, як правило, в 1,5-2 рази перевищує нормативні показники читання вголос. Спосіб читання відповідає критеріям цього виду читання. Воно відзначається повнотою, глибиною, точністю розуміння змісту та основного смислу різних за складністю програмових текстів. Учень правильно відповідає на всі запитання.

Оцінювання читацьких умінь учнів 3-4 класів

Рівні навчальних досягнень	Бали	Критерії оцінювання і норми читацької діяльності
Початковий	1	Учень відтворює на основі поданого зразка плану окремі, не пов'язані між собою фрагменти змісту твору. Припускається багатьох мовних та мовленнєвих помилок.
	2	Учень переказує фактичний зміст твору з опорою на поданий зразок плану окремими, не пов'язаними між собою реченнями. Припускається багатьох мовних та мовленнєвих помилок.
	3	Учень переказує на основі поданого зразка плану менше половини змісту тексту. Його переказ характеризується непослідовністю, пропуском фрагментів, важливих для цілісного розуміння змісту, наявністю багатьох мовних та мовленнєвих помилок.
Середній	4	Учень більш-менш зв'язно відтворює з опорою на поданий зразок плану більшу частину фактичного змісту тексту. Порушує послідовність викладу. Є мовні і мовленнєві помилки. З допомогою вчителя може назвати 1-2 програмових твори, не вказуючи їх авторську приналежність.
	5	Учень зв'язно, але недостатньо повно відтворює фактичний зміст твору з опорою на поданий зразок плану. Почасти порушує послідовність викладу. Є мовні та мовленнєві помилки. З допомогою вчителя розуміє тему твору, розрізняє окремі літературні жанри (казка, вірш), окремі структурні елементи дитячої книжки; наводить приклади 2-3 вивчених програмових творів, відчуваючи утруднення у визначенні їх авторської приналежності; висловлює (без аргументації) найпростіші оцінні судження щодо поведінки, вчинків персонажів ("хороший", "поганий").
	6	Учень переказує зміст твору зв'язно, загалом повно, послідовно, хоч не завжди розрізняє основну й другорядну інформацію. Мовлення не вирізняється багатством словника. Виявляє нестійкі вміння виділяти смислові частини тексту, складати план твору. Є мовні та мовленнєві помилки. З частковою допомогою вчителя розуміє тему твору, висловлює (без аргументації) своє ставлення до події, вчинків персонажів, користуючись елементарною оцінною лексику; практично розрізняє казку, вірш, оповідання, структурні елементи дитячої книжки (неповно); виявляє нестійкі вміння знаходити їх у конкретних книжках; наводить кілька прикладів програмових літературних творів, окремі з них — за авторською приналежністю; за завданням учителя визначає в тексті окремі яскраві, образні вислови.
Достатній	7	Учень відтворює зміст твору (з урахуванням виду переказу) зв'язно, достатньо повно, послідовно, з елементами аргументації поведінки, вчинків персонажів. Припускається мовних та мовленнєвих помилок. З незначною допомогою вчителя розуміє тему твору, може її сформулювати, складає план; практично розрізняє програмові твори за жанровими ознаками; правильно наводить приклади 3-4 вивчених творів та їх авторів; розрізняє структурні елементи дитячої книжки, іноді припускається неточностей, визначаючи їх у конкретних книжках. Знаходить у тексті засоби художньої виразності, хоч неповно розуміє їх функції у творі.

продовження на наступній сторінці

Рівні навчальних досягнень	Бали	Критерії оцінювання і норми читацької діяльності
Достатній	8	<p>Учень загалом самостійно, зв'язно, логічно, послідовно переказує (з урахуванням виду переказу) зміст твору, формулює його тему (з незначною допомогою вчителя); складає план; висловлює та частково аргументує власне ставлення до подій, вчинків персонажів, спираючись на текстовий матеріал. Використовує у мовленні авторські засоби художньої виразності, почасти невдало замінюючи їх власними. Є окремі мовленнєві помилки. Вміє за перерахованими вчителем ознаками визначити жанр твору та навести 1-2 приклади. Правильно наводить 4-5 прикладів програмових творів.</p> <p>Загалом правильно орієнтується у структурі дитячої книжки, хоч не завжди використовує набуті вміння у навчальній діяльності.</p>
	9	<p>Учень самостійно, зв'язно, послідовно, повно переказує (з урахуванням виду переказу) зміст твору, вміє сформулювати його тему, скласти план.</p> <p>Висловлює й аргументує власне ставлення до подій, вчинків героїв, спираючись на текстовий матеріал. Загалом вдало використовує у мовленні авторські засоби художньої виразності, хоч не завжди може пояснити роль окремих з них у творі. Наявні поодинокі мовленнєві помилки. Правильно наводить 5-6 прикладів програмових творів та їх авторів; самостійно перераховує основні жанрові ознаки творів (іноді припускається помилок). Орієнтується у структурі дитячої книжки. Потребує удосконалення вміння орієнтуватись у книжках довідкового характеру.</p>
Високий	10	<p>Учень самостійно, зв'язно, логічно, повно переказує (з урахуванням виду переказу) зміст твору, акцентуючи увагу на головному; правильно визначає тему твору. Висловлює та аргументує своє ставлення до подій, вчинків персонажів, використовуючи авторські засоби художньої виразності. Розуміє їх функції у творі. Орієнтується у світі дитячих книжок, може навести приклади творів за авторською, тематичною приналежністю, визначити жанр конкретного твору та обґрунтувати свій вибір. Іноді припускається неточностей у визначенні авторських приналежностей та жанрових ознак твору. Вміє користуватись структурними елементами дитячої книжки з метою раціональної організації навчальної діяльності.</p>
	11	<p>Учень самостійно, зв'язно, логічно, повно переказує (з урахуванням виду переказу) зміст твору, виділяючи головне. Під час переказу замінює діалоги розповіддю. Висловлює та аргументує своє ставлення не лише до подій, а й до змісту твору загалом, вдало використовуючи авторські засоби художньої виразності під час опису подій, вчинків персонажів, природи та ін. Орієнтується у світі дитячих книжок, розрізняє та порівнює їх за жанрово-родовими різновидами, тематичним спрямуванням, авторською приналежністю. Виявляє вміння раціонально використовувати елементи дитячої книжки у навчальній діяльності.</p>
	12	<p>Учень самостійно, яскраво, образно, повно, логічно будує розповідь, виділяючи головне та узагальнюючи зміст прочитаного. Висловлює власне ставлення до змісту твору, добираючи переконливі аргументи щодо певної позиції. Виявляє вміння функціонально використовувати під час переказу вивчені засоби художньої виразності. Самостійно орієнтується в колі дитячого читання, розрізняє, порівнює, наводить приклади книжок за жанровим, тематичним спрямуванням, авторською приналежністю, орієнтується в структурі художньої, навчально-художньої, довідкової дитячої книжки, самостійно застосовує набуті знання та вміння у практичній діяльності</p>

■ ДЛЯ УЧНІВ ІЗ ПОРУШЕННЯМИ СЛУХУ

Сприймання і розуміння мовлення

Матеріал для перевірки: Контроль здійснюється за правильністю: добору малюнків та усного відтворення слів; добору малюнків до речень, побудови речень простих знайомих синтаксичних конструкцій, добору малюнків до тексту та дотриманням логіки послідовності викладеного у тексті.

Орієнтовний обсяг мовленнєвого матеріалу

Клас	Кількість слів	Кількість речень	Обсяг тексту
1	7	4	до 15
2	10	6	до 20
3	15	8	до 30
4	20	10	до 50

Критерії оцінювання сприймання й розуміння мовлення

1 клас

Рівні	Бали	Критерії оцінювання розуміння мовлення
Початковий	—	Учень правильно добирає 1-2 мал. та відтворює з помилками відповідні слова, відтворює 1-2 слова із запропонованих речень і тексту, 1-2 малюнки, не відтворюючи логічної послідовності
Середній	—	Учень правильно добирає 3 малюнки, без помилок відтворює відповідні слова, правильно добирає 3 ілюстрації та розташовує відповідно до змісту тексту, відтворює з помилками 1-2 речення
Достатній	—	Учень правильно відтворює 5-6 слів, добирає до них малюнки, правильно добирає малюнки до 3-4 речень та відтворює їх, припускаючись окремих помилок, ілюстрації до тексту розташовує правильно
Високий	—	Учень правильно відтворює 7 слів, вірно добирає малюнки до слів, речень і тексту, синтаксично правильно оформлює речення, дотримується структури тексту

2 клас

Рівні	Бали	Критерії оцінювання розуміння мовлення
Початковий	— (1-3)	Учень правильно добирає 1-3 мал. та відтворює з помилками відповідні слова, відтворює 1-3 слова із запропонованих речень та тексту, добирає 1-3 малюнки до тексту, порушуючи послідовність подій
Середній	— (4-6)	Учень правильно добирає 4 малюнки до слів, без помилок відтворює їх, правильно добирає 4 ілюстрації до речень і тексту, дотримується послідовності подій, до кожного малюнка відтворює відповідні речення, припускаючись численних помилок у побудові речень
Достатній	— (7-9)	Учень правильно відтворює 7-8 слів, правильно добирає до них малюнки, вірно співвідносить речення і малюнки, послідовно розташовує ілюстрації до тексту, під час промовляння припускається окремих аграматизмів
Високий	— (10-12)	Учень правильно відтворює 9-10 слів, добирає малюнки до слів, речень та тексту, синтаксично правильно оформлює речення, дотримується структури тексту

3 клас

Рівні	Бали	Критерії оцінювання розуміння мовлення
Початковий	1-3	Учень правильно добирає 1-4 мал. та відтворює з помилками відповідні слова, послідовно відтворює 1-4 слова з речень і тексту без відтворення синтаксичних конструкцій, добирає 1-4 мал., не дотримуючись послідовності викладеного матеріалу
Середній	4-6	Учень правильно добирає 5 малюнків до слів, без помилок відтворює їх, до речень і тексту правильно добирає та розташовує 5 ілюстрацій, відтворює відповідні речення з кількома помилками
Достатній	7-9	Учень правильно відтворює 10-12 слів, правильно добирає малюнки до слів, речень та тексту з дотриманням послідовності подій, під час усного відтворення припускається окремих помилок, правильно оформлює прості речення знайомих граматичних конструкцій
Високий	10-12	Учень правильно відтворює 13-15 слів, усі речення і текст, використовує адекватні заміни, правильно добирає усі малюнки

4 клас

Рівні	Бали	Критерії оцінювання розуміння мовлення
Початковий	1-3	Учень правильно добирає 1-5 мал., відтворює з помилками відповідні слова, добирає 1-5 мал. до речень та тексту, логічної послідовності не дотримується, відтворює окремі слова з речень і тексту, не будуючи синтаксичні конструкції
Середній	4-6	Учень правильно добирає 6 малюнків до слів, без помилок відтворює ці слова, до речень і тексту добирає 6 ілюстрацій та розташовує їх у правильній послідовності, відтворює з кількома помилками речення за малюнками
Достатній	7-9	Учень правильно відтворює 15-16 слів, правильно добирає малюнки до всіх слів, речень і тексту, дотримуючись послідовності подій, під час усного відтворення припускається окремих помилок, прості речення знайомих синтаксичних конструкцій в цілому оформлює правильно
Високий	10-12	Учень правильно відтворює 17-20 слів, усі речення і текст, при відтворенні тексту використовує адекватні (синонімічні) заміни слів, правильно добирає малюнки

Оцінювання навичок читання учнів

1 клас

Рівні	Бали	Критерії оцінювання вміння читати
Початковий	—	Учень читає по буквах або відривними складами, припускається численних замінів, пропусків, перестановок, вимова звуків спотворена, смисл більшості слів не розуміє, помиляється, роблячи наголоси
Середній	—	Учень читає не завжди плавно, припускається замінів, перестановок, вимова нечітка, ускладнюється під час наголошення, в основному розуміє прочитані слова
Достатній	—	Читання плавно по складово, вимова задовільна, виділяється наголос, більшість слів зрозумілі, але є поодинокі випадки замінів, перестановок звуків і складів
Високий	—	Учень читає плавно, правильно поєднує звуки у склади, склади у слова, дотримується наголосу, вимова правильна в межах передбачених програмою, знайомі слова розуміє

2 клас

Рівні	Бали	Критерії оцінювання вміння читати
Початковий	1-3	Учень читає не плавно, складами, припускається окремих помилок під час наголошування слів, вимови, нечисельних заміни, пропусків, перестановок, розуміє менше половини слів
Середній	4-6	Учень читає цілими словами, але не досить плавно, робить окремі перестановки, заміни, помиляється під час інтонування речень, наголос у словах в основному виділяє правильно, у цілому розуміє прочитане, вимова нечітка
Достатній	7-9	Учень читає плавно по складах, у більшості випадків з дотриманням наголосу у словах і правильним інтонуванням речень, вимова задовільна, але є окремі перестановки та заміни, смисл прочитаного в цілому усвідомлює
Високий	10-12	Читання плавне, цілими словами, основний смисл зрозумілий, вимова звуків чітка, в межах передбачених програмою. Учень правильно наголошує слова. Інтонування речень знайомих синтаксичних конструкцій правильне

3-4 класи

Рівні	Бали	Критерії оцінювання вміння читати
Початковий	1-3	Учень читає не плавно, складами, припускається помилок у дотриманні орфо-епічних норм та інтонування речень, має значні ускладнення у розумінні прочитаного, вимова значною мірою спотворена
Середній	4-6	Читання не досить плавне, у значній частині слів відповідає написанню, а не правилам вимови, речення не завжди правильно інтоновані, спостерігається випадки правильного наголошення у словах, зміст прочитаного розуміється не повно, вимова посередня
Достатній	7-9	Читання плавне цілими словами, з дотриманням наголосу, інтонування речень в основному правильне, смисл прочитаного в цілому зрозумілий, вимова здебільшого правильна
Високий	10-12	Читання цілими словами з дотриманням вивчених правил орфоєпії, вимова чітка, зрозумілий основний смисл, темп читання прийнятний

Оцінювання читацьких умінь

Рівні	Бали	Критерії оцінювання читацьких умінь
Початковий	1-3	Знаходить відповідь на запитання у тексті, орієнтуючись на спільні у запитанні та реченні слова, відтворює фрагменти змісту, не дотримуючись правильної послідовності
Середній	4-6	Відповідає на запитання з опорою на текст, під час відтворення змісту робить пропуски суттєвих частин змісту, порушує послідовність викладення, розрізняє жанри творів (казка, вірш, оповідання), короткі вірші та уривки прозових творів запам'ятовує в основному механічно, під час читання напам'ять робить численні зупинки, продовжує після підказки вчителя
Достатній	7-9	Відповідає на запитання самостійно, припускаючись лише окремих помилок у побудові відповіді, в цілому відтворює зміст прочитаного з опорою на малюнки, слова, пункти плану, припускається кількох аграматизмів, з допомогою вчителя дає оцінку подіям та вчинкам персонажів, називає жанр твору, вірші та уривки прозових творів запам'ятовує свідомо, під час відтворення робить 1-2 зупинки, продовжує після підказки
Високий	10-12	Відповідає на запитання, самостійно правильно будує відповідь, робить не більше 1-2 аграматизмів, які не спотворюють загальний смисл, відтворює смисл своїми словами, висловлює власне ставлення до прочитаного, дає оцінки вчинкам персонажів, аргументує власну позицію, визначає жанр твору і пояснює його ознаки, свідомо запам'ятовує і виразно декламує вірші та уривки прозових творів, припускаючись лише окремих помилок у вимові

ОСВІТНЯ ГАЛУЗЬ

«МАТЕМАТИКА»

II. ОСВІТНЯ ГАЛУЗЬ «МАТЕМАТИКА»

Основною метою початкового курсу математики, одного з найскладніших для засвоєння предметів, є розвиток школярів через засвоєння математичних понять, формування спеціальних умінь і навичок, необхідних у повсякденному житті й достатніх для вивчення математичних дисциплін у наступних класах, у тому числі для пропедевтичного опанування алгебри та геометрії. Така мета реалізується шляхом розв'язання низки завдань. Серед них:

- уточнення, поглиблення і розвиток сенсорних умінь, за допомогою яких діти успішно орієнтуються у навколишній дійсності;
- формування уявлень про натуральне число, обчислювальних навичок із натуральними числами і нулем, розв'язування задач, що розкривають зміст арифметичних дій і відношень "більше на", "менше на", "більше в", "менше в";
- формування уявлень про основні геометричні фігури й тіла, початкового досвіду вимірювання та обчислення геометричних величин, вироблення необхідних графічних умінь, формування понять про величини та одиниці вимірювання, вміння порівнювати об'єкти вимірювання, робити необхідні обчислення;
- формування початкових доказових міркувань і пояснень обчислювальних дій, розвиток відповідних мовленнєвих умінь, пов'язаних із використанням математичної термінології та символів.

Ці завдання відображаються у змістових лініях галузі. **Предметна змістова лінія** охоплює обов'язковий обсяг математичних знань і умінь молодших школярів і представлена окремими розділами: *Властивості та відношення предметів. Лічба. Числа та дії над ними. Числові та буквені вирази. Рівняння і нерівності. Геометричні фігури та їх властивості. Геометричні тіла. Вимірювання геометричних величин та обчислення їх значень. Величини та одиниці вимірювання величин.*

Однак дітям з порушеннями психофізичного розвитку (зокрема школярам з порушеннями слуху, з порушеннями зору, затримкою психічного розвитку, порушеннями мовлення, порушеннями функцій опорно-рухового апарату), які навчаються в умовах інтегрованого класу, достатньо складно засвоїти в повному обсязі зміст цих розділів (передбачений освітнім стандартом загальноосвітньої школи) з огляду на певні причини. А саме: несформованість пізнавальних процесів, відсутність чи недостатність необхідних знань про навколишній світ (що є основою опанування програмового матеріалу), недорозвиток мовлення, обмежений словниковий запас, недостатня сформованість просторових уявлень, обмеженість сприймання та ін., зумовлені сенсорними порушеннями.

Зважаючи на все вищезазначене, предметна лінія повинна пронизуватися особливою **корекційно-розвивальною змістовою лінією**, яка передбачає розвиток сенсомоторної, пізнавальної, мовленнєвої та особистісної сфер діяльності, які в учнів з порушеннями психофізичного розвитку мають певні особливості.

Корекція має відбуватися на уроці, який є основною формою шкільного навчання, а це, відповідно, передбачає специфіку змісту й певних методів навчання, потребує диференціації та індивідуалізації навчального процесу з урахуванням психофізичних особливостей кожної дитини. Корекційно-розвивальна лінія забезпечує розвиток розумових дій, заповнення прогалин у знаннях, уміннях і навичках, необхідних для засвоєння шкільної програми, пізнавальної діяльності, конкретно-чуттєвих форм пізнання, пам'яті, логічного, творчого мислення, уяви, мовлення, довільної поведінки, навчальної мотивації. Для дітей з особливими освітніми потребами розвиток і корекція вищих психічних форм пізнавальної діяльності є спеціальним завданням курсу "Математика" і суттєвим засобом компенсації сенсорних порушень. Заняття з математики сприяють розвиткові розумових дій, зокрема, аналізуючого спостереження, порівняння, узагальнення, виробленню в учнів складної системи математичних понять, що тісно пов'язується із систематичним накопиченням словникового запасу, усвідомленням і поглибленням знань, яких вони набувають при вивченні інших галузей, вихованню позитивних особистісних якостей, формуванню вміння вчитися, створюють передумови для саморозвитку.

Таким чином, у процесі вивчення початкового курсу математики корекційно-розвивальна лінія передбачає дорозвиток і корекцію вторинних відхилень у сенсомоторній та емоційно-вольовій сферах дітей з особливими освітніми потребами, їхньої розумової та пізнавальної діяльності на основі перцептивного розвитку та використання усіх збережених аналізаторів (залишкового слуху, зору, тактильних відчуттів).

Аби забезпечити ефективний корекційно-розвивальний вплив під час занять необхідно розв'язувати специфічні корекційні завдання та створювати спеціальні умови для учнів з особливостями психофізичного розвитку.

Для дітей з порушеннями зору – особливу увагу слід звернути на розвиток дотикового сприймання, слуху, залишкового зору під час виконання практичних дій з геометричним матеріалом, навичок просторового орієнтування, образного мислення, конкретизацію уявлень про природні об'єкти. Також необхідно забезпечити належне освітлення робочого місця, можливість тактильно обстежувати наочність та об'єкти, які демонструються, підтримання охоронного режиму та розвиток вміння користуватися залишковим зором (відповідні вправи за рекомендаціями лікаря-офтальмолога, тифлопедагога), використання збільшуваних приладів, підручників з більшим шрифтом, технічних засобів навчання тощо.

Для дітей з порушеннями слуху – першочерговими завданнями є розвиток мови та мовлення (збагачення словника спеціальними термінами); формування мовленнєвих умінь і навичок для засвоєння та відтворення теоретичних і практичних знань; вироблення умінь і навичок сприймати звернене мовлення та продукувати власні висловлювання за змістом тем курсу "Математика". Окрім цього необхідно розташовувати робоче місце таких дітей ближче до джерела звука й так, аби забезпечити можливість, використовуючи залишковий слух і зір, сприймати мовлення вчителя. Вчитель має контролювати (за рекомендаціями сурдопедагога) використання індивідуальних звукопідсилювальних апаратів; застосовувати сурдотехнічне обладнання індивідуального та колективного призначення (індукційні петлі, поліфонатори, FM- системи тощо), технічні засоби навчання.

Для дітей з порушеннями функцій опорно-рухового апарату – зважаючи на різноманітність і ступінь тяжкості порушення, навчальне середовище для таких учнів доцільно організувати з урахуванням їхніх психофізичних особливостей і потреб. Найтипівішими для цих дітей є такі особливості розвитку: порушення психомоторних функцій (загальної та дрібної моторики); порушення мовленнєвих функцій (ускладнені власне мовлення, розуміння зверненого мовлення); порушення сенсорно-перцептивних функцій (утруднена просторова орієнтація). З огляду на це, необхідні певні заходи щодо усунення цих явищ та розвитку відповідних умінь і навичок. Зокрема, вчитель має зосередити увагу на розвиткові дрібної моторики пальців і кистей рук, зорового, сприймання, просторового орієнтування, наочно-дійового та наочно-образного мислення.

Для дітей з порушеннями мовлення найважливішими завданнями є розвиток вміння планувати у мовленнєвій формі практичні дії (послідовність обчислень, розв'язування задач, вимірювання тощо); вироблення навичок мовленнєвого супроводу зазначених практичних дій.

Для дітей із затримкою психічного розвитку необхідно забезпечити розширення словникового запасу через засвоєння математичної термінології, удосконалення зв'язного мовлення, розвиток саморегуляції та самоконтролю під час виконання практичних завдань; формування логічного мислення.

Усім учням з особливостями психофізичного розвитку, залученим до інтегрованого класу, допомагають засвоїти складний математичний матеріал різноманітні унаочнення та використання технічних засобів навчання. Вони мають бути доступними для розуміння, враховувати наявний у дітей досвід і розширювати його, розвивати і коригувати сенсорне і тактильне сприйняття, просторові уявлення, уяву, мислення, спонукати до виділення, аналізу, співставлення, порівняння різних предметів, об'єктів і явищ, викликати інтерес і прагнення пізнання та ін.

ЗМІСТ ОСВІТИ	ВИМОГИ ДО РІВНЯ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ПІДГОТОВКИ УЧНІВ
Предметна лінія Властивості та відношення предметів. Лічба	
Властивості предметів	<p>Виділяти з групи предметів один чи кілька, яким властиві певні ознаки (форма, розмір, розташування); порівнювати предмети за окремими ознаками (форма, колір, призначення, розмір); правильно вживати відповідну термінологію.</p> <p>Діти з порушеннями зору, тактильно обстежуючи об'єкти, повинні розрізняти і класифікувати їх</p>
Розташування предметів у просторі	<p>Уміти визначати розташування предмета у просторі, визначати напрямки руху і рухатися у зазначених напрямках, визначати просторове відношення предметів відносно себе, та розташування предмета відносно іншого, розкладати і переміщувати предмети на площині аркуша паперу, парти, зошита, вживати відповідну термінологію.</p> <p>Діти з порушеннями зору мають удосконалювати навички орієнтування у просторі, використовуючи залишковий зір та слух</p>
Порівняння кількості предметів	<p>Розуміти поняття „пара”, „багато”, „один”, знати способи порівняння кількості предметів, вживати терміни „стільки ж”, „більше”, „менше”</p>
Лічба предметів	<p>Знати правила лічби і вміти лічити предмети, по-різному розташовані на площині, вживати кількісні та порядкові числівники; знати способи лічби: прямо, у зворотному порядку, групами</p> <p>Діти з порушеннями слуху повинні розуміти значення кількісних і порядкових числівників, правильно вживати їх у мовленні</p>
Числа та дії над ними	
Натуральні числа. Число 0. Усна нумерація	<p>Мати уявлення про натуральний ряд і порядок чисел у ньому, уміти називати числа у прямому і зворотному порядку від будь-якого числа в межах мільйона, знати розрядний і класовий склад чисел, таблицю класів і розрядів, співвідношення між розрядними одиницями кожного класу, вміти визначати кількість одиниць кожного розряду та загальну кількість одиниць певного розряду в числі; лічити одиницями, десятками, сотнями, тисячами.</p> <p>Діти з порушеннями слуху повинні розуміти значення кількісних і порядкових числівників у різних відмінках, правильно вживати їх у власному мовленні</p>
Письмова нумерація натуральних чисел	<p>Мати уявлення про цифру і число, яке позначається нею, уміти читати, записувати і порівнювати натуральні числа в межах мільйона, користуватися відповідними знаками ($>$, $<$, $=$, $+$, $-$, x, $:$), записувати багатоцифрове число у вигляді суми розрядних доданків, виконувати обчислення, які ґрунтуються на нумерації багатоцифрових чисел; множити, ділити багатоцифрове число на десять, сто, тисячу.</p> <p>Діти із затримкою психічного розвитку, діти із розладами мовлення – використовувати навички мовленнєвого супроводу обчислювальних дій</p>
Арифметичні дії з натуральними числами	<p>Знати напам'ять таблиці додавання і множення одноцифрових чисел і відповідні випадки віднімання і ділення, виконувати усні і письмові нескладні обчислення в межах ста використовуючи всі арифметичні дії, виконувати письмово додавання і віднімання, множення і ділення багатоцифрових чисел, вміти ділити з остачею і записувати результат, знати порядок виконання дій у виразах (з дужками і без них), знаходити значення числового виразу на 3-4 арифметичні дії.</p> <p>Діти із затримкою психічного розвитку, діти із розладами мовлення – використовувати навички мовленнєвого супроводу обчислювальних дій</p>

ЗМІСТ ОСВІТИ	ВИМОГИ ДО РІВНЯ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ПІДГОТОВКИ УЧНІВ
Дроби	Мати уявлення про утворення дроби, про чисельник і знаменник дроби, уміти читати і записувати дроби та знаходити дріб числа, розв'язувати задачі на знаходження частини від числа і числа за його частиною. Діти із затримкою психічного розвитку, діти із розладами мовлення – мають використовувати навички мовленнєвого супроводу. Діти з порушеннями слуху – правильно вживати дробові числівники у різних відмінках
Зв'язок дій додавання і віднімання, множення і ділення. Закони арифметичних дій	Уміти робити перевірку виконаних дій. Уміти використовувати переставний і сполучний закони додавання і множення, розподільний закон множення відносно додавання, властивості частки
Відношення „більше на”, „менше на”, „більше в”, „менше в”	Уміти пов'язувати відношення з арифметичними діями під час розв'язування задач. Для дітей із затримкою психічного розвитку – розвивати прийоми логічного мислення
Числові та буквені вирази	
Числові вирази	Мати уявлення про числовий вираз та його значення, знати порядок дій у числовому виразі, уміти обчислювати значення числового виразу
Буквенний вираз і його числове значення	Мати уявлення про буквенний вираз, уміти знаходити числове значення простішого буквеного виразу при заданих числових значеннях букв, що входять до нього
Рівняння і нерівності	
Рівняння і нерівності	Читати й записувати рівності та нерівності; розрізняти правильні та неправильні рівності (нерівності); перетворювати неправильні рівності (нерівності) на правильні
Рівняння з однією змінною	Розв'язувати рівняння з однією змінною на одну-дві дії на основі взаємозв'язку між компонентами та результатами їх дій; розв'язувати задачі на одну дію за допомогою рівнянь
Нерівність з однією змінною	Мати уявлення про нерівність з однією змінною, уміти розв'язувати прості нерівності способом підбору
Геометричні фігури та їх властивості. Геометричні тіла	
Точка, пряма, відрізок, промінь, кут	Мати уявлення про найпростіші геометричні фігури, вміти знаходити найпростіші геометричні фігури (точки, прямі, відрізки, промені, кути, прямі кути) на малюнках, моделях, в навколишніх предметах позначати прямі, відрізки, промені та кути буквами. Діти з порушеннями зору , тактильно обстежуючи об'єкти, повинні розрізняти їх
Трикутник і його елементи	Мати уявлення про трикутник та його елементи, знаходити трикутник на моделях, малюнках, навколишніх предметах, вміти знаходити вершини, сторони і кути трикутників, розрізняти прямокутний трикутник, вміти будувати трикутник на папері в клітинку. Діти з порушеннями зору , тактильно обстежуючи об'єкти, повинні розрізняти їх
Чотирикутники, види чотирикутників	Мати уявлення про чотирикутник та його види, розпізнавати на моделях, малюнках, називати різні чотирикутники, будувати на папері у клітинку прямокутник і квадрат за довжиною сторін, вміти позначати чотирикутники буквами. Діти з порушеннями зору , тактильно обстежуючи об'єкти, повинні розрізняти їх

ЗМІСТ ОСВІТИ	ВИМОГИ ДО РІВНЯ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ПІДГОТОВКИ УЧНІВ
Коло і круг	Мати уявлення про коло і круг, розуміти поняття „радіус”, „діаметр”, вміти будувати коло за допомогою циркуля. Діти з порушеннями зору , тактильно обстежуючи об'єкти, повинні розрізняти їх
Куб, куля, циліндр	Мати уявлення про найпростіші геометричні тіла: куб, кулю, циліндр Діти з порушеннями зору , тактильно обстежуючи об'єкти, повинні розрізняти їх
Вимірювання геометричних величин та обчислення їх значень	
Довжина, відстань	Мати уявлення про довжину, ширину і висоту предметів у найближчому оточенні та про відстань між ними; порівнювати предмети за довжиною, шириною та висотою. Уміти вимірювати за допомогою лінійки довжину відрізка в сантиметрах, будувати відрізок заданої довжини, порівнювати відрізки за допомогою вимірювання, знати міри довжини (кілометр, метр, дециметр, сантиметр, міліметр), знати співвідношення між ними, вміти скорочено їх записувати; розв'язувати задачі різних типів
Многокутники. Периметр і площа многокутника	Мати уявлення про многокутник, розпізнавати і називати многокутники, позначати точки, кути і відрізки многокутників буквами, уміти обчислювати периметр многокутників, знати міри площі (квадратний метр, квадратний сантиметр, квадратний дециметр), знати співвідношення між ними, вміти скорочено їх записувати, обчислювати площі прямокутника і квадрата за даними довжин їх сторін
Величини та одиниці вимірювання величин	
Час	Знати одиниці часу (рік, місяць, доба, година, хвилина), використовувати співвідношення між ними під час розв'язування задач
Маса	Знати одиниці маси (грам, кілограм, центнер, тонна), співвідношення між ними, вміти скорочено їх записувати, використовувати співвідношення між мірами маси під час розв'язування задач
Грошові розрахунки	Знати назви грошових одиниць (гривня, копійка), співвідношення між ними, вміти скорочено їх записувати та використовувати співвідношення між гривнею і копійкою під час розв'язування задач
Об'єм	Знати міру об'єму (літр) і вміти скорочено її записувати, використовувати різні мірки для порівняння об'ємів рідини
Залежність між величинами	Знати залежність між швидкістю, часом і відстанню, уміти скорочено записувати міри швидкості, знати залежність між ціною, кількістю і вартістю, уміти розв'язувати прості арифметичні задачі на визначення швидкості, часу, відстані, ціни, кількості та вартості
Корекційно-розвивальна лінія	
Сенсомоторний розвиток	Користуватися різними аналізаторами (зоровим, слуховим, тактильним) під час роботи з наочним та дидактичним матеріалами. Уміти обстежувати предмети за допомогою дотику, зору за відповідним алгоритмом; розпізнавати предмети за істотними ознаками; визначати їх габаритні розміри, просторове розташування відносно інших. Мати координовані рухи, розвинути дрібну моторику пальців рук, мовленнєву моторику. Для дітей з порушеннями слуху: На слухо-зоровій основі сприймати мовлення оточуючих; орієнтуватися у темі спілкування. Для дітей з порушеннями зору: Використовувати залишковий зір, слух дотик під час роботи з наочним та дидактичним матеріалами; самостійно користуватися збільшувальними приладами

ЗМІСТ ОСВІТИ	ВИМОГИ ДО РІВНЯ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ПІДГОТОВКИ УЧНІВ
	<p>Для дітей із порушеннями опорно-рухового апарату: Застосовувати зорове сприймання під час аналізу об'єктів, геометричних фігур (натуральних, наочно зображених), мати навички просторового орієнтування</p>
<p>Розвиток пізнавальної діяльності</p>	<p>Уміти доказово міркувати і пояснювати свої дії, знаходити різні способи розв'язання завдання, порівнювати їх і обирати найраціональніший. Вміти здійснювати порівняння, аналіз, класифікацію, узагальнення об'єктів та явищ, виділяти суттєві ознаки математичних об'єктів і величин, встановлювати залежності та співвідношення між ними, робити найпростіші висновки. Мати розвинену пам'ять.</p> <p>Для дітей із затримкою психічного розвитку</p> <p>Уміти зосереджуватися під час виконання завдань уявляти послідовність та результат поетапного виконання дій з опорою на інструкцію, контролювати власні дії</p>
<p>Мовленнєвий розвиток</p>	<p>Мати розвинені на основі збагаченого сенсорного досвіду математичні уявлення та сформовані відповідні поняття. Вміти логічно та граматично правильно будувати математичні висловлювання; мати достатній запас узагальнюючої лексики, математичної термінології (в межах програмового матеріалу), вміти ними оперувати, мовленнєво опосередковувати обчислювальні дії, практичні дії з геометричним матеріалом.</p> <p>Для дітей з порушеннями слуху</p> <p>Знати типові словосполучення, фрази, які відображають специфіку курсу, використовувати їх в усних відповідях</p>
<p>Особистісний розвиток</p>	<p>Виявляти позитивне ставлення до процесу і результатів навчання. Виявляти позитивні особистісні риси: зосередженість, уважність, самостійність, наполегливість, працьовитість, допитливість, охайність, вольові якості</p>

II. 1. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ З ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ “МАТЕМАТИКА”

Об'єктами контролю навчальних досягнень учнів з математики є знання про:

- нумерацію чисел (усну і письмову);
- арифметичні дії (додавання, віднімання, множення, ділення) та їх властивості;
- рівняння, нерівності, буквені вирази;
- задачі (їх типи, структуру);
- геометричні фігури (круг, коло, трикутник, чотирикутник, прямокутник, квадрат, п'ятикутник, шестикутник); тіла (куб, куля, циліндр, конус);
- величини (одиниці довжини - мм, см, дм, м, км; одиниці площі – см², дм², м²; одиниці швидкості - км/год, м/сек.; одиниці маси - г, кг, ц, т; одиниці об'єму - л; одиниці часу - год, хв, сек.; грошові одиниці – к., грн. та співвідношення між одиницями вимірювання (1 см = 10 мм, 1 дм = 10 см і т. п.), залежності між величинами.

уміння:

- аналізувати математичні об'єкти (числа, геометричні фігури, вирази, величини, задачі тощ);
- порівнювати математичні об'єкти за окремими властивостями;
- класифікувати математичні об'єкти;
- виконувати арифметичні дії (додавання, віднімання, множення, ділення) усним і письмовим способами;
- розв'язувати задачі та приклади різними способами;
- будувати геометричні фігури;
- обчислювати периметр та площу геометричних фігур;
- використовувати залежності між величинами під час виконання завдань та розв'язування задач.

Під час перевірки математичних знань слід розрізняти грубі, негрубі та специфічні помилки (див. нижче для кожної категорії дітей з порушеннями психофізичного розвитку).

До грубих помилок належать:

- обчислювальні помилки в прикладах і задачах у випадках, коли мета завдання - перевірка обчислювальних умінь та навичок;
- помилки у визначенні порядку виконання арифметичних дій;
- неправильне розв'язання задачі (пропуск дій або дії, неправильний добір дій (дії), зайві дії);
- незакінчене розв'язання задачі чи прикладу;
- невиконане завдання (не приступив до його виконання);
- незнання або неправильне застосування властивостей, правил, алгоритмів, існуючих залежностей, які лежать в основі завдань чи використовуються в ході їх виконання;
- невідповідність пояснювального тексту, відповіді завдання, назви величин виконаним діям та отриманим результатам;
- невідповідність виконаних вимірювань та геометричних побудов даним параметрам завдання.

Негрубими помилками є:

- нераціональні прийоми обчислення, якщо не ставилась вимога скористатися такими прийомами;
- неправильна побудова чи постановка запитань до дій (дії) під час розв'язання задачі;
- неправильне чи неграмотне з точки зору стилістики або за змістом формулювання відповіді задачі;

- неправильне списування або пропуск даних (чисел, знаків) задачі чи прикладу з правильним їх розв'язанням;
- не закінчене (не доведене) до логічного кінця перетворення;
- помилки у записах математичних термінів, символів;
- неправильні обчислення у випадках, коли мета завдання не пов'язана з перевіркою обчислювальних вмінь та навичок;
- відсутність відповіді у завданні або помилки у записі відповіді.

Дві негрубі помилки вважають за одну грубу помилку. Основними видами перевірки знань, умінь і навичок учнів з математики є поточна, тематична і підсумкова перевірки.

Знання, уміння і навички учнів з математики оцінюють за результатами усного опитування, поточних, тематичних і підсумкових письмових робіт.

■ ДЛЯ УЧНІВ ІЗ ПОРУШЕННЯМИ ЗОРУ

Специфічні помилки, які не беруться до уваги при загальній оцінці знань і стають в подальшому предметом корекційної роботи:

- недописування елементів цифр при їх графічному зображенні (1 як 4, 6 або 9 як 8);
- помилки, обумовлені обмеженістю поля зору (недописування рядка, помилки при підрахунку в стовпчик. Недоведення ліній при побудові геометричних фігур);
- помилки, пов'язані з недостатнім розвитком орієнтації в мікропросторі (наповзання рядка на рядок при записі математичних дій; відсутність точки відліку при обстеженні геометричних фігур та при їх побудові);
- неправильне графічне зображення геометричних фігур на площині.

Рівні	Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів
Початковий	Учень розпізнає за допомогою вчителя математичні об'єкти (прикладі, задачі, геометричні фігури, символи), з допомогою вчителя виконує елементарні завдання. Відповідь учня фрагментарна. Самостійно не розрізняє просторові ознаки предметів і геометричних тіл (форму, величину і об'єм) за допомогою зору чи дотику; недостатньо орієнтується на площині зошита, листа паперу, парти; не може самостійно розташувати предмети на площині в заданому напрямку та стосовно один одного
Середній	Учень може відтворити інформацію, здатний самостійно розпізнавати математичні об'єкти; виконує завдання за зразком, володіє елементарними вміннями навчальної діяльності. Частково застосовує свої знання на практиці. Відповідь стисла, учень недостатньо володіє математичним мовленням. За допомогою вчителя розпізнає основні ознаки предметів та геометричних тіл на основі зорового та дотикового аналізаторів, потребує деякої допомоги при гаптичній орієнтації (зона дії руки)
Достатній	Учень знає істотні ознаки математичних понять, зв'язки між ними, застосовує набуті знання в стандартних ситуаціях, використовує їх на практиці, в повсякденному житті; достатньо аргументує свої міркування під час розв'язування завдань. Відповідь учня повна, правильна, логічна, але допускаються окремі неточності, які може виправити з допомогою вчителя. Спроможний самостійно виконати різні дії, пов'язані з практичною орієнтацією в мікропросторі, самостійно визначити за допомогою різних аналізаторів і передати у словесній формі інформацію про оточуючий простір
Високий	Учень вільно орієнтується в завданнях, що потребують перенесення набутих знань у нові умови, може пропонувати нові шляхи розв'язання математичних завдань, здатний виконувати математичні завдання творчого характеру. Учень вміє аналізувати математичні завдання та знаходити шляхи їх виконання. Відповідь учня повна, правильна, логічна, обґрунтована, з елементами власного судження. Учень здатний самостійно виділяти і об'єднувати просторові ознаки і взаємодії в навколишньому просторі; виділяти, аналізувати і синтезувати інформацію про оточуюче, одержану за допомогою використання всіх сенсорних джерел і логічного мислення, з елементами власного судження

Письмова перевірка знань, умінь і навичок

Письмові контрольні роботи охоплюють основні питання і завдання, спрямовані на перевірку засвоєння опрацьованих розділів програми. Тривалість виконання письмових робіт у 2-му класі (1 семестр) - до 20 хв., у 2 семестрі - до 30 хв.; 3-4-й класи - 35хв. За цей час учням треба встигнути не лише повністю виконати роботу, а й перевірити її.

Оцінювання письмових (комбінованих) робіт

Рівні навчальних досягнень	Бали	Критерії оцінювання
Початковий	1	Робота виконана, але допущено більше 8 грубих помилок
	2	Робота виконана, але допущено 7 грубих помилок
	3	Робота виконана, але допущено 6 грубих помилок
Середній	4	Робота в цілому виконана, але допущено 5 грубих помилок
	5	Робота в цілому виконана, але допущено 4 грубих помилки
	6	Робота в цілому виконана, але допущено 3 грубі помилки
Достатній	7	Робота виконана охайно, але допущено 2 грубих помилки
	8	Робота виконана охайно, але допущені 1 груба і 1 негруба помилки
	9	Робота виконана охайно, але допущена 1 груба помилка
Високий	10	Робота виконана з дотриманням усіх вимог, але є 1 негруба помилка
	11	У роботі немає помилок, але є виправлення
	12	Вся робота виконана правильно і охайно

Якщо учень не розв'язав простої задачі, вважається, що він припустився 2 помилок. Повне нерозв'язання складеної задачі прирівнюється до 3 помилок.

Якщо учень не розв'язав приклад на 1 дію (рівняння, вправу на порівняння, завдання на вимірювання чи побудову), то слід вважати, що він припустився 1 помилки. Повне нерозв'язання прикладу на дві і більше дії прирівнюють до 2 помилок.

Якщо учень у прикладі на дві і більше дії записав неправильну відповідь, за якою можна з'ясувати, що одна виконана правильно, то в цьому разі потрібно вважати, що він припустився 1 негрубої помилки.

Якщо учень виконав менше 50% обсягу роботи, вважається, що він досяг лише початкового рівня.

За комбіновані роботи виставляють одну оцінку, але враховують правильність розв'язання задачі і прикладів.

Такі письмові роботи з математики як: а) роботи, що містять приклади, рівняння, нерівності, вправи на обчислення значень виразів; б) математичні диктанти; в) роботи, які складаються з 10-12 прикладів – оцінюються за такими критеріями:

Рівень	Критерії оцінювання
Початковий (1-3 бали)	Робота виконана, але допущено 5 і більше грубих помилок
Середній (4-6 балів)	Робота в цілому виконана, але допущено 3-4 грубі помилки
Достатній (7-9 балів)	Робота виконана охайно, але допущено 1-2 грубих помилки
Високий (10-12 балів)	Всі завдання виконані без помилок. Допускається 1 негруба помилка або 1-2 охайні виправлення

Письмові роботи з математики, що складаються з двох задач, оцінюються за такими критеріями:

Рівень	Критерії оцінювання
Початковий (1-3 бали)	Хід розв'язання однієї з задач правильний, але розв'язання не завершено (або неправильно виконані обчислення), а друга задача розв'язана неправильно
Середній (4-6 балів)	Одна задача розв'язана правильно, а хід розв'язування другої задачі неправильний. Хід розв'язування обох задач правильний, але допущено 3-4 помилки в обчисленні
Достатній (7-10 балів)	Хід розв'язування обох задач правильний, але допущено 2 помилки в обчисленні
Високий (10-12 балів)	Учень правильно розв'язав обидві задачі. Допускається 1 негруба помилка або 1-2 охайні виправлення

Оцінювання усних відповідей

За допомогою усного опитування перевіряється засвоєння програмового матеріалу попередніх і поточних уроків. Під час усного опитування враховується правильність відповіді учня, повнота його знань, уміння застосовувати знання, послідовність викладу матеріалу та культура математичного мовлення.

Від учнів вимагають, щоб вони ілюстрували відповіді власними прикладами, висновками, користувалися наочними посібниками тощо. Оцінку за усну відповідь учитель може виставити учневі відразу після виконання ним певного завдання або в кінці уроку.

У 1-2 класах усні відповіді учнів на уроках математики оцінюються вчителем у формі розгорнутого словесного оцінювання за такими критеріями:

1 клас

Рівні	Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів
Початковий	Учень вирізняє приклади, задачі, величини, геометричні фігури серед запропонованих математичних об'єктів; лічить самостійно будь-які об'єкти, розташовані в просторі або зображені на площині; читає, записує і порівнює числа в межах 20; за допомогою вчителя розв'язує найпростіші приклади і задачі. Недостатньо орієнтується в мікропросторі, не визначає предмети відносно один одного та відносно себе
Середній	Учень знає назви компонентів дій додавання і віднімання, називає наступне і попереднє до будь-якого числа у межах 20, називає числа у прямому і зворотному напрямку від будь-якого числа до вказаного; розв'язує приклади та задачі за зразком, використовує знаки та позначення +, -, =, <, >, см, дц, л; потребує допомоги у співставленні форми предметів навколишнього середовища з геометричними фігурами, з еталоном; вміє вимірювати відрізки. Частково орієнтується в мікропросторі
Достатній	Учень знає переставну властивість додавання та ілюструє власним прикладом, використовує її під час виконання завдань, вміє складати і розв'язувати приклади і задачі, складає числові вирази та обчислює їх значення, знає співвідношення між величинами та вміє використовувати їх під час розв'язування задач, вміє будувати відрізок заданої довжини. Потребує епізодичної допомоги при орієнтації в мікропросторі
Високий	Учень аналізує і виконує завдання творчого характеру; змінює умову та запитання задачі, числові дані; визначає вивчені геометричні фігури у фігурах складної конфігурації. Правильно висловлює математичні міркування та обґрунтовує їх. Самостійно орієнтується в мікропросторі

2 клас

Рівні	Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів
Початковий	Учень читає, записує і порівнює числа в межах 100; за допомогою вчителя розв'язує найпростіші приклади і задачі, розпізнає геометричні фігури, вміє схематично їх зображувати на площині за частковою допомогою вчителя. Частково орієнтується в мікропросторі
Середній	Учень знає десятковий склад чисел, назви компонентів множення і ділення, одиниці довжини, вартості, часу, маси; вміє записувати двоцифрові числа у вигляді суми розрядних доданків; виконувати за зразком дії додавання і віднімання в межах 100 усно і письмово. Потребує разової допомоги при орієнтації в мікропросторі
Достатній	Учень вміє читати і записувати найпростіші вирази (сума, різниця, добуток, частка), вміє знаходити значення числових виразів на 2 дії та виразів з однією змінною при заданих значеннях змінної, розв'язує прості та складені задачі на 2 дії, вміє складати і розв'язувати обернені задачі до простих задач, знає співвідношення між одиницями довжини, вартості, часу та використовує їх під час розв'язування задач. Самостійно орієнтується в мікропросторі
Високий	Учень аналізує і виконує завдання творчого характеру; змінює умову та запитання задачі, числові дані; визначає вивчені геометричні фігури у фігурах складної конфігурації. Для розв'язання математичних завдань використовує раціональні способи й прийоми. Пропонує інші шляхи розв'язку складених математичних задач на 2 дії; правильно висловлює математичні міркування та обґрунтовує їх. Самостійно орієнтується в мікропросторі

3 - 4 класи

Усні відповіді учнів на уроках математики оцінюються вчителем за 12-бальною шкалою за такими критеріями:

Рівні навчальних досягнень	Бали	Критерії оцінювання
Початковий	1	Учень розпізнає математичні об'єкти (приклади, задачі, геометричні фігури, величини тощо); може виділити їх серед інших; вміє читати і записувати числа; без помилок переписує з підручника (дошки) запропоновані вирази, формули; може зобразити геометричні фігури без заданих розмірів
	2	Учень пояснює вибір математичного об'єкту, але відповідь його фрагментарна; виконує за допомогою вчителя найпростіші приклади і задачі, але припускається помилок
	3	Учень з допомогою вчителя виконує найпростіші математичні завдання, називає окремі суттєві ознаки запропонованих математичних об'єктів
Середній	4	Учень з допомогою вчителя відтворює операції та дії з математичними об'єктами, засвоєні ним у процесі навчання; окремі операції може повторити за зразком; припускається помилок та неточностей, відтворюючи визначення математичних понять
	5	Учень розуміє основний навчальний матеріал; ілюструє визначення математичних понять прикладами з підручника; виконує математичні завдання в межах вивченого матеріалу за відомими йому алгоритмами з частковою допомогою вчителя; правильно розв'язує більшість математичних завдань, але не вміє пояснити свої дії (наприклад, прийом обчислення)
	6	Учень з допомогою вчителя аналізує й порівнює математичні об'єкти; ілюструє визначення понять прикладами; виконує завдання в межах теми з частковим поясненням; правильно читає математичні вирази (формули) та записує їх, сприймаючи на слух

продовження на наступній сторінці

Рівні навчальних досягнень	Бали	Критерії оцінювання
Достатній	7	Учень знає визначення математичних понять та їх властивостей; застосовує вивчений матеріал у стандартних ситуаціях; виправляє помилки, на які вказує йому вчитель; частково пояснює виконання завдань
	8	Учень добре володіє програмовим матеріалом; виконує завдання, які передбачені програмою; може частково пояснити і обґрунтувати математичні твердження та виконання завдань
	9	Учень має повні знання; самостійно виконує математичні завдання (у знайомих ситуаціях) з достатнім поясненням; легко виправляє допущені помилки; досить повно пояснює та обґрунтовує математичні твердження й виконання завдань
Високий	10	Учень вільно володіє вивченим матеріалом; уміло користується математичною термінологією; виконує математичні завдання з повним поясненням та обґрунтуванням
	11	Учень на високому рівні володіє програмовим матеріалом; використовує набуті знання і вміння під час розв'язання завдань підвищеної складності; правильно висловлює математичні міркування та обґрунтовує їх
	12	Учень повною мірою і на високому рівні опанував програмовий матеріал; для розв'язання математичних завдань використовує раціональні способи й прийоми; застосовує набуті знання в нових ситуаціях та обґрунтовує свої дії; пропонує нові шляхи розв'язання математичних задач; вміє самостійно аналізувати вивчений матеріал

Знання учнів, які мають бути засвоєні на рівні навичок (таблиці арифметичних дій (додавання, віднімання, множення, ділення), таблиці співвідношень між одиницями довжини, маси, часу, формули знаходження периметру, площі прямокутника), оцінюються за такими критеріями:

Рівень	Критерії оцінювання
Початковий (1-3 бали)	Учень виконує математичні завдання під керівництвом учителя, користуючись таблицями арифметичних дій, співвідношень між величинами, формулами. Знання засвоєні лише на рівні вмінь
Середній (4-6 балів)	Учень знає напам'ять окремі табличні випадки (арифметичних дій та відношень між величинами), використовує свої знання під час виконання математичних завдань
Достатній (7-9 балів)	Учень знає таблиці арифметичних дій, відношень між величинами, правильно використовує ці знання під час розв'язування математичних завдань, але інколи припускається помилок
Високий (10-12 балів)	Учень досконало знає таблиці арифметичних дій, співвідношень між величинами, безпомилково використовує ці знання під час розв'язування математичних завдань

У 1-2 класах учитель визначає лише рівень засвоєння навичок учнів, а в 3-4 класах - якщо знання дитини повністю відповідають певному рівню, ставиться найвищий бал даного рівня, у разі окремих недоліків оцінка знижується на 1-2 бали.

■ ДЛЯ УЧНІВ ІЗ ПОРУШЕННЯМИ СЛУХУ

Специфічні помилки: за граматичні помилки, допущені в роботі, оцінка з математики не знижується. Такі помилки виправляються і беруться до уваги на уроках рідної мови (окрім тих слів, які передбачені у математичному словнику програми з математики).

Письмова перевірка знань, умінь і навичок

Письмові роботи з математики:

- самостійні роботи (розв'язування прикладів, рівнянь, нерівностей, вправ на порівняння, обчислення значень виразів, розв'язування задач тощо);
- математичні диктанти;
- контрольні роботи (обов'язково має включати приклади і задачі згідно програми, за якою працює педагог).

Зміст і обсяг письмових робіт

Письмові роботи охоплюють основні питання і завдання, спрямовані перевірити засвоєння опрацьованих розділів програми. Обсяг кожної письмової роботи має бути таким, щоб учні мали змогу на уроці не тільки виконати її, а й перевірити.

Підготовчий клас (до 15 хв.), 1 клас (до 20 хв.), 2 клас (до 20-30 хв.), 3-4 класи (до 35 хв.).

Рівні	Бали	Критерії оцінювання письмових робіт
Початковий	1-2	Виконані окремі обчислення за допомогою вчителя
	3	Виконано більшість обчислень за допомогою вчителя
Середній	4	Деякі приклади виконані самостійно, схема до задачі за допомогою вчителя
	5	Більшість прикладів виконано самостійно, схема до задачі разом з учителем, але допускає до 2 грубих помилок
	6	Більшість прикладів та задача виконано, є 3 грубі помилки
Достатній	7	Робота виконана самостійно, але допущено 2 грубі помилки
	8	Робота виконана охайно, але допущені 1 груба і 1 негруба помилки
	9	Робота виконана охайно, але допущена 1 негруба помилка
Високий	10	Робота виконана з дотриманням усіх вимог, але є самостійні виправлення
	11	У роботі немає помилок, але дещо неохайно
	12	Вся робота виконана правильно і охайно. Ускладнення завдання виконано бездоганно (є: схема, запитання, відповідні обчислення, відповідь, перевірка)

Оцінювання письмових робіт у робочих зошитах

Під час перевірки поточних робіт у зошитах до уваги беруться такі чинники: а) правильність виконання математичних завдань та зображення малюнків, таблиць, схем тощо; б) графічна якість письма цифр і букв; в) охайність записів та креслень; г) правильність оформлення письмової роботи.

У підготовчому, 1-2 класах письмові роботи в зошитах оцінюються словесно, а у 3-4 класах – за 12-бальною шкалою. Рівні та бали визначаються за такими критеріями:

Рівні	Бали	Критерії оцінювання
Початковий	1-3	Робота виконана, але є багато відхилень від вимог до культури оформлення письмових робіт з математики. Спотворені форми більшості цифр і букв, не витримується однаковий нахил та розмір їх написання. Багато грубих помилок
Середній	4-6	Робота написана розбірливо, але є значна кількість відхилень у написанні букв та цифр. Спостерігаються окремі відхилення від норм оформлення письмових робіт з математики. У роботі допущено 5-7 грубих помилок

продовження на наступній сторінці

Рівні	Бали	Критерії оцінювання
Достатній	7-9	Робота виконана охайно, відхилення від вимог до оформлення письмових робіт незначні. Записи зроблено розбірливо, букви та цифри зображені і цілому правильно. У роботі допущено 2-4 негрубих помилки
Високий	10-12	Робота написана чітко, відхилень від вимог до оформлення немає. Накреслення букв та цифр у роботі правильні. Допускається на 10 балів - 1 виправлення, на 12 балів - бездоганне виконання завдання

Культуру оформлення письмових робіт з математики оцінюють двічі на семестр, починаючи з 3 класу. Це здійснюється на основі загального аналізу зошитів з урахуванням дотримання учнем вимог до оформлення письмових робіт. Оцінки виставляються у класному журналі у графі “Зошит”.

Оцінювання опитувань

За допомогою опитувань перевіряється засвоєння матеріалу програми попередніх і поточних уроків. Під час опитування вчителем враховується правильність відповіді, повнота знань, фактичні уміння щодо застосування знань, послідовність викладу матеріалу, володіння математичними термінами.

Оцінку за відповідь учитель може виставити учневі одразу після виконання ним певного завдання або в кінці уроку.

1 клас

Рівні	Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів
Початковий	Учень вирізняє приклади, задачі, геометричні фігури серед запропонованих математичних об'єктів; лічить з максимальною допомогою вчителя предмети, що по-різному розташовані в просторі, може прочитати і записати числа в межах 20
Середній	Учень за частковою допомогою вчителя розв'язує найпростіші приклади, знає назви дій додавання та віднімання, називає наступне й попереднє до будь-якого числа у межах 20. Визначає положення предметів відносно вказаних предметів. Розуміє зміст задачі за допомогою вчителя. Може зобразити прості геометричні фігури за зразком
Достатній	Учень знаходить невідомі доданки, уміє розв'язувати прості задачі за малюнками та схемами. Припускається помилок під час обчислення прикладів і задач, виконує завдання, керуючись зразком. Допомога вчителя епізодична. Розрізняє та зображує за назвою прості геометричні фігури
Високий	Розв'язує задачі і приклади самостійно, вміє перевіряти. Робить короткий запис і складає прості задачі. Вміє будувати відрізок заданої довжини за клітинками. За допомогою вчителя розв'язує рівняння і складні приклади з дужками. Відзначається охайність і точність у виконанні записів і геометричних креслень

2 клас

Рівні	Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів
Початковий	За допомогою вчителя учень читає, записує і порівнює числа в межах 100; розв'язує найпростіші приклади й задачі; розпізнає геометричні фігури; вміє схематично їх зобразити
Середній	Учень знає десятковий склад чисел; вміє записувати двоцифрові числа у вигляді суми розрядних доданків за частковою допомогою вчителя; вміє виконувати за зразком дії додавання і віднімання з переходом через десяток; знає одиниці довжини, часу, вартості. Під час розв'язування задач на дві дії припускається помилок
Достатній	Вміє читати й записувати найпростіші вирази (сума, різниця, добуток, частка); вміє знаходити значення числових виразів на дві дії; знає співвідношення між одиницями довжини, вартості, часу; вміє самостійно виконувати задачі, іноді припускається помилок
Високий	Учень вміє вимірювати і креслити відрізки; будувати прямокутник на папері у клітинку; розв'язує задачі на дві дії самостійно, знає і використовує одиниці часу, довжини, вартості. Записи веде охайно

3-4 класи

Рівні	Бали	Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів
Початковий	1	Учень із допомогою вчителя розпізнає математичні об'єкти, приклади, задачі, геометричні фігури; може виділити серед інших; вміє читати і записувати числа; з помилками переписує з підручника (дошки) запропоновані завдання; може зобразити схематично геометричні фігури без заданих розмірів
	2	Учень виконує за допомогою вчителя найпростіші приклади і задачі, але припускається помилок
	3	Учень із допомогою вчителя виконує найпростіші математичні завдання, виконує обчислення усно й письмово за допомогою вчителя.
Середній	4	Учень із допомогою вчителя відтворює операції та дії з математичними об'єктами, засвоєні ним у процесі навчання; окремі операції може повторити за зразком; припускається помилок та неточностей
	5	Учень виконує математичні завдання в межах вивченого матеріалу з частковою допомогою вчителя; правильно розв'язує більшість типових математичних завдань. Виконує обчислення усно і письмово з помилками
	6	Учень із допомогою вчителя аналізує й порівнює математичні об'єкти; виконує завдання в межах теми; правильно читає математичні вирази. Розв'язує типові задачі самостійно, ускладнені – з допомогою вчителя
Достатній	7	Учень здійснює математичні операції, виправляє помилки, на які вказує вчитель
	8	Учень добре володіє програмним матеріалом; переважну більшість завдань виконує самостійно з окремими помилками
	9	Учень самостійно виконує математичні завдання (у знайомих ситуаціях); легко виправляє допущену незначну помилку
Високий	10	Учень вільно володіє вивченим матеріалом; виконує математичні типові завдання. Виконання обчислень відбувається на рівні автоматизованих навичок
	11	Учень на високому рівні володіє програмовий матеріалом; використовує набуті знання і вміння під час розв'язку нестандартних завдань
	12	Учень опанував програмовий матеріал; для розв'язання математичних завдань використовує раціональні способи й прийоми; застосовує набуті знання в нових ситуаціях

■ ДЛЯ УЧНІВ ІЗ ЗАТРИМКОЮ ПСИХІЧНОГО РОЗВИТКУ

Письмова перевірка знань, умінь і навичок

Письмові контрольні роботи охоплюють основні питання і завдання, спрямовані на перевірку засвоєння опрацьованих розділів програми.

Тривалість виконання письмових робіт: у 2-му класі початкової школи (I півріччя) – до 25 хв., у II півріччі – до 30 хв.; 3–4 класи – до 35 хв. За цей час учням треба встигнути повністю виконати роботу, та перевірити її.

Письмові роботи з математики: а) які містять приклади, рівняння, нерівності, вправи на обчислення значень виразів; б) математичні диктанти; в) які складаються з 10–12 прикладів – оцінюються за такими критеріями:

Рівень	Критерії оцінювання
Початковий (1-3 бали)	Робота виконана, але допущено 7 і більше грубих помилок
Середній (4–6 балів)	Робота виконана, але допущено 5–6 грубих помилок
Достатній (7–9 балів)	Робота виконана, але допущено 2–4 грубих помилки
Високий (10–12 балів)	Всі завдання виконані. Допускається 1–3 негрубі помилки та незначні виправлення

Письмові роботи з математики, що складаються з двох задач, оцінюються за такими критеріями:

Рівень	Критерії оцінювання
Початковий (1-3 бали)	Хід розв'язання однієї з задач правильний, але неправильно виконані обчислення (чи не завершено розв'язання), а друга задача не розв'язана, або розв'язана неправильно, допущено 7 грубих помилок
Середній (4–6 балів)	Одна задача розв'язана правильно, з деякими виправленнями, а друга задача розв'язана неправильно. Хід розв'язування обох задач правильний, але допущено 5-6 грубих помилок в обчисленні
Достатній (7–9 балів)	Хід розв'язування обох задач правильний, але не завершено розв'язування другої задачі. Задачі розв'язані правильно, але допущено 2-4 грубі помилки в обчисленні
Високий (10–12 балів)	Задачі розв'язані правильно. Допускається 3 негрубі помилки

Оцінювання усних відповідей

За допомогою усного опитування перевіряється засвоєння програмового матеріалу попередніх і поточних уроків. Під час опитування враховується правильність відповіді учня, повнота його знань, уміння застосувати знання, послідовність викладу матеріалу.

Учні повинні ілюструвати відповіді прикладами вчителя чи з підручника, та власними прикладами, якщо потребує цього завдання, користуватися наочними посібниками тощо.

Оцінку за усну відповідь учитель може виставити учню одразу після виконання ним певного завдання або в кінці уроку.

У 1 класі усні відповіді учнів на уроках математики оцінюються вчителем у формі розгорнутого словесного оцінювання за такими критеріями.

1 клас

Рівні	Бали	Загальні критерії оцінювання навчальних досягнень учнів
Початковий	1-3	Учень здатний розпізнати запропоновані математичні об'єкти (символи, приклади, задачі, величини, геометричні фігури); читає і записує числа в межах 20, здатний переписати математичний вираз, розрізняє геометричні фігури; орієнтується в просторі, визначає положення предметів відносно себе та відносно названих предметів; з допомогою учителя виконує елементарні завдання
Середній	4-6	Учень знає напам'ять таблицю додавання одноцифрових чисел, називає компоненти дій додавання і віднімання, вміє лічити предмети по одному, по два, по три і т. д. та від заданого числа до заданого, розв'язує приклади та задачі на одну дію за допомогою віднімання та додавання за зразком; розпізнає елементи многокутника, вимірює за допомогою лінійки довжину відрізка
Достатній	7-9	Учень використовує прийоми додавання і віднімання числа частинами, знає десятковий склад чисел, виконує додавання і віднімання на основі знання десяткового складу чисел, знає переставну властивість додавання, порівнює числа, використовує знаки $>$, $<$, $=$, $+$, $-$, складає і розв'язує прості приклади і задачі, з допомогою вчителя виконує завдання у знайомих ситуаціях, з частковим поясненням; знає співвідношення між величинами, вміє використовувати їх під час розв'язання задач; називає вивчені геометричні фігури: коло, трикутник, квадрат, відрізок, многокутник, будує відрізок заданої довжини.
Високий	10-12	Знання, вміння і навички відповідають вимогам програми; учень може правильно виконувати завдання у нових для нього ситуаціях.

У 2 класі усні відповіді учнів на уроках математики оцінюються за 12-бальною шкалою за такими критеріями:

2 клас

Рівні	Бали	Загальні критерії оцінювання навчальних досягнень учнів
Початковий	1-3	Учень читає, записує числа в межах 100, визначає десятковий склад чисел, порівнює їх, виконує практичні завдання з дидактичним матеріалом по утворенню чисел з десятків і одиниць; розв'язує приклади та задачі з допомогою вчителя; розпізнає і схематично зображує на папері у клітинку геометричні фігури
Середній	4-6	Учень розуміє взаємозв'язок між компонентами і результатами дій додавання і віднімання, знаходить невідомий компонент, знає назви компонентів множення і ділення, таблиці множення і відповідні випадки табличного ділення, знає і вміє позначати одиниці довжини, часу; розв'язує задачі, приклади на додавання і віднімання за зразком в межах 100
Достатній	7-9	Учень вміє читати і записувати найпростіші вирази, розуміє порядок виконання дій у виразах, які містять дві дії, та дужок, розв'язує вирази з однією змінною при заданих значеннях змінної, вміє розв'язувати задачі на одну–дві дії (окремими діями та складанням числового виразу) в яких закладені відношення “менше на”, “більше на”, “менше в”, “більше в”, а також таких, які спираються на додавання числа до суми чи віднімання числа від суми, користуються знаками і позначеннями при розв'язанні
Високий	10-12	Учень розв'язує задачі на 2 дії за допомогою додавання, віднімання, множення і ділення, виконує усно і письмово додавання і віднімання, вміє розміщувати запис стовпчиком; вміє накреслити многокутник, та розрізняє його елементи (вершина, сторона, кути), визначає периметр прямокутника; виконує завдання правильно з частковим поясненням

У 3 – 4 класах рівні навчальних досягнень учнів оцінюються вчителем за 12 бальною шкалою за такими критеріями:

3-4 класи

Рівні	Бали	Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів
Початковий	1	Учень розпізнає математичні об'єкти (прикладі, задачі, геометричні фігури, величини), може виділити заданий серед інших. Називає компоненти дій додавання, віднімання, множення, ділення; вміє читати й записувати числа; переписує з підручника (дошки) запропоновані вирази; розпізнає та схематично може зобразити геометричні фігури
	2	Учень розпізнає дво-, трицифрові числа, може назвати помісцеве значення цифр у запису трицифрових чисел; з допомогою вчителя виконує найпростіші приклади і задачі, але припускається помилок; відповідь фрагментарна
	3	Учень впізнає математичні об'єкти, пояснює свій вибір, називає окремі їх суттєві властивості; з допомогою вчителя виконує елементарні задачі і вирази, обчислює значення виразів
Середній	4	Учень за допомогою вчителя відтворює операції та дії з математичними об'єктами, простіші операції може виконати за зразком, знає одиниці вимірювання довжини та часу та їх позначення; припускається помилок, неточностей
	5	Учень читає і записує числа в межах 1000, здатний відтворити з помилками і неточностями означення математичних понять, може повторити певну дію, операцію, виконує за зразком завдання обов'язкового рівня, з допомогою вчителя розв'язує більшість математичних завдань, але не вміє пояснити свої дії
	6	Учень розуміє програмовий матеріал, здатен ілюструвати означення математичних понять прикладами з підручника, частково власними прикладами, з допомогою вчителя аналізує і порівнює математичні об'єкти; виконує завдання в межах теми, записує математичний вираз, формулу сприймаючи на слух
Достатній	7	Учень розуміє, знає основні положення навчального матеріалу відповідно до вимог програми, застосовує у стандартних ситуаціях, та виконує завдання за зразком без достатнього пояснення, вміє наводити окремі власні приклади до вивченого матеріалу, відповідає осмислено; самостійно виправляє помилки, на які йому вказано
	8	Учень достатньо володіє програмовим матеріалом, застосовує знання у стандартних ситуаціях, виконує завдання передбачені програмою, може частково пояснити і обґрунтувати математичні міркування й виконання завдань. Відповідь учня майже повна, логічна, хоча і має деякі неточності
	9	Учень досить добре володіє програмовим матеріалом; самостійно виконує завдання у знайомих ситуаціях з достатнім поясненням; виправляє допущені помилки, обґрунтовує математичні твердження й виконання завдань, відповідь досить повна, логічна, має незначні неточності, та бракує власних суджень
Високий	10	Знання, вміння і навички учня відповідають вимогам програми, учень усвідомлює нові для нього математичні факти, виконує математичні завдання з повним поясненням і обґрунтуванням
	11	Учень може правильно висловлювати відповідні математичні міркування; використовує набуті вміння і знання в нестандартних ситуаціях з необхідним обґрунтуванням
	12	Учень повною мірою і на високому рівні опанував математичний матеріал у межах вимог навчальної програми

Знання учнів, які мають бути засвоєні на рівні навичок (таблиці арифметичних дій (додавання, віднімання, множення, ділення), таблиці співвідношень між одиницями довжини, маси, часу, формули знаходження периметру, площі прямокутника), оцінюються за такими критеріями:

Рівень	Критерії оцінювання
Початковий (1–3 бали)	Учень виконує математичні завдання з допомогою учителя, користуючись таблицями арифметичних дій, співвідношень між величинами, формулами. Знання засвоєні лише на рівні вмінь
Середній (4–6 балів)	Учень знає напам'ять деякі табличні випадки (додавання, віднімання, множення, ділення та співвідношень між величинами), використовує свої знання під час виконання завдань
Достатній (7–9 балів)	Учень знає таблиці арифметичних дій, співвідношень між величинами, використовує ці знання під час виконання математичних завдань, але припускається деяких помилок
Високий (10–12 балів)	Учень добре знає таблиці арифметичних дій та співвідношень між величинами, правильно використовує ці знання під час виконання математичних завдань

Оцінювання письмових робіт у робочих зошитах

Під час перевірки поточних робіт у зошитах до уваги беруться такі чинники: а) правильність виконання математичних завдань та зображень малюнків, таблиць, схем тощо; б) графічна якість письма цифр, правильність оформлення письмової роботи.

У 1 класі письмові роботи в зошитах оцінюються словесно, а у 2–4 класах – за 12-бальною шкалою. Рівні та бали визначаються за такими критеріями.

Рівень	Критерії оцінювання
Початковий (1–3 бали)	Робота виконана, але є багато відхилень від вимог до культури оформлення письмових робіт з математики. Спотворені форми більшості цифр і букв, не витримується однаковий нахил та розмір їхнього написання. У роботі 9 і більше грубих помилок
Середній (4–6 балів)	Робота написана розбірливо, але є значна кількість відхилень у написанні букв та цифр. Є відхилення від вимог до культури оформлення письмових робіт з математики. У роботі допущено 6–8 грубих помилок.
Достатній (7–9 балів)	Робота виконана охайно, але зустрічаються окремі відхилення від вимог до культури оформлення письмових робіт з математики. Зустрічаються незначні відхилення у написанні букв та цифр. У роботі допущено 2–5 грубих помилок
Високий (10–12 балів)	Відхилень від вимог до оформлення немає. Записи зроблено розбірливо, букви та цифри зображені в цілому правильно. У роботі допускаються 1–3 негрубі помилки та незначні виправлення

Тематична перевірка навчальних досягнень учнів з математики проводиться двічі на семестр (починаючи з 2 класу). Вчитель самостійно включає в тематичну перевірку вивчений програмовий матеріал.

Підсумкова оцінка знань, умінь і навичок

Підсумкову оцінку за семестр або за рік виставляють на основі спостережень учителя за повсякденною роботою учня, усних опитувань, поточних, тематичних та підсумкових контрольних робіт.

ОСВІТНЯ ГАЛУЗЬ

«ЛЮДИНА І СВІТ»

III. ОСВІТНЯ ГАЛУЗЬ «ЛЮДИНА І СВІТ»

Змістова специфіка освітньої галузі «Людина і світ» визначається інтегрованістю суспільствознавчих та природничих знань на основі ідеї цілісності природи з урахуванням міжпредметних зв'язків у початковій ланці освіти і перспективних зв'язків з природничими дисциплінами в наступних класах.

Специфіка вивчення освітньої галузі у початковій школі полягає у здобутті емпіричних знань про суспільство та природу шляхом спостережень окремих об'єктів, явищ, видимих взаємозв'язків і взаємозалежностей у них; формування уявлень та елементарних понять про конкретні суспільні явища, конкретні об'єкти неживої і живої природи.

Зміст освітньої галузі представлений такими змістовими лініями: **Людинознавча, Суспільствознавча, Природознавча.**

Основною метою людинознавчого та суспільствознавчого змісту освітньої галузі є засвоєння узагальнених та емпіричних уявлень і понять про основні властивості та закономірності реального світу, місце в ньому людини; розширення і систематизація соціального й пізнавального досвіду молодшого школяра. Ця мета реалізується розв'язанням наступних завдань:

- уточнення, розширення та поглиблення знань про предмети і явища навколишньої дійсності, формування уявлень про цілісність реального світу, місце в ньому людини;
- формування первинних ціннісних орієнтацій у різноманітних галузях життя, культурної спадщини України, регіону, сім'ї;
- створення передумов для усвідомленого сприйняття та засвоєння соціальних норм, традицій українського народу, культурних і статево-рольових стандартів поведінки.

Суспільствознавчий зміст освітньої галузі ґрунтується на реалізації таких **принципів**:

- Відповідність цінностей українського суспільства особистісній формі їх існування, що реалізується шляхом формування уявлень і понять про навколишній світ і місце в ньому людини, засвоєння певних способів пізнання довкілля, закладання підґрунтя усвідомленого ставлення до системи цінностей українського суспільства (зокрема етнічних, загальнонаціональних, загальнолюдських).

Метою природознавчого змісту освітньої галузі є формування у молодших школярів розвитку уявлень і понять про цілісність світу; виховання гуманної особистості, яка відповідально та шанобливо ставиться до природи; розуміння значення життя як найвищої цінності.

Ця мета реалізується виконанням наступних завдань:

- формування уявлень та елементарних понять про конкретні об'єкти неживої і живої природи, зв'язки та залежності між ними;
- поглиблення та розширення цих уявлень і понять на рівні природних угруповань (ліс, лука, водойма);
- прищеплення навичок культурної поведінки серед природи;
- закладання підґрунтя наукового природничого світогляду;
- засвоєння традицій українського народу у взаємовідносинах людини з природою.

Дітям з особливостями психофізичного розвитку, які навчаються в інтегрованому класі притаманні характерні особливості розвитку пізнавальної діяльності та емоційно-вольової сфери, низка специфічних особистісних виявлень внаслідок уражень зору, слуху, інтелекту, мовлення, опорно-рухового апарату. Ці особливості розвитку школярів з порушеннями розвитку унеможливають повне перенесення вимог до предметних знань, умінь, передбачених освітнім стандартом початкової масової школи, до того ж, в умовах інтегрованого середовища вони зумовлюють специфіку змісту та методів навчання освітньої галузі. Тому, специфічність освітнього стандарту галузі «Людина і світ», який застосовується в умовах інтегрованого навчання дітей з особливостями психофізичного розвитку полягає у наступному:

1) Зміст стандарту галузі складають змістові лінії (Людинознавча, Суспільствознавча, Природознавча), які інтегрують соціально необхідний для кожного школяра рівень знань, умінь і навичок, і відповідають ценовому рівню освіти загальноосвітньої початкової школи.

2) Зміст стандарту забезпечує наступність та перспективність у межах галузі та зв'язок її змісту з іншими дисциплінами в системі початкового навчання.

3) Змістові лінії освітньої галузі містять дещо звужений, у порівнянні зі змістовими лініями освітнього стандарту масової школи обсяг теоретичних відомостей та характеризуються зростанням частки навчального матеріалу, який має практичну спрямованість.

4) Зміст стандарту галузі містить корекційно-розвивальний компонент спрямований на формування процесів пізнавальної діяльності, емоційно-вольової сфери, мовлення, позитивних характеристик особистості, діяльності школярів з особливостями психофізичного розвитку.

5) Корекційна зорієнтованість змісту співвідноситься з його процесуальною стороною, що забезпечує безпосередню дію з об'єктами вивчення (їх зображеннями), активне спілкування дітей із соціальним і природним оточенням, накопичення досвіду ціннісного ставлення до навколишнього середовища;

Корекційно-розвивальна мета реалізується шляхом розв'язання завдань, які проєктуються через симптоматику порушень психічної сфери, мовленнєвої діяльності зумовлених структурою дефекту. Загальними корекційно-розвивальними завданнями є:

- розвиток розумових дій (аналізуючого спостереження, порівняння, узагальнення), у тісному взаємозв'язку з оволодінням природничими знаннями та методами пізнання природи;
- розвиток пізнавальної активності (перцептивної, мнемічної, мислительної);
- усунення вад розвитку особистості, набуття нею позитивних характеристик образу – Я, які виявляються у ставленні до результатів навчання, навколишнього соціального оточення, створюють міжсуб'єктність спілкування у процесі пізнавальної, комунікативної діяльності, і є джерелом самостійності, прагнення досягти найвищих можливих результатів навчання.

Специфічними корекційними завданнями **для дітей з порушеннями зору** виступають:

- розвиток дотику, слуху, м'язового відчуття, залишкового зору під час виконання практичних дій;
- формування навичок просторового орієнтування;
- конкретизація уявлень про природні об'єкти;
- розвиток образного мислення.

Специфічними корекційними завданнями **для дітей з порушеннями слуху** є:

- розвиток мови та мовлення (збагачення словника спеціальними термінами, які позначають об'єкти та явища природи, часові та просторові відношення між ними);
- формування мовленнєвих умінь і навичок для відтворення та здобуття знань у процесі спостережень, практичних занять;
- формування вміння і навичок сприймати звернене мовлення та критичного ставлення учнів до власних висловлювань (контроль за звуковимовою, виправлення помилок у граматичній будові речень тощо.)

Специфічними корекційними завданнями **для дітей із затримкою психічного розвитку (ЗПР)** є:

- розвиток саморегуляції та самоконтролю у процесі виконання завдань природничого характеру (дослідів, спостереження, практичних робіт);
- формування прийомів логічного мислення (розкриття причинно-наслідкових, цільових зв'язків, дедуктивного та індуктивного міркування).
- розвиток та удосконалення мовленнєвої діяльності шляхом збагачення словника спеціальними термінами, які позначають об'єкти природи, природних та суспільних явищ; формування граматичної сторони мови та розвитку зв'язного (монологічного) мовлення.

Специфічними корекційними завданнями **для дітей з порушеннями мовлення (ТМ)** є:

- розвиток навичок планування у мовленнєвій формі практичної роботи з природними об'єктами (дослід, спостереження, практична робота);
- розвиток мовлення на основі мовленнєвого супроводу прийомів дослідження об'єктів неживої та живої природи, природних та суспільних явищ.

Специфічними корекційними завданнями **для дітей з дитячим церебральним паралічем (ДЦП)** є:

- розвиток дрібної моторики пальців і кистей рук;
- розвиток зорового сприймання;
- формування аналізуючого спостереження природних об'єктів;
- уточнення уявлень природних об'єктів;
- розвиток наочно-дійового та наочно-образного мислення.

Структурними компонентами змісту освітньої галузі виступають:

- **науково-пізнавальний:** система знань (емпіричні факти, уявлення, елементарні поняття), що опосередковано відображає закони і закономірності природи та місце в ній людини;
- **діяльнісний:** учбово-пізнавальна діяльність, яка базується на визначеній відповідно до структури дефекту корекції психічної сфери та мовленнєвої діяльності і на цій основі забезпечує оволодіння природничими знаннями та методами пізнання природи; практична діяльність, пов'язана з охороною природи і власного здоров'я;
- **ціннісний:** система цінностей у ставленні до природи, до людей, до самого себе.

ЗМІСТ ОСВІТИ	ВИМОГИ ДО РІВНЯ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ПІДГОТОВКИ УЧНІВ
Людинознавча лінія	
Людина як моральна і самоцінна істота.	Мати уявлення про життя, як вищу цінність; розуміти такі людські якості, як чесність, правдивість, доброта, працьовитість, наполегливість, старанність, прагнути до вироблення цих якостей у себе. Вважати неприпустимим для себе та інших заподіяти шкоди собі та іншим.
Головні органи та головні функції організму людини.	Знати будову й головні функції свого організму; знати і виконувати правила особистої гігієни та профілактики захворювань, які сприяють поліпшенню здоров'я і нормальному функціонуванню різних органів.
Суспільствознавча лінія ЛЮДИНА І СУСПІЛЬСТВО	
Довкілля (сім'я, школа, рідна країна) усвідомлення себе у ньому	<p>Знати свій рід, шанувати і любити своїх батьків, та інших членів сім'ї, надавати їм допомогу у веденні домашнього господарства, розуміти і виконувати свої домашні обов'язки; знати традиції своєї школи, відомих її випускників;</p> <p>Дотримуватися правил поведінки учня, берегти шкільне майно, з повагою ставитися до вчителів та інших працівників школи, доброзичливо та уважно ставитися до своїх однокласників і шкільних товаришів, відповідально ставитися до доручень учителів;</p> <p>Мати уявлення про національну державну символіку (прапор, герб, гімн), національні риси українців; брати участь у відзначенні державних і народних свят, відчувати гордість за свою Батьківщину; висловлювати патріотичні почуття. бережно і шанобливо ставитися до будь-яких проявів життя;</p> <p>Берегти майно, прилади і речі, які є втіленням людської праці</p> <p>Учні з глибокими порушеннями зору повинні: мати уявлення про територію і кордони України, її економіку, етнічний і демографічний склад населення, культуру, державний устрій.</p>
ЛЮДИНА СЕРЕД ЛЮДЕЙ	
Взаємодія людей у сім'ї, колективі, у суспільстві	<p>Мати уявлення про правила співжиття людей у сім'ї, колективі;</p> <p>Знати, як поводитися в гостях і бути гостинним; чемно і доброзичливо ставитися до знайомих і сусідів, брати участь у сімейних (родинних) святах і обрядах;</p> <p>Мати уявлення про загальновизнані права людини та рівноправність, обов'язки батьків і дітей; знати про основні правопорушення поширені серед дітей та юридичну відповідальність за них, уміти відповідати за свої вчинки;</p>

ЗМІСТ ОСВІТИ	ВИМОГИ ДО РІВНЯ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ПІДГОТОВКИ УЧНІВ
	Виконувати правила товаришування; розуміти такі риси людини, як скромність, поступливість, обов'язковість, прагнути виховувати їх у себе, Уміти взаємодіяти з іншими людьми.
КУЛЬТУРА	
Елементи культурно-історичного середовища (пам'ятки архітектури, народного мистецтва, національні герої, визначні діячі культури)	Мати уявлення про основні історичні пам'ятки свого регіону, національних героїв, визначних діячів культури; брати участь в охороні природних та історичних пам'яток свого регіону
Природознавча лінія НЕЖИВА ПРИРОДА	
Речовини	Мати уявлення про необхідність речовин для життя рослин і тварин; знати звідки рослини і тварини отримують необхідні речовини Учні з порушеннями зору повинні: мати уявлення про молекулярну будову речовин, знати про існування твердих, рідких, газоподібних речовин.
Три агрегатні стани речовини	Знати та уміти наводити приклади різних агрегатних станів води; уміти відрізнити твердий, рідкий та газоподібний стан води базуючись на найпростіших характеристиках
Повітря, вода, гірські породи, ґрунт	Мати уявлення про склад і властивості повітря; склад і властивості ґрунтів, різноманітність ґрунтів, утворення ґрунтів, склад гірських порід; знати про корисні копалини, їх видобування та використання; знати яку роль відіграють у господарській діяльності людини вода, гірські породи, ґрунти; Знати про охорону води, ґрунту, гірських порід; уміти досліджувати їх окремі властивості
Сонце – головне джерело енергії на Землі. Енергія палива, вітру, рухомої води. Електроенергія	Мати уявлення про енергоносії (сонячне випромінювання, вітер, кам'яне вугілля, нафта, природний газ, рухома вода); теплові процеси (нагрівання тіл, випаровування і кипіння води), уміти вимірювати температуру повітря і води, знати способи та вміти зберігати тепло і електроенергію в побуті Учні з порушеннями зору повинні: уміти спостерігати і порівнювати теплові, світлові відчуття.
ЖИВА ПРИРОДА	
Організм	Мати уявлення про властивості організмів (живлення, дихання, виділення, розмноження, ріст, розвиток, рух, старіння), знати зовнішню будову рослин і тварин; уміти спостерігати за живими організмами, їх поведінкою, процесами життєдіяльності; за планом виконувати найпростіші дослідження для виявлення росту, розвитку і поведінки організмів; вміти відрізнити живий організм від неживого. Учні з порушеннями зору повинні уміти записувати результати своїх спостережень.
Індивідуальний розвиток рослин, тварин, людини	Мати уявлення про особливості розвитку рослин, тварин, людини, залежність їх розвитку від впливу зовнішнього середовища; знати, що організм здатний розвиватися, рости, старіти; уміти сприймати навколишній світ різними органами чуттів; знати про необхідність використовувати заняття фізкультурою для вироблення правильної постави, ходи; дотримуватися режиму харчування; виконувати правила особистої гігієни та гігієни оселі

ЗМІСТ ОСВІТИ	ВИМОГИ ДО РІВНЯ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ПІДГОТОВКИ УЧНІВ
Рослини, тварини Людина	Мати уявлення про ознаки пристосування рослин до умов середовища, в якому вони живуть; уміти розрізняти дерева, кущі, трав'янисті рослини, культурні рослини, уміти розмножувати рослини відомими способами, доглядати за рослинами й тваринами у куточку живої природи, на навчально-дослідній ділянці; уміти розрізняти комах, риб, земноводних, плазунів, ссавців (звірів), свійських тварин; знати основні органи людини, умови, які необхідні для здоров'я людини; про шкідливість алкоголю, нікотину, наркотиків для здоров'я; уміти надавати долікарську медичну допомогу при незначних травмах (ударах, порізах, опіках тощо); розпізнавати свій та інших людей емоційний стан (радість, страх, гнів), розуміти свої почуття та переживання; виконувати правила збереження здоров'я
Взаємозв'язки у природі	Знати про сезонні зміни у природі, про взаємодію людини і природи; про цінність природи для життя людини (матеріальна, пізнавальна, гігієнічна, естетична), про залежність життя людей від стану навколишнього середовища, дотримуватися правил поведінки у природі, уміти встановлювати найпростіші зв'язки у природі: неживий, живий, між живою і неживою природою
Земля – планета Сонячної системи	Описувати природні об'єкти, явища на основі власних спостережень.
Природні компоненти, явища процеси.	Мати уявлення про Сонячну систему, добове обертання і річний рух Землі навколо Сонця.
Форма Землі.	Мати уявлення про форму Землі.
Різноманітність природи на Землі.	Мати уявлення про форми земної поверхні, багатства земних надр.
Охорона і збереження Землі – завдання людства.	Мати уявлення про екологічні проблеми Землі (забруднення морів, океанів, знищення чисельності та різноманітності видів рослин, тварин, забруднення земної поверхні побутовим сміттям, промисловими відходами).
НАША БАТЬКІВЩИНА — УКРАЇНА	
Українці серед народів світу.	Усвідомлювати себе частиною Українського народу, виявляти повагу до нього та до інших народів світу.
Розташування України	Уміти показувати розташування України на фізичній карті світу
Різноманітність природи України	Мати уявлення про форми земної поверхні, багатства земних надр, водойми, знати назви найбільших міст, річок, озер України. Учні з порушеннями зору повинні знати розташування природних зон на території України, особливості рослинного і тваринного світу кожного з них; уміти пояснювати причини різноманітності природних зон, виявляти ознаки пристосування рослин і тварин кожної природної зони до умов зовнішнього середовища, порівнювати погодні умови, рослин, тварин, та працю людей природних зон; розповідати про кожну природну зону за наданим планом, користуватися картою природних зон України.
Господарська діяльність	Мати уявлення про різні види господарської діяльності людей на території України; традиційні заняття населення України. Учні з порушеннями зору повинні мати уявлення про різні види господарської діяльності людей в кожній природній зоні; уміти пояснювати причини, що впливають на зайнятість населення кожної природної зони України.
Збережемо природу України	Мати уявлення про природоохоронну діяльність в Україні, Червону книгу України; державні заповідники України.

ЗМІСТ ОСВІТИ	ВИМОГИ ДО РІВНЯ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ПІДГОТОВКИ УЧНІВ
РІДНИЙ КРАЙ	
Мій рідний край на карті України	Уміти показувати розташування свого краю на карті України; мати уявлення про минуле свого краю.
Різноманітність природи рідного краю	Уміти розпізнавати форми земної поверхні своєї місцевості (рівнина, гора, яр); знати корисні копалини, водойми своєї місцевості; знати природні угруповання (ліс, лука, озеро, болото), і сільськогосподарські угіддя (сад, город, поле); уміти спостерігати за сезонними змінами в житті рослин, тварин у своїй місцевості; знати, які заходи вживаються для охорони ґрунтів, корисних копалин, водойм у своїй місцевості, брати в них посильну участь; дотримуватися народних традицій у взаємовідносинах людини з природою; уміти передбачати погоду на основі атмосферних явищ та за народними прикметами
Збереження природи рідного краю	Мати уявлення про природоохоронну діяльність у своїй місцевості, знати назви рослин, тварин свого краю, занесених до Червоної книги України; шанобливо ставитися до природних багатств, виконувати правила поведінки в природі; брати посильну участь у природоохоронній діяльності Учні з порушеннями зору повинні уміти оцінювати основні зміни форми земної поверхні в результаті роботи вітру, води та діяльності людини; володіти найпростішими методами визначення стану забруднення довкілля.
МЕТОДИ ПІЗНАННЯ ПРИРОДИ	
Спостереження, дослід, практична робота	Уміти спостерігати за об'єктами природи, виконувати досліді і практичні роботи із незначною допомогою вчителя, знати призначення деяких приладів (бінокль, підзорна труба, термометр, флюгер), уміти користуватися ними
Корекційно-розвивальна лінія	
Сенсомоторний розвиток	Учні повинні уміти використовувати зорове, тактильне, слухове сприймання під час засвоєння природничих знань. Учні з порушеннями зору повинні уміти використовувати слух, залишковий зір, дотик під час вивчення природних об'єктів; уміти обстежувати об'єкти за допомогою дотику і збереженого зору за відповідним алгоритмом; мати навички просторового орієнтування. Учні з порушеннями слуху повинні уміти слухо-зоро-вібраційно сприймати звернене мовлення, орієнтуватися в ситуації спілкування. Учні з ДЦП, із ЗПР повинні уміти застосовувати зорове сприймання під час аналізу об'єктів природи (натуральні, наочно зображені), мати навички просторового орієнтування.
Розвиток пізнавальної діяльності	Учні повинні застосовувати прийоми мислительної діяльності: аналізуюче спостереження, порівняння, узагальнення, класифікацію під час вивчення об'єктів та явищ природи; уміти встановлювати найпростіші зв'язки у природі: неживий, живий, між неживою і живою природою; за планом виконувати найпростіші досліді. Учні із ЗПР повинні уміти зосереджуватися під час виконання навчального завдання; уявляти послідовність та результат поетапного проведення досліді з опорою на інструкцію; утримувати в пам'яті мету діяльності; здійснювати контроль та регуляцію власних дій під час проведення практичних робіт, дослідів; доводити розв'язання завдання до завершення. Учні з порушеннями зору повинні уявляти образи природних об'єктів; уміти розв'язувати завдання в образному плані.

ЗМІСТ ОСВІТИ	ВИМОГИ ДО РІВНЯ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ПІДГОТОВКИ УЧНІВ
Мовленнєвий розвиток	<p>Учні повинні знати назви природних об'єктів й уміти ними оперувати; уміти розповідати про природні та суспільні явища; мовленнєво опосередковувати дії з об'єктами вивчення: аналіз, порівняння, класифікацію; пояснювати найпростіші причинно-наслідкові та цільові зв'язки природних та суспільних явищ; спілкуватися із соціальним та природним оточенням.</p> <p>Учні з порушеннями мовлення повинні засвоїти лексику, яка опосередковує програмові природничі знання; уміти співвідносити її з реальними об'єктами живої та неживої природи, методами та діями дослідження природи (спостереження, дослід, практична робота). Уміти зв'язано і послідовно висловлюватися, описувати спостереження, етапи проведення дослідів, практичної роботи; міркувати у вигляді суджень й умовиводів; робити висновки; ставити запитання до вчителя і товаришів, спілкуватися під час виконання практичних колективних завдань.</p>
Особистісний розвиток	<p>Учні повинні позитивно ставитися до результатів навчання; володіти достатнім рівнем самостійності, прагненням досягти найвищих результатів у процесі вивчення природи; уміти взаємодіяти з найближчим соціальним оточенням.</p>

III. 1. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ З ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ “ЛЮДИНА І СВІТ”

■ ДЛЯ УЧНІВ З ПОРУШЕННЯМИ ЗОРУ

„ Я і Україна”

Рівні	Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів
Початковий	<p>Самостійне впізнання добре відомих предметів відбувається дуже повільно і зі значними помилками. З допомогою вчителя відповідає на запитання однослівними відповідями; виявляє нечіткі знання матеріалу, який потребує не тільки запам'ятовування, але й осмислення; не вміє розкрити сутність явищ. Під час засвоєння навчального матеріалу учень потребує суттєвої стимуляції, зовнішнього контролю. Важко переключається з одного виду діяльності на інший.</p> <p>Байдуже ставиться до праці, навчання; не розуміє такі якості особистості як скромний, чуйний, охайний, не прагне дотримуватися правил культури поведінки.</p> <p>Неспроможний самостійно приготуватися до занять; під час виконання завдань у зошиті, практичних робіт потребує постійної допомоги учителя.</p>
Середній	<p>Учень на репродуктивному рівні може відтворити незначну частину навчального матеріалу. Працюючи з наочністю, як правило, допускає багато зайвих рухів.</p> <p>З допомогою учителя може охарактеризувати предмет чи явище;</p> <p>Виявляє інтерес до навчальної діяльності; потребує постійної активізації, контролю, у тому числі для виконання моральних правил (правила культурної поведінки серед природи, в громадських місцях).</p> <p>Спостереження, досліди, практичні роботи, завдання у зошиті виконує зі значною допомогою учителя.</p>
Достатній	<p>Учень в основному послідовно, самостійно відтворює навчальний матеріал, допускаючи окремі неточності. За незначної допомоги ілюструє відповідь прикладами з підручника, власних спостережень; визначати окремі суттєві ознаки об'єкта, порівнювати їх; встановлювати взаємозв'язки у природі, між людиною і природою, виправляти допущені помилки.</p> <p>Виявляє позитивне ставлення до навчання, доброзичливе ставлення до своїх однокласників і шкільних товаришів; прагне дотримуватися моральних правил.</p> <p>Під час виконання дослідів, практичної роботи, завдань у зошиті потребує часткового контролю з боку учителя.</p> <p>Позитивно ставиться до навчання, до своїх однокласників і шкільних товаришів, прагне дотримуватися правил культури поведінки.</p>
Високий	<p>При обстеженні знайомої наочності діяльність учня характеризується вибірковістю, з різко обмеженим обсягом дотикових дій. Учень правильно відповідає на запитання. Не помиляється у відтворенні конкретних відомостей; вміє застосовувати здобуті знання; практично навести приклади з підручника, пояснює найпростіші закономірності природних і суспільних явищ.</p> <p>Виявляє пізнавальний інтерес до навколишнього світу, морально-ціннісне ставлення до природи, до людей; висловлює своє ставлення до події, вчинку.</p> <p>Самостійно виконує досліди, практичні роботи, може робити висновки.</p>

Природознавство

Рівні	Бали	Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів
Початковий	1-3	<p>Знання учня обмежуються елементарними уявленнями, які він відтворює у вигляді окремих об'єктів природи та окремих зовнішніх зв'язків між об'єктами.</p> <p>Навчально-пізнавальними вміннями володіє на рівні копіювання зразка способу діяльності.</p> <p>Досліди і практичні роботи виконує поетапно, за детальною інструкцією і при постійній допомозі з боку учителя.</p> <p>Повторює оцінні судження про об'єкти і явища природи, поведінки свою і інших у природі, не усвідомлюючи їх суті.</p>
Середній	4-6	<p>Учень засвоїв природничі знання в формі загальних уявлень і понять. З допомогою учителя, підручника може наводити приклади об'єктів, явищ живої і неживої природи, фрагментарно їх характеризувати. Під час характеристики об'єктів, явищ, поряд з суттєвими ознаками виділяти несуттєві.</p> <p>Навчально-пізнавальними вміннями володіє на рівні виконання способу діяльності за зразком.</p> <p>Спостереження може провести за конкретними знайомими об'єктами природи, застосовуючи попередньо вивчений детальний план під керівництвом учителя. Досліди і практичні роботи виконує з допомогою учителя. Називає прилади, може пояснити їх призначення.</p> <p>Оцінні судження повторює, окремі може елементарно аргументувати.</p>
Достатній	7-9	<p>Учень засвоїв природничі знання у формі понять: відтворює їх зміст, ілюструє прикладами з підручника.</p> <p>Разом з усіма істотними ознаками понять може назвати кілька неістотних. Встановлює засвоєні внутрішні понятійні зв'язки.</p> <p>Навчально-пізнавальними вміннями володіє на рівні виконання способу діяльності за зразком (аналогією).</p> <p>Спостереження може провести за невеликою групою знайомих, подібних між собою об'єктів природи. Цілеспрямовано сприймає зовнішні ознаки та властивості об'єктів, виділені зовнішні зв'язки між ними, називає їх, з допомогою учителя робить висновок спостереження.</p> <p>Досліди і практичні роботи виконує під керівництвом із незначною допомогою учителя. Часткові висновки про їх результати робить самостійно. Називає призначення приладів, етапи виконання досліду чи практичної роботи.</p> <p>Оцінні судження висловлює як свої власні, аргументує їх.</p>
Високий	10-12	<p>Учень засвоїв природничі поняття. Правильно дає їх визначення, називає істотні ознаки. Відповідь ілюструє засвоєними прикладами. Встановлює засвоєнні внутрішньо-понятійні і міжпонятійні зв'язки, пояснює їх. Розпізнає об'єкти природи, які охоплюються засвоєним поняттям. Під час відповіді може незначною мірою перебудувати засвоєний зміст, не порушуючи засвоєних зв'язків у ньому.</p> <p>Навчально-пізнавальними вміннями володіє на рівні застосування зразка способу діяльності в умовах зміненої ситуації.</p> <p>Може самостійно провести спостереження. Цілеспрямовано сприймає зовнішні ознаки об'єктів, зовнішні зв'язки, порівнює їх, робить висновки. Самостійно виконує досліди і практичні роботи. Робить висновки про результати і способи їх виконання.</p> <p>Висловлює оцінні судження про об'єкти природи, поведінку свою й інших у природі. Для аргументації використовує поряд з природознавчими і нормативними знаннями, життєвий досвід.</p>

■ ДЛЯ УЧНІВ ІЗ ЗАТРИМКОЮ ПСИХІЧНОГО РОЗВИТКУ*

„Я і Україна”

Рівні	Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів
Початковий	<p>Учень з допомогою вчителя може розпізнати і показати об'єкти природного і суспільного оточення.</p> <p>З допомогою вчителя відповідає на запитання однослівними відповідями; виявляє нечіткі знання матеріалу, який потребує не тільки запам'ятовування фактів, а й їх мислення; не вміє розкрити сутність явищ.</p> <p>Не виявляє на практиці ставлення до праці, до людей, до навчання, не вміє доглянути кімнату, рослину, допомогти дорослим; змішує ознаки різних якостей, особистості (скромний і старанний, добрий і чуйний, охайний і чепурний, чесний і справедливий тощо), не прагне дотримуватись моральних правил.</p> <p>Неспроможний самостійно спостерігати, приготуватися до занять; під час виконання практичних робіт, дослідів, завдань у зошиті потребує постійної допомоги вчителя.</p>
Середній	<p>Учень на репродуктивному рівні може відтворити незначну частину навчального матеріалу.</p> <p>З допомогою учителя може охарактеризувати предмет чи явище;</p> <p>Виявляє інтерес до навчальної діяльності; потребує постійної активізації, контролю, у тому числі для виконання моральних правил (правила культурної поведінки серед природи, в громадських місцях; відповідальне ставлення до громадських доручень, своїх та чужих речей, громадського майна.</p> <p>Спостереження, досліді, практичні роботи, завдання у зошиті виконує зі значною допомогою учителя</p>
Достатній	<p>Учень в основному послідовно, самостійно відтворює навчальний матеріал, допускаючи окремі неточності.</p> <p>За незначної допомоги вчителя може: ілюструвати відповідь прикладами з підручника, власних спостережень; визначати окремі суттєві ознаки об'єкта, порівнювати їх; встановлювати взаємозв'язки у природі, між людиною і природою, виправляти допущені помилки.</p> <p>Виявляє позитивне ставлення до навчання, доброзичливе ставлення до своїх однокласників і шкільних товаришів; прагне дотримуватися моральних правил.</p> <p>Під час виконання дослідів, практичної роботи, завдань у зошиті потребує часткового контролю з боку вчителя.</p>
Високий	<p>Учень правильно відповідає на запитання. Не помиляється у відтворенні конкретних відомостей; вміє застосовувати здобуті знання практично, навести приклади з підручника, пояснює найпростіші закономірності природних і суспільних явищ.</p> <p>Виявляє пізнавальний інтерес до навколишнього світу, морально-ціннісне ставлення до природи, до людей; висловлює своє ставлення до події, вчинку.</p> <p>Самостійно виконує досліді, практичні роботи, може робити висновки; дотримується вимог щодо оформлення записів у зошиті.</p>

* Можуть використовуватися для оцінювання навчальних досягнень учнів з ДЦП та порушеннями мовлення.

Природознавство

Рівні	Бали	Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів
Початковий	1-3	<p>Знання учнів обмежуються елементарними уявленнями, які він відтворює у вигляді окремих об'єктів природи та окремих зовнішніх зв'язків між об'єктами.</p> <p>Навчально-пізнавальними вміннями володіє на рівні копіювання зразка способу діяльності.</p> <p>Досліди і практичні роботи виконує поетапно, за детальною інструкцією і при постійній допомозі з боку вчителя.</p> <p>Повторює оцінні судження про об'єкти і явища природи, поведінку свою і інших у природі, не усвідомлюючи їх суті.</p>
Середній	4-6	<p>Учень засвоїв природничі знання у формі загальних уявлень і понять. З допомогою учителя, підручника може наводити приклади об'єктів, явищ живої і неживої природи, фрагментарно їх характеризувати. Під час характеристики об'єктів, явищ, поряд з суттєвими ознаками виділяє несуттєві.</p> <p>Навчально-пізнавальними вміннями володіє на рівні виконання способу діяльності за зразком.</p> <p>Спостереження може провести за конкретними знайомими об'єктами природи, застосовуючи попередньо вивчений детальний план під керівництвом учителя.</p> <p>Досліди і практичні роботи виконує з допомогою учителя. Висновки повторює. Називає прилади, може пояснити призначення деяких з них.</p> <p>Оцінні судження повторює, окремі може елементарно аргументувати.</p>
Достатній	7-9	<p>Досліди і практичні роботи виконує під керівництвом із незначною допомогою учителя. Часткові висновки про їх результати робить самостійно. Називає призначення приладів, етапи виконання досліду чи практичної роботи.</p> <p>Окремі оцінні судження висловлює як свої власні, аргументує їх.</p>
Високий	10-12	<p>Учень засвоїв природничі поняття. Правильно дає їх визначення, називає істотні ознаки. Відповідь ілюструє засвоєними прикладами. Встановлює засвоєнні внутрішньопонятійні і міжпонятійні зв'язки, пояснює їх. Розпізнає об'єкти природи, які охоплюються засвоєним поняттям. Під час відповіді може незначною мірою перебудувати засвоєний зміст, не порушуючи засвоєних зв'язків у ньому.</p> <p>Навчально-пізнавальними вміннями володіє на рівні застосування зразка способу діяльності в умовах зміненої ситуації.</p> <p>Може самостійно провести спостереження. Цілеспрямовано сприймає зовнішні ознаки об'єктів, зовнішні зв'язки, порівнює їх, робить висновки. Самостійно виконує досліди і практичні роботи. Робить висновки про результати і способи їх виконання.</p> <p>Висловлює оцінні судження про об'єкти природи, поведінку свою й інших у природі. Для аргументації використовує поряд з природознавчими і нормативними знаннями, життєвий досвід.</p>

■ ДЛЯ УЧНІВ З ПОРУШЕННЯМИ СЛУХУ

„ Я і Україна ”

Рівні	Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів
Початковий	<p>Учень з допомогою вчителя може розпізнати об'єкти природного і суспільного оточення; виявляє нечіткі знання матеріалу.</p> <p>Під керівництвом дорослих дотримується режиму дня, користується навичками самообслуговування, виконує доручення по догляду за приміщенням, кімнатними рослинами та свійськими тваринами</p>
Середній	<p>Учень на репродуктивному рівні може відтворити незначну частину навчального матеріалу (з допомогою вчителя).</p> <p>Доповнює і уточнює свою відповідь з допомогою вчителя.</p> <p>Виявляє епізодичний інтерес до навчальної діяльності; потребує постійної активізації, контролю, у тому числі для виконання правил поведінки (поведінки серед природи, в громадських місцях; правила збереження свого здоров'я; відповідальне ставлення до громадських доручень, громадського майна тощо).</p> <p>Потребує допомоги вчителя у проведенні спостережень, практичних робіт, виконання завдань у зошиті</p>
Достатній	<p>Учень послідовно, логічно з мінімальною допомогою вчителя відтворює навчальний матеріал, але допускає окремі неточності.</p> <p>За незначної допомоги вчителя відповідь ілюструє прикладами з підручника, власних спостережень; визначає окремі суттєві ознаки об'єктів, порівнює їх, встановлює взаємозв'язки у природі; з мінімальною допомогою вчителя виправляє допущені помилки.</p> <p>Виявляє позитивне ставлення до навчання, доброзичливе та уважне ставлення до своїх однокласників і шкільних товаришів; прагне дотримуватись моральних правил.</p> <p>Виявляє здатність самостійно виконувати прості досліди, практичні роботи, завдання у зошиті</p>
Високий	<p>Учень правильно відповідає на запитання. Відтворює конкретні відомості, вміє застосувати здобуті знання в нестандартних ситуаціях, встановити причинно-наслідкові зв'язки; пояснює найпростіші закономірності природних і суспільних явищ (переважно усною мовою).</p> <p>Виявляє стійкий інтерес до пізнання навколишнього світу, морально-ціннісне ставлення до природи, до людей, до самого себе; висловлює своє ставлення до події, вчинку; обгрунтовує свої дії, передбачає їх наслідки тощо.</p> <p>Самостійно виконує досліди, практичні роботи, обгрунтовує висновки; оформляє записи у зошиті.</p>

Природознавство

Рівні	Бали	Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів
Початковий	1-3	<p>Знання учнів обмежуються елементарними уявленнями, які він відтворює у вигляді окремих об'єктів природи та окремих зовнішніх зв'язків між об'єктами.</p> <p>Навчально-пізнавальними вміннями володіє на рівні копіювання зразка способу діяльності. Досліди і практичні роботи виконує поетапно, за детальною інструкцією і при постійній допомозі з боку вчителя.</p> <p>Повторює оцінні судження про об'єкти і явища природи, поведінку свою і інших у природі, не усвідомлюючи їх суті.</p>
Середній	4-6	<p>Учень засвоїв природничі знання у формі загальних уявлень і понять. З допомогою учителя, підручника може наводити приклади об'єктів, явищ живої і неживої природи, фрагментарно їх характеризувати. Під час характеристики об'єктів, явищ, поряд з суттєвими ознаками виділяє несуттєві.</p> <p>Навчально-пізнавальними вміннями володіє на рівні виконання способу діяльності за зразком. Спостереження може провести за конкретними знайомими об'єктами природи, застосовуючи попередньо вивчений детальний план під керівництвом учителя</p> <p>Досліди і практичні роботи виконує з допомогою учителя. Висновки повторює. Називає прилади, може пояснити призначення деяких з них.</p> <p>Оцінні судження повторює, окремі може елементарно аргументувати.</p>
Достатній	7-9	<p>Учень засвоїв природничі знання у формі понять; відтворює їх зміст, ілюструє прикладами з підручника. Разом з усіма істотними ознаками понять може назвати кілька неістотних. Встановлює засвоєні внутрішньо понятійні зв'язки.</p> <p>Навчально-пізнавальними вміннями володіє на рівні виконання способу діяльності за зразком (аналогією).</p> <p>Спостереження може провести за невеликою групою знайомих, подібних між собою об'єктів природи, попередньо вивчивши наданий план. Цілеспрямовано сприймає зовнішні ознаки та властивості об'єктів, виділені зовнішні зв'язки між ними, називає їх, з допомогою учителя робить висновок спостереження.</p> <p>Досліди і практичні роботи виконує під керівництвом із незначною допомогою учителя. Часткові висновки про їх результати робить самостійно. Називає призначення приладів, етапи виконання дослідів чи практичної роботи.</p> <p>Окремі оцінні судження висловлює як свої власні, аргументує їх.</p>
Високий	10-12	<p>Учень засвоїв природничі поняття. Правильно дає їх визначення, називає істотні ознаки. Відповідь ілюструє засвоєними прикладами. Встановлює засвоєні внутрішньопонятійні і міжпонятійні зв'язки, пояснює їх. Розпізнає об'єкти природи, які охоплюються засвоєним поняттям. Під час відповіді може незначною мірою переструктурувати засвоєний зміст, не порушуючи засвоєних зв'язків у ньому.</p> <p>Навчально-пізнавальними вміннями володіє на рівні застосування зразка способів діяльності в умовах, які вимагають їх перебудови в значною мірою змінених ситуаціях.</p> <p>Спостереження може провести за групою об'єктів природи одного класу. План спостереження складає з допомогою учителя. Цілеспрямовано сприймає зовнішні ознаки об'єктів, зовнішні зв'язки, порівнює їх, робить висновки.</p> <p>Досліди і практичні роботи виконує за інструкцією. Робить часткові і загальні висновки про результати і способи їх виконання. Називає основні приклади та їх призначення.</p> <p>Висловлює оцінні судження про об'єкти природи, поведінку свою й інших в природі. Для аргументації використовує поряд з природознавчими і нормативними знаннями, життєвий досвід.</p>

ОСВІТНЯ ГАЛУЗЬ

«МИСТЕЦТВО»

IV. ОСВІТНЯ ГАЛУЗЬ «МИСТЕЦТВО»

Галузь „Мистецтво” поєднує різні види мистецтв, що забезпечує цілісну систему початкових знань, на основі якої формуються естетична культура та загальні уявлення про способи та засоби художнього відтворення дійсності. На початковому етапі навчання домінуюча роль належить активній художній діяльності і творчому самовираженню дітей у різних видах мистецтва. Мета галузі – розвиток в учнів особистісно-ціннісного ставлення до мистецтва, здатності до сприймання, розуміння і створення художніх образів, формування потреби у творчій самореалізації, самовдосконаленні.

В умовах інтегрованого навчання основні завдання галузі полягають у залученні дітей з порушеннями психофізичного розвитку до самостійної творчої діяльності та співдіяльності (в якості глядача, слухача), зокрема, в музичному, образотворчому, хореографічному мистецтвах, формуванні цілісного художнього світосприйняття, системи естетичних ідеалів і смаків, почуття причетності до культурних надбань людства.

Значущість мистецьких дисциплін для дітей з порушеннями психофізичного розвитку визначається широкими можливостями корекції пізнавальної діяльності, емоційно-вольової, рухової сфер; навчання мови й удосконалення мовлення, розвитку слухового та зорового сприймання. Мистецтво є стимулом для напруження компенсаторних навичок, воно стимулює доступні для формування фізичні та психічні функції, розвиваючи через них і ті, що недоступні для безпосереднього впливу. Мистецтву належить рушійна роль у формуванні соціально адаптаційних якостей особистості (підвищується самооцінка, впевненість у собі, формується сенс життя, набуваються соціальні навички і вміння, а також і профорієнтаційні).

Галузь “Мистецтво” охоплює окремі предмети: “Музичне мистецтво”, “Візуальне (образотворче) мистецтво”, “Хореографічне мистецтво (ритміка)”, “Театральне мистецтво”, “Екранні види мистецтва”. Домінуючим залишаються музичне та візуальне мистецтва, у зміст яких інтегруються елементи інших курсів (театрального та екранних видів мистецтв). Засвоєння знань, умінь і навичок, передбачених у курсі освітньої галузі “Мистецтво”, може відбуватися через запровадження міжпредметних зв’язків, об’єднаних уроків та об’єднаних курсів. Доцільним є взаємозв’язок цієї освітньої галузі з іншими галузями (наприклад з читанням, технологіями тощо). Це дасть змогу розширити уявлення, збагатити світогляд, сприятиме сенсорному, емоційному та інтелектуальному розвитку учнів, компенсації та відновленню порушених функцій.

МУЗИЧНЕ МИСТЕЦТВО

Зважаючи на значний корекційно-компенсаторний, розвивально-виховний, емоційно-естетичний, оздоровчо-терапевтичний потенціал музики, діти з особливостями психофізичного розвитку мають змогу не лише опанувати відповідні знання, уміння й навички, а й творчо самореалізовуючись, природно й ефективно соціалізуватися у мікрогрупі класу (школи). Музична компетентність є комплексним результатом опанування змісту галузі і набувається у процесі вивчення початків теорії та історії музики, під час співу, слухання музичних творів, гри на доступних інструментах тощо. Відповідно у змісті галузі виділено такі змістові лінії: понятійно-естетичну, діяльнісну, корекційно-розвивальну.

Понятійно-естетична лінія передбачає розуміння і засвоєння, практичне використання відповідного обсягу термінів, необхідного для побудови власних висловлювань в межах теми та для виконання інструкцій вчителя; збагачення знань про світове і національне музичне мистецтво, закладання основ музичної та виконавської культури, формування загальнокультурного досвіду, естетичних смаків, реалізацію творчих потенцій, залежно від потреб і можливостей дитини, гармонізацію особистості, вироблення позитивних особистісних якостей.

Діяльнісна лінія забезпечує музичну освіченість учнів на елементарному рівні, обсяг і рівень знань, умінь і навичок (доступний для дітей з особливостями психофізичного розвитку, враховуючи ступінь порушення тих чи інших функцій), виконавську і творчу активність, розвиток творчих можливостей, формування орфо-епічних навичок і норм під час відтворення текстів, виконання пісень, розвиток і корекцію граматичної будови мови у різних видах діалогічно-ситуативного мовлення.

Корекційно-розвивальна лінія виконує коригуючу, стимулюючу, розвивальну, профілактичну, оздоровчо-терапевтичну функції. Вона спрямована на своєчасне виявлення та виправлення порушень в емоційно-вольовій, пізнавальній сфері, мисленнєвій діяльності.

Для дітей з порушеннями мовлення особливе значення має корекція та розвиток мовленнєво-комунікативних умінь і навичок (під час декламування, співу тощо), збагачення активного словника відповідними словами-поняттями, формування і розвиток виражальних засобів мовлення (ритму, інтонації, темпу, логічного наголосу, гучності голосу), удосконалення артикуляційних навичок тощо. Доцільно об'єднувати музичні заняття і зайняття з логоритміки, що спрямована на формування у дітей темпоритмічних і артикуляційних навичок (виконання спеціальних мовно-рухових вправ, розвиток дихальної системи, артикуляційного апарату та ін. під наглядом чи за рекомендаціями логопеда) (див рекомендації до предмета "Ритміка").

Для дітей із затримкою психічного розвитку передбачається розвиток психічних механізмів і функцій, коригуючий вплив на певні психічні процеси, що гальмують пізнавальний розвиток.

Для дітей з порушеннями слухом доцільне поєднання музичного мистецтва із заняттями ритмікою (хореографією) (див рекомендації до предмета "Ритміка"). Якщо ж ступінь зниження слуху дає змогу дитині сприймати музичний матеріал не лише на вібраційному рівні, то за рекомендаціями сурдопедагога слід використовувати індивідуальні вправи з розвитку слухового сприймання з використанням електроакустичної апаратури.

Для дітей з порушеннями зору корекційно-компенсаторний вплив музики забезпечує виправлення й уточнення неповноцінних уявлень про довкілля, спричинених зоровою недостатністю, спонукає до використання інших збережених аналізаторів (дотику, слуху, кінестетичних відчуттів, залишкового зору), послаблює фрустрації через активну участь в колективній та індивідуальній творчості.

Для дітей з порушеннями опорно-рухового апарату, з огляду на несформованість рухових навичок і вмінь, недостатність більш складних моторних функцій, необхідних для навчальної діяльності (зорово-моторної координації, просторового аналізу, синтезу, праксису), порушення мовлення, дрібної моторики, гіперкінези та ін., корекційна робота має спрямовуватися на подолання цих явищ з використанням усіх можливих засобів музичного мистецтва (доцільне поєднання з ритмікою, логоритмікою за рекомендаціями логопеда, інструктора ЛФК, реабілітолога).

ЗМІСТ ОСВІТИ	ВИМОГИ ДО РІВНЯ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ПІДГОТОВКИ УЧНІВ
Понятійно-естетична лінія	
Слухове сприймання і розуміння повідомлень вчителя, опанування мовленнєвих умінь, накопичення понятійно-термінологічного запасу в межах навчальних тем, елементарні знання з теорії та історії музики	Уміти зосереджено слухати; адекватно сприймати теоретичний навчальний матеріал; розуміти і запам'ятовувати комплекс музичних слів-понять і термінів за темами. Уміти відповідати на запитання, брати участь у обговоренні тематичного матеріалу. Для дітей з порушеннями слуху Виконувати словесні інструкції вчителя, знати ключові терміни і слова-поняття, сприймати їх на слухо-зоровій основі. Для дітей з порушеннями мовлення Опанувати граматично правильне мовлення у процесі навчально-діалогічного спілкування
Місце музики в житті людини. Національна музична культура, її значення	Розуміти і вміти пояснити місце та значення музики в житті людей, для їхнього духовного збагачення. Усвідомлювати, що національне музичне мистецтво є невід'ємною частиною світової культури
Виховання культури слухача та виконавця	Уважно, з інтересом слухати музику, дотримуючись відповідних правил поведінки. Висловлювати своє ставлення до виконання музичних творів. Для дітей з порушеннями слуху Залежно від ступеня зниження слуху (проявів первинного розладу у дітей з порушеннями опорно-рухового апарату) – матеріал і діяльність, доступні для сприйняття і виконання

ЗМІСТ ОСВІТИ	ВИМОГИ ДО РІВНЯ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ПІДГОТОВКИ УЧНІВ
Опанування навичок взаємодії у процесі колективної діяльності	<p>Дотримуватись етичної поведінки в процесі колективної виконавської діяльності; прислухуватись до співу (гри) товаришів під час спільного виконання творів.</p> <p>Для дітей з порушеннями слуху</p> <p>Залежно від ступеня зниження слуху (проявів первинного розладу у дітей з порушеннями опорно-рухового апарату) – матеріал і діяльність, доступні для сприйняття і виконання</p>
Діяльнісна лінія	
Усні висловлювання на визначену тему	<p>Визначати тему, оформлювати думку згідно мовних норм (орфоепічних, лексичних, граматичних); уміти близько до змісту почутої навчальної інформації переказувати її доступно і послідовно.</p> <p>Для дітей з порушеннями мовлення, для дітей з порушеннями слуху</p> <p>Уміти користуватися просодичними (інтонація, темп, ритм, логічний наголос) та екстралінгварними (міміка, жести) засобами</p>
Тексти пісень, музично-дидактичних ігор, навчальні тексти	<p>Вміти декламувати і співати різні навчальні тексти, дотримуючись правил вокальної і мовленнєвої орфоєпії.</p> <p>Вміти визначати і пояснювати головну думку тексту; намагатися використовувати слова-поняття, музичні терміни у відповідях, діалогічно-ситуативному мовленні на уроці.</p> <p>Для дітей з порушеннями слуху</p> <p>Залежно від ступеня зниження слуху – засвоєння матеріалу, участь у діяльності, доступних для сприймання і виконання</p>
Розвиток дикційних і вокальних навичок: відповідної рухливості артикуляційного апарату, дихання	<p>Виконання одноголосних (двоголосних) нескладних пісень, дотримуючись округлої манери звуковедення, дихання за короткими музичними фразами.</p> <p>Для дітей з порушеннями слуху</p> <p>Залежно від ступеня зниження слуху – матеріал і діяльність, доступні для сприйняття і виконання</p> <p>Для дітей з порушеннями мовлення</p> <p>Виконання спеціальних вправ (призначених логопедом)</p>
Розвиток слуху, почуття ритму	<p>Вміти ритмічно і чисто співати, відтворювати добре знайомі мелодії, ритми або їх фрагменти.</p> <p>Для дітей з порушеннями слуху</p> <p>Спеціальні вправи з розвитку слухового сприймання</p>
Гра на дитячих шумових, українських народних інструментах (доступних для дітей цього віку) відповідно до індивідуальних можливостей	<p>Уміти відтворювати прості ритми; ритмічний супровід до вивчених пісень (доступні інструменти). Для дітей з порушеннями слуху</p> <p>Залежно від ступеня зниження слуху (проявів первинного розладу у дітей з порушеннями опорно-рухового апарату) – матеріал і діяльність, доступні для сприйняття і виконання, вправи для розвитку дрібної моторики</p>
Драматизація пісень, дитячих ігор	<p>Мати уявлення про єдність художнього слова, музики, пантомімічних рухів у процесі драматизації. Уміти емоційно, образно передавати у рухах найпростіші характери персонажів.</p> <p>Для дітей з порушеннями слуху, для дітей з порушеннями зору</p> <p>Залежно від ступеня зниження слуху, зору (проявів первинного розладу у дітей з порушеннями опорно-рухового апарату) – матеріал і діяльність, доступні для сприйняття і виконання</p>

ЗМІСТ ОСВІТИ	ВИМОГИ ДО РІВНЯ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ПІДГОТОВКИ УЧНІВ
Корекційно-розвивальна лінія	
Сенсомоторний розвиток	<p>Уміти користуватися збереженими аналізаторами (слухом, дотиком, нюхом, залишковим зором, кінстетичним відчуттям) у процесі опанування навчального матеріалу.</p> <p>Уміти передавати рухами, голосом емоційно-образні характеристики певного персонажу відповідно до мелодії. Засвоєння всіх типів корекційно-оздоровчих вправ, самостійне їх виконання.</p> <p>Для дітей з порушеннями зору</p> <p>Уміти розрізняти на слух (вібраційно) музичні звуки, шуми, звуки живої і неживої природи.</p> <p>Музично-звукова стимуляція слухового аналізатора та слухової пам'яті музично-терапевтичними засобами.</p> <p>Для дітей з порушеннями слуху</p> <p>Сприймати музичні звернення, ритм мелодій</p>
Корекція просторових уявлень, координація рухів	<p>Самостійно виконувати вправи на розвиток координації рухів, просторової пам'яті. Уміти орієнтуватися у репетиційному (сценічному) просторі.</p> <p>Для дітей з порушеннями зору</p> <p>Уміти візуально-дотиково орієнтуватись у мікропросторі та обстежувати наочні об'єкти.</p> <p>Для дітей з порушенням опорно-рухового апарату</p> <p>Уміти виконувати комплекси релаксаційних вправ, вправ на розвиток дрібної моторики, координацію рухів</p>
Пізнавальна діяльність. Розумовий розвиток	<p>Усунення прогалин у знаннях і уявленнях; стимуляція мисленнєвої діяльності музично-звуковими засобами та комплексним впливом музично-естетичної діяльності. Уміти свідомо заучувати пісні, рухи (під час інсценізації). Аналізувати нескладні музичні твори.</p> <p>Для дітей з порушеннями слуху, для дітей з порушеннями опорно-рухового апарату</p> <p>Відтворювати різні види рухів, узгоджувати їх з ритмічною пульсацією музики</p>
Мовленнєвий розвиток	<p>Уміти виконувати під музику логопедичні вправи та вправи для удосконалення дикційних і вокальних навичок.</p> <p>Для дітей з порушеннями слуху</p> <p>Розуміти інструкції педагога</p>
Особистісний розвиток	<p>Виявляти позитивне емоційне ставлення до сприймання музичних творів</p>

ОБРАЗОТВОРЧЕ МИСТЕЦТВО

Образотворче мистецтво – особлива форма пізнання та відображення навколишньої дійсності у процесі сприймання, емоційного переживання, осмислення та художнього відтворення. Воно поєднує різні види художньої діяльності: графіку, живопис, скульптуру, архітектуру, декоративно-прикладне мистецтво.

Важливість образотворчого мистецтва для інтелектуального та сенсорного розвитку дитини з особливостями психофізичного розвитку полягає в тому, що під час художньо-зображувальної діяльності формуються прийоми спостереження, детального аналізу предметів та явищ, відтворення їх у малюнках, скульптурі, макетах тощо, розвиваються взаємокоординованість зору і рухів, пам'ять, просторові уявлення, естетичні смаки.

Специфічність образотворчого мистецтва для дітей з особливостями психофізичного розвитку визначається широкими можливостями цього навчального предмета щодо корекції та компенсації пізнавальної, емоційно-вольової та рухової сфер учнів, формування їхнього мислення та мовлення.

Мета курсу “Образотворче мистецтво” полягає у розвитку естетичних почуттів, розуміння прекрасного в мистецтві та навколишній дійсності; використанні на практиці засвоєних образотворчих знань, умінь і навичок для творчої самореалізації.

У процесі вивчення курсу “Образотворче мистецтво” розв'язуються такі **навчально-виховні завдання**: вивчення основ художньо-образного відображення дійсності засобами графіки, живопису, скульптури, декоративно-прикладного мистецтва; розвиток мислення, мовлення, емоційно-вольової та рухової сфер учнів у процесі творчої діяльності; розвиток творчих здібностей, художнього смаку, спостережливості, творчої уяви та образного мислення, формування практичних образотворчих навичок; корекція і розвиток пізнавальної діяльності учнів, формування сенсорних умінь і навичок.

Відповідно у змісті галузі виділено такі змістові лінії: понятійно-естетичну, діяльнісну, корекційно-розвивальну.

Понятійно-естетична лінія спрямована на засвоєння учнями доступних понять з галузі, вироблення вмінь сприймати, аналізувати та оцінювати твори різних жанрів образотворчого мистецтва, збагачення знань про світове й національне образотворче мистецтво, формування загальнокультурного досвіду, гармонізації особистості, позитивних особистісних якостей.

Діяльнісна лінія забезпечує опанування основ образотворчої діяльності, обсяг і рівень знань, умінь і навичок (доступний для дітей з особливостями психофізичного розвитку, враховуючи ступінь порушення тих чи інших функцій), розвиток здібностей, реалізацію творчих потенцій, залежно від потреб і можливостей особистості.

Корекційно-розвивальна лінія виконує коригуючу, стимулюючу, розвивальну, профілактичну, оздоровчо-терапевтичну функції і спрямована на розвиток вторинно ушкоджених психічних сфер.

На заняттях з образотворчого мистецтва дітей з особливостями психофізичного розвитку слід спеціально навчати аналізуючого обстеження предметів та їх заміників, спостереження предметів, процесів і явищ довкілля за допомогою збережених аналізаторів, розвивати розуміння форми, будови предметів; формувати вміння графічно зображувати об'єкти з природи, по пам'яті, за уявою, знання основ побудови малюнка; навчати користуватися малюнком під час вивчення різних предметів, у процесі трудового навчання, практичної діяльності; вчити сприймати зображення і співвідносити їх із природою; ознайомлювати з видатними творами живопису, графіки, скульптури, архітектури та прикладного мистецтва (з урахуванням своєрідності сприймання).

Для дітей із затримкою психічного розвитку у корекційно-розвивальній лінії враховано типові порушення пізнавальної активності, особливості розумової та мовленнєвої діяльності, емоційно-вольової сфери, а відтак, корекційні заходи педагог має спрямовувати на розвиток умінь зосереджуватися, визначати послідовність дій та кінцевий результат; контролювати свою діяльність та усно коментувати її.

Для дітей з розладами мовлення важливим є розвиток дрібної моторики, формування навичок мовленнєвого супроводу діяльності (на різних її стадіях), розширення словникового запасу за рахунок нової термінології.

Для дітей з порушеннями слуху корекційно-розвивальною лінією передбачається формування й удосконалення мовленнєвих умінь і навичок, засвоєння відповідної термінології, розвиток слухового сприймання, конкретизацію уявлень про певні об'єкти.

Для дітей з порушеннями зору важливими корекційно-розвивальними завданнями є розвиток слуху, дотикових і м'язових відчуттів, використання залишкового зору під час сприймання художніх творів і створення власних; конкретизація уявлень про об'єкти, які сприймаються; формування навичок просторового орієнтування для виконання відповідних дій образотворчого характеру.

Для дітей з порушеннями опорно-рухового аналізатора, які крім розладів рухової сфери мають порушення слухового, зорового, тактильного, кінестетичного сприймання, зорово-моторної координації, просторового орієнтування, недостатність мовленнєвої діяльності необхідні корекційно-розвивальні заходи, спрямовані на розвиток загальної і дрібної моторики; уміння визначати властивості об'єктів, спираючись на зорові, тактильні, слухові відчуття, вироблення навичок орієнтуватися у просторі, корекцію та розвиток мовлення.

ЗМІСТ ОСВІТИ	ВИМОГИ ДО РІВНЯ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ПІДГОТОВКИ УЧНІВ
Понятійно-естетична лінія	
<p>Художньо-естетичне сприймання дійсності.</p> <p>Сприймання творів образотворчого мистецтва (українського та світового).</p> <p>Особливості образотворчого мистецтва.</p> <p>Значення образотворчого мистецтва в житті людей</p>	<p>Виявляти емоційне ставлення до естетичного у навколишньому світі, творах мистецтва; мати уявлення про особливості образотворчого мистецтва, роль та місце мистецтва у житті людей, особливості роботи художника; знати найвидатніших митців та їхні твори.</p> <p>Для дітей з порушеннями зору</p> <p>Уміти, використовуючи залишковий зір, або одночасно дотиково та з допомогою слова вчителя сприймати різні види образотворчого мистецтва, уявляти і називати зображені предмети, процеси, явища</p>
<p>Аналіз творів образотворчого мистецтва</p>	<p>Аналізувати на елементарному рівні твори мистецтва, визначати емоційне забарвлення, виявляти емоційне ставлення до них.</p> <p>Для дітей з порушеннями зору</p> <p>Уміти на елементарному рівні аналізувати кольорові, контурні, силуетні малюнки, схеми, графічну символіку, твори мистецтва, здійснювати сенсорну та інструментальну оцінку об'єктів зображення, аргументовано висловлювати своє емоційно-оцінне ставлення</p>
<p>Основні види візуального мистецтва: живопис, графіка, скульптура, архітектура, декоративно-прикладне мистецтво.</p> <p>Основні жанри образотворчого мистецтва.</p> <p>Художня творчість</p>	<p>Знати назви основних жанрів візуального мистецтва, мати уявлення про їх властивості; самостійне творче самовираження у різних видах візуального мистецтва.</p> <p>Для дітей порушеннями зору</p> <p>Уміти на елементарному рівні аналізувати кольорові, контурні, силуетні малюнки, схеми, графічну символіку, твори мистецтва, здійснювати сенсорну та інструментальну оцінку об'єктів зображення, аргументовано висловлювати своє емоційно-оцінне ставлення до них</p>
Діяльнісна лінія	
<p>Навчально-репродуктивні та творчі роботи в об'ємі, на площині; декоративно-прикладна діяльність.</p> <p>Основні техніки образотворчого мистецтва</p>	<p>Опанувати на елементарному рівні образотворчу грамоту. Самостійно виконувати практичні завдання по пам'яті, за уявою, за зразком та з природи, на площині, в об'ємі; знати основні техніки та засоби виразності в образотворчому мистецтві.</p>

ЗМІСТ ОСВІТИ	ВИМОГИ ДО РІВНЯ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ПІДГОТОВКИ УЧНІВ
Сприймання і розуміння кольорових, контурних, силуетних малюнків, схем, ілюстрацій, різних зображень предметів у певній послідовності	<p>Розрізняти зображення, виконані на основі геометричних фігур і простих плоских предметів, уявляти і називати за малюнком предмет, процес, явище. Знати елементарні закони перспективи і зображувальні правила.</p> <p>Для дітей з порушеннями зору</p> <p>Уміти орієнтуватися на площині, розрізняти крапки за кольором і величиною, візуально і дотиком визначати типи ліній (вертикальні, горизонтальні, паралельні, похилі), диференціювати їх за довжиною, шириною, формою (прямі, ламані, хвилясті, спіральні, замкнені, дугоподібні).</p>
Художній образ і дійсність	<p>Застосовувати засоби виразності у творчій роботі, використовувати у практичній діяльності основні техніки образотворчого мистецтва. З допомогою вчителя створювати художній образ у різних видах і жанрах образотворчого мистецтва.</p> <p>Для дітей з порушеннями зору</p> <p>Уміти застосовувати засоби виразності у самостійній і творчій роботі, окомірну та дотикову оцінку предметів, їх зображень, використовувати у практичній діяльності основні техніки образотворчого мистецтва</p>
Корекційно-розвивальна лінія	
Сенсомоторний розвиток	<p>Вміти активно та усвідомлено сприймати твори образотворчого мистецтва, їх колір, форму, матеріал, текстуру використовуючи всі збережені аналізатори. Вправлятися у розвиткові дрібної моторики пальців та кисті руки. Вміти орієнтуватися у творчому просторі.</p> <p>Уміти користуватися усіма збереженими аналізаторами під час сприймання творів мистецтва та їх відтворення.</p> <p>Для дітей з порушеннями зору</p> <p>Активно обстежувати об'єкти зображуваної діяльності за допомогою дотику, збереженого зору; здійснювати візуально і дотиково обстеження об'єктів, зображення предметів, окомірну і дотикову оцінку довжини, розміру, відстані тощо; уміти точно, повно, самостійно виконувати всі рухові дії, застосувати технічні і зображувальні прийоми образотворчої діяльності, дотримуватися пропорцій; уміти фіксувати погляд на обстежуваному об'єкті, виділяти його елементи, диференціювати розпізнавальні ознаки, просторове розташування</p>
Розвиток пізнавальної діяльності	<p>Виявляти пізнавальний інтерес до творів образотворчого мистецтва. Вміти аналізувати їх, виділяти в них основні змістові чи конструктивні частини, вміти порівнювати їх на полісенсорній основі. Розвивати образну та асоціативну пам'яттю, мислення</p>
Мовленнєвий розвиток	<p>Уміти правильно та з дотриманням мовних норм висловити свої думки, переживання, враження, наміри щодо сприймання чи виготовлення творів образотворчого мистецтва. Виразити за допомогою мовлення послідовність виконання дій перед, у момент чи після здійснення образотворчої діяльності.</p> <p>Для дітей з порушеннями зору</p> <p>Правильно називати об'єкти образотворчої діяльності; мати про них конкретні уявлення, співвідносити слово з реальним об'єктом.</p> <p>Для дітей з порушеннями слуху</p> <p>Знати слова словосполучення, терміни, фрази, які відображають специфіку курсу, використовувати її у процесі творчої діяльності, словесно позначати свої дії, планувати діяльність</p>
Особистісний розвиток	<p>Виявляти позитивне емоційне ставлення до творів образотворчого мистецтва. Виявляти акуратність, старанність та наполегливість в оволодінні образотворчою технікою та художньо-естетичними знаннями</p>

РИТМІКА

Ритміка (хореографічне мистецтво) — один з курсів комплексної освітньої галузі “Мистецтво”. Оскільки в основу цієї галузі покладено принцип поєднання різних видів мистецтв, опанування знань про які є підґрунтям формування цілісної картини культурного простору, мета, зокрема, предмету “Ритміка” полягає у розвитку особистісно-ціннісного ставлення до хореографічного мистецтва, розумінні і створенні художніх образів засобами руху і танцю, творчій самореалізації.

Для дітей з особливостями психофізичного розвитку, які навчаються в загальноосвітніх закладах, заняття з ритміки мають дещо більше значення, ніж для їхніх здорових ровесників. Фізичний стан організму є першоосновою успішного загального розвитку дитини. У процесі рухової діяльності дитина пізнає світ і саму себе, удосконалює функціонування всіх збережених аналізаторів, розвиває вміння користуватися залишковими (слухом, зором). Рухи, у музичному супроводі, сприяють формуванню і розвитку психічних функцій, через них здійснюється практичний зв'язок із навколишнім світом, вони справляють значний вплив на становлення певних структур мозку. Скорочення м'язів покращує кровообіг і в кору головного мозку надходять нервові імпульси, що підвищують її тонус. Ритмічні вправи забезпечують оперативність мислення, активізацію сприймання, пам'яті, мислення, пластичність нервової системи; гармонійний розвиток усіх фізіологічних систем (серцево-судинної, дихальної, нервової, опорно-рухового та артикуляційного апарату), просторової орієнтації, дрібної моторики; підвищення опірності організму різноманітним захворюванням.

Окрім цього на заняттях ритмікою (хореографічним мистецтвом) виховуються естетичні почуття, вміння мовою рухів і танцю висловлювати почуття, розвивається артистизм, творча уява. Все вищезазначене є завданнями, які розв'язуються під час занять ритмікою.

Виходячи з мети і завдань у змісті предмету “Ритміка” виділено такі змістові лінії: понятійну, діяльнісну, корекційно-розвивальну.

Понятійно-естетична лінія передбачає ознайомлення учнів з відповідними поняттями і термінами, які необхідні для виконання інструкцій вчителя під час музично-ритмічної діяльності, розкриває своєрідність хореографічного мистецтва, практичне використання слів-понять та мистецьких термінів у навчальних висловлюваннях.

Діяльнісна лінія забезпечує знання, вміння і навички, передбачені у змісті галузі, розвиток і демонстрацію творчих здобутків (у межах психофізичних можливостей дітей).

Корекційно-розвивальна лінія ґрунтується на взаємодії музики, рухів у спеціально розробленій системі заходів корекційно-попереджувального та розвивального впливів.

Для дітей з порушеннями мовлення предмет “Ритміка” має особливе значення, оскільки він охоплює й **логоритміку**, спрямовану на формування темпоритмічних та артикуляційних навичок (виконання спеціальних мовно-рухових вправ), корекцію та розвиток просторових уявлень, дихальної та серцево-судинної систем, координованості рухів, синхронності у роботі різних систем організму (рухової, мовленнєвої, дихальної).

Для дітей з порушеннями слуху музично-ритмічні заняття мають важливе корекційно-розвивальне значення. Під час занять відбувається естетичне виховання дітей, розвиток слухового та вібраційного сприймання, звуковимовних навичок, удосконалюються рухові здібності. Особливе місце відводиться фонетичній ритміці – системі рухових вправ на основі взаємодії слухового, мовно-рухового та рухового аналізаторів, що спрямовані на нормалізацію мовленнєвого дихання. Це сприяє плавності та виразності мовлення, автоматизації звуковимовних навичок.

Для дітей з порушеннями опорно-рухового апарату у корекційно-розвивальній лінії закладено коригуючу, стимулюючу, профілактичну та оздоровчо-лікувальну функції. Особливості розвитку цих дітей (порушення психомоторних функцій, загальної, дрібної моторики; мовленнєвих функцій; сенсорно-перцептив-

них функцій (утруднення просторової орієнтації) потребують певних заходів щодо усунення цих явищ та розвитку відповідних умінь і навичок. Реабілітолог та інструктор ЛФК добирають спеціальні вправи, які виконуються на заняттях з ритміки.

Для дітей з порушеннями зору заняття з ритміки розкривають можливості розвитку просторової орієнтації, усувають відчуття скутості і боязні простору, власних рухів, запобігають гіподинамії, дають відчуття причетності до колективу і творчості. Вправи, які мають виконуватися на заняттях, повинні призначатися лікарем-офтальмологом (з огляду на охоронний режим для зору).

Для дітей із затримкою психічного розвитку заняття з ритміки виконують ще й релаксаційну роль, розвивають емоційно-вольову сферу, стимулюють психічні процеси, розумовий розвиток, усувають почуття меншовартості.

ЗМІСТ ОСВІТИ	ВИМОГИ ДО РІВНЯ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ПІДГОТОВКИ УЧНІВ
Понятійно-естетична лінія	
Терміни і поняття хореографічного мистецтва. Мовлення	Знати ключові слова і терміни. Для дітей порушеннями мовлення Уміти зосереджувати увагу, розуміти словесні інструкції та персональні методичні поради щодо засвоєння теоретичних знань і практичних умінь. Знати правила і прийоми виконання різних рухів, ритмічних вправ. Володіти мовленнєвими уміннями (орфоепічними, артикуляційними, лексичними, граматичними, просодичними тощо), пов'язаними з ритмічно-руховою діяльністю Для дітей з порушеннями слуху Сприймати специфічні терміни на слухо-зоровій основі. Виконувати за словесною інструкцією учителя вправи, запам'ятовувати їх послідовність, називати їх; узгоджувати рухи тіла, міміку, пантоміміку з вимовою слів.
Роль і місце хореографії та ритміки в житті людини	Мати уявлення про значення і корисність танцювальної та ритмічно-рухової діяльності у житті людей; використовувати музично-рухові навички під час культурних заходів у школі. Уміти закріплювати отримані рухові навички і за необхідності використовувати їх у різних сферах життєдіяльності
Правила гігієни, правила поведінки на заняттях з ритміки	Знати й дотримуватися правил гігієни, вміти одягати відповідний костюм, знати правила поведінки на ритміко-рухових заняттях
Особливості українського національного танцю, танців інших народів	Мати уявлення про особливості українського фольклору, зокрема, танцю; інших національних танців
Зв'язок хореографічного мистецтва з іншими видами мистецтва	Мати уявлення про зв'язок танцю з іншими видами мистецтва
Діяльнісна лінія	
Орієнтація у просторі	Уміти самостійно орієнтуватись у залі в процесі рухової діяльності Для дітей з порушеннями слуху, для дітей з порушеннями зору. Визначати локалізацію джерела звуку на слухо-вібраційній основі
Елементарні відомості про будову тіла; назви частин тіла; напрями руху	Знати будову тіла, назви частин тіла; напрями, руху.
Специфіка дихання під час виконання різних ритмічно-рухових вправ	Уміти керувати диханням під час виконання рухів різної складності, у різному темпі (під час ритмодекламації, складних рухових комбінацій).

ЗМІСТ ОСВІТИ	ВИМОГИ ДО РІВНЯ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ПІДГОТОВКИ УЧНІВ
<p>Загальнорозвивальні вправи на зміцнення і розслаблення певної групи м'язів; розвиток пластичності, сили, рівноваги, комплексні вправи з предметами, знаряддям, дитячими шумовими інструментами; мовно-ритмічні і музично-ритмічні ігри; ритміко-гімнастичні вправи; імпровізація рухів під музику; хореографічні рухи, танці. Практичне засвоєння їх у процесі сприймання і виконання</p>	<p>Уміти виконувати (в межах програми) будь-які рухи, вправи, ігри, танці, передаючи настрій твору, зміни в характері, темпі, ритмічному малюнку, динаміці; відтворювати ритмічний малюнок нескладних музичних творів знайомими засобами. Вміти виконувати комбіновані рухові дії (ритмодекламацію з маршируванням, ритмодекламацію (спів) з грою на дитячих шумових інструментах). Передавати характерними рухами образи.</p>
<p>Танцювальна культура. Прості жанрові танці та танцювальні ігри</p>	<p>Знати елементи танців різного жанру та хореографічні етюди, основні елементи класичного, народного, сучасних бальних танців.</p>
<p>Колективно-порядкові та ритмічно-рухові вправи</p>	<p>Знати правила та самостійно виконувати колективно-порядкові та ритмічно-рухові вправи; узгоджувати рухи із засобами музичної виразності, розслабляти і напружувати м'язи; дотримуватися правильної постави.</p>
<p>Ритміко-гімнастичні вправи, ігри</p>	<p>Виконувати вивчені ритміко-гімнастичні вправи (з предметами та без них), ігри.</p>
<p>Формування і розвиток цілісного сприймання рухових дій: гімнастичних, хореографічних, пантомімічних; злагодженість їх виконання під музику.</p>	<p>Уміти цілісно сприймати різноманітні рухові композиції.</p> <p>Для дітей з порушеннями зору</p> <p>Використовувати знайомі рухи під час виконання ритмічно-рухових імпровізацій відповідно до темпу і характеру музики.</p>
<p>Корекційно-розвивальна лінія</p>	
<p>Сенсомоторний розвиток</p>	<p>Сприймати музичні звернення, ритм мелодій</p>
<p>Розвиток пізнавальної діяльності</p>	<p>Відтворювати різні види рухів, узгоджувати їх із метроритмічною пульсацією музики та рухами інших учнів</p>
<p>Мовленнєвий розвиток</p>	<p>Розуміти інструкції педагога</p>
<p>Особистісний розвиток</p>	<p>Виявляти наполегливість і старанність в осолодінні ритмічною діяльністю, емоційно-позитивне ставлення до занять з ритміки</p>

IV. 1. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ З ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ "МИСТЕЦТВО"

Окремі предмети освітньої галузі "Мистецтво" у початковій школі мають, здебільшого, розвивально-виховне спрямування. Відповідно оцінювання виконує переважно стимулюючо-мотиваційну функцію. Вчитель має, насамперед, сприяти формуванню в учнів навичок осмисленого сприймання довкілля, розвитку естетичних смаків, зростанню інтересу до різних видів мистецтв, виробленню здібності емоційно реагувати на твори мистецтва, стимулювати потребу у творчій самореалізації. Запобігання та подолання специфічних труднощів сприймання, формування відповідних уявлень, образної пам'яті – основні корекційні завдання курсу.

Система оцінювання навчальних досягнень учнів у цій освітній галузі ґрунтується винятково на позитивному ставленні до кожного учня, незалежно від його природних здібностей до того чи іншого виду мистецтва. Оцінюється не рівень невдач, недоліків, прорахунків, а рівень досягнень, компетенції як інтегрованого результату порівняно з попередніми досягненнями учня. До складу компетенцій у галузі мистецтва належать: ціннісно-інформаційна та комунікативна компетенції (уявлення та знання, ставлення та оцінки); діяльнісно-креативна (художньо-практичні вміння та навички, здатність застосовувати отримані знання, досвід практичної, зокрема й художньо-творчої діяльності).

Об'єктами перевірки та оцінювання є:

- обізнаність у сфері мистецтв – елементарні знання та уявлення про мистецтво, його види та жанри, основні поняття, терміни, творчість митців (мистецтвознавча пропедевтика);
- вміння і навички з практичної, художньої, творчої, музично-ритмічної діяльності **(для дітей з порушеннями слуху)**;
- вміння сприймати і розуміти (емоційно відчувати та усвідомлювати) твори мистецтв, висловлювати власне естетичне ставлення.
- вміння слухо-зоро-вібраційно сприймати, емоційно відчувати, супроводжувати елементарними рухами та мовленням музичні твори **(для дітей з порушеннями слуху)**; аналізувати твори мистецтва.

В оцінюванні досягнень учнів перевагу слід надавати перевірці практичних умінь і навичок. Основними видами оцінювання є тематичне (відповідно до тем конкретної програми, за якою працює педагог) і підсумкове (наприкінці навчального року). Поточне оцінювання не є обов'язковим, а заохочувальним.

При оцінюванні використовують індивідуальне опитування, групові та індивідуальні практичні завдання, ігрові ситуації. Засвоєння навчального тематичного матеріалу й оволодіння різними видами діяльності у галузі мистецтв мають різнорівневий характер. У підготовчому, 1-2 класах педагог визначає лише рівні засвоєння учнями матеріалу – початковий, середній, достатній, високий (безбальне оцінювання).

Введення оцінювання навчальних досягнень учнів за 12-бальною шкалою доцільно починати з 3 класу. У 3-4 класах, якщо знання та вміння учня повністю відповідають певному рівневі, ставиться найвищий бал цього рівня, за наявності окремих недоліків – оцінка знижується відповідно на 1-2 бали.

■ ДЛЯ УЧНІВ ІЗ ЗАТРИМКОЮ ПСИХІЧНОГО РОЗВИТКУ*

Образотворче мистецтво

Рівні	Бали	Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів
Початковий	1-3	Учень знає незначний обсяг тематичного матеріалу. Під керівництвом вчителя сприймає та відтворює окремі фрагменти художніх образів. В образотворчій діяльності демонструє елементарні вміння та навички; потребує постійної допомоги вчителя у вигляді детального, кількаразового пояснення. Художньо-образне мислення розвинуте на елементарному рівні
Середній	4-6	Учень здатний емоційно відчувати та усвідомлювати до половини обсягу художнього тематичного матеріалу. Матеріал в основному розуміє, але під час виділення та узагальнення істотних ознак потребує значної допомоги вчителя. Розуміння художньо-образотворчих завдань і кінцевого результату майбутньої образотворчої діяльності потребує зразка і планування. За допомогою вчителя здатний частково відтворювати тематичний матеріал в образотворчій діяльності. Правильність та свідомість графічних навичок недостатні. Художньо-образне мислення розвинуте недостатньо
Достатній	7-9	Учень здатний емоційно відчувати та усвідомлювати більшу частину художнього тематичного матеріалу. Матеріал розуміє, може виділити істотні ознаки, узагальнити. Виконує аналогічні художньо-образотворчі завдання. В окремих випадках потребує незначної допомоги вчителя. Має задовільний рівень правильності та свідомості графічних навичок
Високий	10-12	Учень здатний емоційно відчувати та усвідомлювати художній тематичний матеріал у межах навчальної програми. В змозі використовувати набуті знання й уміння для виконання художньо-образотворчих завдань (з елементами творчості). Вміє узагальнювати, робити висновки. Нові завдання виконує самостійно. Має достатній рівень правильності та свідомості графічних навичок, розвинуте художньо-образне мислення

Музичне мистецтво

Рівні	Бали	Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів
Початковий	1	Учень сприймає музичні твори на частковому рівні, не може їх характеризувати, відсутні елементарні навички та вміння у практичній музичній діяльності
	2	Учень володіє незначним обсягом тематичного матеріалу, розуміє елементарну музичну термінологію, небагатослівно її характеризує
	3	Учень сприймає та виконує окремі фрагменти простих музичних творів, недостатньо сформоване художньо-образне мислення, відтворює незначний обсяг тематичного матеріалу
Середній	4	Учень сприймає та частково виконує музичні твори на елементарному рівні, застосовує обмежений термінологічний та словниковий запас, використовує деякі знання спеціальної музичної термінології на практиці
	5	Учень відтворює деякі тематичні знання й уміння у знайомих ситуаціях. Частково володіє спеціальною музичною термінологією
	6	Учень володіє деякими навичками та уміннями, вміє проаналізувати чи виконати окремі знайомі музичні твори, недостатньо знає спеціальну музичну термінологію

Продовження на наступній сторінці

* Можуть використовуватися для оцінювання навчальних досягнень учнів з ДЦП та порушеннями мовлення.

Рівні	Бали	Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів
Достатній	7	Учень сприймає та відтворює основний обсяг музичного матеріалу, має недостатнє художнє мислення, непослідовно характеризує музичні твори, не вмiє самостійно зробити аналіз музичного твору
	8	Учень сприймає та виконує знайомі музичні твори, допускає термінологічні помилки, володіє значним обсягом тематичного матеріалу, непослідовно викладає свої думки, знання нестійкі
	9	Учень вмiє виконувати музичні твори, дає неповну характеристику змісту художньо-образного твору, бракує власних висновків, не завжди вмiє поєднувати музичні твори та життєві явища, недостатньо володіє спеціальною музичною термінологією
Високий	10	Учень володіє тематичним музичним матеріалом, але допускає неточності у використанні спеціальної музичної термінології і помилки при відтворенні музичного твору, потребує допомоги при аналізі
	11	Учень володіє тематичним матеріалом у межах програми, використовує набуті знання й уміння у знайомих ситуаціях, має деякі неточності в знаннях спеціальної музичної термінології, застосовує здобуті знання у деяких нових музичних завданнях
	12	Учень має добрі знання й уміння з тематичного музичного матеріалу, усвідомлює та демонструє знання спеціальної музичної термінології, самостійно використовує знання в певних нових ситуаціях

■ ДЛЯ УЧНІВ З ПОРУШЕННЯМИ СЛУХУ

Образотворче мистецтво

Рівні	Бали	Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів
Початковий	1-3	Учень під керівництвом учителя здатний на елементарному рівні розуміти, емоційно відчувати незначний обсяг тематичного матеріалу; може частково відтворювати його у практичній діяльності (знати основні кольори, добирати необхідні інструменти та матеріал)
Середній	4-6	Учень з частковою допомогою вчителя здатний розуміти, емоційно відчувати частину тематичного матеріалу; може із частковою допомогою вчителя (за зразком) відтворювати тематичний матеріал у практичній діяльності
Достатній	7-9	Учень з епізодичною допомогою вчителя здатний повністю розуміти, емоційно відчувати та узагальнювати тематичний матеріал; може свідомо застосувати його у практичній діяльності. Самостійно використовує необхідні матеріали та інструменти для практичної діяльності. Художньо-образне мислення розвинуто достатньо
Високий	10-12	Учень самостійно здатний емоційно відчувати, узагальнювати тематичний матеріал; засвоїв грамоту малювання і використовує її у практичній діяльності; знає і свідомо застосовує відповідні правила образотворчої діяльності; знає видатні твори національного та характерні риси художньо-образного відображення дійсності

Музичне мистецтво та ритміка*

Рівні	Бали	Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів
Початковий	1-3	Учень володіє незначним обсягом тематичного матеріалу. За допомогою вчителя: може передати пантомімічно елементи музичних творів; відтворити музичні розміри за наслідуванням. Учень наслідує з допомогою вчителя елементарні рухи. Виявляє недостатньо сформовані творчі вміння та навички
Середній	4-6	Учень з частковою допомогою вчителя декламує елементи пісні під музику та може висловлювати мовленнєвий (усно, жестово) матеріал у помірному темпі. Передає пантомімічними рухами доступні образи програмних музичних творів за зразком. Орієнтується на найгучніше звучання та вібраційне відчуття; знає деякі музичні інструменти
Достатній	7-9	Учень здатний сприймати, за епізодичної допомоги вчителя, музичні характеристики: (темп, динаміка звучання, звуки); допускає незначні термінологічні помилки; знає і вміє використовувати найважливіший тематичний матеріал. Самостійно впізнає та розрізняє види музичного виконання: спів, оркестр. Уміє співвідносити темпоритмічні особливості музики з власними рухами та мовленням (від окремих звуків до цілісних висловлювань)
Високий	10-12	Учень володіє теоретичними знаннями і здатний самостійно відтворювати різними засобами зразки ритмічних малюнків. Розрізняє засоби музичної виразності, сприймає та адекватно реагує. Виразно декламує пісні (усно та жестово) під музику з використанням фонетичної ритміки

* Див. особливості вивчення курсів “Музичне мистецтво” та “Ритміка” дітьми з порушеннями слуху.

■ ДЛЯ УЧНІВ З ПОРУШЕННЯМИ ЗОРУ

Музичне мистецтво

Класи	Рівні	Бали	Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів
1-2 3-4	Початковий	— 1	Учень частково сприймає, розуміє, емоційно відчуває деяку частину музично-теоретичного матеріалу, має збіднений понятійний і термінологічний запас, демонструє недостатньо розвинений музичний слух, художньо-образне мислення, погано розвинені навички та вміння музично-виконавської діяльності
1-2 3-4		— 2	Учень володіє незначною частиною теоретичного матеріалу, недостатньо розуміє характер і художні образи музичних творів, виявляє вміння і навички музично-виконавської діяльності зумовлені малорозвиненим музичним слухом, голосовим апаратом; може частково чисто інтонувати пісню, відтворювати ритмічні малюнки простих творів на дитячих шумових і звуковисотних інструментах. Спроможний оцінювати твори так: подобаються – не подобаються. Термінологічний і словниковий запас дає змогу викласти думку на елементарному рівні
1-2 3-4		— 3	Учень здатний правильно сприймати і виконувати, відтворювати в рухах прості за будовою, художньо-образним задумом музичні твори. Користується обмеженим понятійно-термінологічним словником. Знає незначну частину навчального матеріалу
1-2 3-4	Середній	— 4	Учень здатний неповністю сприймати і відтворювати більшу частину навчального матеріалу (за зразком учителя). Навчальний матеріал засвоює без особливих труднощів. Демонструє теоретичні знання і виконавські навички на задовільному рівні. Недостатньо розвинена художньо-образна. Не може достатньою мірою актуалізувати понятійно-термінологічний словник.
1-2 3-4		— 5	Учень має певний обсяг музичних знань, навичок, умінь, які дають йому змогу на середньому рівні сприймати і виконувати нескладні за будовою та змістом музичні твори. Не завжди може аналізувати та передавати у виконавській діяльності художньо-образні задуми автора, характер твору. Музичний слух піддатливий для розвитку. Понятійно-термінологічні знання використовує частково
1-2 3-4		— 6	Учень виявляє знання і розуміння основних художньо-тематичних положень, але не завжди вміє самостійно зробити аналіз, порівняння, висновки. Може сприймати та відтворювати за зразком значну частину тематичного матеріалу. Має недостатньо сформоване художньо-образне мислення, не завжди послідовно та логічно характеризує музичні твори, розповідь потребує уточнення, додаткових запитань; має збіднений словниково-термінологічний запас
1-2 3-4	Достатній	— 7	Учень запам'ятовує найважливіші положення навчального матеріалу, але знання нестабільні, припускається незначних помилок. За допомогою вчителя переносить попередні знання і навички на розучування нових творів. Сприймає і демонструє музичні твори на достатньому рівні, але аналіз здійснює непереконливо, неаргументовано. Має перспективу подальшого позитивного розвитку
1-2 3-4		— 8	Учень навчається відповідно до програмних вимог, виконує й аналізує музичні твори, демонструє достатній обсяг музичних знань і навичок, але має стереотипне мислення, не завжди може порівнювати аналогічний тематичний матеріал із іншими видами мистецтва; художньо-образне мислення недостатньо розвинене. Знижено асоціативне мислення (відшукування подібного в особистому досвіді, оточуючому середовищі). Недостатньо володіє понятійно-термінологічним словником, використовує його з нагадування вчителя

Класи	Рівні	Бали	Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів
1-2 3-4		— 9	Учень має міцні знання, але під час відтворення навчального матеріалу допускає поодинокі неточності, які потребують несуттєвого виправлення, доповнення. Припускається незначних помилок (звуквисотних, ритмічних) у процесі виконання музичних творів, під час аналізу, узагальнення навчального матеріалу. Потребує підтримки з боку вчителя. Охоче займається музичними видами діяльності, бере участь у святах, концертах
1-2 3-4	Високий	— 10	Учень своєчасно опановує програмний матеріал, добре розуміє засоби музичної виразності в процесі слухання-сприймання музичних творів. Аргументовано висловлює свою думку, користуючись відповідною термінологією. Грає на якомусь музичному інструменті (навчається у гуртках, музичній студії), співає, має здібності до музичного виконавства. Самостійно переносить здобуті на уроці музичні досягнення в інші умови виконання (позашкільні, дозвілля). Емоційно демонструє свої творчі досягнення (під час співу, гри на інструментах, драматизації)
1-2 3-4		— 11	Учень своєчасно опановує програмний матеріал. Може самостійно розуміти нові твори, використовуючи засвоєні знання і музичні здібності. Має довготривалу музичну пам'ять, адекватно сприймає та аналізує музичні твори. У відповідях користується відповідною музичною термінологією та словами-поняттями, пов'язаними зі змістом творів. Добре грає, співає, точно виконуючи вказівки автора. Має перспективні музичні здібності до виконавської діяльності. Учень самостійно порівнює зміст музичних творів із творами інших видів мистецтва, подіями з особистого досвіду, може самостійно переносити музичні знання, навички, вміння в культурне проведення дозвілля
1-2 3-4		— 12	Учень активно й успішно навчається музики, творчо виконує завдання різного виду. Систематично розвиває свої музичні здібності в повному обсязі програми, володіє теоретичними і практичними навичками з усіх видів діяльності. Самостійно цікавиться новими музичними творами, виконуючи всі вимоги автора, користується додатковою літературою. Загальні знання з музикознавства перебільшують обсяг програми за рахунок інтересу до музичних засобів масової інформації, відвідування концертів, колекціювання творів музичної літератури. Учень адекватно сприймає та оцінює твори, використовуючи знання з елементарної теорії музики, знання з інших предметів. Володіє художньо-образним мисленням, узагальнює засоби виразності у процесі аналізу музичного матеріалу. Спроможний розв'язувати творчо-пошукові ситуації. Вільно володіє та доречно вживає музичну термінологію, слова-поняття. Зіставляє зміст музичного матеріалу з іншими видами мистецтв, діяльностей (літератури, образотворчого мистецтва, театру, ритміки, природознавства тощо), встановлює асоціативні зв'язки з особистим досвідом. Емоційно демонструє свої творчі досягнення, дає повну відповідь на поставлені запитання. Самостійно переносить здобуті на уроках музики знання в інші умови виконання (позашкільні, дозвілля)

Образотворче мистецтво

Рівні	Бали	Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів
Початковий	1-3	Учень здатний на елементарному рівні сприймати й усвідомити деяку частину характерних особливостей предметів (форми або величини, кольору, світлотіні, фактури, розташування в просторі); візуально або візуально-тактильно впізнає і називає об'єкт зображення; користується обмеженим понятійно-термінологічним запасом; читає зображення невпевнено, припускаючись багатьох неточностей; зображує деякі фрагменти або функціональні деталі малюнка за зразком, потребуючи при цьому значної допомоги вчителя; обмежено володіє найпростішими прийомами малювання (олівцем, крейдою, фарбами), ліплення, аплікації (за зразком і з готових елементів); самоконтроль і регуляція графічних рухів перебуває у стані становлення
Середній	4-6	Учень адекватно розуміє (емоційно сприймає та робить спроби усвідомити) значну кількість (близько половини) характерних особливостей предметів і знайомих природних явищ (дощ, сніг, пори року, поле, гори, ліс, тощо); легко впізнає і правильно називає об'єкт малювання; читає зображення з окремими неточностями, потребує деякої допомоги з боку вчителя; використовує знайому понятійно-термінологічну лексику; правильно зображує за зразком, словесним описом (виліплює, конструює) предмети, явища довкілля, припускаючись окремих неточностей; володіє найпростішими прийомами малювання (кольоровими олівцями, фарбами), ліплення, аплікації, застосовуючи з деякою допомогою вчителя прийоми різних мистецьких технік і засоби оздоблення виробів; має нечіткі уявлення про ритм, симетрію, пластику зображувальної діяльності; художньо-образне мислення розвинуто недостатньо; намагається контролювати власну діяльність, яка зрідка спричинює в учня естетичні переживання (задоволення й ін.)
Достатній	7-9	Учень здатний достатньо повно розуміти (адекватно сприймати й усвідомлювати, емоційно відчувати) тематичний матеріал, аналізувати, порівнювати й узагальнювати його; може пояснити етапність сприймання й читання зображення; користується вибіркоvim сприйманням й аналізом фрагментів зображеного чи зразка виробу; має достатній запас понятійно-термінологічної лексики, в цілому правильно її використовує; правильно зображує предмети, явища довкілля в малюнку, ліпленні, аплікації, орнаменті під керівництвом учителя, застосовуючи при цьому засвоєні прийоми і техніки, засоби оздоблення виробів; художньо-образне мислення достатньо розвинуте; вміє аргументувати власну думку, знаходити творчі підходи до процесу виконання завдань; загалом контролює власну образотворчу діяльність, виявляє в ній ритмічність рухів, симетрію форми, пластику
Високий	10-12	Учень достатньо глибоко розуміє (емоційно сприймає, відчуває й усвідомлює) тематичний матеріал і художні твори, здатний до їхнього аналізу-інтерпретації; виявляє й аргументує власне естетичне ставлення та дає естетичну оцінку, наводить приклади на їх підтвердження; вміє знаходити потрібну інформацію, аналізувати її та використовувати у різних видах образотворчої діяльності (малюнок, ліплення, декоративно-прикладна діяльність); учень користується адекватною термінологією, має поняття про читання зображень предметів довкілля; розрізняє і порівнює зображення предметів за формою, побудовою, величинними і просторовими відношеннями; самостійно малює і працює з палітрою (добирає потрібний колір і тон, відтінки кольору), виконує інші види образотворчої діяльності (ліпить, складає орнаменти, виконує аплікації, різні узори тощо) за власним задумом, використовуючи різні художні матеріали та інструменти, техніки малювання, скульптури, декоративно-прикладного мистецтва; художньо-образне мислення високо-розвинене (з елементами творчого ставлення), що дає учневі змогу використовувати асоціативні зв'язки і порівняння з різними видами мистецтв, знайомими художніми творами, життєвими явищами, логічно аргументує власну думку; учень є учасником шкільних виставок мистецьких виробів, учнівських конкурсів і олімпіад з образотворчого і декоративно-прикладного мистецтва.

ОСВІТНЯ ГАЛУЗЬ

«ТЕХНОЛОГІЇ»

V. ОСВІТНЯ ГАЛУЗЬ «ТЕХНОЛОГІЇ»

Освітня галузь має загальношкільний, загальнотехнічний характер і виконує пропедевтичну функцію щодо подальшого професійно-трудового навчання.

Державні вимоги до підготовки учнів з освітньої галузі “Технології” в початковій школі конкретизуються у змісті курсу “Трудове навчання”. Цей курс є невід’ємною складовою трудового навчання і виховання учнів початкової школи, у тому числі дітей з особливостями психофізичного розвитку, які навчаються в інтегрованому класі, спрямований на виховання звички до праці, ставлення до праці як життєвої необхідності.

В умовах інтегрованого навчання засвоєння курсу базується на таких засадах: врахування індивідуальних особливостей і потенційних можливостей молодших школярів з особливостями психофізичного розвитку; комплексний підхід до їх трудового навчання, профорієнтації; корекційно-розвивальна та компенсаторно-реабілітаційна спрямованість трудового навчання.

Зміст трудового навчання в інтегрованому класі охоплює ознайомлення учнів з основами виробництва, доступну продуктивну працю, творчу діяльність, професійну орієнтацію та трудове виховання учнів. Ці знання та вимоги до їх засвоєння конкретизуються в основних змістових лініях курсу: предметної (основи виробництва, продуктивна праця, творча праця, професійна орієнтація, трудове виховання) та корекційно-розвивальної.

В умовах інтегрованого середовища у початковій школі доступними для дітей з особливостями психофізичного розвитку є наступні **загальні завдання**:

- засвоєння елементарних прикладних знань і вмінь застосовувати їх на практиці з таких видів діяльності як технічна, побутова, господарська, творча праця;
- оволодіння елементарними знаннями про основні властивості деяких матеріалів, способи їх ручної обробки (папір, картон, текстиль, деревина, пластилін, глина та ін.);
- засвоєння основних понять про будову і застосування робочих та вимірювальних інструментів, комп’ютера, умінь користуватися ними;
- практичне опанування знань про міри довжини і ваги, прийоми вимірювання, розрахунків, умінь за потреби застосовувати їх у процесі виготовлення об’єктів праці;
- володіння елементарними знаннями й уміннями з побутової та господарської праці (самообслуговування, доведення, вирощування рослин, догляд за тваринами);
- пропедевтична орієнтація у різних видах праці (фізичній, розумовій, художньо-декоративній, інформаційній);
- оволодіння раціональними трудовими рухами, навичками культури праці, прийомами орієнтації на робочому місці, його організації, контролю та обліку виконуваної роботи;
- виховання любові до праці, поваги до людей праці, бережливого ставлення до матеріалів, обладнання та довкілля.

В умовах інтегрованого навчання важливою складовою змісту курсу виступає його корекційно - розвивальний компонент (особливо на початку навчання) — як головний чинник формування учбової діяльності учнів з особливостями психофізичного розвитку. Оскільки саме уроки праці сприяють створенню умов, за яких учні діють в системі найбільш розгорнутих і зовнішньо фіксованих вимог. Важливою є й та обставина, що зважаючи на особливості розвитку пізнавальної сфери аномальних дітей, ці уроки дозволяють формувати у них перехід від наочно-практичної дії до мислительних операцій, тобто, йти шляхом поступового згортання, скорочення дій з реальними предметами через етап зовнішньо мовленнєвого і мовленнєвого опосередкування до дій в умі.

До **корекційно-розвивальних завдань**, які розв’язує освітня галузь “Технології” у процесі навчання дітей з особливостями психофізичного розвитку належить загальні:

- розвиток пізнавальної сфери: уміння визначати властивості предметів на основі чутливості (зорової, тактильної, слухової, та ін.), аналізувати, порівнювати, класифікувати предмети та засоби праці; шукати раціональні прийоми розв'язання учбової задачі; відповідно до висунених вимог давати адекватну оцінку результатів власної роботи.
- розвиток мовлення: використовувати слова-назви предметів праці та їх властивостей, засобів, трудових операцій; давати вербальний звіт про власну діяльність у вигляді фіксуєчого, супроводжуючого та плануючого мовлення.
- формування соціально цінних рис особистості, які виявляються у ставленні до навколишнього соціального оточення, до результатів своєї діяльності, у прагненні досягти найвищих можливих результатів праці.

Загальні корекційно-розвивальні завдання курсу конкретизуються відповідно до особливостей пізнавальної, емоційно-вольової сфери учнів з особливостями психофізичного розвитку різних категорій.

Специфіка корекційно-розвивального компонента курсу трудового навчання **учнів із ЗПР** враховує характерні для затримки психічного розвитку порушення працездатності, саморегуляції, пізнавальної активності, особливості розумової та мовленнєвої діяльності, тому специфічними корекційними завданнями виступають наступні:

- розвиток уміння зосереджуватися впродовж виконання трудового завдання; уявляти послідовність та результати поетапного виготовлення виробу;
- утримувати в пам'яті мету діяльності та вимоги до виробу в процесі його виготовлення;
- здійснювати контроль та регуляцію власних рухів і дій;
- давати вербальний звіт про власну діяльність у вигляді фіксуєчого, супроводжуючого та плануючого мовлення.

Специфічними корекційними завданнями **для учнів з порушеннями мовлення** є:

- розвиток дрібної моторики пальців і кістей рук, що сприяє формуванню моторної сторони мовлення та графічних навичок;
- розвиток і корекція навичок планування діяльності (зокрема у мовленнєвій формі);
- корекція та розвиток мовлення на основі мовленнєвого супроводу діяльності на етапах планування, поточного виконання послідовних дій та підведення підсумків; уміння виконувати словесну інструкцію з декількома завданнями; дотримуватися послідовного виконання етапів діяльності (аналіз, планування та організація, виготовлення виробу); поетапно перевіряти правильність виконання завдання.

Корекційно-розвивальний зміст курсу трудового навчання дітей з порушеннями слуху полягає у можливостях формувати і вдосконалювати мовленнєві вміння та навички. У процесі колективної праці виникає потреба звернутися із запитаннями, проханнями до товариша чи вчителя, розповісти, дати звіт щодо виконаних завдань. Це передбачає використання знайомого мовленнєвого матеріалу та засвоєння нового, який відповідає змістові роботи, що виконується.

Специфічними корекційними завданнями **для учнів з порушеннями слуху** є:

- розвиток та вдосконалення мовленнєвих умінь та навичок, які опосередковують конкретні трудові знання і навички;
- засвоєння назв предметів праці, їх властивостей, трудових операцій;
- розвиток слуху, м'язового відчуття під час виконання різних трудових процесів, конкретизація уявлень про лексичне значення об'єктів і знарядь праці.

Особливості трудового навчання **сліпих і дітей з порушеннями зору** полягають у тому, що трудові процеси здійснюються учнями за відсутності зорового самоконтролю. Це ускладнює їх орієнтацію в просторі та формування способів праці. Використання дотикового і слухового самоконтролю трудових рухів пов'язане зі значною витратою часу, а відсутність зору обмежує явлення учні про об'єкти та знаряддя праці, трудові процеси. Все це зумовлює специфіку змісту, видів праці, методів трудового навчання та вимог до результатів трудового навчання.

Специфічними корекційними завданнями для учнів з порушеннями зору є:

- розвиток дотику, слуху, м'язового відчуття, залишкового зору під час виконання різних трудових процесів;

- конкретизація уявлень про види, об'єкти та знаряддя праці;
- формування навичок просторового орієнтування;
- виконання рухових дій під контролем збережених аналізаторів залишкового зору;

Особливості трудового навчання **дітей із ДЦП** обумовлені первинною структурою дефекту, яка виявляється у рухових порушеннях, основними з яких є паралічі і парези, порушення м'язового тону. Саме через враженнями рухової сфери у цієї категорії дітей спостерігається порушення зорових, слухових, тактильних, кіне-статичних відчуттів та сприймань, що негативно позначається на формуванні зорових образів уявлень, впізнанні знайомих предметів. З порушеннями зорово-моторної координації тісно пов'язані порушення просторових уявлень і просторового орієнтування — співвіднесення елементів у просторі, розуміння пропорції і перспективи. У значної частини учнів із ДЦП спостерігається недостатність мовленнєвої діяльності.

Специфічними корекційними завданнями для учнів із ДЦП є:

- розвиток загальної і дрібної моторики;
- уміння визначати властивості предметів на основі чутливості (зорової, тактильної, слухової); визначати форму, розмір, колір предметів;
- розвиток просторових функцій: взаємне розміщення предметів у просторі; орієнтування у полі діяльності; орієнтування в навколишньому просторі;
- здійснювати контроль за регуляцією власних дій;
- розв'язувати в процесі трудової діяльності мислительні завдання в наочно-дійовому та в наочно-образному плані;
- орієнтуватися у довкіллі.
- корекція та розвиток мовлення: співвідносити слова з реальними образами; знати та оперувати назвами предметів праці у побуті; мовленнєво опосередковувати етапи діяльності: планування, поточного виконання дій, підведення підсумків виконаного.

ЗМІСТ ОСВІТИ	ВИМОГИ ДО РІВНЯ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ПІДГОТОВКИ УЧНІВ
Предметна лінія ОСНОВИ ВИРОБНИЦТВА	
Виробництво і технологічні процеси	Мати уявлення про технологічні процеси сучасного виробництва. Мати уявлення про трудову діяльність (працю) як засіб задоволення власних і суспільних потреб та цілеспрямований процес поетапного виконання трудового завдання (аналіз, планування, організація, виготовлення виробу, контроль). Знати і вміти визначати складові трудової діяльності: результат, предмет, засоби, процес. Володіти безпечними прийомами роботи з інструментами. Знати правила поведінки і безпечної праці, дотримуватися їх.
Матеріали та їх властивості; заготовки, напівфабрикати на ін. Знаряддя праці, їх призначення та способи використання: робочі, контрольні-вимірювальні, допоміжні інструменти Матеріали та засоби для з'єднання, кріплення деталей, оздоблення виробів	Знати назви, призначення та властивості матеріалів, назви та призначення знарядь праці, матеріалів для з'єднання, кріплення та оздоблення виробів, правила роботи з ними. Уміти розрізняти матеріали: пластилін, глина, папір тощо, визначати вироби, виготовлені з різних матеріалів. Уміти давати характеристику виробу (матеріал, властивості: колір, форма, кількість деталей, призначення)
Трудові операції (дії), правила їх виконання	Знати назви та правила виконання трудових операцій при роботі з тканиною, папером, глиною, пластиліном; способи розмічання, з'єднання, кріплення деталей, оздоблення виробів
Послідовність виконання трудових операцій (технологічний процес)	Знати назви виробів, їх деталей, назви трудових операцій, правила і послідовність їх виконання; технологію виготовлення виробів

ЗМІСТ ОСВІТИ	ВИМОГИ ДО РІВНЯ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ПІДГОТОВКИ УЧНІВ
Графічні позначення (елементи графічної грамоти)	Знати елементи графічної грамоти. Учні з порушеннями зору повинні мати елементарні уявлення в галузі рельєфної (для сліпих) і наочної (для слабозорих) геометрії (в обсязі програмового матеріалу). “Читати” технічні графічні та рельєфні малюнки виробів, користуватися ними, звичайним і рельєфним кресленням, інструкційною картою.
Конструювання виробів (з використанням конструкторів, різних матеріалів)	Мати уявлення про конструювання, аплікацію, макетування тощо; можливості використання природних матеріалів.
Доступні види транспортних приладів і машин, їх призначення і застосування.	Мати уявлення про роль конструювання і моделювання в сучасному виробництві, про різні види конструкторів; про доступні види творчої праці, декоративно-ужиткове мистецтво.
Планування послідовності виготовлення зазначених у програмі виробів, трудових дій і прийомів, розташування на площин, відбір різних напрямків, форм і розмірів, конструювання різних виробів, послідовність оздоблення і добору для цього матеріалів і технік виконання.	Мати уявлення про різні транспортні прилади і машини, їх деталі та з'єднання, призначення, правила безпечної роботи з ними.
Виконання розрахунків щодо кількості деталей, їх розміру, довжини, ваги та ін., використання матеріалів; підведення підсумків дослідів, власної праці, оцінювання її результатів; відбір експонатів для шкільної виставки.	Уміти з допомогою учителя і самостійно планувати послідовність трудових дій, вибір прийомів виготовлення виробів з опорою на зразок, (на рельєфне чи графічне зображення), креслення; співвідносити на ній форми і розміри зображень виробів та їх деталей; словесно обґрунтувати вибір матеріалів, способів і прийомів трудових дій, застосування інструментів, знати послідовність виконання роботи та її проміжні результати. Уміти економно витратити матеріали, підводити підсумки своєї роботи, висловлювати оцінні судження щодо її якості. Учні з порушеннями зору повинні уміти користуватися вимірювальним інструментом (метром, масштабною лінійкою та лінійкою з рельєфними поділками, кутником та ін.), сенсорними та інструментальними засобами зважування та виміру об'єму предметів;
Організація робочого місця, правила безпечної праці та санітарно-гігієнічні вимоги	Знати санітарно-гігієнічні вимоги та правила організації робочого місця і безпечної праці. Уміти підготувати робоче місце до роботи, дотримуватися чистоти і порядку, прибирати після роботи; знати і виконувати правила безпечної роботи з інструментами; дотримуватися режиму праці й відпочинку, правильної пози під час роботи.

Продовження на наступній сторінці

ЗМІСТ ОСВІТИ	ВИМОГИ ДО РІВНЯ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ПІДГОТОВКИ УЧНІВ
ПРОДУКТИВНА ПРАЦЯ	
<p>Доступні види технічної праці.</p> <p>Опанування трудових операцій (дій):</p> <ul style="list-style-type: none"> ● без використання інструментів; ● з використанням інструментів; ● прийомами і послідовністю їх виконання в процесі виконання практичних завдань (на виготовлення виробів тощо) 	<p>Дотримуватися послідовних етапів виконання трудової діяльності (аналіз, планування, організація, виготовлення виробу, контроль). Користуватися засобами праці, матеріалами для з'єднання, кріплення деталей, оздоблення виробів. Виконувати трудові операції та виготовляти вироби з пластиліну, глини, природних матеріалів, паперу, картону, ниток. Здійснювати розмітку “на око” та за допомогою мірки, шаблону, трафарету, лінійки, циркуля. Конструювати вироби з використанням різних матеріалів та конструкторів, а також засобів з'єднання та прикріплення. Виготовляти макети аплікацій, витинанки. Дотримуватися правил організації робочого місця, правил безпечної праці, санітарно-гігієнічних вимог. Позитивно ставитися до трудової діяльності, бережливо ставитись до предметів, засобів праці, шкільного майна тощо</p>
<p>Елементи комп'ютерної грамоти</p>	<p>Мати уявлення про один із способів і засобів отримання інформації — комп'ютер, його використання в різних професіях;</p> <p>Знати основні частини комп'ютера (монітор, процесор, клавіатура, мишка); їх призначення; найважливіші операції. Уміти включати та виключати комп'ютер, послідовно виконувати на ньому низку дій</p>
<p>Побутова праця та самообслуговування</p>	<p>Мати уявлення про самообслуговування. Уміти користуватися предметами особистої гігієни, доглядати за одягом та взуттям, підтримувати порядок у приміщенні, вміти правильно користуватися доступними електроприладами побутового призначення (праска, електричний чайник тощо); брати посильну участь у приготуванні їжі; збиранні та збереженні врожаю саду та городу. Дотримуватися правил культури поведінки вдома та у громадських місцях</p>
<p>Бесіди на теми охорони здоров'я, культури побуту, безпеки праці. Екскурсії до різних магазинів, аптеки, закладів громадського харчування та ін.</p>	<p>Мати уявлення про види комунальних послуг, магазини, заклади громадського харчування та ін., правила поведінки в них, асортимент послуг</p>
<p>Суспільно-корисна праця (на перервах, в позаурочний час тощо): чергування в класі, їдальні, по школі; догляд шкільного приміщення, внутрішкільного озеленення, зелених насаджень біля школи; чергування в господарському та живому куточках, оформлення побуту, класної кімнати.</p>	<p>Знати і виконувати обов'язки чергового по класу, живому куточку тощо. Вміти доглядати за кімнатними рослинами, здійснювати сезонні роботи в саду, на городі</p>

ЗМІСТ ОСВІТИ	ВИМОГИ ДО РІВНЯ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ПІДГОТОВКИ УЧНІВ
ПРОФЕСІЙНА ОРІЄНТАЦІЯ	
<p>Основні сфери трудової діяльності та види праці людини (фізична, розумова, художня), їхня специфіка.</p> <p>Різні форми сучасного господарювання (приватна, державна).</p> <p>Значення ручної праці для підготовки до самостійного життя.</p> <p>Професії батьків учнів, їх різноманітність.</p> <p>Використання комп'ютера в різних професіях.</p> <p>Правила поведінки і безпеки праці</p>	<p>Мати уявлення про першочергове значення праці в житті людини; про професії за сферами: людина і природа, людина і мистецтво, людина і техніка, людина і людина, людина і знакові системи; розуміти роль праці в житті людини; виявляти інтерес до суспільно корисної трудової діяльності, художньої творчості; знати професії батьків та характер їх праці, виявляти інтерес до певних видів трудової діяльності, художньої творчості; опанування комп'ютером.</p>
ТВОРЧА ПРАЦЯ	
<p>Творча праця (на уроках праці, в гуртках у позаурочний час)</p>	<p>Уміти конструювати власні вироби, виконувати репродуктивні (за зразком, графічним малюнком, кресленням, ескізом чи словесною інструкцією) і творчі завдання (за власним задумом), виявляти естетичне ставлення до предметного довкілля</p>
<p>Будівельне моделювання</p> <p>Іграшкові будови (в ящику з піском та на подвір'ї) з готових деталей, піску, гілок, моху та ін. Матеріалів і предметів; збирання з деталей дерев'яних і металевих конструкторів найпростіших іграшок (візки, вагончики, млини, машинки та ін.); виготовлення із природних матеріалів ялинкових прикрас, настільних ігор, таблиць тощо.</p>	<p>Уміти збирати різні вироби з готових деталей за зразком, показом, словесною інструкцією, технологічною карткою, застосовуючи вивчені прийоми з'єднання і кріплення деталей; контролювати за допомогою різних органів чуттів та мовлення процес їх моделювання</p>
<p>Технічне моделювання</p> <p>Ознайомлення з основними матеріалами (глина, картон, дерево, дрід, гума та ін.), робочими інструментами і приладдям для технічного моделювання; прийомами роботи різними інструментами; монтаж і випробовування моделей.</p>	<p>Уміти вибирати потрібні матеріали для моделювання виробів, складати план роботи, добирати деталі, виконувати необхідні операції; збирати з різних матеріалів і випробовувати готові моделі; дотримуватися безпечних прийомів роботи з інструментами.</p>
<p>Творча праця (на уроках праці та в різних гуртках, в позаурочний час)</p> <p>Втілення творчого задуму в різних матеріалах (з паперу, картону, глини, пластиліну, ниток, соломи, лози, фольги та ін.) та різних техніках (орнаментування, ліплення, вишивання, витинання, плетіння, в'язання, макраме, оригамі, гончарство, робота з деревом)</p>	<p>Уміти конструювати власні вироби, виконувати репродуктивно (за зразком, графічним малюнком чи кресленням, ескізом, за словесним описом) і творчі завдання (за власним задумом), виявляти естетичне ставлення до предметного довкілля.</p>

ЗМІСТ ОСВІТИ	ВИМОГИ ДО РІВНЯ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ПІДГОТОВКИ УЧНІВ
ТРУДОВЕ ВИХОВАННЯ	
<p>Виховання емоційно-позитивного ставлення до праці, культура праці.</p> <p>Виховання наполегливості у процесі освоєння безпечних прийомів користування інструментами.</p> <p>Виховання самоповаги, почуття власної гідності у процесі оцінювання результатів власної праці Участь в індивідуальній і колективній формах господарської, побутової та суспільно корисної діяльності.</p>	<p>Уміти працювати в колективі, узгоджуючи свої обов'язки з його потребами Брати участь в усіх видах суспільно корисної праці, виявляти особисту активність та ініціативність.</p> <p>Виявляти працелюбність у суспільно корисних видах діяльності, повагу до людей праці, готовність до виконання будь-яких видів діяльності; бережливо ставитися до матеріалів, обладнання, навколишнього середовища; уміти працювати в колективі і самостійно, відповідально ставитися до праці, дотримуватися правил трудової дисципліни. Виявляти наполегливість у досягненні результату праці. Розвивати власні творчі здібності та нахили, естетичне розуміння краси природи і витворів праці.</p>
Корекційно-розвивальна лінія	
Сенсомоторний розвиток	<p>Удосконалення слуху, дотику, м'язових відчуттів, окоміру, рухових дій, фізичних зусиль під контролем усіх аналізаторів; розвиток просторового орієнтування.</p> <p>Учні з порушеннями зору повинні використовувати слух, залишковий зір, дотик, м'язові відчуття у процесі будь-якої праці, мати навички просторового орієнтування.</p> <p>Учні з порушеннями слуху повинні на слухо-зоровій основі сприймати мовлення оточуючих.</p> <p>Учні з ДЦП повинні орієнтуватися у взаємному розміщенні предметів (достатньо розуміти поняття “вгорі”, ”поряд”, ”під”, “над”, “справа” “зліва” тощо.); використовують це вміння у практичній діяльності.</p>
Розвиток пізнавальної діяльності	<p>Уміти спостерігати і активно пізнавати предмети і явища довкілля; користуватися порівнянням, аналогією як засобами виявлення нових властивостей матеріалів; групувати і класифікувати вивчені предмети; робити висновки-узагальнення з допомогою вчителя.</p> <p>Учні із ЗПР повинні уявляти послідовність та результати поетапного виготовлення виробу з опорою на зразок та предметно-інструкційну карту. Утримують в пам'яті мету діяльності та вимоги до виробу Здійснюють контроль за регуляцією власних дій.</p> <p>Учні з ДЦП повинні розв'язувати в процесі трудової діяльності мислительні задачі в наочно-дійовому та наочно-образному плані.</p>
Мовленнєвий розвиток	<p>Опанування професійно-трудової лексики, уміння співвідносити її з реальними об'єктами праці, знаряддями, трудовими діями. Уміти зв'язно і послідовно висловлюватись, описувати спостережуване, міркувати у формі суджень з приводу виготовлення виробів, використання матеріалів, інструментів тощо; ставити запитання до вчителя і товаришів, спілкуватися під час виконання групових і колективних практичних робіт, дослідів, суспільно корисної праці тощо</p> <p>Учні з порушеннями слуху повинні підтримувати діалог з учителем, однокласниками; звернутися із запитаннями до учителя, однокласника; розуміти репліки співрозмовника, пов'язані з навчальною діяльністю, трудовими операціями; будувати власні репліки, використовуючи назви робочих інструментів, операцій, приладдя, результатів праці; складати усні звіти про свою діяльність.</p>
Особистісний розвиток	<p>Виявляти повагу до праці і людей праці, взаємодопомогу, наполегливість, відповідальність. Розуміти значення праці в житті кожної людини і суспільства в цілому.</p> <p>На заняттях бути організованим, дисциплінованим, розуміти поняття обов'язку. Бережливо ставитися до предметів і засобів праці, шкільного майна.</p>

V. 1. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ З ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ „ТЕХНОЛОГІЇ”

■ ДЛЯ УЧНІВ ІЗ ЗАТРИМКОЮ ПСИХІЧНОГО РОЗВИТКУ*

Рівні	Бали	Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів
Початковий	1	Учень за допомогою вчителя впізнає об'єкт вивчення. Трудове завдання не розуміє. Трудові дії не виконує. Ставлення до навчально-практичної діяльності байдуже. Потребує стимуляції та постійної значної допомоги щодо виконання трудових дій, завдання, організації робочого місця, виконання вимог техніки безпеки та санітарної гігієни.
	2	Учень має уявлення про об'єкт вивчення. За допомогою вчителя називає його. Спільно з учителем виконує окремі трудові дії. Ставлення до навчально-практичної діяльності байдуже. Потребує стимуляції та постійної значної допомоги щодо виконання трудових дій, завдання, організації робочого місця, виконання вимог техніки безпеки та санітарної гігієни.
	3	Учень має уявлення про об'єкт вивчення. За допомогою вчителя називає його. Фрагментарно і не завжди правильно відтворює його ознаки. Трудове завдання розуміє після спільного з учителем аналізу його умов (зразка та ін.) та пояснення. Спільно з учителем виконує окремі трудові дії, прості завдання. Має байдуже або слабовиразне позитивне ставлення до навчально-практичної діяльності. Потребує стимуляції та постійної значної допомоги щодо виконання трудових дій, завдання, організації робочого місця, виконання вимог техніки безпеки та санітарної гігієни.
Середній	4	Учень називає об'єкт вивчення. За допомогою вчителя відтворює (не завжди правильно) до половини обсягу навчального матеріалу, але визначити в ньому головне ще не може. Розуміння трудового завдання потребує спільного з учителем аналізу умов завдання (зразка та ін.). Виконує прості трудові завдання на основі показу вчителем. Правильність і швидкість виконання окремих трудових дій – недостатні. Виготовлений виріб (виконана робота) має низький рівень якості. Має позитивне, але недостатньо виразне, пасивне та епізодичне ставлення до навчально-практичної діяльності. Потребує періодичної допомоги щодо цілеспрямованого поетапного виконання трудового завдання, організації робочого місця, виконання вимог техніки безпеки та санітарної гігієни.
	5	Учень називає об'єкт вивчення. Відтворює в основному правильно до половини обсягу навчального матеріалу, але визначити в ньому головне не може. Розуміння трудового завдання потребує додаткового аналізу умов завдання (зразка та ін.). Виконує прості аналогічні трудові завдання за вербальною допомогою вчителя. Правильність і швидкість виконання окремих трудових дій – недостатні. Виготовлений виріб (виконана робота) має низький рівень якості. За допомогою вчителя відтворює (переказує) спосіб виконання трудового завдання. Має позитивне, але недостатньо виразне, ста- ле та дійове ставлення до навчально-практичної діяльності. Потребує періодичної допомоги щодо цілеспрямованого поетапного виконання трудового завдання, організації робочого місця, виконання вимог техніки безпеки та санітарної гігієни.

*Можуть використовуватися при оцінюванні навчальних досягнень учнів із ДЦП та порушеннями мовлення.

Рівні	Бали	Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів
	6	Учень правильно відтворює до половини обсягу навчального матеріалу, але визначити в ньому головне не може. Розуміння трудового завдання потребує додаткового аналізу умов завдання (зразка та ін.). Виконує прості аналогічні трудові завдання за вербальною допомогою вчителя. Правильність і швидкість виконання окремих трудових дій – недостатні. Виготовлений виріб (виконана робота) має низький рівень якості, недоліки якого підлягають виправленню. За допомогою вчителя відтворює (переказує) спосіб виконання трудового завдання. Має позитивне, але недостатньо виразне, стале та дійове ставлення до навчально-практичної діяльності. Потребує періодичної допомоги щодо цілеспрямованого поетапного виконання трудового завдання, організації робочого місця, виконання вимог техніки безпеки та санітарної гігієни.
Достатній	7	Учень своєчасно опановує програмний матеріал, добре розуміє засоби музичної Учень в основному правильно відтворює більшу частину навчального матеріалу. З допомогою вчителя може визначити в ньому головне, пояснити. Трудове завдання в основному розуміє. В основному правильно виконує аналогічне трудове завдання, відтворює (переказує) спосіб його виконання. Має задовільний рівень правильності та швидкості виконання окремих трудових дій. Виготовлений виріб (виконана робота) має достатній для використання за призначенням рівень якості. Достатньо стале зацікавлене ставлення до навчально-практичної діяльності. Цілеспрямованість, поетапність виконання завдання, організація робочого місця, дотримання правил техніки безпеки та санітарної гігієни в основному відповідають вимогам, але в окремих випадках потребують контролю.
	8	Учень правильно відтворює більшу частину навчального матеріалу. Може визначити в ньому головне, частково пояснити. Трудове завдання розуміє. Правильно виконує аналогічне трудове завдання та відтворює (переказує) спосіб його виконання. Має задовільний рівень правильності та швидкості виконання окремих трудових дій. Виготовлений виріб (виконана робота) має достатній рівень якості. Достатньо стале зацікавлене ставлення до навчально-практичної діяльності. Цілеспрямованість, поетапність виконання завдання, організація робочого місця, дотримання правил техніки безпеки та санітарної гігієни в основному відповідають вимогам. Щодо них в окремих випадках потребують контролю.
	9	Учень правильно відтворює більшу частину навчального матеріалу. Може визначити в ньому головне, пояснити. Трудове завдання розуміє. Правильно виконує аналогічне трудове завдання, відтворює (переказує) та за допомогою вчителя пояснює спосіб його виконання. Має задовільний рівень правильності та швидкості виконання окремих трудових дій. Виготовлений виріб (виконана робота) має достатній рівень якості. Достатньо стале зацікавлене ставлення до навчально-практичної діяльності. Цілеспрямованість, поетапність виконання завдання, організація робочого місця, дотримання правил техніки безпеки та санітарної гігієни в основному відповідають вимогам. Щодо них в окремих випадках потребують контролю.
Високий	10	Учень правильно та в основному повно відтворює матеріал, визначений навчальною програмою. Може пояснити, визначити в ньому головне. Трудове завдання розуміє. Виконує аналогічні трудові завдання, пояснює спосіб їх виконання. Відносно нові трудові завдання виконує за допомогою вчителя. Правильно та достатньо швидко виконує окремі трудові дії. Виготовлений виріб (виконана робота), при наявності незначних відхилень, має хороший рівень якості. Цілеспрямованість трудового завдання, організація робочого місця, дотримання правил техніки безпеки та санітарної гігієни відповідають вимогам. Виразне стійке позитивне ставлення до навчально-практичної діяльності.

Закінчення на наступній сторінці

Рівні	Бали	Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів
Високий	11	Учень правильно та повно відтворює матеріал, визначений навчальною програмою. Може пояснити, визначити в ньому головне. Трудове завдання розуміє. Виконує аналогічні трудові завдання, пояснює спосіб їх виконання. Відносно нові трудові завдання виконує за допомогою вчителя. Може відтворити (переказати) спосіб його виконання. Має достатньо високий рівень виконання окремих трудових дій. Виготовлений виріб (виконана робота) має хороший рівень якості. Цілеспрямованість трудового завдання, організація робочого місця, дотримання правил техніки безпеки та санітарної гігієни відповідають вимогам. Виразне стійке позитивне ставлення до навчально-практичної діяльності.
	12	Учень правильно та повно відтворює матеріал, визначений навчальною програмою. Може пояснити, визначити в ньому головне. Трудове завдання розуміє. Виконує аналогічні та відносно нові трудові завдання, пояснює спосіб їх виконання. Має достатньо високий рівень виконання окремих трудових дій. Виготовлений виріб (виконана робота) має високий рівень якості. Цілеспрямованість трудового завдання, організація робочого місця, дотримання правил техніки безпеки та санітарної гігієни відповідають вимогам. Виразне стійке позитивне ставлення до навчально-практичної діяльності.

■ ДЛЯ УЧНІВ З ПОРУШЕННЯМИ СЛУХУ

Рівні	Бали	Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів
Інтелектуальні вміння і навички		
Початковий	1-3	Діє за зразком під час роботи; під керівництвом учителя обстежує предмети, користується інструментами, добирає матеріали; має окремі нечіткі уявлення про предмети, що оточують, та їх функціональне призначення
Середній	4-6	Планує діяльність із частковою допомогою вчителя; за зразком обстежує предмети, виділяє ознаки та порівнює їх; дотримується логічної послідовності операцій, діючи за зразком; використовує підказки у доборі інструментів та матеріалів; має нечіткі уявлення про предмети навколишньої дійсності
Достатній	7-9	Планує діяльність з мінімальною допомогою вчителя; демонструє правильні уявлення про основні ознаки та призначення інструментів, матеріалів, передбачених програмою для використання; з мінімальною допомогою вчителя користується ними; виправляє помилки, використовуючи підказки вчителя; порівнює за розміром, кольором, формою, розрізняє частини предметів; володіє способами поєднання деталей, добирає їх з мінімальною допомогою вчителя; в цілому утримує в пам'яті інформацію, необхідну для подальшої роботи; складає звіт та заявку, використовуючи образні та вербальні опори
Високий	10-12	Демонструє повні на чіткі уявлення про предмети, самостійно планує діяльність; виділяє ознаки предметів (матеріалів, виробів тощо) – розмір, форму, колір; розуміє функціональне призначення інструментів та способи дії з ними; самостійно поєднує деталі; вміє порівнювати, аналізувати; виділяє частини предметів; утримує в оперативній пам'яті інформацію, необхідну для продовження і завершення роботи; дотримується логічної послідовності дій та операцій під час роботи; засвоює під час ППД інформацією користується на інших уроках і у повсякденному житті; користується різними видами (образні та вербальні) опор при відтворенні (звітуванні)
Мовленнєві вміння і навички		
Початковий	1-3	Володіє обмеженим словниковим запасом “життєвих понять”, може назвати окремі дії, інструменти та матеріали (усно, дактильно чи жестовою мовою)
Середній	4-6	Називає (усно, дактильно або жестовою мовою) інструменти та матеріали, дії з ними, користується обмеженою кількістю “життєвих” понять; зі значною допомогою вчителя за зразком складає заявку і звітує про виконану роботу; підтримує діалог під час співпраці в основному жестовою мовою з елементами усного мовлення
Достатній	7-9	В цілому володіє “життєвими” поняттями; з мінімальною допомогою вчителя вміє звернутися за допомогою, зробити заявку; називає інструменти і матеріали, дії з ними; переважно усно звертається до вчителя і товаришів; в цілому розуміє репліки товаришів під час співпраці з мінімальною допомогою вчителя робить заявку та звітує про роботу
Високий	10-12	Доцільно використовує у власних мовленнєвих висловлюваннях “життєві” поняття, називає ознаки предметів, матеріалів, звертається до вчителя і товаришів, розповідає про виконану роботу, користуючись переважно усним мовленням (3-4 фрази); Оцінює результат роботи; розуміє репліки товаришів

Закінчення на наступній сторінці

Рівні	Бали	Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів
Загально трудові вміння і навички, особистісні риси		
Початковий	1-3	Під керівництвом вчителя виконує операції; розуміє кінцеву мету діяльності; за зразком (малюнком, описом) добирає потрібні матеріали та інструменти, користується ними; під керівництвом учителя готує робоче місце, дотримується порядку на робочому місці та правил техніки безпеки; працює у невисокому темпі, приймає допомогу товаришів
Середній	4-6	З частковою допомогою учителя добирає необхідні для роботи матеріали й інструменти та користується ними; розуміє кінцевий результат діяльності і основні способи її здійснення; готує робоче місце, дотримується порядку і правил безпеки; працює у темпі, заданому вчителем та робочою групою; в цілому узгоджує свої дії з діями товаришів; виділяє основні ознаки матеріалу, частини, форму, розміри виробу
Достатній	7-9	З мінімальною допомогою вчителя виконує послідовно операції діяльності; добирає інструменти та матеріали, використовує їх за призначенням; легко сприймає і користується підказками; усвідомлює кінцевий результат діяльності і способи її виконання; надає за необхідності допомогу товаришам, узгоджує свої дії з діями інших
Високий	10-12	Самостійно чітко та послідовно виконує діяльність, добирає матеріали і інструменти та правильно використовує їх; у роботі доцільно використовує різні способи виконання операцій; керує групою товаришів під час роботи; працює у власному високому темпі, акуратно і цілеспрямовано, з дотриманням правил безпеки; продуктивно працює індивідуально, у парі, бригаді, колективі; економічно витрачає матеріали; самостійно планує діяльність, розподіляє зусилля та час; правильно оцінює результати власної діяльності

■ ДЛЯ УЧНІВ З ПОРУШЕННЯМИ ЗОРУ

Класи	Рівні	Бали	Критерії та їх орієнтовні показники
1-3 4	Початковий	— 1-3	Учень виявляє індивідуальне ставлення до праці. До виконання трудових дій приступає лише під повним керівництвом учителя. Виконує трудові дії та дотримується їх послідовності лише з допомогою вчителя. Трудові завдання виконує з опорою на додаткові запитання вчителя. Уміє звернутися за допомогою, але не завжди її адекватно використовує. Володіє прийомами роботи з окремими інструментами. Вироби виготовляє частково (менше половини), які віддалено схожі на зразок-аналог. З допомогою вчителя організовує і прибирає робоче місце. Має елементарне уявлення про техніку безпеки. Загальна і дрібна моторика знаходиться в стані становлення. В процесі трудових дій, операцій використовує не всі збережені аналізатори. Не завжди дисциплінований під час роботи, інші особистісні якості знаходяться у стані розвитку; інтересу до художньої праці, догляду за рослинами, тваринами не виявляє.
1-3 4		— 4-6	Учень виявляє позитивне ставлення до праці, інтерес до суспільно корисної діяльності. Бере участь у побутовій праці. Учень схильний до індивідуальної форми організації праці. За допомогою до вчителя звертається зрідка. Утруднюється словесно формулювати послідовність виконання трудових завдань, потребує опори на графічні зображення, повторне пояснення завдання. З допомогою учителя вибирає масштаб макету, моделі, композиції. Послідовність трудових дій виконує з меншою допомогою вчителя. Використовує найпростіші прийоми роботи з інструментами і устаткуванням. Вироби виготовляє не в повному обсязі (більше половини). Має уявлення про окремі сфери професійної діяльності дорослих. Правил безпеки праці не порушує. Має уявлення про технологію обробки деяких матеріалів, оздоблення виробів частково естетичне. Правильно організовує і прибирає робоче місце. Дотримується безпечних прийомів роботи з інструментами. Під час трудових дій та для самоконтролю використовує не всі збережені аналізатори. Правильну позу під час роботи зберігає лише після нагадування вчителя. Дрібна моторика (точність, координованість тощо) достатньо не розвинена. Не завжди відповідально ставиться до виконання трудових завдань, хоча виявляє готовність до різних видів трудової діяльності.
1-3 4		— 7-9	Учень позитивно ставиться до праці за наявності завдань, що відповідають його інтересам. Дбайливо ставиться до використання матеріалів і засобів праці. Словесно формулює раціональні пропозиції щодо естетичного оформлення виробів. З допомогою вчителя користується технологічними картками виготовлення виробів, вносить незначні зміни у план роботи. Дотримується раціональних прийомів роботи з інструментами і правил безпечної праці, попереджає їх порушення іншими. Пошукові конструкції (макети, моделі) і композиції може виготовляти у різних техніках, з різних матеріалів. Вироби доводить до завершення, естетично оформлює їх. Досягає запланованих результатів праці. Виявляє інтерес до конструювання моделей і макетів. Бере участь у гуртках художньої творчості. Має уявлення про деякі сфери професійної діяльності дорослих. Загальна і дрібна моторика достатньо розвинені. Під час роботи самостійно користується майже усіма збереженими аналізаторами, здатний до самоконтролю. Виявляє працелюбство і відповідальність у всіх видах трудової діяльності, повагу до людей праці, бережливе ставлення до використовуваних матеріалів та інструментів.

Закінчення на наступній сторінці

Класи	Рівні	Бали	Критерії та їх орієнтовні показники
1-3	Високий	—	<p>Учень виявляє позитивне ставлення до праці за наявності завдань пошукового типу з технічного і художнього конструювання, естетичне ставлення до предметного довкілля. Мотивація трудових дій визначається внутрішніми потребами. Складає зв'язні розповіді з використанням технічної лексики, в тому числі і з додаткових інформаційних джерел. У розповідях відображає розуміння значення виробів і професій, які з ними пов'язані. Відзначається технологічною грамотністю. Вироби виготовляє за власним задумом або з додаткових джерел за темою заняття. Надає великого значення естетичному зовнішньому вигляду виробів. Втілює у різних матеріалах задуми, пов'язані із самостійно розробленим словесним проектом. Використовує інструменти за призначенням, в тому числі в процесі гурткової роботи. Дотримується раціональних способів обробки матеріалів. Має улюблені техніки роботи з матеріалами. Здатний самостійно планувати послідовність трудових дій. За допомогою вчителя виконує завдання за ескізом, словесним описом. Уміє переносити способи трудових дій у типові ситуації.</p> <p>Має уявлення про різні види технічної творчості, професії у різних сферах діяльності. Використовує знання з інших предметів та різних інформаційних джерел для художньої праці (проектування і виготовлення моделей, макетів, композицій). Часто є учасником шкільних виставок виробів художньої творчості. Має достатньо розвинену загальну і дрібну моторику. Розуміє значення праці як життєвої потреби людини і суспільної необхідності. Виявляє дисциплінованість, відповідальність перед колективом, бережливе відношення до матеріалів і устаткування.</p>
4		10-12	

ОСВІТНЯ ГАЛУЗЬ

**«ЗДОРОВ'Я
І ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА»**

VI. ОСВІТНЯ ГАЛУЗЬ «ЗДОРОВ'Я І ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА»

Зміст освітньої галузі „Здоров'я і фізична культура” для учнів з психофізичними порушеннями в умовах інтегрованого навчання визначає оптимальний рівень їхньої фізичної освіти, в тому числі здоровий спосіб життя, фізичного розвитку, корекції та реабілітації рухової сфери. Його розробку здійснено на основі врахування особливостей психічного і фізичного розвитку кожної категорії дітей, компенсаторних можливостей організму, насамперед, центральної нервової системи, характеру і глибини патологічного стану.

Для всіх учнів з психофізичними порушеннями характерними є зниження фізичної і розумової працездатності, швидка втомлюваність, різноманітні порушення рухової сфери, які обумовлені ураженням центральної нервової системи (при затримці психічного розвитку, вадах мовлення), сенсорними (при порушеннях слуху, зору) та фізичними (при порушеннях опорно-рухового апарату) розладами.

Фізичний розвиток цих учнів відстає від норми з усіх основних показників: будови тіла, зросту і ваги, стану здоров'я, витривалості, швидкості, гнучкості, сили рухових якостей, координації рухових дій тощо. У кожного з них мають місце й різні клінічні форми порушень, від чого залежать протипоказання окремих фізичних вправ та навантажень. Через це такі учні потребують регулярних медичних оглядів і спостережень лікарів (отоларинголога, офтальмолога, ортопеда, невропатолога) відповідно до виду порушення.

Для учнів з особливими потребами типовими є різноманітні порушення рухових дій (їх уповільненість, в'ялість, розслабленість або занадто м'язова напруженість, некоординованість, неузгодженість, невелика амплітуда рухів тощо), просторового орієнтування, зокрема у дітей з вадами слуху або зору. Досить низькі рухові можливості у дітей з порушеннями опорно-рухового апарату через наявність парезів верхніх і нижніх кінцівок, гіперкінезів. Це утруднює виконання ними фізичних вправ і потребує спеціальної корекції засобами індивідуальних комплексів лікувальної фізкультури, лікувального масажу, загартування, різних видів гімнастики, фізкультурних заходів.

Освітня галузь „Здоров'я і фізична культура” для дітей з особливими потребами, як і для учнів з нормальним фізичним розвитком, складається з базового і шкільного компонентів. До базового належить необхідний для кожного учня обов'язковий рівень фізкультурної освіти, включаючи здоровий спосіб життя, профілактики захворювань, травматизму, умінь і навичок особистої гігієни та фізичної підготовки, без яких неможлива повноцінна життєдіяльність. Цей компонент є основою Державного стандарту з даної освітньої галузі і не залежить від індивідуальних особливостей учнів.

Шкільний компонент освітньої галузі „Здоров'я і фізична культура” враховує запити та інтереси учнів з особливими потребами, стан їхнього здоров'я і фізичного розвитку, рухові можливості, регіональні особливості, матеріальну базу школи. Його реалізація відбувається на основі результатів поглибленого медичного обстеження учнів, медичних спостережень за процесом занять фізичною культурою, постійного врахування вчителем індивідуальних особливостей учнів, пов'язаних зі станом здоров'я, клінічними проявами наявних порушень, призначень лікарів. При цьому перевага надається природним видам рухів, рухливим іграм, які добираються з урахуванням їх корекційно-розвивальної сутності, цікавим і доступним для учнів вправам ритмічної, художньої та атлетичної гімнастики, посильним видам спорту чи елементам спортивних ігор тощо. Значну частину змісту цього компоненту становлять загальнорозвивальні та корекційні фізичні вправи і доступні види спорту, які традиційно проводяться або поглиблено вивчаються в школі. Шкільний компонент передбачає один додатковий урок з фізичної культури на тиждень у всіх класах.

Поряд з уроками фізичної культури, для дітей з психофізичними порушеннями, які того потребують, проводяться заняття з лікувальної фізкультури, використовуються елементи ритміки, логоритміки, корекційно-оздоровчі ігри та вправи на перервах, фізкультпаузи, застосовуються профілактичні та корекційні вправи з розвитку дрібної моторики, координації рухів, рівноваги, просторового орієнтування на всіх інших уроках. Вони є корисними й для фізичного розвитку інших учнів класу. Учні з особливими потребами мають брати посильну участь й у загальношкільних спортивних святах, спортивних змаганнях, секціях загальнофізичної підготовки, туризму та ін.

Все це дає змогу значно підвищити ефективність системи фізичного виховання учнів з психофізичними порушеннями в умовах інтегрованого навчання, щоб досягти основної мети навчального курсу, сформувати у них звичку до здорового способу життя, допомогти в пізнанні своїх рухових можливостей та фізичному самовдосконаленні.

Загальними, обов'язковими для всіх учнів у нормі та з психофізичними порушеннями, навчальними завданнями освітньої галузі є наступні:

- зміцнення здоров'я і фізичний розвиток учнів;
- засвоєння теоретичних знань про здоров'я і фізичну культуру та гігієнічних навичок;
- формування інтересу до фізичної культури та спорту, бажання удосконалювати спортивну майстерність;
- виховання морально-вольових якостей особистості.

Специфічними **корекційно-розвивальними завданнями** галузі є такі:

- розвиток в учнів моторно рухової сфери, рухових і силових якостей;
- використання компенсаторних функцій збережених аналізаторів;
- розвиток просторових уявлень, просторового мислення, навичок орієнтування в просторі;
- розвиток довільної уваги, довготривалої рухової пам'яті;
- збагачення словникового запасу спортивною термінологією, формування умінь адекватно користуватися нею під час спілкування;
- розвиток умінь правильно сприймати (на візуально-слуховій основі) словесні інструкції та команди вчителя, діяти адекватно їх змісту;
- засвоєння знань про способи підтримки власної працездатності під час занять фізичною культурою та спортом, навчання учнів самостійно застосовувати, користуватися ними.

Загальні навчальні та специфічні корекційно-розвивальні завдання реалізуються у змістових лініях Державного стандарту освітньої галузі „Здоров'я і фізична культура”: основи знань, уміння і навички, корекційно-розвивальна лінія, яка є наскрізною стосовно двох перших ліній. Змістова лінія „Основи знань” містить доступні теоретичні знання з фізичної культури та здорового способу життя, з історії фізичної культури і спорту, які є обов'язковими для всіх категорій учнів з психофізичними порушеннями.

Змістова лінія „Уміння і навички”, на відміну від стандартних вимог для учнів початкової школи з нормальним зором, містить посильні та безпечні для здоров'я дітей види фізичних вправ, які вони спроможні опанувати, маючи ті чи інші психофізичні порушення. При цьому всі якісні показники їх виконання є індивідуальними, отож їх не можна оцінювати за нормативами для здорових дітей.

Корекційно-розвивальна лінія окреслює основні сфери (сенсорну, пізнавальну, мовленнєву, особистісну), які у дітей вторинно ушкоджені й потребують пильної уваги до їх розвитку і корекції з боку вчителя фізичної культури або додаткових корекційних занять (з лікувальної фізкультури, логопедії, лікувального масажу, розвитку залишків слуху, зору тощо). Ця лінія є наскрізною щодо змісту попередніх, тобто, реалізується в процесі опанування знань і вмінь з навчального курсу.

ЗМІСТ ОСВІТИ	ВИМОГИ ДО РІВНЯ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ПІДГОТОВКИ УЧНІВ
Основи знань	
Основи теоретичних знань	Знати сутність поняття „здоров’я” та чинники його формування, назви фізичних вправ, що вивчалися, вплив фізичних вправ на організм, засоби та правила загартування організму, правила гігієни, занять фізичними вправами, розпорядок дня та руховий режим учня
Історія фізичної культури і спорту	Знати історію виникнення і розвитку національних рухливих ігор та народних забав у Київській Русі, зміст тестів і нормативів оцінки фізичної підготовки учнів
Здоровий спосіб життя	Мати поняття про здоровий спосіб життя і правильну поставу, знати засоби гігієни тіла, рук, ніг, органів зору, слуху, ротової порожнини, правила дорожнього руху, протипожежної безпеки, поведінки в екстремальних ситуаціях
Уміння і навички	
Загальні уміння і навички	<p>Уміти самостійно виконувати комплекси вправ ранкової гімнастики, загартовувальні процедури, фізкультпаузи під час уроків, виконання домашніх завдань; використовувати рухливі ігри та вивчені фізичні вправи для зміцнення здоров’я, формування правильної постави, корекції склепінь ступнів, орієнтування у просторі та поліпшення свого фізичного стану; дотримуватися свідомої дисципліни, правил виконання фізичних вправ і вимог щодо самострахування</p> <p>Для учнів з порушеннями слуху: Виконувати комплекси вправ з розвитку вестибулярного апарату</p> <p>Для учнів з порушеннями опорно-рухового апарату: Уміти самостійно виконувати фізичні вправи для зміцнення рук і плечового поясу, ніг, тулуба, розслабленням’язів, з координації та точності рухів, рухливості та опороздатності стоп, розвитку дрібних рухів пальців рук</p>
Легка атлетика	<p>Уміти долати дистанцію “човникового” бігу, бігати у повільному темпі; стрибати у довжину з місця, з розбігу способом „зігнувши ноги”, у висоту з розбігу способом „переступання”, метати малий м’яч в ціль та на дальність</p> <p>Для учнів з порушеннями зору: Біг на посильну відстань, човниковий біг, біг у повільному темпі, стрибки у довжину з місця, з розбігу способом “зігнувши ноги”, вгору з розбігу способом “переступання”, метання м’яча в ціль і на дальність (з врахуванням стану зору)</p> <p>Для учнів з порушеннями опорно-рухового апарату: Всі види легкої атлетики для дітей молодшого шкільного віку з порушенням опорно-рухового апарату недоступні</p>
Кросова підготовка	<p>Уміти бігати в посильному темпі слабо пересіченою місцевістю, бігати у перемінному темпі згідно з програмними вимогами</p> <p>Для учнів з порушеннями зору: Біг у повільному темпі слабо пересіченою місцевістю, біг у перемінному темпі (у чергуванні з ходьбою)</p> <p>Для учнів з порушеннями слуху: Бігати в посильному темпі</p>

ЗМІСТ ОСВІТИ	ВИМОГИ ДО РІВНЯ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ПІДГОТОВКИ УЧНІВ
Лижна підготовка	<p>Уміти пересуватися поперемінним двокроковим ходом, сходити „драбинкою”, спускатися зі схилу в основній стійці</p> <p>Для учнів з порушеннями мовлення:</p> <p>Уміти пересуватися поперемінним двокроковим ходом, сходити “драбинкою”, спускатися зі схилу в основній стійці, долати дистанції згідно програмних вимог</p> <p>Для учнів з порушеннями опорно-рухового апарату:</p> <p>Долати доступні дистанції (з використанням пальців)</p>
Плавання	<p>Уміти пропливти будь-яким стилем дистанцію, передбачену програмою</p>
Рухливі та спортивні ігри	<p>Знати назви і правила ігор, уміти використовувати під час ігор набуті спортивні навички, виконувати окремі елементи спортивних ігор</p> <p>Для учнів з порушеннями мовлення</p> <p>Уміти виконувати навчальні нормативи, передбачені базовими програмами з фізичної культури для учнів початкових класів</p>
<p>ОСНОВНА ГІМНАСТИКА:</p> <p>стройові вправи:</p> <p>загальнорозвивальні вправи:</p> <p>акробатичні вправи (з урахуванням показань лікаря):</p>	<p>Уміти виконувати стройові команди та вправи, що вивчалися, з шикуванням і перешикуванням</p> <p>Уміти виконувати основні вихідні положення і рухи руками, ногами, тулубом, головою; комплекси вправ ранкової гімнастики, підкидання, перекидання, ловлення малого і великого м'ячів, стрибки зі скакалкою</p> <p>Для учнів з порушеннями зору:</p> <p>Перекидання, ловля м'яча різного розміру, стрибки зі скакалкою</p> <p>Для учнів з порушеннями опорно-рухового апарату:</p> <p>Уміти виконувати основні вихідні положення і рухи руками, ногами, тулубом, головою; комплекси вправ ранкової гімнастики</p> <p>Уміти виконувати комплекс з 3-4 елементів, утримувати рівновагу на одній нозі, виконувати переكاتи в сторони з упору, стоячи на одному (двох) коліні, вправу “лотос”, “напівшпагат”</p> <p>Для учнів з порушеннями слуху:</p> <p>Виконувати комплекс акробатичних вправ</p> <p>Для учнів з порушеннями зору:</p> <p>Комплекс з 3-4 елементів (перекиди вперед і назад у групуванні з різних вихідних положень), рівновага на одній нозі, переكاتи у сторони з упору, стоячи на одному (двох) колінах</p> <p>Для учнів з порушеннями слуху:</p> <p>Уміти виконувати комплекс з 3-4 елементів, утримувати рівновагу, виконувати переكاتи в сторону з упору, стоячі на двох колінах</p>

Продовження на наступній сторінці

ЗМІСТ ОСВІТИ	ВИМОГИ ДО РІВНЯ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ПІДГОТОВКИ УЧНІВ
вправи з лазіння і перелізання	<p>Уміти лазити по похилій гімнастичній лаві, стоячи в упорі на колінах, лежачи на животі; лазіння довільним способом по горизонтальному і вертикальному канатах; лазіння по гімнастичній стінці однаковими і різними способами; лазіння під колодою із захопленням її руками і ногами; перелізання через коня і колоду</p> <p>Для учнів з порушеннями опорно-рухового апарату вибір вправ здійснюється за рекомендаціями лікарів</p>
вправи з рівноваги	<p>Уміти ходити по гімнастичній лаві, колоді з підстрибуванням, випадами, перемінним і приставним кроками, кроком “польки”, з різними положеннями рук; поворот на 90°, 180°; зіскок з упору на коліні у стійку боком до колоди</p> <p>Для учнів з порушеннями слуху:</p> <p>Виконувати комплекси вправ у різних положеннях на різних гімнастичних снарядах</p> <p>Для учнів з порушеннями зору:</p> <p>Ходьба та повороти на гімнастичній лаві та колоді, чергування ходьби вперед і назад з поворотом на 90°-180°. Ігри, естафети, смуги перешкод з елементами утримання рівноваги</p> <p>Для учнів з порушеннями опорно-рухового апарату:</p> <p>Уміти ходити вздовж гімнастичної стінки перемінним і переставними кроками, з різними положеннями рук; поворот на 90°</p>
вправи з висів і упорів (з урахуванням показань лікаря)	<p>Уміти виконувати вис стоячи, вис лежачи, вис зігнувши ноги, вис з прогинанням, упор присівши, упор сидячи позаду, упор лежачи</p>
Опорні стрибки	<p>Для учнів з порушеннями слуху:</p> <p>Виконувати стрибки з використанням спортивного знаряддя</p>
Танцювальні вправи	<p>Уміти виконувати всі позиції ніг, кроки галопу і польки, елементи народних танців (крім дітей зі зниженим слухом, порушенням опорно-рухового апарату)</p> <p>Для учнів з порушеннями зору:</p> <p>Перша, друга, третя та четверта позиції ніг, ритмічна ходьба під музичний супровід зі сполученнями рухів рук та мовлення, елементи українських народних танців</p>
Рухливі та спортивні ігри (з урахування показань лікарів та можливостей учнів)	<p>Уміти грати в національні рухливі ігри, що вивчалися, а також доступні ігри народів інших країн світу, грати у спортивні ігри з використанням вивчених елементів техніки</p>
Футбол	<p>Уміти рухатися кроками, поєднувати біг зі стрибками, зупинками, поворотами; зупиняти м'яч підошвою; робити удар внутрішнім боком ступні по нерухомому м'ячу; вести м'яч середньою чи зовнішньою частинами склепіння ноги; робити стійку та рухи воротаря (крім дітей зі зниженим зором та порушенням опорно-рухового апарату)</p>
Фізична підготовка	<p>Уміти виконувати навчальні нормативи, передбачені для учнів 1–4 класів, відповідно до тестів і нормативів оцінки фізичної підготовки дітей віком до 10 років з психофізичними порушеннями</p>

ЗМІСТ ОСВІТИ	ВИМОГИ ДО РІВНЯ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ПІДГОТОВКИ УЧНІВ
Корекційно-розвивальна лінія	
Сенсомоторний розвиток	<p>Вміти правильно виконувати вправи для розвитку точності, швидкості, координованості рухів, м'язової сили та м'язових відчуттів. Володіти основними способами розслаблення та відновлення сил</p> <p>Для учнів з порушеннями мовлення:</p> <p>Мати сформований окомір, вміти орієнтуватися у просторі спортивного майданчика (спортивної зали)</p> <p>Для учнів з порушеннями слуху:</p> <p>Уміти виконувати вправи з метання тенісного м'яча з різних положень, на ходіння із заплющеними очима до визначеної цілі. Уміти виконувати вправи на утримання рівноваги із розплющеними та заплющеними очима</p> <p>Для учнів з порушеннями зору:</p> <p>Мати добре розвинені фізичні та швидкісно-силові якості (м'язові відчуття, силу, витривалість, гнучкість, спритність, швидкість рухів); мати правильну поставу; орієнтуватися в просторі (візуально і на слух); уміти виконувати вправи на отримання рівноваги, координацію рухів під контролем збережених аналізаторів</p>
Розвиток пізнавальної діяльності	<p>Мати достатній рівень розвитку уваги, рухової пам'яті, вміти аналізувати послідовність рухових дій під час виконання гімнастичних вправ, застосовувати тактичні ходи в рухливих іграх, вибудовувати нескладні стратегії в іграх, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки між елементами вправ, уміти передбачати небезпечні ситуації та попереджувати їх. Виявляти інтерес до свого здоров'я, фізичної культури, безпеки життєдіяльності</p> <p>Для учнів з порушеннями зору:</p> <p>Уміти активно використовувати під час занять фізичною культурою слухове сприймання, довільну увагу, довготривалу пам'ять, конкретні уявлення про фізичні рухи, просторові уявлення і просторове мислення</p>
Мовленнєвий розвиток	<p>Володіти основними поняттями та термінами з фізичної культури Розуміти значення і використовувати у власному мовленні спортивну термінологію, слова, словосполучення та фрази для позначення напрямків руху, рухів частин тіла, швидкості, відстані тощо. Вміти розповісти про свій розпорядок дня, улюблені види спорту, правила безпечної поведінки</p> <p>Для учнів з порушеннями слуху:</p> <p>Сприймати (на слухо-зоровій основі) інструкції та команди вчителя, діяти адекватно їх змісту</p> <p>Для учнів з порушеннями зору:</p> <p>Уміти правильно сприймати словесні інструкції та команди вчителя та адекватно їх виконувати</p>
Особистісний розвиток	<p>Виявляти витривалість, наполегливість, взаємодопомогу, взаємовиручку, "почуття команди". Виявляти стійкість та бадьорість; дисциплінованість, колективізм та бережливе ставлення до спортінвентаря; уміти підтримувати свою працездатність; знати і дотримуватися правил безпеки власного здоров'я і зору, загартовувати свій організм Позитивно оцінювати заняття фізичною культурою, свої успіхи та можливості</p>

VI. 1. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ З ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ “ЗДОРОВ’Я І ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА”

■ ДЛЯ УЧНІВ З ПОРУШЕННЯМИ ЗОРУ*

Вік – 7 років

ВИДИ ВИПРОБУВАНЬ	СТАТЬ	РІВНІ, БАЛИ, НОРМАТИВИ			
		ВИСОКИЙ	ДОСТАТНІЙ	СЕРЕДНІЙ	ПОЧАТКОВИЙ
		12-10	9-7	6-4	3-1
Швидкість. Частота рухів ніг за 5 секунд (разів)	X	16	14	11	8
	Д	16	14	11	8
Витривалість Біг за 5 хвилин (м)	X	625	550	475	400
	Д	625	550	475	400
Гнучкість Нахил тулуба вперед (см)	X	+2	0	-5	-15
	Д	+5	+2	-3	-12
Сила Піднімання в сід за 1 хвилину (разів)	X	22	17	15	12
	Д	22	17	15	12
Спритність. Метання малого м'яча в ціль з відстані 4 м (очки)	X	10	8	5	2
	Д				
Швидкісно–силові якості Стрибок у довжину з місця (см)	X	110	106	100	70
	Д	110	106	90	80

Спеціальне тестування

ВИДИ ВИПРОБУВАНЬ	СТАТЬ	РІВНІ, БАЛИ, НОРМАТИВИ			
		ВИСОКИЙ	ДОСТАТНІЙ	СЕРЕДНІЙ	ПОЧАТКОВИЙ
		12-10	9-7	6-4	3-1
Теоретичні знання		12-10	9-7	6-4	3-1
Точність відтворення часового параметру (с)	X	1,2	1,7	2,3	3
	Д	1,2	1,7	2,3	3
Рівновага (с)	X	10	7	4	1
	Д	10	7	4	1
Точність рухів (є)	X	1,5	4	7	10
	Д	1,5	4	7	10
Ходьба до цілі (см)	X	100	110	130	150
	Д	100	110	130	150
Вправи за вибором школи	X	12-10	9-7	6-4	3-1
	Д	12-10	9-7	6-4	3-1

* Показники наводяться лише для дітей з порушеннями зору, оскільки аналогічні показники для решти категорій дітей з особливими потребами (окрім дітей із ДЦП) визначаються за усталеними нормами.

Вік – 8 років

ВИДИ ВИПРОБУВАНЬ	СТАТЬ	РІВНІ, БАЛИ, НОРМАТИВИ			
		ВИСОКИЙ	ДОСТАТНІЙ	СЕРЕДНІЙ	ПОЧАТКОВИЙ
		12-10	9-7	6-4	3-1
Швидкість. Частота рухів ніг за 5 секунд (разів)	X	16	14	12	10
	Д	16	14	12	10
Витривалість Біг за 5 хвилин (м)	X	675	600	525	450
	Д	675	600	525	450
Гнучкість Нахил тулуба вперед (см)	X	0	-2	-7	-17
	Д	+2	0	-5	-15
Сила Піднімання в сід за 1 хвилину (разів)	X	24	20	18	16
	Д	24	19	17	14
Спритність. Метання малого м'яча в ціль з відстані 4,5 м (очки)	X	10	8	5	2
	Д				
Швидкісно–силові якості Стрибок у довжину з місця (см)	X	112	110	105	85
	Д	112	110	100	80

Спеціальне тестування

ВИДИ ВИПРОБУВАНЬ	СТАТЬ	РІВНІ, БАЛИ, НОРМАТИВИ			
		ВИСОКИЙ	ДОСТАТНІЙ	СЕРЕДНІЙ	ПОЧАТКОВИЙ
		12-10	9-7	6-4	3-1
Теоретичні знання		12-10	9-7	6-4	3-1
Точність відтворення часового параметру (с)	X	1,1	1,6	2,2	2,9
	Д	1,1	1,6	2,2	2,9
Рівновага (с)	X	30	17	8	2
	Д	30	18	13	5
Точність рухів (є)	X	1,4	3,5	6,5	9,5
	Д	1,4	3,5	6,5	9,5
Ходьба до цілі (см)	X	90	100	120	140
	Д	90	100	120	140
Вправи за вибором школи	X	12-10	9-7	6-4	3-1
	Д	12-10	9-7	6-4	3-1

Вік –9 років

ВИДИ ВИПРОБУВАНЬ	СТАТЬ	РІВНІ, БАЛИ, НОРМАТИВИ			
		ВИСОКИЙ	ДОСТАТНІЙ	СЕРЕДНІЙ	ПОЧАТКОВИЙ
		12-10	9-7	6-4	3-1
Швидкість. Частота рухів ніг за 5 секунд (разів)	X	16	15	13	10
	Д	16	15	13	10
Витривалість Біг за 5 хвилин (м)	X	750	650	575	500
	Д	700	625	550	450
Гнучкість Нахил тулуба вперед (см)	X	-2	-4	-9	-19
	Д	0	-2	-7	-17
Сила Піднімання в сід за 1 хвилину (разів)	X	31	24	19	15
	Д	27	22	18	14
Спритність. Метання малого м'яча в ціль з відстані 5 м (очки)	X	10	8	5	2
	Д				
Швидкісно–силові якості Стрибок у довжину з місця (см)	X	120	118	110	80
	Д	114	112	105	90

Спеціальне тестування

ВИДИ ВИПРОБУВАНЬ	СТАТЬ	РІВНІ, БАЛИ, НОРМАТИВИ			
		ВИСОКИЙ	ДОСТАТНІЙ	СЕРЕДНІЙ	ПОЧАТКОВИЙ
		12-10	9-7	6-4	3-1
Теоретичні знання		12-10	9-7	6-4	3-1
Точність відтворення часового параметру (с)	X	1	1,5	2,1	2,8
	Д	1	1,5	2,1	2,8
Рівновага (с)	X	35	18	8	2
	Д	30	19	14	8
Точність рухів (є)	X	1,3	2,8	6	9
	Д	1,3	2,8	6	9
Ходьба до цілі (см)	X	85	95	115	130
	Д	85	95	115	130
Вправи за вибором школи	X	12-10	9-7	6-4	3-1
	Д	12-10	9-7	6-4	3-1

Вік – 10 років

ВИДИ ВИПРОБУВАНЬ	СТАТЬ	РІВНІ, БАЛИ, НОРМАТИВИ			
		ВИСОКИЙ	ДОСТАТНІЙ	СЕРЕДНІЙ	ПОЧАТКОВИЙ
		12-10	9-7	6-4	3-1
Швидкість. Частота рухів ніг за 5 секунд (разів)	X	18	17	15	12
	Д	18	17	15	12
Витривалість Біг за 5 хвилин (м)	X	850	750	650	500
	Д	750	650	575	500
Гнучкість Нахил тулуба вперед (см)	X	0	-2	-7	-17
	Д	+2	0	-5	-15
Сила Піднімання в сід за 1 хвилину (разів)	X	32	28	23	18
	Д	30	25	20	16
Спритність. Метання малого м'яча в ціль з відстані 5,5 м (очки)	X	126	124	120	105
	Д	118	116	110	95
Швидкісно–силові якості Стрибок у довжину з місця (см)	X	10	8	5	2
	Д				

Спеціальне тестування

ВИДИ ВИПРОБУВАНЬ	СТАТЬ	РІВНІ, БАЛИ, НОРМАТИВИ			
		ВИСОКИЙ	ДОСТАТНІЙ	СЕРЕДНІЙ	ПОЧАТКОВИЙ
		12-10	9-7	6-4	3-1
Теоретичні знання		12-10	9-7	6-4	3-1
Точність відтворення часового параметру (с)	X	0,9	1,4	2,0	2,7
	Д	0,9	1,4	2,0	2,7
Рівновага (с)	X	35	20	8	2
	Д	33	20	14	8
Точність рухів (є)	X	1,2	2,4	5,5	8,5
	Д	1,2	2,4	5,5	8,5
Ходьба до цілі (см)	X	80	90	110	120
	Д	80	90	110	120
Вправи за вибором школи	X	12-10	9-7	6-4	3-1
	Д	12-10	9-7	6-4	3-1

Література:

1. Державний стандарт спеціальної освіти (проект). К.: Інститут спеціальної педагогіки АПН України, МОН України. 2004. 252 с.
2. Діти з особливими потребами: поради батькам. За ред.: В.І. Бондаря, В.В. Засенка. – К.: Наук. світ, 2004. – 232 с.
3. Залучення дітей з особливими потребами до системи загальноосвітніх класів. – Україна, Львів, Тов. “Надія”, 2000. – 256 с.
4. Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів початкових класів спеціальної загальноосвітньої школи інтенсивної педагогічної корекції. К.: Наук. світ, 2002. – 70 с.
5. Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів початкових класів спеціальної загальноосвітньої школи для глухих дітей. К.: Наук. світ, 2002. – 58 с.
6. Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів початкових класів спеціальної загальноосвітньої школи для дітей з порушеннями зору. Київ-Луганськ.: РВВ Луганського ДПУ імені Т.Г. Шевченка, 2002. – 122 с.
7. Кроки до компетентності та інтеграції в суспільство: науково-методичний збірник / За ред. І. Єрмакова, Н. Софій – К.: Контекст, 2000. – 336 С.

Бондар В.І., Вавіна Л.С., Засенко В.В., Колупаєва А.А.,
Сак Т.В., Софій Н.З., Таранченко О.М.

**Діти з особливими потребами
у загальноосвітньому просторі:
початкова ланка**

За редакцією:

Бондаря В.І., докт. пед. наук, проф., академіка АПН України
Засенка В.В., докт. пед. наук.

Літературний редактор:

О.Таранченко

Макет і верстка:

Ю.Рибачук

Виробництво: Центр цифрового друку
м. Київ, вул. Жолудєва, 4

Підписано до друку з оригінал-макету 18.08.2004
Папір офсетний. Умовн.- друк. арк. 7,92. Наклад 500 прим.